Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Cooper, James Fenimore.; oversatte fra Originalsproget
Titel | Title:	Cooper's Samlede Skrifter.
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 74-79
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kiöbenhavn : S. Trier, 1831-1861
Fysiske størrelse | Physical extent:	29 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

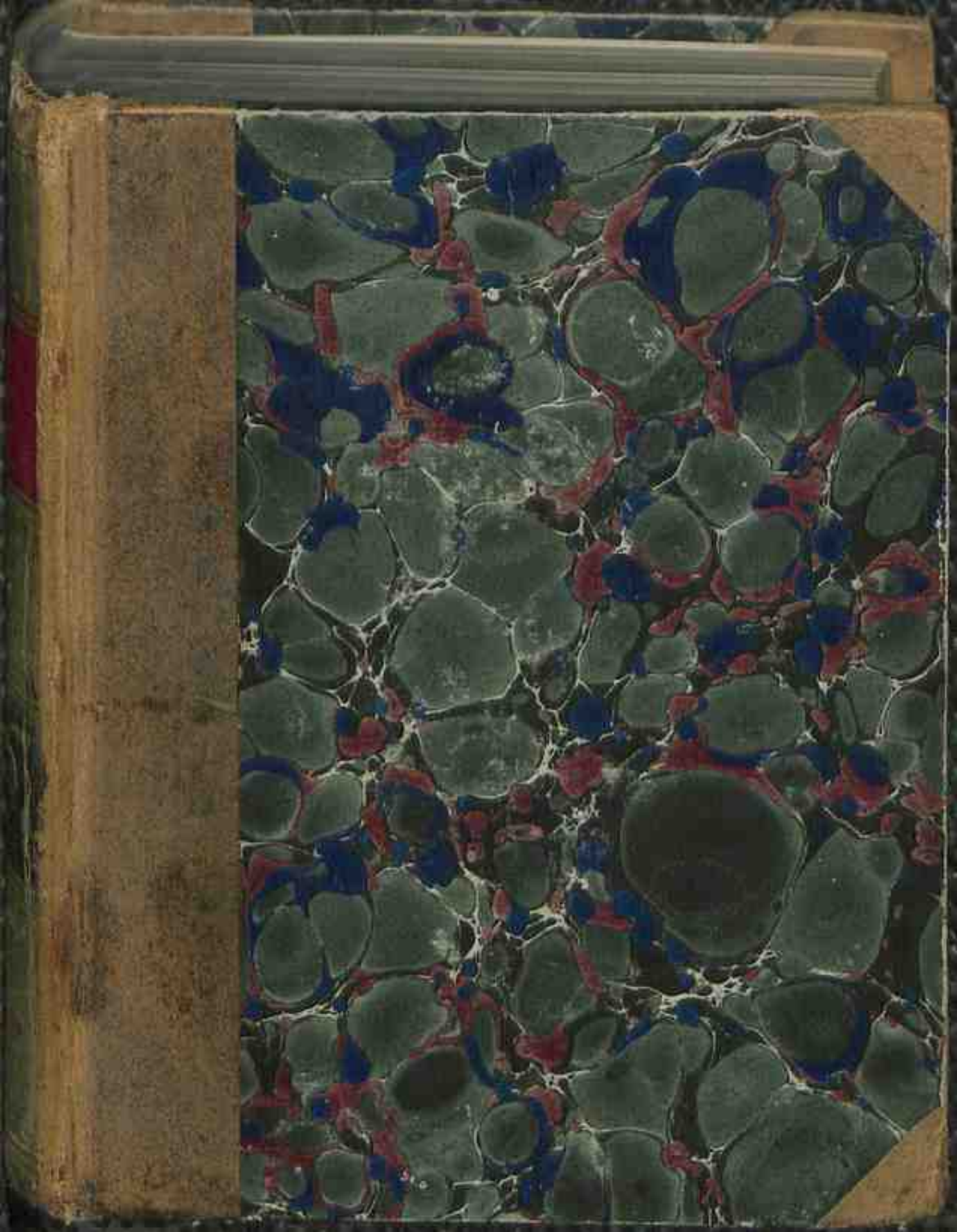

58, – 49.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 58 8°

1 1 58 0 8 020061 6

+Rex

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Cooper's

Samlede Skrifter.

Oversatte fra Originalsproget.

Fire- til sex og halvfierdsindstyvende Hefte.

Kjöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1838.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Første Hefte.

Kjöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1837.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Fortale.

De Brudstykker af Reiseerindringer, som her fremlægges for Læseren, ere uddragne af et Værk af langt videre Omfang, hvilket Forfatteren oprindeligen havde til Hensigt at offentliggiøre. Bevæggrunde, som det her er unødvendigt at nævne, bevirkede at dette Forsæt for største Delen blev opgivet, uagtet Motiver, der muligen, ville kunne sees af selve Værket, fornemmeligen af dets anden Deel, bestemte ham til at giøre det Udvalg, som nu har forladt Pressen.

Den fortællende Form egner sig bedst for en Reisebeskrivelse, fordi den, foruden at opvække den største Deeltagelse, giør Læseren skikket til at fatte de Omstændigheder, under hvilke Den, der fremtræder som Vidne, erhvervede sine Kiendsgierninger. Derfor er denne Form benyttet her, uagtet de personlige Enkeltheder venteligen aldrig have været tilladte at fremhæve sig paa Værkets væsentligere Gienstandes Bekostning.

Der gives en særegen Omstændighed som Alle, der have bereist forskiellige Lande, maae have bemærket at findes overalt, af den simple Grund, at den menneskelige Skrøbelighed er Aarsag deri. Der gives neppe nogen Nation, i hvilken den større Deel af Folket ikke troer sig bedre begavet, ikke troer sig i Besiddelse af herligere Naturanlæg, end nogen af dets Naboer. Reiser bevirke ofte den Fordeel, at helbrede Enkelte for denne Svaghed; men en ingen Forskiel giørende, Alt fra det samme Synspunkt betragtende Ligegyldighedsfølelse følger ofte efter denne Helbredelse, af hvilken de saakaldte „Verdensmennesker" ikkun ere altfor tilbøielige til at være stolte, i det de antage denne Følelse for Liberalitet og Philosophie — medens de virkeligen næsten ere ligesaa meget fiernede fra Sandhed, som da de befandt sig i den nationale Selvtilfredsheds Tilstand, fra hvilken de for saa kort Tid siden løsreve sig. Eftersom Staterne ere Foreninger indgaaede af menneskelige Væsner, have de, ligesaa vel som hvert Individ, deres eiendommelige og særegne Charakteertræk; følgeligen er enhver Beskrivelse af Nationer, saafremt de materielle Betingelser ikke ere tagne i Betragtning, aldeles uden Værdi, fordi Omstændighederne, der frembringe denne Forskiellighed i Nationaleiendommeligheder, ere blevne overseete.

Dog har dette Værk fornemmeligen valgt Skildringer af Naturscener til Stof; thi Schweitz, der visseligen besidder de mest ophøiede, saavelsom de mest afvexlende Skiønheder af dette Slags, der nogetsteds smykker vor Jord, synes at kunne gjøre Fordring paa at behandles **sui generis.** I et saadant Land er det, at Menneskene næsten nedsynke til en underordnet Vigtighed, og Forfatteren træder i denne Afdeling af sine Reiseerindringer lidt tilbage i Baggrunden, for at indtage en Plads i selve Maleriet.

Springene i denne Beretning og den afbrudte Maade, paa hvilken den fremlægges for Læseren, fordre en Forklaring. Forfatteren tilbragte Begyndelsen af Aaret 1828 i Paris. I Foraaret begav han sig derfra til England, men vendte alt i Juni, over Holland og Belgien, tilbage til Frankrige. Efter sin Tilbagekomst havde han begyndt første Deel af sine Reiseerindringer i Paris og fuldendt dem i Mailand. Den øvrige Deel af Aaret 1828, og 1829, 1830, 1831 og 1832, tilligemed noget af 1833 bleve tilbragte i Italien (hvor Forfattern opholdt sig næsten i to Aar), Tydskland, Belgien og Frankrige. Den anden Deel begynder atter i Paris og fortsætter derpaa sin Gang lige til det Øieblik, da Læserens Interesse sandsynligviis vil ophøre.

Dersom de øvrige af disse Breve vare blevne offentliggiorte, vilde deres Forfatter vist nok have undgaaet nogen Mistanke for Mangel paa Fædrenelandskiærlighed, — thi ved at anstille de Sammenligninger, som hans Emne saa naturligen frembød, har han meget oftere gunstigen omtalt de amerikanske Grundsætninger, end de amerikanske Anliggender; altid dog med Undtagelse af de Forhold, hvor han som Øienvidne havde Grund til at antage, at disse virkelig fortiente Fortrinet. Hvor retfærdig og billig end denne Fremgangsmaade vil synes at være, er den dog meget afvigende fra den Mening, som en talrig Classe amerikanske Critikere bekiende sig til, der synes at antage, at en Mand ikke blot bør fornægte sin Forstands, men endog sine Sandsers Vidnesbyrd, for at vise sig som sit Fødelands trofaste Søn. Dog er Schweitzes Overlegenhed, med Hensyn til dets eiendommelige Fortrinlighed saa almindeligen erkiendt, at man ventelig tør vove den Paastand, at et Bierg paa femtentusind

Fod er høiere end et paa femten hundrede, eller at Mont Blanc frembyder et mere ophøiet Syn end Butter Hill!

Forfatteren gior ikke Regning paa særdeles Bifald paa Grund af de politiske Meninger, der af og til forekomme i disse Breve. Han har det Uheld ikke at høre til noget af de to store Partier, som staae fiendtlige imod hinanden i hans Fødeland, og som, deres haardnakkede og ødelæggende indbyrdes Kampe uagtet, ikke ville tilstede nogen Neutralitet. Det, at man overalt er tilbøielig til at forudsætte lave Bevæggrunde der, hvor Borgeren ikke føler Hang til at styrte sig i den Malstrøm, der opstaaer ved politiske Partiers Bevægelser, er et ildevarslende Tegn. En anden Følelse ledsager denne om sig gribende Last, der saa aldeles strider imod det, som Enhver er tilbøielig til at antage, at burde være Staternes ledende Princip, at det vist ikke kan skade i Forbigaaende her at omtale den. Det staaer nemligen Enhver frit for, at sætte et eller andet halvofficielt Organ for den offentlige Mening, et saakaldet Tidsskrift, i Virksomhed; og hvor uvidende, lav, fuldkommen fordærvet han end kan være, hvor aldeles han end kan have tabt al sine Medborgeres Agtelse og Fortrolighed, tør han dog dagligen vove, at paanøde Publikum sine Usandheder, Modsigelser, Uvidenhed og fordærvede Tænkemaade, tør vove saa fortroligen at besatte sig med Nationens Interesse, som om det var „Huusholdningens Anliggender," blot fordi han optræder i sit lovlige Kald; Offentlighedens Tienere, hvem det er overdraget at udføre den offentlige Villie, tør endog optræde imod sine Herrer og ikke alene sige dem, i hvilket Lys de skulle betragte ham og hans Handlinger, men ogsaa i hvilket Lys de skulle betragte de, tilligemed ham, anbetroede Embedsmænd — kort sagt, tør foreskrive dem, hvorledes de bør fælde Dom

om ham og Andre — og han tør gjøre dette, fordi han er Offentlighedens Tiener, og Folket er hans Herre: hvorimod Privatmanden, der ikkun udgjør en Deel af Folket, bliver tiltalt for sin Forvovenhed, hvis han skulde vove at omtale Anliggender, der berøre den almindelige Interesse, med mindre han beskyttes af et saadant ophøiet Privilegium, eller optræder som Organ for et eller andet Parti.

Det er vistnok rigtigt ligefremt at tilstaae, at denne eiendommelige Følelse ikke er bleven tilstedet nogen Indflydelse paa Tonen i nærværende Breve, der i enhver Henseende ere blevne affattede saaledes, som om vor Republik ikke havde kunnet fremvise en eneste af disse priviligerede Personer, der æres som „Patrioter og Andægtige (godlikes;)" men som om begge disse Classer virkeligen vare saa ubekiendte i vort Land, som de sikkerligen ere det i vor Constitutions Aand og Bogstav.

Da Forfatteren ankom til Europa, havde han næsten daglig Leilighed til at bemærke de talrige og forbausende Vildfarelser, der næredes med Hensyn til Forholdene i Amerika. I Løbet af disse Breve gjøres hist og her Antydninger med Hensyn til denne Gienstand; dog forraade de ikke overalt en lige stor Forundring, eller uddrage deraf lige vigtige Slutninger. Denne tilsyneladende Vaklen, ikke blot heri, men maaskee ogsaa i høist enkelte Meningsyttringer, ere opstaaede som en naturlig Følge af Tids-Forskiellighedeu i hvilken de ere skrevne. Paa den Tid, da første Deel begynder, havde Forfatteren ikkun befundet sig to Aar i Europa, og hans Ophold der havde alt forlænget sig til sex Aar, da den i anden Deel fortalte Reise blev tiltraadt. Han antog det for rigtigst, uforandret at gjengive de af ham følte Indtryk, saaledes som de oprindeligen fandtes i hans

Dagbog eller, rettere sagt, hans Breve, eftersom mange af disse virkeligen bleve skrevne strax eller dog snart efter at de Begivenheder hændtes, som indeholdes i samme.

Da saa meget i anden Deel berører andre Lande foruden Schweitz, anseer Forfatteren det for billigt og rigtigt, saafremt Nogen, misledet af den af ham valgte Titel, heri skulde finde Grund til Dadel, at indrømme denne Kiendsgierning i Fortalen. Schweitz er visseligen Grundideen i det hele Værk, og han troer hermed tilstrækkeligt at retfærdiggiøre Brugen af dets Navn paa Titelbladet.

Förste Brev.

Afreise. — Postillonens Hændelse. — En gammel Franskmand. — Auxerre. — Avalon. — En skiøn Naturscene. — Dijon. — Osagerne.

Kiære — — —,

Det Øieblik, da Vognen rullede giennem porte cochère i rue de Sèvres, og vi mageligen befandt os paa Veien til Schweitz, var opfyldt af herlig Forudnydelse. To Aarstider tilbragte i Paris og en i London, havde giort os, lige indtil sløv Overmættelse, bekiendt med vore Lige; og, foruden Nyhedens Tillokkelser, skulde nu Hverdags-Forbindelserne med Mennesker vige for Naturens ophøiede Selskab. Reisen giennem Holland, der endnu var i frisk Minde, bidrog ogsaa til at forhøie vor Tilfredshed; i det vi ligesom forenede de to med hinanden mest modsatte Naturskildringer til et eneste Maleri, ilede vi fra de mest konstlede og tvungne blandt alle Landskabsscener, der dog kunne

giøre Fordring paa Skiønhed, til den oplivede Omgivelse af alt det Største og Herligste i den skabende Natur. Gaderne i Paris syntes ikke at ville faae Ende, og først da vi havde barrière du tröne bag os og begyndte at rulle hen af Landeveien, som fører til Charenton, troede jeg at kunne aande friere. Vi kiørte forbi den lille teglklædte Bygning, hvor, efter hvad man siger, den ridderlige Henrik den Fierdes skiønne Gabrielle boede, og, i det vi vare komne ned af Bakken, paa hvis Skraaning Landsbyen ligger, havde passeret Marne, befandt vi os atter paa aaben Mark.

Det havde regnet lidt om Morgenen, og da det, som man kalder le gras de Paris, virkelig ogsaa kan gielde om hele Pariser Omegns gras, saa kunde Veiene lignes med et Dynd — jeg kiender ikke nogen bedre Betegnelse — og befarede med Heste, der aldrig blive beslagne, ikke uden Fare. Vi havde en Befordring à la limonière, det vil sige, istedetfor Vognstang vare et Par Skagler fæstede til Vognen, og vort Forspænd bestod af tre, paa de franske Landeveie saa vel bekiendte, stærke normandiske Heste; Postillonen red paa den nærmere Hest med saa lange Tøiler, at han, skiøndt temmelig bortfiernet fra de andre, dog kunde styre enhver Bevægelse. Hans Hest gled ud og styrtede. I Faldet kom Ryttérens ene Been ind under Hesten. Den prægtige Kareth fra Gorcum, som De tidligere har hørt

omtale, var, som et ubrugeligt Stykke Møbel, bleven tilbage i Paris for at sælges, og vi havde anskaffet os en fransk Reisevogn i dens Sted. Denne var forsynet med et udvendigt Sæde og en Calesche. Paa hiint sad jeg, da denne Ulykke hændtes. Jeg sprang ned, trængte Hestene tilbage, og den før hielpeløs liggende Postillon blev istand til at faae sit Been frit. Den stakkels Karl brummede nogle sacr-r-r-es i Skiæget, fortrak Ansigtet lidt og sprang atter op i Sadlen. Ved næste Bedested kunde han vel gaae, dog med Vanskelighed.

I Melün gav denne Hændelse Stof til Samtale imellem Postillonen og Staldkarlene, lutter Ynglinge, der, ikke længere hyldende deres Fordomme, vare Beundrere af den nye Philosophie og de nymodens Ridestøvler. Dog var en eneste Tilhænger af l'ancien régime tilstede i Skikkelse af en gammel Mand, med en Topee saa tyk som en Rødbede og hvis hele Udvortes bar Præg af le recherché, der altid adskiller Franskmanden fra 1786 fra den, hvis egentlige Element synes at være Revolution. Den gamle Mand lyttede med megen Alvorlighed til Fortællingen om Postillonens Fald, uden dog at yttre et Ord, førend han havde den tilfredsstillende Vished, at intet Been var blevet brukket. Derpaa nærmede han sig med en Høflighed, der vilde være bleven anseet for ultra i Washington, og spurgte om Mousieur vidste, hvad enten Postillonen, hvem dette

Uheld havde rammet, bar gammelbags eller nymodens Støvler?" Svaret lød: „gammelbags;" da vendte han sig om til sine støiende, revolutionaire Kammerater og udbrød med en spottende Mine: „Aha! voyez-vous, mes enfans, — les anciennes modes ont aussi leur merite!"*

Den gamle Mand havde Ret. Hvis de saa vel bekiendte Støvler, over hvilke Reisende saa gierne giøre sig lystige, ikke havde været, da vilde Benet sikkert være blevet knækket liig en Pibestilk. Hvo som seer, hvorledes de franske Heste glide frem og tilbage paa den slibrige Vei, fatter øieblikkeligen den hele Hemmelighed ved denne forunderlige Deel af en Postillons Paaklædning.

Vi havde foresat os, at see os omkring i Fontainebleau, da vi kiørte ind i Skoven, der, i Forbigaaende, ikke kan udholde Sammenligning med Skoven i Compiegne, som jeg alt tilforn har omtalt for Dem. Byen er, næsten ligesom enhver fransk Landsby, hverken særdeles skiøn eller reenlig, uagtet den maaskee udmærker sig lidt mere end sædvanligt med Hensyn til den sidst omtalte Egenskab. Vi bestilte Middagsmad og skyndte os op paa Slottet.

Dette Pallads blev fornemmeligen bygget af Frants

* Ah! seer I, mine Børn, — de gamle Moder have ogsaa deres Fortieneste!

den Første i hans Tidsalders velbekiendte Fransk-Elisabethske Stiil. Efter Bourbonnernes Thronbestigelse er det ikke blevet meget besøgt, skiøndt Henrik den Fierde, den første af denne Stamme*, pleiede der at tilbringe

* Enhver veed, at den franske Throne ikkun er arvelig i den mandlige Linie. I Aaret 1270 sad Ludvig den Niende, i Almindelighed kaldet den Hellige, paa Thronen. Denne Konge efterlod sig mange Sønner, hvoraf den Ældste, som sædvanligt, fulgte ham i Regieringen. Robert, Greve af Clermont, den siette og yngste af disse Brødre, formælede sig med Baronen af Bourbons Datter, der hørte til Kongerigets fornemste Adel. Deres Søn, Ludvig af Clermont, blev i Aaret 1327 ophøiet til Hertug af Bourbon og Pair af Frankrige. I det fiortende Aarhundrede formælede Anton, Hertug af Bourbon, sig med en Prindsesse af, og Arving til det lille Kongerige Navarra; og antog selv Kongetitlen. Efter de tre Brødre, Frants den Anden, Carl den Niende og Henrik den Tredies Død, blev Henrik, Konge af Navarra, Familiens Hoved, og besteg Frankriges Throne 1589, som Henrik den Fierde. Han var altsaa, nedstammende fra den gamle Slægt, den første Souverain af det bourbonske Huus. Fra Sværdsiden, det vil sige, fra den til Thronfølgen berettigede Side, var han ikkun i det 21de Led beslægtet med sin Forgiænger, endskiøndt flere gienstides Formælinger havde fundet Sted. Ved den qvindelige Linie var han meget nær beslægtet med de tre sidste Konger. Tre hundrede og nitten Aar vare for-

nogen Tid. Det kan neppe kaldes kongeligt uden med Hensyn til dets Omfang, da det ikkun har faa pragt-

løbne siden Ludvig den Helliges Død og den fra ham nedstammende Henrik den Fierdes Thronbestigelse. Prindserne af Condé nedstammede fra en Hertug af Bourbon, Henrik den Fierdes Bedstefader; og Prindserne af Conti nedstamme fra Prindserne af Condé. Prindserne af Conti vare alt uddøde i nogen Tid; men den sidste Prinds af Condé (Hertugen af Enghiens Fader) dræbte sig selv i Aaret 1730. Han var den Sidstfødte af Huset Bourbon, og afledede ikke sit Slægtskab fra Sværdlinien med nogen fransk Konge efter Ludvig den Hellige, eller giennem et Tidsløb af 560 Aar. Huset Orleans opstod, som en Green af Ludvig den Trettende, i Aaret 1633, eller 187 Aar førend dets Thronbestigelse. Det lykkedes Ludvig den Fiortende, Henrik den Fierdes Sønneson, at sætte sin næstældste Sønneson, Philip af Anjou, paa den spanske Throne. Fra ham nedstamme (bestandigen i Sværdlinien, eftersom dette Slægtskab ikkun regnedes i denne Familie, med Undtagelse af Donna Isabella den Andens nylige Thronbestigelse) Kongerne af Spanien og Neapel og Hertugen af Lucca, der har nærmest Fordring paa Hertugdømmet Parma. Deraf følger, at Ludvig-Philip den Første i Frankrige er sin Stammes yngste Prinds, med Undtagelse af hans egne Børn; Carl den Tiende, Dauphin, Hertugen af Bordeaux, alle Spaniens, Neapels og Luccas Prindser komme forud for ham. Da Europas øvrige Magter samtykkede i

fulde Værelser, og, det forekommer mig, ingen, der vidne om megen Smag — idet mindste vistes os ingen saadanne. Det fornemste Gemak var en **Salle de Diane**, en temmelig stor Søile-Halle, men med langt mere Flitterstads end virkelig Smag. Vi saae naturligviis Napoleons Værelser, det Bord paa hvilket Frasigelsesacten blev skreven, og det Been, der blev sparket til. Paa mig gjorde det keiserlige Vaskefad langt stærkere Indtryk end noget Andet. Det var af en fuldkommen kongelig Størrelse. Keiseren synes at have været Kiender med Hensyn til dette Huusgeraad, thi dette var det fierde eller femte af hans Vaskefade, som jeg havde seet og ønsket mig, efter som de alle vare af en ønskelig Dimension, uagtet det endnu aldrig er lykkedes mig at finde deres Lige i nogen Krambod, undtagen i en Punschebolles Skikkelse.

De Gemakker, som Pave Pius den Syvende beboede, ere store, luftige og bequemme — virkelig de bedste

Philip af Anjous Thronbestigelse, betingede de sig med Ludvig den Fiortende, hans Bedstefader, at han og hans Efterfølgere skulde opgive enhver Fordring paa Frankriges Throne. Ludvig undertegnede Tractaten, men protesterede paa samme Tid, fordi, som han sagde, Førstefødselsretten udgiorde Monarkiets Grundlov, og saaledes ingen Thronfølger kunde blive tvungen til Resignation af den før ham regierende Monark.

paa Slottet; uagtet de dog ere langtfra at være rigeligt udsmykkede eller kongelige.

Jeg syntes ikke om det Lidet, jeg saae af Haverne. Vel er det ingen let Sag at gjøre Træer, Søer og Enge ubehagelige for Øiet, men at gjøre Anlæget mere behageligt end det findes her, vilde vistnok ikke være vanskeligt. Endog to Indsigter (vistas) i Skoven vare intet mindre end heldigen anlagte.

Der fandtes et Galleri opfyldt med Büster, der lignede bedre en vandrende Udstilling af et Vox-Kabinet, end Noget jeg hidtil har skuet af et lignende Slags. Her var ogsaa Washingtons Hoved at see. Vi saae ikke det Gemak, der var Skueplads for det monaldeschiske Sørgespil. Man berettede os, at det laae under den oven omtalte Salle de Diane. Hvilken Menings Revolution er der foregaaet siden hine Dage, da en Dronning, efter at have frasagt sig sin Krone, vovede at lade En af sit Følge, som ei engang var hendes egen Undersaat, henrette i en Fyrstes Slot, hos hvem hun ikkun opholdt sig som Giest.

Vi forlode Slottet giennem Hovedgaarden, en Plads, der er af to eller tre Acres Omfang og, bogstaveligen talt, bevoxen med Græs, et sikkert Tegn paa at dette Slot ikke nyder nogen betydelig Gunst; thi blandt alle mulige Tilfælde, holder jeg det for det usandsynligste, at Græs nogensinde vilde kunne trives under en Hofmands Fødder. Hofmænd

og Demogoger, veed De, ere fornemmeligen min Anthipathie. De ere Dyr af den samme Klasse, kun af forskiellig Art, foraarsaget ved det Tilfældige i deres Stilling.

Den følgende Dag reiste vi meget mageligt med Posten til Auxerre og passerede Yonne over dens berømte Bro. Denne Flod, hvis Strømning ligner Mohawk i Styrke, brusede foran Indgangen til Vertshuset, hvor vi boede.

Nu befandt vi os udenfor Pariser Indflydelsens Gebeet og vare virkeligen i Provindserne. Frankriges Landlighed er, sandt at sige, meget landlig! Her begyndte Egnen at udfolde sig til Vinbierge, og til vor store Trøst begyndte den at blive mærkeligen ujevnere. Men Regn, og atter Regn, og vedvarende Regn. Jeg vedblev dog at holde mig paa Forsædet; men saae mig endeligen nødsaget til at standse, forkiølet og med Febergysen, i en By, som hedder Avallon. Min Feber ophørte af sig selv efter en Times Hvile, men vi besluttede at tilbringe den tredie Nat, hvor vi vare, det vil sige, i fem og tyve Poststationers Afstand fra Hovedstaden. Det kan nu i Sandhed ikke kaldes at ile vor Bestemmelses ophøiede Gienstand imøde, men Vertinden forsikkrede os alvorligt om, at Stedets Omegn ikke blot kaldtes, men virkeligen var værdig at kaldes, la petite Suisse. Vi tilbragte en Timestid med at besee Forstæderne, der vel

vare nydelige, men fiernede langt mere fra Schweitz ved deres Naturbeskaffenhed, end ved deres Afstand. Vor salon i Vertshuset var prydet med sindbilledlige, flere Lande fremstillende, Malerier. Her var en Skiønhed med blonde Haar og rosenrøde Kinder, hist en Skiønhed med ravnsorte Haar og farvede Øienbryn, og en tredie med brune Lokker og himmelblaae Øine. Det Charakteristiske ved **Les Etats Unis** (den nordamerikanske Fristat) var fremstillet — for at betiene mig af et lavt Udtryk i Syden — som en Qvinde, saa sort som Kul.

Dersom det var muligt at spørge Folk i Europa om deres Mening med Hensyn til denne Gienstand, er jeg overbeviist om, at af ti Personer troe de ni, at Amerikanerne ere alt mere end hvide. De erindrer sikkert den Beretning, jeg har givet Dem om vort Ophold ved Seines Bredder paa et lille Landsted, der engang var et Slags Jagtbolig for Ludvig den Femtende. Da jeg en Dag i Haven betragtede Gartnerens Anlæg, kom en Tiener løbende, for at underrette mig om, at „hans Excelence" den amerikanske Ministers Vogn var kiørt ind i Gaarden. Jeg bød ham vende tilbage og sige, at jeg om faa Minutter skulde indfinde mig hos „hans Excelence." „**Monsieur l'ambassadeur est un grand?**"* spurgte

* Er Herr Gesandten en stor Mand?

Gartneren, den ærlige Pierre. Jeg fortalte ham, at Gesandten maalte sex Fod, fire Tommer engelsk Maal, naar han stod paa Hosesokker. Pierre havde seet ham engang paa Boulevarderne i Paris. Da jeg var nysgierrig efter at vide, hvorledes han under nærværende Omstændigheder havde kunnet kiende Ministeren, opsatte jeg endnu en Minut at giøre min Opvartning hos „hans Excelence," for at spørge ham derom. Pierre, som var meget indtagen af Amerika paa Grund af hans Bekiendtskab med os, havde hørt fortælle at Ministeren var „un grand," og da han en Dag mødte en mandhaftig Neger paa Boulevarden, var han snart paa det Rene med sig selv. For os lyder Sligt i Sandhed besynderligt, og jeg kan mindes den Tid, at jeg regnede saadant til opdigtede Reiseventyr, men De kan tro min Forsikkring, at det er bogstavelig Sandhed.

Efter at vi havde fiernet os fra Avallon, blev Egnen behageligere, og undertiden — hvilket i Frankrige er en stor Sieldenhed — endog malerisk. Benævnelsen „la belle France" burde forandres til „la france utile;" thi Ordet „skiøn" kan her kun tages i den Betydning, som en Landmand tager det; nemlig: let at pløie, og godt oppløiet.

En Miil fra Landeveien, det mindes jeg meget tydeligt, eftersom det var den første lille Naturscene, som jeg her havde truffet paa, skar en dyb og dristigt be-

liggende Dal sig ind imellem en besynderlig formet Klippe-Masse og en brusende Strøm. Udsigten oplivedes endnu mere af en lille Flekke, der, halvt skiult bag Træerne, laae paa en fremspringende Skrente og endtes med nogle Ruiner, med noget hist og her adspredt Krat og ingen Ødt trættende Viinbierge; thi Viinranken, hvor høitravende og østerlandsk den end kan oplive Siderne i en Bog, formindsker altid, ligesom Oliventræet, et Landskabs Skiønhed, med mindre den klynger sig op til Biergenes Sider; thi ikkun saaledes formaaer den at giøre et malerisk Indtryk, og dog end mere ved Hielp af vore Ideeforbindelser end ved selve Synet.

I Løbet af den foregaaende Dag havde vi ofte seet Køer trække for Ploven, og engang saae vi endog et Fruentimmer udgiøre en Deel af Forspændet. Ogsaa Landlægerne, med deres Sadel-Oppakning og stærke Klepperter, havde et landligt Udseende. Hvo som har reist mange, mange Mile giennem uendelige Rækker af næsten bladløse Træer, over steenlagte Veie og Sletter, hvor neppe et eneste Huus frembyder sig som Hvilepunkt for den Reisendes Øie, med Undtagelse af dem, der ere sammentrængte i ureenlige, smudsige og eensformige Landsbyer, han vil vide endog at sætte Priis paa, at en ridende Apotheker kommer tilsyne. De fleste af disse reisende Blodtappere havde Pistolhylstere paa deres Sad-

ler, men om de indeholdte Pistoler eller endnu farligere Vaaben, har jeg ikke været istand til at forvisse mig om.

Vi ankom i rette Tid til Dijon, Burgundiens gamle, historisk berømte Hovedstad, for at kunne spise til Middag. Osagerne, om hvilke jeg fortalte Dem i mit forrige Brev, vare komne os i Forkiøbet og havde vakt megen Opsigt. Dog troer jeg, at jeg forglemte at meddele Dem disse vore røde Brødres Historie. De havde ladet sig overtale af en Franskmand, at drage paa Speculation til Europa. Da denne Bevæggrund imidlertid var altfor lav til at man aabenlyst turde tilskrive Mænd den, der nu engang skulde giælde for Krigere og Helte, blev denne forandret efter Omstændighederne. For at føie de Hellige, vare de komne hertil for deres Siæls Frelses Skyld; de Dannede sagde man, at de ønskede at lære europæiske Kultur at kiende; og Politikerne giorde man det indlysende, at Talen var om indledende Forhandlinger til en Alliance-Traktat til den Krig, som de snart vilde føre imod Amerika! Hvor urimeligt det Sidste end synes, har man dog udtrykkeligen fortalt mig det og troet, det var sandt. Det er ingen let Sag at gjøre en Amerikaner, som aldrig har været i fremmede Lande, den paafaldende Uvidenhed begribelig, der herskер over hele Europa med Hensyn til vor Stilling. I Paris viste man mig en Memorial, som den

ovenomtalte Speculant havde indleveret til den franske Regjering, i hvilken han lægger stor Vægt paa den Fordeel, som Frankrige kunde drage af en Handelsforbindelse med denne mægtige Stamme, en Forbindelse, der, hvad Enhver veed, aldrig kan finde Sted, saalænge som Republikken haandhæver sin nærværende Magt over dette, af den beherskede, Land. Mrs. ***, en Landsmandinde af os, der har Adgang til de fornemste franske Cirkler, fortalte mig et morsomt contre-temps, som hændtes hende selv med Hensyn til disse Sager. Hun aflagde et Morgenbesøg, og eftersom hun meget flydende talede Fransk, antog En, der ligeledes var kommen for at besøge, hende ikke for en Amerikanerinde. Denne Person, der netop var kommen fra disse Herrers Morgenselskab, var uudtemmelig i deres Roes, og fra deres malede Ansigter, store Øren og Tomahawker, vilde hun netop gaae over til deres skiulte politiske Planer, som stode i Forbindelse med deres Besøg i Frankrige, da Fruen i Huset, der kjendte vor Mrs *** og frygtede den Andens Indiscretion, gav hende Vink at tie. Dog var denne Dame gaaet saa vidt, førend hun blev standset, at hun vidtløftigen havde udbredt sig over disse reisende Heltes Hengivenhed for Frankrige, og deres inderlige Afsky for Amerikanerne*.

* Det er nu over otte Aar siden, at disse Vilde vpvakte visse franske Statsmænds Forhaabninger, og endnu svinger Re-

I Dijon seer man endnu nogle Minder om Middelalderen; men hvilken Interesse kunne slige Gienstande have for Den, som ikke er syvretyve Mile fiernet fra Schweitz, og for hvis Blik Jurabiergene ligge udbredte.

publikken sit Scepter over Louisiana og Ørkenerne; og Carl den Tiende — hvor er han? Amerika har aldrig erfaret Halvdelen af det, som blev opspundet imod det; thi ikkun nogle dumme og naragtige Lovtaler have gjenlydt hos os, da lidet Andet, det er at befrygte, blev fundet en Modtagelse værdig.

Hvad endeligen vore røde Brødre angaaer, saa troer jeg, det er lykkedes dem, i al Hellighed endog at bedrage Paven.

Andet Brev.

Genlis. — Biergkieder. — Auronne. — Grændseforter. — Mont-Blanc seet i det Fierne. — Salins. — Bestigelse af Jura-biergene. — En romantisk Egn. — Pontarlier. — Biergdæmninger. — Slottet de Joux. — Toussaint. — Napoleon. — Afvexlende Egne. — Schweitzes Grændser. — Beskuelse af Landet. — En malerisk Dal. — Biergpasset. — Val Travers. — Schweitzerhytter. — En eensom Fodgiænger. — Ankomst til Neufchatel.

Min kiære — — —,

Vi skrive den 17de Juli 1828, og den 18de Juli 1826 betraadte vi Frankrige for første Gang. Altsaa efter to Aars Forløb, paa samme Dag, skulde vi forlade det. Hvormeget Mærkværdigt frembyder dette store Land os; for hvormeget ønske vi ikke at lukke vore Øine med Afsky!

Det første Sted, paa hvilket vi standsede, efter at have forladt Dijon, var en ubetydelig Flekke, ved Navn Genlis. Opmærksomgiorte af Navnet, som og ved Synet af en Flok Køer og et lille Slot i Nærheden af Posthuset, indgav en besynderlig Ideeforbindelse os det Spørgsmaal, om dette var Stedet, hvor **Mesdames de Silléry et de Genlis** brugte Melkebade. Vertinden i Huset loe af vort Spørgsmaal og forsikkrede, at der ikke var tilstrækkelig Mælk i hele Landsbyen, til at to saa for-

nemme Damer kunde bade sig deri. Uagtet disse to Steder forveksles, var dette dog ikke det rette Genlis, der ligger langt nordligere, ikke langt fra Paris.

Forelebigt sagt, bliver Ordet: Slot nuomstunder ofte misbrugt. Saavidt jeg veed, betegnes dermed en befæstet, med Grave omgiven Bygning, men nu bliver det uden Forskiel brugt om Alt, hvad som blot nogenlunde ligner en Herremands-Baaning. De Franske kalde sædvanligen Tuilerierne: Slottet (le chateau). Det gamle Louvre var et Slot; uformærkeligen, troer jeg, blev Navnet anvendt paa Kongernes mere moderne Opholdssteder.

En vidt udstrakt Slette laa for os, hvis østlige Grændser bleve betegnede af en bleg, blaaagtig Stribe. Dette var Begyndelsen til hine mægtige Biergkieder, der, i næsten lodrette Klippevægge, begynde ved Middelhavets Kyster, og først i Europas fierneste østlige Lande aftage i Høide. Vel vare de for os liggende Biergkieder ikkun ligesom Alpernes Udenværker: nemlig Jurabiergene; men de staae i en lignende Berøring med denne ophøiede Biergformation, som Bastionen med Citadeller. Vi fandt os tilbøielige til at antage, at nogle af de fierne Biergrækker berørte Neufchatel, et lille Land, der ifølge de seneste politiske Begivenheder hører med til Schweitzerforbundet.

Ved Middagstid ankom vi til Enden af Sletten,

vandet af Saone, som vi passerede over og holdt vort Indtog i Auxerre, en Grændsefæstning og berømt som det Sted, hvor Napoleon erholdt sin militaire Opdragelse. De veed, at Frankrige er beskyttet ved en tredoppelt Befæstningslinie mod Fastlandets Grændser, uagtet de i Nærheden af Biergene liggende Forter ikke i Styrke og Størrelse kunne maale sig med Fæstningerne ved de belgiske og tydske Grændser. I hine Egne spiller Diplomatikken Volde og Mures Rolle; da Schweitz i Venners Hænder er saa god en Fæstning, som man kan ønske sig.

Efter at vi havde forladt Auxonne, gik det langsomt op af Bakke; snart vare vi udenfor Burgundiens Grændser og betraadte Franche Comté. Denne store og vigtige Provinds var en af de Erobringer, som Ludvig den Fiortende vidste at haandhæve Besiddelsen af. Paa en Høi, der laae i ringe Afstand til Venstre, stod en Ruin, som, ifølge den trykte Beretning, vi førte med os, tilforn havde været et af Rolands Slotte. Det synes som om denne Fyrste og Cæsar dele Frankriges Ruiner imellem sig, saaledes som det staaer i de gamle Documenter: „Enhver efter lige Andeel." Virkeligen ere de Grundbesiddere af næsten Halvdelen af de runde Taarne, som man træffer paa imellem Calais og Marseilles.

Veiret var skiønt, og jeg havde overtalt A*** til at dele det udvendige Sæde paa Vognen med mig. Da vi havde kiørt om den lille Høi, fra hvilken Ruinen hæ-

vede sig, udbrød hun: „Hvilken glindsende hvid Sky!" Da jeg fulgte den Retning, hendes Finger angav, blev jeg en Masse med nøie betegnede Omrids vaer, der lignede en i de høieste Regioner svævende Sky, hvis Omfang skiultes af Jurabiergene, som nu laae for os i tydelig Nærhed. Dog havde dette Syn noget ikke skyagtigt ved sig. Dets Omrids lignede en med Meislen udhuggen Klippe, og dets Hvidhed overtraf langt et blot Taagebilledes Glands. Jeg kaldte paa Postillonen og pegede hen paa denne høist forunderlige Gienstand. „Mont Blanc, monsieur." Efter Kortet vare vi i det Mindste halvfierdsfindstyve (engelske) Mile i lige Linie fiernede fra dette Bierg!

Aldrig forglemmer jeg den Fornemmelse, der giennemfoer mig i dette Øieblik. Der gives en med den almindelige Tilboielighed til det Hemmelighedsfulde beslægtet Følelse, der leder os til med Glæde at beskue enhver fiern Gienstand, som uformærkeligen fører Aanden med sig, paa Betragtningernes Vinge, til det Usynliges Rige. Langs med bortfiernede Biergtoppes Afhang glider Indbildningskraften umærkeligen ned i Dalene og er tilboielig til at befolke dem ifølge Sagn og Erindringer, eller maaskee ved Hielp af dens egen skabende Magt. Dette Glimt af Gletscherne, det var ikkun et Glimt, thi det lysende Syn forsvandt bag Jurabiergenes Top, som vi hurtigen fore ned af Bakke til Dole,

henſatte os Alle, for en ſtor Deel af Veien, midt ind i det Land, ſom vi nu ilede imøde. Det er vel ſandt, Montblanc ligger ikke i Schweitz, men det udgiør dog en Deel af den ſamme vidunderlige Formation, der giør Schweitz ſaa mærkværdigt, og Diet ſvævede hen over to af Kantonerne og Halvdelen af Savoyen, for grant at opfatte det pragtfulde Syn af denne imod Himmelen ſtræbende Herlighed. Aldrig tilforn længtes jeg ſaa inderligt efter Vinger, uagtet Beſiddelſen af disſe altid havde været Gienſtand for mine Ungdoms Sværmerier.

Efterat vi havde forladt Dole ſkrede vi atter igiennem en vidt udſtrakt Dal, giennemſkiaaren af Doubs og dens Bifloder, indtil vi ankom til Jurabiergenes Fod. Her ſaae vi Mais for første Gang i Europa, uagtet den ſtod langt tilbage for den yppige Vext, vi ſee i vort Hiem. Det var ſærdeles behageligt at blive befriet fra Synet af det franſke Landvæſens Eensformighed, og at disſe Diet trættende Sletter afvexlede med en, den menneſkelige Flid ofte forhaanende, vildere Omgivelſe. Opadſtigningen var ſnarere jevn end pludſelig, dog tilbagelagde vi to Stationer, uden blot en eneſte Gang at bevæge os i Trav. Biergreiſens Beſværligheder bleve formildede ved mangt et tilbageſkuende Blik paa de Egne, ſom vi nys havde forladt, og da Natten faldt paa, kiørte vi meget nær forbi en vild Kloſt (den første af de hundrede, ſom vi ſildigere havde den Lykke at ſee og dvæ-

le ved), der forenede denne behagelige Blanding af Natur og Konst, som vi savne i Amerika, og paa hvilken de ældre Egne paa den østlige Halvkugle ere saa rige. Klipper, som truede med at styrte ned over vore Hoveder, hævede sig til en svimlende Høide paa begge Sider af Biergpasset, (det Eneste, der kunde benyttes som Vei) deres Tinder vare omgivne med Borgruiner og besaaet med Fæstningsværker, der endnu ikke betragtes som ubenyttelige. Midt i Biergpasset, som ikkun er nogle hundrede Fod i Vide, ligger Landsbyen Salins sammentrængt. Dette Sted var for største Delen bleven tilintetgiort af en Ildebrand, og omendskiønt bedre Bygninger havde reist sig af Ruinerne, erindrer jeg dog ikke at have betraadt en Skueplads, der vidnede om større Forvirring og Ødelæggelser, end den nærværende, som vi i Skumringen fortsatte vor Vei giennem dets smalle og paa Steenbro blottede Gader.

Med Salins staaer, hvilket Navnet ogsaa viser, et Saltværk i Forbindelse. Staden var saa overfyldt, at vi ikkun med Vanskelighed erholdt Logie. Tilsidst toge vi ind i et ringere Vertshuus, hvor vi som sædvanligen, maatte betale mere, end efter den almindelige Skik og Brug og bleve slettere beværtede, end man ellers pleier. Følg De en gammel Reisendes Raad, og tag aldrig noget Sted, med mindre det er i en Hovedstad, ind i et Vertshuus af anden Rang, hvis De ikke

ufeilbarligen vil angre det. Vi forlangte Thee, og da vi lode et Vink falde om, at dens Farve ikke var saa mørk som vi ønskede, forsikkrede Vertinden i Huset os alvorligen om, at den maatte være meget god, eftersom hun i dette Øieblik havde kiøbt den paa Apotheket! Den gode Kone troede, hun lavede et Lægemiddel til os. Theens fortrinlige Egenskaber, som en almindelig Drik, ere endnu ubekiendte i Jurabiergenes Omegn.

Les chevaux de renfort * gave os den følgende Morgen Vink om, at vi skulde reise op af Biergene; og op af Biergene gik det, næsten paa en klattrende Maade, i de første Par Timer. Uagtet vi arbeidede os langsomt fremad, hævede vi os dog snart op til en fuldkommen ny Verden. Vandgravene vare ikke længere grumsede og ureenlige, som vi næsten overalt, lige fra Calais til Dole, havde fundet dem. Husene, skiøndt ikke altid hyggelige, erholdt et mere malerisk og landligt Udseende: disse Dele af en Landskabsscene fattes næsten overalt i Frankrige. Tagene vare fremstaaende, for at forhindre Sneen fra at falde ned for Dørene, og Skifersteen vare lagviis befæstede til Tværbiælkerne med Stænger og betyngede med større, flade Stene. Panoramaer og Kobberstik havde alt lært os, at dette var Brug i Schweitz. Hele Egnens Charakteer var forandret, thi uagtet vi et Sted giennemkrydsede en vid

* Extraspandet.

Dal, var Landskabet, som et Hele betragtet, dog skovfuldt og biergrigt. Derpaa kiørte vi langs ad Skrænten af en Høi og trængte ind i en mørk Lærkeskov, der pludseligen hensatte os i Amerika. Jeg vil hermed ikke paastaae, at Lærketræer ere almindelige i vore Skove, men Jurabiergenes vilde Egne harmonere saameget med vore med Gran bevoxne Skovstrækninger, at de tillade denne Lignelse. Endeligen ankom vi til et Punkt, hvor Landeveien atter ragede ud over en anden bred Dal eller Slette, giennem hvilken flød en betydelig Strøm, og længere borte laae en Stad. Bagtil hævede Bierget, liig en Muur, sig til en større Høide, end vi endnu havde seet. Strømmen skiød sig nordlig, det var Doubs, en af Rhonens Bifloder. Imellem disse Høie gier den en Bøining og vender sig mod Syden, førend den naaer Besançon.

Det begyndte at regne, og Skyerne leirede sig i en tæt Taage om Lærkeskovenes mørke Toppe. I denne Tingenes Stilling fore vi pludseligen ind i Pontarlier, den sidste By og Poststation i Frankrige. Dette Sted, der fornemmeligen for Øieblikket var rigtigt afvadsket, havde et ret reenligt og net Udseende, som ikke er almindeligt i Frankrige. Dets Hovedgade var bred og reen. Husene syntes at være langt hyggeligere indrettede end sædvanligt; jeg maa rose denne Deel af Frankrige for at den udmærker sig fremfor den vestlige Deel ved Mangel paa Smudslighed.

Der gives ingen af Staten anordnet Postbefordring i Schweitz, men ved enhver Landevei, der staaer i Forbindelse med andre Lande, er der truffen Anstalter til at befordre de Reisende til den nærmeste Stad. Postmesteren i Pontarlier viste sig beredvillig til at forskaffe os Befordring til Val Travers, altsaa halvveis til Neufchatel.

Det regnede, da vi forlode Posthuset, dog ikke stærkt nok til at fordrive A— og mig fra det udvendige Sæde paa Vognen. Indhyllede i gode Klædeskapper og beskyttede af en Paraply, besluttede vi, trods Veiret, at holde vort Indtog i Schweitz med aabne Øine. Den mørke med usikkre Omrids for os liggende Biergskillevæg, som dæmrede os i Møde giennem den lumre Taage, opvakte mægtigen vor Skuelyst, og vi længtes efter at Tæppet skulde gaae op.

Snart ankom vi til Foden af Høiene, hvor Veien dreier sig mod Syd. Nu og da steg Taagen næsten ned til vor egen Synskreds, (vi vare alt paa et høit Standpunkt, uagtet vi befandt os i en Dal) og skjulte fuldkomment Synet af Biergene for os. Snart faldt Regnen strømmeviis, og vi vare glade ved at kunne indhylle os i vore Kapper. Pludseligen blæste Vinden os lige i Ansigtet, som om den udgik fra en kæmpemæssig Blæsebælg, og Vognen dreiede sig mod Østen. Men i denne Blanding af Storm, Taage og Regn bemærkede

jeg, at vi i fuld Fart foer igiennem et Biergpas; Veien var overalt fortræffelig og saa jevn som et Stuegulv.

Stormen lagde sig, Luften forblev fugtig, Høiene indhyllede i Taage og Veierliget mildt og roligt. Vi kastede Kapperne fra os, sloge Paraplyen ned og skuede med Begiærlighed rundt om os. Det Svælg, giennem hvilket vi nyligen vare komne, og som uden Overdrivelse kunde kaldes en Biergport, førte os ind i en bred og jevn Dal, som snart deelte sig i to Retninger, hvoraf den Ene vendte sig mod Nordost. Paa det Punkt, hvor Delingen gik for sig, trængte en høi, fremspringende Klippe sig frem, stilte sig næsten lige i vor Vei og beherskede ved sin Stilling begge Biergpassene. Lange, uregelmæssige, med Mure og Taarne omgivne Bygninger, som truende hævede sig paa selve Afgrundens Rand, kronede dens Tinder. Dette var **Château de Joux**, Frankriges sidste befæstede Punkt i denne Retning, og berømt som det Fængsel, hvor Napoleons haardhiertede Politik lod den ulykkelige Toussaint hensmægte sit imellem Vendekredsene begyndte Liv. Hensættelsen fra St. Domingo's Klima til Jurabiergenes var i og for sig selv en grusom, og i dette Tilfælde, en uretfærdig Straf.

Naar vil Menneskeslægten ophøre med ikkun at betragte Lyspunkterne i denne overordentlige Feldtherres Historie og veie ham og hans Løbebane paa den evige Retfærdigheds Vægtskaale? Jeg kan selv besvare mit Spørgs-

maal. Dette vil skee, naar Menneskene ophøre med at sige: „Disse eller hine Handlinger ere til min Fordeel," og istedet derfor: „Dette er min Pligt." Vort eget Land vrimler med Napoleoner i en mindre Maalestok. Hvor ofte klinger Ordet: „Fordeel," for vore Øren, og hvor sielden opfordres vi til at erindre os, at der gives Noget, som kaldes Grundsætninger! Jeg er fuldkommen enig med den engelske Reisende, som paastaaer, at den Fripostighed, med hvilken egennyttige og urene Bevæggrunde og Handlinger tilstaaes i vort Land er høiligen at forundres over. Jeg troer ikke, at vi ere meget værre, end de bedste blandt vore Naboer, og jeg troer, at vi ere meget bedre, end de værste iblandt dem; men jeg kiender intet Folk, som bortkaster det Slør, der burde bedække de menneskelige Skrøbeligheder, med en halv saa ryggesløs Ligegyldighed.

Vognen hvirvlede ned af de steile Klippeforspring, der omgive Jour og vendte sig mod Norden. Taagedækket begyndte at hæve sig, og der gaves Øieblik i hvilke det afslørede Lærkeskove, som skimrede tusinde Fod over vore Hoveder, liig en dunkel Stribe, og overlode Phantasien frit Spillerum, at bestemme deres luftomkrandste Grændser. Under slige afvexlende Scener forløb en halv Time, i hvilken det var ubestemmeligt, om Øiet eller Indbildningskraften mest bleve tilfredsstillede; den overbeviste os tilstrækkeligt om, at vi hørte til det pittoreske Jægersamfund, der foretrækker Taage for Sol-

skin. Men jeg har alt tilkiendegivet Dem min Forkiærlighed i denne Henseende i min Beskrivelse af Paris, seet fra Montmartre.

Ærligheden udfordrer, at jeg maa tilstaae, at vi endnu befandt os i Frankrige, et Land hvis Beskaffenhed, som De veed, af mig ikke er bleven omtalt med nogen Lovtale. Men Sveitserkantonernes større Berømmelse beseirede alle med dem kæmpende Fordringer af dette Slags, og faa Mennesker tænke, troer jeg, paa Montblanc, uden at henregne det til Schweitz's Herligheder. Saaledes pleie vi jo ogsaa, at regne Vandfaldet ved Niagara som os tilhørende, uagtet saavel Englændere som Franskmænd hensætte det til Canada; hine, fordi de besidde dette Land, disse, fordi de engang besadde det.

Snart standsede vi i en ubetydelig Flække af fortrinlig Nethed, ja, endog af landlig Skiønhed, og dog var det Frankrige. En Gendarme undersøgte Pasene, og vi kiørte videre. Postillonen pegede paa et Slags Indhug i Lærkeskoven, der fra Skyerne strakte sig ned paa Sletten, og meddeelte os den behagelige Efterretning, som vi kom til det betegnede Sted, at dette var begge Landenes Grændseskiel. Et Huus stod ved Veien — lige siden vi havde forladt Salins, smykkede enkelte Bøndergaarde og Landsteder hist og her Udsigten — og dette Huus, sagde man os, laae i Frankrige, medens de til det stødende Marker hørte til det sveitserske Gebeet

Republikken har ingen Accisehuse, ingen Indførselstold, og vi fore over Grændserne i et hurtigt Trav. For at forherlige vort Indtog, havde Solen netop begyndt at sætte Taageskyerne i Bevægelse, og vi glædede os ved deres Ledsagelse, uden at behøve at befrygte Regn.

Uagtet det Zirlige og Maleriske ved Egnen gradeviis havde tiltaget ved de otte eller ti sidste Stationer, var dog nu en sand fortryllende Ynde udbredt over den for os liggende Scene. Beundringsværdigt byggede og nydelige Hytter strakte sig i yndig Afvexling langs Landeveien, der aldrig udvidede sig mere, end det om sig skuende Blik fordrede det. Grønsværet i Dalen kappedes med Smaragden i Skiønhed, medens Biergene stege frem af Taagesløret bag Klippemassernes og Lærkeskovenes dunkle Mosaik. Man taler meget om Grønsværet i England, men jeg har alt sagt Dem, at det snarere er det Grønne om Vinteren end om Sommeren i dette Land, som opvækker vor Forundring. Englands mest frodige Græsmarker kunne ikke sammenlignes med Græsmarkerne og langt mindre med Skovene i New York; men Phantasien kan neppe tænke sig nogen med renere Farver og Sammensmeltninger begavet Vegetation, end den, der beklædte Markerne, saa langt som Dalen, giennem hvilken vi kiørte, strakte sig, medens Landeveien Intet manglede, for at kunne kaldes god og

behagelig. Hvilken Forandring fra de trættende pavés af routes royales, deres evindelige Eensformighed og bestøvede Elmealeer!

Bygningerne stode alle i ringe Afstand fra Landeveien, og saa omhyggelige ere disse Biergbeboere for deres Jord, at ikke en Tomme udyrket Land var synlig, undtagen hist og her en Fodsti, der slyngede sig fra Hytte til Hytte giennem de smaragdgrønne Marker, hvilket meddeelte hele Dalen Udseende af et vidt udstrakt, paa simpleste Maade anlagt Lyststed.

Virkningen af en slig overraskende Overgang paa os Alle, kan lignes med Indtrædelsen i en ny Verden. Aldrig havde vi tilforn skuet et saadant Naturværk, og det forekom mig, at Konstnerbegeistring aldrig havde afsløret noget Lignende for mit Blik. Muntert travede Hestene giennem denne lille Dal, og ligesom Byron ved en lignende Anledning overgiven spillede en engelsk Røvers Rolle, saaledes deeltoge vi i deres Lyst med en lydelig Jublen.

Vi bemærkede nogle af Befolkningen, der vare langt forskiellige fra den til Markarbeide vante, brunlige og halv vilde franske Bondestand. Fruentimmerne sadde flittige ved Vinduerne, beskiæftigede med nette qvindlige Arbeider, istedet for at de hist arbeidede sig igiennem Dyndet med Træsko, eller slæbte Kurve liig Lastdyr; og Mændene synes at have lidet Andet at giøre paa Markerne, end at forhøie disses Ynde med deres

smukke Fløilstrøier. Paa disse høitliggende, frodige Marker indskrænker Landmandens Arbeide sig fornemmelig til Qvægavlen, og Neuschatels Beboere beskiæftige sig meget med Forfærdigelse af Uhre. Istedetfor at forsamle sig i Steder, bliver Arbeidet udført i Bønderhusene, og det er ingen Tvivl underkastet, at den Hyggelighed og Ziirlighed, som overalt smilede os i Møde, havde sit Udspring af denne Kilde.

Vi forlode denne Dal giennem et saa snevert Biergpas, at der ikkun var Plads til Veien imellem den steile Klippevæg paa den ene Side, og et mørk Svælg paa den anden. Giennem dette brusede den lille Strøm, der erholder Tilløb fra de omliggende Høie. Ved den sidste, store Angrebskrig havde Sveitserne trukket en vældig Kiede tvers over dette Biergpas, i den Hensigt, saaledes at afskiære Fiendens Artilleri og Bagage; men Franskmændene sprængte denne Kiede, ved at tørne imod den med Mundingen af en Kanon, medens deres lette Tropper holdt Riffelskytterne, som forsvarede dette Pas, i Ave. Nogle af Kiedens mægtige Ringe ligge endnu indhugne i Klippen.

Da vi ankom ved det nys nævnte Punkt, begyndte vi at stige ned ad i korte og steile Vendinger og nærmede os det berømte Val Travers. Her tog vor franske Postillon Afsked og overlod os i de næste tre Maaneder til Sveitserne.

Uagtet denne Dal er større, ja endog skiønnere, end den nys forladte Les Verrières, uagtet Husene vare bedre, medens Ziirligheden og Vegetationen overalt var den samme, bleve vi dog her ikke saameget overraskede som hist. Vi bleve her ikke saa fuldkomment henrevne af Beundring, og der var begaaet nogle Misgreb ved de architectoniske Forbedringer, hvormed vi kunde have været forskaanede. Mange, der havde bereist fremmede Lande og vare vendte rige tilbage, havde vovet at anbringe Søilegange og pragtfulde Forskiønnelser iblandt Hytter af Naaletræ. En simpel Sveitserhytte staaer i ligesaa megen Harmoni med et Sveitserlandskab, som den gothiske Bygningsmaade med Andagtens hellige og ophøiede Følelser; og vee over den Time, da disse Bierges Beboere nærede det ærgierrige Ønske, at efterligne Phidias! Vi ere selv ikke frie for denne Brøde, thi der gives neppe en eneste Landsby i vort Fødeland, som ikke mere eller mindre er i Besiddelse af disse classiske Caricaturer, og Halvdelen af de Andægtige synes at troe, at deres Religionslærdomme ere ufuldkomne, med mindre de kunne forkyndes under en Kuppel, der ligner en sprukken Theekop eller omgivne af flet proportionerede, giennemspaltede Gransøiler.

Aftenen var skiøn, da vi forlode Val Travers. Taagen havde forenet sig med Skyerne eller var forsvunden i det uendelige Rum, og Solen farvede Hori-

zonten med en guulagtig Glands, der harmonerede herligt med de mørke Skove og de grønklædte Enge. Da Vognen begyndte at kiøre op af et Bierg, stege vi Alle ud og gik i det mindste en Miil tilfods, for rigtigen at nyde et saadant Skuespils Skiønhed, lige indtil „vore Kraftanstrængelsers høieste Maal." En eenlig Fodgiænger arbeidede sig møisommeligen op af Bierget, og jeg nærmede mig ham, i det jeg lod den øvrige Deel af Selskabet blive tilbage, og indledede en Samtale. Hans „bon soir, monsieur," Udseende, Stemme og „tournure" uagtet de vidnede om, at han var en Haandværker, viste tillige afgiørende, at han var en Fransmand. „Kommer monsieur fra Paris?" spurgte han, efterat vi vare blevne lidt fortroligere.

„Oui."

„Apparement monsieur est Anglais?"

„Non; Américain."

„Ah! Anglo—Américain, n'est ce pas, monsieur?" — Med disse Ord kastede han et forskende Blik tilbage paa den øvrige Deel af Selskabet, sandsynligviis for at see om de vare sorte.

„Des Etats Unis, mon ami."

„Cest un beau pays, là bas?"

„Ma fois, comme ça; ce n'est pas à comparer avec celui-ci pourtant."

„Comment! — monsieur croit que ceci est beau! moi, je ne le crois pas beau; c'est pittoresque, mais

pas beau; à mon idée, un pays comme celui auprès de Dijon est beau; là les champs sont plats et dignes d'être cultivé."

Her har de en Franskmands Adskillelse imellem beau og pittoresque. Der var Intet at indvende derimod, og jeg gav Samtalen en anden Vending, medens jeg stiltiende var nødt til at indrømme, at Neufchatel er pittoresk, men ikke skiønt. Nattens Komme nødsagede os Alle til at tage vor Tilflugt til Vognen. Snart blev det meget mørkt, hverken Maane eller Stierner bestraalede os med deres Lys, og vi arbeidede os frem i enTime, uden, bogstaveligen talt, at kunne see hverandres Ansigter. Enhver af os var overbeviist om, at vi reiste giennem Egne, hvis Syn vilde have frydet os, hvilket endnu mere forhøiede Veiens Besværlighed, og virkeligen erfarede jeg kort Tid efter, at vi, paa denne utilfredsstillende Maade, omgivne af Mørket, havde passeret et af de mest overordentlige coups-d'œil i Europa. Jeg besluttede derfor at udmaale mine étapes, saa at jeg aldrig oftere vilde reise en eneste Miil i Schweitz efter at Mørket var faldet paa; hvilket Forsæt vi troligen fuldførte.

Vi mærkede, at vi reiste ned af Bierget — ned — ned — indtil vi endeligen befrygtede, at vi vendte tilbage til de lavere Regioner, eller til det Standpunkt, fra hvilket vi gradeviis havde hævet os i de sidste to

Dage; men i Virkeligheden vare vi ikkun komne ned til Jurabiergenes sidste og høieste Biergryg. Klokken ni holdt Vognen foran det fornemste Giestgiversted i Staden Neufchatel.

Tredie Brev.

Staden Neufchatel. — Opvoiet Syn af Alperne. — Bemærkninger over Kanton Neufchatel. — Vidtudstrakt Slette. — Floden Aar. — Aarberg. — Sveitser Slot. — Kanton Bern. — Landeveienes Fortrinlighed. — Ankomst til Bern.

Min kiære — — —,

Da vi stode op i Morges, befandt vi os atter i en ny Verden. Neufchatel ligger paa den vestlige Side af den Indsø, der har givet Staden og Kantonet Navn, lige ved Foden af de sig mod Osten strækkende Jurabierge, der hæve sig som en Muur langs Søen og Sletten paa en Strækning af hundrede Mile. Staden selv, skiøndt ikke af betydelig Størrelse, har et hyggeligt Udseende og ligger behageligt; Handelsbygningerne befinde sig langs med Strandbredden, medens de bedre Vaaninger ere

fiernede fra denne. Mange af disse klynge sig op til Biergenes Sider og ere halvt skiulte af Viingaarde. Stedet har et venligt og vindskibeligt Udseende.

Men iblandt de ophøiede Gienstande, som her overalt tiltrak sig vor Opmærksomhed, blev Staden neppe lagt Mærke til. W——— var først paa Benene, og neppe havde han været fem Minuter borte fra Vertshuset, førend han kom stønnende tilbage, for at skynde paa os, at vi skulde nyde Udsigten. Vi fulgte ham, saa hurtigt som muligt, og bleve i Sandhed belønnede for vor Umage.

Indsøen, som er nogle og tredive Mile lang og fem til sex Mile bred, var naturligviis den første Gienstand, paa hvilken vor Opmærksomhed fæstede sig. Vort eget Standpunkt var Jurabiergenes Formuur, der hist fremspringende, her skiærende sig ind i dybe Kløfter, frembød et overraskende Syn. Paa den modsatte Strandbredde udbredte bølgeformige, men dog dyrkede Marker sig, og i Baggrunden hævede Oberlandets Rækker af Høie sig majestætiske; i en Afstand af tredsindstyve til firsindstyve Mile laae de udstrakte for vore Blik.

I Sammenligning med dette ophøiede Syn sank Alt, hvad vi hidtil havde seet, endog Montblanc's glindsende Top, tilbage i Ubetydelighed. Det er ingen let Sag at udkaste en blot nogenlunde tro Skildring af et saa ophøiet Syn med Pennen, og jeg veed neppe, hvorledes

jeg skal komme ud deraf; thi jeg indseer fuldkomment, at hvor velvilligen De endog kan være stemt til at tage til Takke med en mangelfuld Skildring, saa kan En, der selv har været Øienvidne, mindst blive tilfredsstillet derved. De maa derfor forestille Dem, saa godt deres Indbildningskraft formaaer det, hvorledes Synet af haardtfrossen Snee, der taarner sig mod Himmelen til en Miils Høide og som tiente, i en Strækning af over tyve Mile, til Hegn for et i enhver anden Henseende smilende Landskab, hvis Sider erholde Lys og Skygge fra utallige Kløfte og Dale, medens hist og her mørke og nøgne Klipper fremspringe og den øverste Linie dannes af Klinter, Biergtoppe og takkede Biergrygge, liig Bølgerne paa det oprørte Hav, vilde virke paa deres Sind. Idealet af den mest glindsende Hvidhed er ikke renere, end det til Snee hærdede Element, ei engang BilledhuggerensMarmor afgiver et træffende Billed derpaa.

Nok sagt, indtil dette Øieblik havde vi Intet seet, Intet erfaret om Schweitz! Endog det, vi her skuede, var nogle og tredsindstyve Mile fiernet fra os, og atter ønskede jeg Vinger, for at kunne flyve de glimrende Jismasser imøde; Neufchatel, Søen, den yndige Omegn, Alt, hvad som laa os nærmere, formaaede ikke et Øieblik at bortvende Sindet fra saa ophøiede Gienstandes Studium.

Hele Dagen, en Søndag, som bragte os meget

smukt Veir, formaaede vi neppe at løsrive vore Blik fra dette herlige Syn, der syntes ligesaa meget at tilhøre Himmelen som Jorden; og saa udmattede vi endog vare af den sidste Reise, frygter jeg, — dersom det ikke netop havde været en Dag, paa hvilken ingen Forretninger blive foretagne, medens min Pung var saa tom, at et Besøg hos en Banquier var nødvendigt, — vi havde ilet afsted, for at komme disse vidunderlige Alpers Fod nærmere. Nu nøiedes vi med at betragte dem i Afstand og beskiæftige vor Phantasie med Tanken om, hvad vi vilde faae at skue, naar vi befandt os midt imellem disse sneedækte Masser.

Nu kunde jeg give Dem en trættende og alvorlig Beretning om Neufchatel; men det er min Hensigt, saa meget som muligt at spare Dem for at læse Hverdagsberetninger angaaende Hverdagsbegivenheder. Dog er der een Omstændighed, med Hensyn til dette lille Gebeet, som er værd at omtale. Uagtet det i enhver Henseende udgiør et af Sveitserforbundets to og tyve Kantoner, er det dog et Fyrstendømme, som beherskes af Kongen af Preussen. Denne Souverain kan saaledes, ligesom Kongen af Storbrittanien, komme i en saadan Situation, at han kunde blive nødsaget til at føre Krig mod sig selv. Neufchatel var fordum en uafhængig Stat, som regieredes af en ubetydelig Fyrste; da dette Huus uddøde, omtrent for et Aarhundrede siden, gik

det, enten ved Familieforhold eller Valg (jeg troer det Sidste var Tilfældet), over til Huset Brandenburg. Ligesom de fleste smaae Stater, der ligge paa Grændserne af Schweitz, havde det længe været Republikkens Bundsforvandte, men ved Freden 1814, da Forfatningen atter blev omdannet, blev Neufchatel, tilligemed andre Lande, optaget blandt Kantonerne. De indseer sikkert, at en Bundsforvandt ikke knyttedes ved noget andet Baand, end en Tractat, medens Kantonet udgiorde en Deel af Forbundet og havde en Stemme ved Folkeforsamlingerne. Nu troer jeg ikke, der existerer nogen Bundsforvandt. Napoleon udnævnte Marschall Berthier til Hertug af Neufchatel, uagtet han var bedre bekiendt som Prinds af Wagram. Endnu finder man Mynter, som bleve prægede under hans korte Herredømme*.

Indbyggerne af Neufchatel tale Fransk, og dette Kanton, tilligemed de med det nøie beslægtede: Geneve, Vaud og Valais kunne regnes blandt dem, i hvilke den franske Charakteer er fremherskende, uagtet

* Under de stormfulde Begivenheder i Aaret 1831, ophævede Neufchatel formeligen sin Forbindelse med Sveitserforbundet, og nu udgior det ikkun en Deel af de preussiske Stater, uagtet det endnu sandsynligviis er i Besiddelse af sine særegne Privilegier. Som Kanton betragtet, var Regieringsformen fuldkommen aristokratisk.

denne er meget modificeret efter Beliggenheden, Religionen Regjeringsformen og Forretningernes Indflydelse.

Mandag Morgen forsynede vi os med Landkort, med et Exemplar af Ebel, et meget nyttigt, skiøndt ikke feilfrit Værk, og med rede Penge, hvilket isærdeleshed er vigtigt i Helvetien. Men hvilken Reisebog er fri for grove Feil? Jeg smigrer mig ikke med at disse Breve ville giøre en Undtagelse, uagtet det har været, og skal vedblive at være Gienstand for mine Bestræbelser, at giøre dem saa overeensstemmende med Sandheden, som Omstændighederne, min egen Uvidenhed deri indbefattet, ville tillade det.

Efter at have spiist Frokost, forlode vi Neufchatel for at trænge dybere ind i Schweitz, om hvilket alle Skiønhederne i Val Travers bragte mig til at troe, at Synet deraf endnu havde været svækket ved Afstanden. De tre Heste vare spændte, til Caleschen saaledes, at den ene gik foran, de to andre nær til Vognen, à la mode de l'Allemagne, og afsted travede vi paa en saa skiøn Dag, som nogensinde tilsmilede Skabelsen.

Imellem Jurabiergene og Alperne ligger en ti til femten Mile vidstrakt Slette, igiennem hvilken Landeveien løber i en Diagonal. Den er dyrket, dog ikke saaledes at Øiet trættes ved Synet af eensformige Marker, og overalt bryde Krat og Skove yndigen frem. Igiennem denne brede Dal flyder Aar, en af Schweitz's fornemste

Floder. Dens Løb er nordligt, indtil den forener sig med Limmath og Reuß; da udgyde disse tre Floders samlede Strøm sig i Rhinen, ikke langt fra Basel.

Veiene ere saa gode som muligt, og Egnen er saa skiøn som vore skiønnere Egne, medens hist og her et Mindesmærke fra Middelalderen hæver sig. Noget som vi ikkun kiende til af Historien. Vi havde et Glimt af Bienne Søen og af Rousseau's Ø; dog forekom hiin os ubetydelig, endog sammenlignet med dens Nabo, Neufchateller Søen, som i ingen Henseende staaer i nogen Anseelse blandt Søerne imellem disse Bierge.

Vi nøde en goûter i Aarberg, en lille af Aarfloden omslynget By; og en eller to Mile hiinsides denne, kom vi forbi eller, rettere sagt, igiennem det første Sveitser-Château, (Slot) som vi hidentil havde seet. Veien gaaer virkeligen igiennem Gaarden paa denne Bygning, som er en flet og ret Steenhob, ligesom de fleste Sveitserbygninger, uregelmæssig og uden architectonisk Værd. Fordum var det dog en Lehnsbarons Baaning; da Adelen, ligesom de fleste verdslige Egenskaber, ikkun sammenlignelsesviis, men aldrig udtrykkeligen burde bestemme Mandens Stand. Den engelske Gentleman er i enhver vigtigere Henseende langt mere Adelsmand end Halvdelen af Fastlandets øvrige Adelsmænd, og dersom ikke Fordringerne med Hensyn til Gentilitet vare blevne svækkede ved den fierne Afstand, kunde man

paastaae det Samme med Hensyn til vore egne Gentlemen. Dog vil min Sætning blive langt mere iøinefaldende, naar jeg ikke siger andet, end at en Konge over Pottowatomierne og de Franskes Konge indtage meget forskiellige Stillinger i Livet.

Efter at have kiørt to Mile, kom vi til Kanton Bern, og i det Mindste med Hensyn til Gebetet befandt vi os nu i det virkelige, gamle Schweitz, thi Bern var det ottende Kanton, der traadte ind i Forbundet; hvilken Begivenhed indtraf i Aaret 1353. Bern indtog i lang Tid, ved sin Størrelse, Rigdom og Folkemængde, den vigtigste Plads blandt Kantonerne og anden Rang blandt Forstanderskabets gamle Følgerække. Det er Forbundets regierende Kanton, ligesom vi i New York beskedent kalde vor kraftige, politiske Stamme, der, for kort Tid siden fremstaaet af de vilde Skove, nu omfatter tifold saamegen Rigdom, doppelt saa meget dyrket Land og langt flere Hielpekilder, end Helvetien i det nærværende Øieblik.

Hele Dagen igiennem saae vi aldeles ikke noget til Alperne, fordi Veiens betydelige Ujevnhed og Mængden af de langs med Dalen adspredte Skove meget indskrænkede vor Udsigt. Men da vi, som Aftenen nærmede sig, dreiede om bag nogle Bakker, stod den hele Biergkiede, eller rettere sagt det Hele af dens skiønneste Dele, pludseligen for os. Vi havde kiendeligen

formindsket Afstanden imellem os og Biergtoppene, siden vi havde forladt Neufchatel; og da Solen kastede sine Straaler bag os, var det ikke vanskeligt at bemærke de sneeklædte Kløfter, som fure deres Sider. Dette Syn var aldeles uventet, og det var som om en electrisk Gnist giennemfoer mig. Disse ophøiede Gienstande laae for os paa hele vor øvrige Vei til Bern, fra hvilken Stad man heller ikke taber dem af Sigte.

Som vi nærmede os Staden, fandt vi langs Landeveien Spadsereveie og Alleer beplantede med skiønne Træer; intet Haveanlæg kunde være bedre vedligeholdt. Førend Revolutionen hørtes Klager over, at Berns Beboere forsømte Veiene i de af dem erobrede Lande, medens de vedligeholdt dem, der nærmest omgave Staden, i den fortrinligste Tilstand. Den første Deel af Klagen vil jeg forbigaae med Taushed; men Intet er efter al Sandsynlighed mere grundet, end den sidste Deel af samme. –

Vi kjørte ind af Porten paa dette Aristokratiets gamle Sæde i en Borgerregierings Skikkelse, netop da Solen gik ned og begave os til et af Stadens bedste og mest besøgte Giestgiversteder, le Faucon, der, ligesom Fleertallet af de bedste og mest besøgte, var saa opfyldt med Mennesker, at vi fandt langt færre Bequemmeligheder der, end vi havde ønsket.

Fierde Brev.

Bern. — Dens Historie og Forfatning. — Sveitser Adel. — Sand Adel. — vildfarende Begreber med Hensyn til en Republie.

Min kiære — — —,

Bern er sikkert en saavel malerisk som skiøn Stad. Den ligger paa en af Aar's Krumninger dannet Halvø, og da denne Flod selv har gravet sig en Kanal næsten hundrede Fod under det tilstødende Lands Overflade, synes Staden at ligge paa en Bakke, medens den snarere ligger lavere, end de fleste store Dale i Kantonet. Stadens Historie udgiør ogsaa Kantonets og i visse Henseender ogsaa hele Sveitserforbundets Historie.

Hele denne Biergegn faldt i forskiellige store Baroners eller ringe Fyrsters Hænder, blandt hvilke Huset Habsburg var det mægtigste, efter at det burgundiske Kongerige var tilintetgiort, — her tales ikke om Hertugdømmet, en sammenlignelsesviis meget nyere Stat. Greverne af Habsburg vare af ægte sveitsersk Herkomst, og fra dem nedstammer det nuregierende østerrigske Huus, skiøndt ikkun ved den qvindelige Linie. Landet umiddelbart rundt om Bern blev af denne Familie overdraget til en af dens fornemste Lehnsmænd,

som et uafhængigt Fyrstendømme i Aaret 1200, og var i nogen Tid bekiendt som Hertugdømmet Zähringen. Denne Stat bestod ikkun i kort Tid, thi i Løbet af det trettende Aarhundrede blev Bern beherfket af sine egne Borgere.

Oprindelsen til og Charakteren af det særegne Aristokratie, som saa længe herskede i dette Kanton og i de af det afhængige Steder, og som endnu regierer i selve Kantonet* skal ikkun et Øieblik bortlede deres Opmærksomhed fra interessantere Gienstande. Thi jeg har lovet at fremhæve Særegenhederne i fremmede Staters Forfatning, og i Amerika kiender man ikkun lidet til Schweitz's sande Forfatning, dersom jeg kan dømme efter min egen fuldkomme Uvidenhed med Hensyn til denne Gienstand, førend jeg besøgte dette Land.

Staden Bern blev opført paa sit nærværende Standpunkt, formedelst dets heldige Beliggenhed til Forsvar. Aar's Flodsengs store Dybde, og denne Strøms eiendommelige Vendinger omgave Stedet med en fortrinlig naturlig Grav, med Undtagelse af en smal Landstrækning. En tvers over denne opført Muur og faste

---

* Dette var virkeligt Tilfældet i 1828, paa hvilken Tid disse Breve bleve skrevne. I Aaret 1831 skeete en Forandring i Forfatningen, som skal blive omtalt paa sit Sted.

Steentaarne opbyggede langs med Strømmens steile, Afgrunde lignende, Bredder, giorde Staden, paa en Tid da Brugen af Kanoner var ubekiendt, til en stærk Fæstning.

I Middelalderen pleiede Vindskibelighed gjerne at søge Tilflugt og Beskyttelse bag stærke Volde og Mure. Tidens Lovløshed, Friherrernes røveriske Voldsgierninger, hvis Slotte ængstede næsten hele Europa's Fastland, og Maaden paa hvilken Retten maatte vige for Magten, giorde en saadan Beskyttelse uundværlig for enhver Fremgang i Civilisationen. Bern blev et af disse Handelens og Konsternes Tilflugtsteder, uagtet disse altid stode i Forhold til et Land som Schweitz's Stilling og Fornødenheder; og i Løbet af et halvt Aarhundrede vare endog mange af de i Nærheden boende Adelsmænd glade ved at kunne slutte Forbund med disse mægtige Borgere, som hævede sig bag Aarflodens Beskyttelse, og lode sig optage blandt deres Tal, for at søge Værn mod andre af deres Stand, hvis Styrke de ikke kunde bekæmpe.

Saaledes var, i Korthed fortalt, Stadens Berns Oprindelse. Lidt efter lidt udstrakte den sine Grændser udenfor sine Mure, i det den snart bemægtigede sig et, snart et andet af Adelens Herresæder, indtil den næsten havde indtaget hele sit nærværende Territorium. Men ikke tilfreds med disse Besiddelser, indlod Bern sig i

Krig og Waadtland tilligemed Aargau bleve erobrede og haandhævedes lige indtil den franske Revolution, da disse Lande atter bleve uafhængige og ombannede til et eget Kanton. Sørgelige Skampletter paa Frihedens Skiold! Den ene af dens Tilbedere lader Negere, den anden hele Stater bøie sig under Slaveaaget!

Berns Regiering bestod i hele denne Tid af et „Bürgerschaft," en Korporation af priviligerede Borgere, der kunne sammenlignes med vore "freemen," saaledes som de fandtes, førend vor nærværende Constition blev grundfæstet, paa en Tid, da en Stads Privilegier stode i Forbindelse med politiske Rettigheder. Da disse Borgeres Antal var ringe og Rettighederne arvelige, var Cantonets Regieringsform fuldkomment aristokratisk. Denne Rettighed kan erhverves; for Øieblikket bliver den endog aabenlyst kiøbt. Blandt alle Midler til at forene Magt og Privilegier i Enkeltes Hænder, er et aabenbart Aristokratie det sindrigste og mest vedvarende, dersom blot de, som høste Fordelene, vide at holde Maade med deres Forlangender. Den hele Hemmelighed bestaaer i klogeligen lidt efter lidt at fremkomme med Paalægene.

Bern besidder ikke tilstrækkelig Rigdom og der findes altfor liden Anledning til Paalæg, til at dets Aristokratie kunde blive særdeles trykkende. Maaskee er denne Stads Regiering den mest retfærdige og maade-

holdende af dette Slags, som har existeret i de nyere Tider; kort sagt, den kan betragtes som udelukkende Forrettigheders beau idéal. Man siger, at Lovene blive nøiagtigen fulgte, Politiet er strengt og retfærdigt, imedens at det neppe lønner sig Umagen at tvistes om Sinecurerne. Det er sandt, visse Familier have beklædt visse Embeder giennem Aarhundreder, men denne Sag er af langt mindre Vigtighed for det store Publikum, end for enkelte ærgierrige Personer. Der gives ingen Sø- eller Landmagt, ingen Repræsentation, som kunne foraarsage Udgifter, og Folket befinder sig efter al Sandsynlighed i en saa lykkelig Stilling, som det kan vente, indtil Dannelse vil blive almindeligere og hver Enkelts Foretagender aabnes et friere Spillerum. En af Aristokratiets mest sløvende Virkninger er Frygt for at undertrykke disse; denne Politik, der er beregnet paa at underkue Oplysningen, hensætter den Fattige i en uheldbringende Stilling. Bern er, ligesom alle Stater, der ikke besidde en fuldkommen Frihed, ikke brødefri i denne Henseende, thi den blotte Underviisning i Lydighed og Prædikener om Underkastelse og Taalmodighed, som foredrages i europæiske Lande, hvor Regieringen vil opdrage dens Borgere, maa ikke forveksles med den liberale Opdragelsesmaade, som, idet den frigiør Aanden, udvikler de skiulte Kræfter i deres eiendommelige Retning.

Uagtet Bern's politiske Aristokratie strængt talt ikkun er i Borgernes Hænder, gives der dog enkelte, ældgamle adelige Familier, der have havt en vedvarende politisk Indflydelse i Kantonet. Erlacherene have i femhundrede Aar været berømte i Forbundet: en Erlach var det, som i det fiortende Aarhundrede førte sine Landsmænd mod de østerigske Skarer, og en Erlach befalede i Slutningen af det attende Aarhundrede over Kantonets Tropper, da de Franske brøde ind i Landet. Det sveitserske Ridderskab siges at nedstamme fra nogle af Fyrsterne, især fra Kaiseren; uagtet der, som sædvanligt, gives Nogle iblandt det, der paastaae at være ældre, end den øvrige Deel af Menneskeheden. Imod denne Forkiærlighed for Erindringen om ældgammel Herkomst, kan der ikke gjøres nogen væsentligere Indvending, end mod en undskyldelig Glæde over endnu levende Slægtningers Storhed. Jeg troer, at de tiene, saafremt de holdes indenfor de tilbørlige Skranker, til at gjøre Menneskene bedre; og Gud forbyde, at den Dag nogensinde skulde oprinde i Amerika, paa hvilken Forfædrenes ædle Bedrifter ikke skulde være Gienstand for deres Efterkommeres Fryd. Alt hvad Fornuften og de strengeste Grundsætninger kunne fordre med Hensyn til at nære slige Følelser, er Omsorg for at Følelsen ikke forvandles til en indskrænket og fornærmelig Fordom. Dersom jeg var en Sveitser, vilde jeg

være stolt af at være en Erlach; men, dersom jeg var en Erlach, vilde jeg troe at handle en Erlach værdig, ved at give alle mine Medborgere en fuldkommen og lige Andeel i mine politiske Rettigheder. Det forundrer mig, at det ikke er uridderligt at nægte noget Menneske „aaben Mark og lige Ret" i en politisk, saavel som i enhver anden Kamp. Privilegier kunne hente nogle Beviisgrunde for sig fra den Green af verdslig Klogskab, som undertider benævnes: Egennytte, men at opstille dem, liig en Antikke, paa Ridderskabets Søilefod, for at beundres, er et ligefremt Blendværk! Der er ikke et Støvgran sandt Adeligt uden der, hvor Alt gaaer ærligt til. Hvilken mere nedværdigende Fordeel kunne vi tage i Wæddeløbet til Storhed, end at sætte af fra Maalet i Besiddelse af den bedre Deel af Banen, blot fordi det Tilfældige ved en bedre Herkomst begunstigede os.

Den Forestilling, man i Almindelighed giør sig om Republikker, er alfor ofte vaklende og urigtig, hvilket jeg troer, De vil indrømme, efter at have læst denne ufuldkomne Beretning om Berns Forfatning. Dog vil De altid erindre, at Waadtland og Aargau ikke længere ere underkastede dette Kantons Herredømme, uagtet nogen Lighed med en saadan Tingenes Stilling endnu findes i Schweitz, den helvetiske Friheds egentlige Brændepunkt. Men Frihed betegner som oftest ikkun Nationaluafhængighed. Hvormange Vildfarelser herske endog iblandt

os med Hensyn til Forfatningen. Ni iblandt ti af vort ærværdige Bürgerschaft, fornemmeligen iblandt den oplyste og dannede Klasse, der inbefatter dem, der ere i Besiddelse af Talenter, den ydre Anstand og Velstand (ifølge deres Beretning om Sagen) ville helligen forsikkre Dem om, at borgerlig og religiøs Frihed er sikkret ved Forbunds Constitutionen, da, saa vidt denne Act gaaer, de fire og tyve Stater kunne oprette fire og tyve forskiellige Religioner, saasnart det maatte behage dem, og Indbyggernes borgerlige Frihed kan paa en lovlig Maade blive given til Priis for et langt mere indskrænket Aristokratie, end det, som hersker i Bern. Jeg troer ikke, at det vilde være mod selve den amerikanske Statsforfatning at besidde en Colonie eller et erobret Territorium. Jeg vil antage et Tilfælde. Nationen fører Krig. New York udruster en Armee og en Flaade, foruden den til den fælleds Sag bestemte Contribution, og erobrer en Ø fra Fienden. Vilde denne Erobring ikke tilhøre denne Provinds? — og har ikke en Stat al mulig Ret til at bestemme sine egne politiske Forhold, forudsat at den vedbliver at føre Republikkens Chameleonfarve? Dersom Massachussetts, for Exempel, havde foretrukket at herske paa denne Maade over Maine, var der da Noget i Forbundsforfatningen, der kunde have forhindret det?

Femte Brev.

Berns Omegn. — Offentlige Spadseretoure. — Bygninger. — Befolkning. — Sveitser Kiøretøi. — Agerdyrkning. — Qvæghiorder. — Arsamlere. — Hindelbank. — Hofwyl. — Franskmænd og Sveitsere. — Opdagelse af en Gletscher. — Vanskeligheden i at meddele ophøiede Naturscener Indtryk. — Alperne ved Solens Nedgang. — Oberländeralperne. — Europæiske Reisendes Skrifter over Amerika.

Kiære — —,

Man taler saameget om de herlige Bierge i Schweitz, medens der siges saa lidet om dets lavere liggende Græsganges sieldne Skiønheder, hvis Noget kan kaldes lavt i et Land, der ligger to tusinde Fod over Havets Overflade. Uden at regne Alperne og Jurabiergene, (der Begge virkeligen danne fremherskende Punkter i de fleste af dette Kantons Landskabsscener) vilde Bern være omgiven af de mest smilende Egne i Europa. Landet er giennemploiet, men dyrket som en Have, og de rige Skovpartier giver det Udseende af en stor Park. Dertil komme de mange Hegn, noget som i Almindelighed savnes ved Fastlandets pitoreske Egne, der meddele det Hele et yndigt Anstrøg.

Om selve Staden har De alt en Idee. Skiøndt

den indtog en saa fordeelagtig Forsvarstilling, førend Artilleriet blev opfundet, bliver Stedet beherskt af Høie, som nu vilde giøre Volde og Bastioner temmelig unyttige. Derfor ere hine viseligen blevne forvandlede til offentlige Spadseregange: og yndige ere de i hver Henseende. Uagtet Alperne ikke behøves for at giøre Udsigten fra dem behagelig, staae de dog der, som en ophøiet Baggrund til en høist elskelig Forgrund.

Plateformen er det mest besøgte Sted, og skiøndt den er lille og smykket efter den gamle, tvungne Stiil, er Stedet fortryllende. Den rager ud over Strømmen paa den Side af Staden, der grændser mod Oberlandene, og bæres af en over hundrede Fod høi Muur. Tagene paa Husene i en lille Forstad, som sniger sig langs med Strømmens Bredder, ligge underneden i en svimlende Dybde, og Aarflodens uophørlige Brusen, alt som den skummende bryder sig mod Klipperne, stiger op, som var det fra en Hule. En mirakuløs Begivenhed udbreder ogsaa sit Trylleri over Stedet. En Hest, fortælles der, sprang over Tindingerne paa den øverste Deel af Muren, og Rytteren kom levende derfra!

En lille Bæk, hvis Strømning er stærk nok til at sætte et Mollehiul i Gang, glider, ved Hiælp af et Slags Vandledning, midt igiennem Hovedgaden og leverer Vand til Reenligheds Fornødenheder og i Ildebrandstilfælde. Dette hurtigt rindende Vand, som

er bedækket med Bræder, er klart og friſk, og jeg fandt ingen Grund til, at det ikke ſkulde kunne drikkes.

Staden beſidder en Mængde Buegange, et godt Værn mod Sneen, men de ere mørke. Staden er, troer jeg, fuldkomment bygget af Steen; mange af diſſe ere udhugne og have en meget ſkiøn Farve. Den lavere liggende Deel af Bern, det vil ſige, den Deel, ſom favnes af Aar ved Foden af Høiene, med iberegnet omfatter den nogle og halvfierdſindstyve tuſinde Indbyggere.

Siden vor Ankomſt have vi ikke været ørkesløſe. Omendſkiøndt endnu ikke fiorten Dage ere forløbne, have vi beſøgt de fleſte i Nærheden liggende Landsbyer og desuden indrettet os en landlig Bolig for de næſte tre Maaneder. Vi befinde os paa et af diſſe ſmukke, ſmaae, eenſomt liggende Lyſtſteder, ſom udgiøre Omegnens Pryd, og blot en halv Miil fiernede fra Staden. Den bugtede Aar ſkyder ſig forbi os, men paa dette Sted har den boret ſig ſaa dybt ned i Jorden, at ingen Deel deraf er ſynlig, førend vi ſtaae ved dens Bredder. Yndige Fodſtier ſnoer ſig om Markerne, der kun lidet kiende til Grøfter og Gierder, og Veiene ere ikke bredere, men ligeſaa beqvemme, ſom de findes i nogen Lyſtſkov eller Haveanlæg. Kaleſchen ſtaaer i ſit Skuur, og i dens Sted har jeg leiet et godt, mageligt Sveitſerkiøretøi, ſom i Nøds Tilfælde kan rumme os Alle, uden udvendigt Sæde eller Fordæk. Vort Forſpænd beſtaaer af

to stærke Stude, som i det mindste have den gode Egenskab, at de ufortrødent gaae op af Bakke og med Sikkerhed ned af Skrænterne, — to uundværlige Ting ved et Sveitserforspand. Hertil føiede vi endnu en char-à-banc, for hurtigen at komme til og fra Staden med en eneste Hest. En char-à-banc har fire lave Hiul, med et Sæde, der er anbragt paa Siden, saaledes at den Reisende kan komme op og ned deraf, medens Hesten skrider frem. Tre Personer kunne mageligen sidde deri, men dens stødende Bevægelse er ubehagelig, indtil man vænner sig dertil.

Vort Huus er omtrent saa stort, som en af de almindelige Hytter paa Manhattan-Øen. Det er bygget af Steen og, i det Hele taget, ret beqvemt. Saavel Huset som Møblerne fandt vi upaaklageligen reenlige. Stedet var nyligen blevet beboet af den spanske Minister, men tilhører Greve Portales i Neufchatel, en anden Herre Tonson med Hensyn til Besiddelse af Landeiendomme, da man overalt hører ham blive nævnet. En Forpagterbolig hører til Eiendommen, hvis Jorder bestyres af en særdeles agtværdig Mand, som er et hæderligt Billede paa Sveitser-Bondestanden, og af hvem, det tilstaaer jeg beredvilligen, jeg har erholdt mange nyttige Underretninger med Hensyn til hans Fædrenelands Vedtægter og Love. Han hører til „Die Bürgerschaft,"

er Kapitain ved Landeværnet og desuden temmelig aristokratisk sindet.

Agerdyrkningen bliver dreven i denne Deel af Schweitz, som i andre Lande, da de fleste almindelige Kornsorter og Kiøkkenurter blive dyrkede; men det forholder sig ganske anderledes imellem Biergene, som blive benyttede til Græsgange og Dyrkning af Foderurter, og hvoraf store Strækninger ere Comünernes fælleds Eiendom. Ordet Alp betyder en Bierggræsgang. De mægtige Gnanitmasser i denne Egn, hvis colossale Tinder berøre Skyerne, ere bedækkede med yppigt Grønt, trods de evigtvarende Jisfletter, som i uanfægtet Storhed udstrække sig i de høiere Regioner; Intet kan overgaae Alpernes Græs i Skiønhed og Herlighed. Da det eneste mulige Middel til at høste Fordeel af disse vidt udstrakte Græsgange ikkun frembydes ved Qvægavlen, staaer det Enhver frit for, at lade et vist Antal Køer græsse paa samme, og da Osten og Smørret laves under eet af Sennehyrder og Hyrdinder, som tilbringe den Tid af Aaret, da Qvæget gaaer paa Græs, omgivne af Skyerne, er det nødvendigt at bestemme, hvor rig hver enkelt Ko er paa Mælk, for retfærdigen at kunne fordele det Producerede. Dette skeer fra Tid til anden af kyndige Folk, Resultatet bliver optegnet. Ved Sommerens Slutning bliver denne Beretning un-

dersøgt, og Enhver især erholder sin Andeel, overeensstemmende med hans Kreaturers Godhed.

I mange af Landets Biergegne ernære Indbyggerne, der dog, ligesom vore udannede Grændsebeboere, nære megen Forkiærlighed for deres vilde Hiem, sig kun kummerligt, da de høste lidet eller næsten intet Korn, og, uagtet deres Hiorder, ikke ere særdeles rige paa Kiødspiser. Indførelsen af Kartoffelvæxten har i de sidste tredive Aar høiligen forbedret deres Stilling, og man siger, at de siden den Tid have mærkeligen beseiret deres før saa usle Stilling. Da vi i forrige Uge foretoge os en af vore smaae Udflugter, talte jeg hundrede og ni og tyve Ærsamlere paa en Mark, der ikke var ser Acres i Omfang. En Gendarme, som kom os forbi, fortalte os, at de kom fra Oberlandet og at alt Korn, de fortærede, erholdtes paa denne Maade. Han tilføiede, at i en Uge havde Syv hundrede passeret hans Vei. Disse stakkels Folk ere nødsagede til at behiælpe sig med Kartofler og Ost, istedetfor Brød. Høsten var næsten overalt bragt i Huus, og denne Samtale fandt Sted den første August. Da Staden Bern ligger i en Dal paa et meget høit Bierg, atten hundrede Fod over Havets Overflade, maae vi anse nærværende Høst som særdeles heldig.

Dagen efter vort Møde med denne Flok Ærsamlere af begge Kiøn og enhver Alder, begave vi os til

Hindelbank, for at see det berømte Monument i Landsbykirken. Dette Monuments Historie er saa rørende skiøn, at den nok fortiener at gientages.

Hindelbank er ikkun en eensomt liggende og ubetydelig Flekke, to Mile fra Bern. Kirken er ogsaa en af de mindste og mest ydmyge Sognekirker, jeg nogensinde erindrer at have seet i Europa. Saa lille den er, omslutter den dog Erlachernes Familiebegravelse, hvis fornemste Herresæde ligger i ringe Afstand fra Landsbyen. En tydsk Konstner, ved Navn Nahl, erholdt en Bestilling af denne berømte Familie, og medens han var beskiæftiget med Arbeidet, opslog han sin Bopæl hos Sognets Præst, hvis Navn var Langhans. Den gode Geistlige havde giftet sig for kort Tid siden, og Sagnet fortæller, — jeg haaber med god Grund, uagtet jeg har seet nok, til at nære stor Mistillid til disse upaalidelige Efterretninger, — at hans unge Kone var udmærket smuk. Hun døde, da hendes eenbaarne Søn blev født, og medens at Billedhuggeren endnu var Medlem af Familien. Rørt ved sin Verts Sorg og begeistret af den Afdødes Skiønhed og Dyder, udkastede Nahl Ideen til dette Monument med Varme og udførte den øieblikkeligen, som et Venskab og ægteskabelig Kiærlighed helliget Minde; medens han hos Erlacherne ikkun tænkte paa

den almindelige Virak, der saa ofte erholder Indflydelse paa Konstneraanden.

Vi saae Erlachernes Slot i ringe Afstand til Høire, førend vi ankom til Landsbyen. Det var ingen stor, men en ved sin Forbindelse med denne gamle Familie historisk mærkværdig Bygning. Den ydmyge lille Kirke blev beredvilligen aabnet for os, og vi traadte ind opfyldte med Forventning. Et stort, rigeligt udziiret og pragtfuldt, men efter min Mening smagløst, Monument optog næsten den ene Side af Bygningen. Det var rigeligt udarbeidet i Marmor af forskiellige Farver, men Stiilen var forvirret og smagløs og fattedes vistnok den Simpelhed, som en Gienstand af dette Slags bør have, for rigtigen at opvække vor Beundring. Jeg tænkte netop ikke paa Præstefamiliens Historie, men var kommen herhid i den Forventning, at skue et Billedhuggerarbeide af sieldent Værd, uden netop at vide hvilket. I dette Øieblik var det mig ubekiendt, at Erlacherne havde en Familiebegravelse i Hindelbank, og da jeg ikkun saae en landlig, simpel Kirke, som næsten syntes at være opfyldt af dette møisommeligt udarbeidede Konstværk, formodede jeg, at dette var Gienstanden for vor Udflugt. Jeg bestræbte mig allerede for at opdage Hvedekornet i denne Hob Avner, da jeg blev kaldet hen til den øvrige Deel af Selskabet.

Klokkeren var stegen op paa en lille ophøiet Plads,

øverſt oppe i Kirken, ſom ſyntes blot at være bedækket med løſe, ovenpaa Biælker lagte Bræder. Da han løftede et eller to af disſe i Veiret, faldt vore Blik øieblikkeligen paa det virkelige Monument. En almindelig flad Gravſteen, med Vaabenforzjiringer og Inſcriptioner laae omtrent ſex Tommer under Gulvet. Den foreſtillede Graven, der aabner ſig for de Døde paa den yderſte Dag. Stenen var revnet paa langs, indtil den øverſte Ende, hvor et Stykke deraf var ſaa itubrukket, at Deres Anſigter og Legemer, der bleve kaldede til Opſtandelſe, vare ſynlige. Barnet ligger roligt ved Moderens Bryſt, et Sindbillede paa den lidende Uſkyldighed, medens dennes Aaſyn ſtraaler af hellig Glæde. Hendes ene Haand var noget hævet, ſom om hun med Ærefrygt hilſede paa ſin Forløſer. Udførelſen er liig Ideen, og Konſtneren har, formodentligen fordi han dannede Anſigtstrækkene efter den Dødes Aaſyn, paa ſamme Tid ſom han bevarede den herligſte Symmetries Skiønhed, tillige meddeelt dem et til Gravens Myſterium fuldkomment paſſende Indtryk. Slige Gienſtande overvælde ikkun altfor ofte den Betragtende, og efter at den øieblikkelige Beundringsfølelſe, af hvilken man maaſkee lader ſig overraſke, har lagt ſig noget, vender Aanden med forhøiet Lyſt tilbage til den klaſſiſke Smags ſtrengere Mønſtere. Saaledes er ikke Tilfældet med hiint overordentlige Monument. Det indprenter ſig i vor Aand ved en nøiere Betragtning,

og dets sieldne Simpelhed er ligesaa mærkværdig som Undfanzelsens Dristighed og Poesie. Selv Stoffet, forgiængeligt og simpelt, som det er, bidrager til at forhøie Interessen; thi det forraader Fattigdom, som ikke formaaede at tilbageskrække, men ikkun at lænkebinde Geniet. Der laae det, i ædel Modsætning til Erlachernes brammende Sorg! Jeg vilde ikke have forvandlet det til Marmor, om det end havde staaet i min Magt, omendskiøndt det ikkun bestaaer af den skrøbelige graablaae Sandsteen, hentet fra de nærliggende Høie, hvoraf Halvdelen af Husene i Bern ere opførte.

Jeg har hørt Folk paastaae, at Ideen til dette Monument ikke er original. Derom vil jeg ikke stride; dog troer jeg, at det har al mulig Anseelse af at være bleven frembragt af Phantasiens luttrede Begeistring, oplivet af stærke og ædle Følelser. Sieldent seer eller hører man noget særdeles Fortræffeligt, uden at man strax begiver sig paa Jagt efter Originalen dertil; thi de mest naturlige og skiønne Ideer virke i Almindelighed kraftigen paa os, som gamle Bekiendtere, netop paa Grund af deres Passelighed og Sandhed.

I Westminster-Abbedie findes et Gravmæle, hvor Døden, i en Beenrads Skikkelse, kommer tilsyne og aabner en Grav, for at fælde sit Offer. Dette er en Idee af Roubillac, og blot en Idee. Dette Værks forstyrrende Allegorie kan ikke bedre udholde en Sammen-

ligning med Nahls ophøiede og evangeliske Tanke, end Racines affilede Stropher med Shakspeare's kraftfulde Billeder. Intet Konstværk — nei, ikke engang den berømte Apollo — giorde nogensinde et saa stærkt Indtryk paa mig, som dette Monument, hvilket jeg — paa Grund af de naturlige og menneskelige Følelsers Sammensmeltning med den overnaturlige og aabenbarede Anelse om et tilkommende Liv — antager at være den mest ophøiede Frembringelse af sit Slags i Verden. Det er Graven, som giver sine Døde tilbage. Udførelsen staaer ikke tilbage for Ideen.

Vi kom forbi Hofwyl, da vi vendte tilbage og vovede os i Nærheden af Bygningerne. Hr. Fellenberg mødte vi til Hest, men da jeg ingen Brev havde med til ham, ei heller var hidført af nogen anden Forretning end Nysgierrighed, holdt jeg mig ikke beføiet til maaskee at falde ham besværlig. Godset syntes at være betydeligt og godt dyrket; dog forekom det os ikke at være bedre, end det, som vi beboede.

Da vi kom fra Frankrige, bleve vi forundrede over den physiske Forskiel imellem Franskmændene og Sveitserne. Iblandt de fire og halvfiersindstyve Individer, som vi i Dag mødte paa Veien, havde de otte og halvtredsindstyve lyse Haar, eller Haar, der eengang havde været lyse, uagtet det hos Mange havde antaget en mørkebruun Farve. I Frankrige vilde Forholdet

sikkert have være omvendt. Indbyggerne af Bern ere vel egenligen Tydskere, da de tale en tydsk Dialect og ere i Besiddelse af den teutoniske Stammes fleste Dedtægter og Egenheder. Dog blive de egentlige Tydskere kun lidet afholdte af deres Brødre!

Jeg har opdaget et Bierg! Wyndham og hans Ven Pococke opdagede ikkun en Dal, en Giensland, som meget let kunde ligge skiult for Øiet, og over hvilken en Mand kunde snuble i Mørke; men det er bleven mig forundt, at opdage en Gletscher, som er en stor Deel hvidere end Skyer, og ligesaa høi som disse. Nærved La Lorraine (vort Landsted) findes en høitliggende Mark, paa hvilken P———— netop var bleven indviet i Hemmeligheden, hvorledes man faaer en Drage til at stige til Veirs. Jeg var hans Læremester; og da vi for nogle Dage siden hengave os til denne lustige Beskiæftigelse, med Øinene fæstede mod Himmelen, gik denne Opdagelse for sig. En glindsende Spids kom tilsyne imellem Høiene i en næsten østlig Retning; den var flere Compasstreger fiernet fra Oberlandet, der fra dette Sted tydeligen kan sees i sydostlig Retning. Den kunde ikkun bemærkes fra et eneste Punkt, og paa det selv samme Punkt hændtes det mig at kaste et Blik til Høire, og Underværket var fuldbragt. Jeg omtaler denne Sag, fordi Ingen i Nabolandene nogensinde havde hørt, at en Gletscher var synlig i denne Retning, ei heller kunde den

af mig giorte Opdagelse finde Indpas, førend de Vantroende vare blevne overbeviiste ved Øienvidner. Ifølge Landkortet og Compasset maa denne Biergspids være Toppen af Titlis, som ligger i denne Retning, imellem Kantonerne Unterwalden og Uri, nogle og halvtredsindstyve Mile borte fra Bern. Hvorledes maa det Lands Beskaffenhed være, i hvilket den Kiendsgierning, at en skiøn Gletscher er synlig, oversees eller forglemmes af de nærmeste Indbyggere! I Amerika vilde man reise flere hundrede Mile, for at kunne kaste et eneste Blik paa dette mærkelige Syn.

I Bern, fra hvilken Stad, saavel som fra ethvert ophøiet Punkt i dens Nabolav, Oberlandets hele Biergkiede, med deres glindsende Toppe, bestandigen møder vort Blik, opvækker Synet af een Gletscher mere eller mindre ingen Interesse. Tilskuerne, der vare tilstede ved denne Leilighed, nikkede blot samtykkende med Hovedet og indrømmede stiltiende, at jeg virkeligen havde opdaget et Bierg.

Det er altid en meget vanskelig Opgave, at giengive levende og tillige nøiagtigen de ved Synet af et stort Naturmaleri opbevarede Indtryk ved Hiælp af Ord. Naar den Person, for hvis Skyld Meddelelsen skeer, har seet Gienstande, der have en almindelig Lighed med det Beskrevne, bliver Foretagendet vistnok mindre vanskeligt; thi den, der taler eller skriver, kan for-

klare sin Mening ved Hiælp af Lignelser, som ere kiendte af dem Begge; men hvo i Amerika, som aldrig har forladt denne Verdensdeel, kan have en rigtig Idee om disse Egnes Naturscener? En Sveitser vilde letteligen fatte en Beskrivelse af uhyre Granitmasser, bedækkede med en evig Snee, thi slige Gienstande har han bestandigen for Die; men for dem, der aldrig have betragtet et saa ophøiet Skuespil, maae skrevne Beretninger, naar de komme den for dem valgte Maalestok nær, svare ligesaa ufuldkomment til den dermed tilsigtede Virkning, som Udtrykkene ere svage i Sammenligning med de Begreber, som de betegne. Med fuldkommen Bevidsthed om Vanskeligheden af dette mit Foretagende, vil jeg giøre Forsøg paa at give Dem et Begreb om to af de mest ophøiede Syn, som Alperne, seet fra dette Sted, frembyde; thi det synes at være et Slags poetisk Forræderi, at skrive om Schweitz og forbigaae Noget, der vistnok kan regnes til dets mest afgiørende Fortrinlighed.

Et af disse Syn er ofte blevet omtalt, men jeg erindrer ikke nogensinde at have hørt det Andet nævnes. Det Første frembringes af den nedgaaende Sol, hvis Straaler paa en skyfri Aften frembringe høist fortryllende Farve- og Lysafvexlinger. I flere Minuter dvæle Gletschernes pragtfulde Farver, førend de forsvinde og gaae lidt efter lidt over i det Rosenrøde,

som, fordi det udbreder sig over en saa glindsende Masse, gaaer over i et Slags „Rosenskiær," der frembringer blode og ubeskriveligt yndige Sammensmeltninger over disse Bjergkiæders Omrids. Dette Syn afvexler, snart i stærkere, snart i svagere Belysning, hver Aften med forandret Farveglands, ifølge Atmosphærens Beskaffenhed. I samme Stund vi med største Henrykkelse dvæle ved dette overordentSyn, forsvinder det maaskee. Ingen sceniſk Forandring skeer hurtigere, end den, som nu paafølger. Alle Omridsene blive uforandrede, men Farverne afvexle, som om det var Biergaanderne, der satte sig i Bevægelse. Endnu stille de samme, uhyre Klippemasser, bedækkede med evig Snee, sig os imøde, men overjordiske og spøgelseagtige fremstaae de for vort Blik. Alpernes Biergaander træde frem i mægtige Skarer; endnu et Øieblik holde de Vagt pva Klippernes Tinder, og langsomt forsvinder Lyset. Spøgelserne blive blegere og blegere, liig Phatasmagoriens forstørrede Billeder, meer og meer uformelige og taageagtige, indtil de tilsidst smelte sammen med det uendelige Rum. Hvad der endnu mere forhøier Indtrykket af dette Syn, er den Omstændighed, at disse Forvandlinger ikke gaae for sig, førend at Aftenen har bedækket den lavere Verden med sit Slør, som om Naturen spøgede i de høiere Regioner med sit sieldne og afsondrede Stof.

Dette Syn er langtfra ikke ualmindeligt. Om

Sommeren kan det iagttages, i høiere eller ringere Fuldkommenhed, i det mindste to til tre Gange om Ugen. Det Førstomtalte er meget mindre almindeligt; thi uagtet jeg, hver Gang Atmosphæren blev gunstig, var en opmærksom Jagttager, havde jeg ikkun to Gange den Lykke at beundre dette Skuespil, og kun den ene af disse Gange svarer til den Beskrivelse, jeg nu staaer i Begreb med at forsøge.

Det er nødvendigt at sige Dem, at Aarfloden, idet den vender sig mod Bern, gjennemstrømmer en temmelig bred og flere Mile lang Dal, i en nordvestlig Retning. Denne Omstændighed aabner Bernerne Udsigt til Oberland-Alperne, som netop strække sig, ligeoverfor Mundingen af Svælget, fyrretyve engelske Mile i en ophøiet Linie. Disse Kæmper synes at være forskandsede bag en Række Udenværker, som hvert for sig vilde frembyde et Skuespil i et andet Land. Den ene af disse Forposter udmærker sig iærdeleshed ved sin Skikkelse, som er kegelformig. Dette Bierg ligger næsten i samme Retning som Jomfruen*, Oberlandets jomfruelige Dronning. Dets Navn er Niesen. Det staaer otte til ti Mile foran den mægtige Biergrække, uagtet alle disse Udenværker i Bern forekomme os at være uordentligen kastede imellem hverandre ved Hoved-

* Dette Bierg kaldes „Jomfruen," fordi det aldrig er blevet besteget.

bjergenes Fod. Nieſens Top anſlaaes af Ebel at ſtaae 5584 franſke eller henved 6000 engelſke Fod over Thunerſøen, ved hvis Bredder det ligger; og 7340 franſke eller næſten 8000 engelſke Fod over Havets Overflade. Kort ſagt, det er høiere end det høieſte Punkt af vore egne: „Hvide Bierge."

Himmelen, paa den Dag jeg nu omtaler, var opfyldt med Skyer, og da en ſtor Deel af Taagen klyngede ſig til de mindre Bierge, var den lavere Atmoſphære opfyldt med Dunſter. Nieſens Hætte var aldeles ſkiult, og en viid Stribe Regnſkyer omgave den nærmere Biergkreds Toppe, medens Biergenes brune Sider vare omtaagede, men dog ſynlige. Kort ſagt, Nieſen og dens nærmeſte Omgivelſer lignede enhver anden herlig Biergkiede, hvis Toppe vare ſkiulte i Skyerne. Jeg troer, at Taagen foraarſagede megen Straalebrydning, thi over disſe Skyer hævede Oberlands-Alperne ſig til en Høide, der endog ſyntes at overgaae deres ſædvanlige. Enhver Spids og hele den majeſtætiſke Biergformation vare fuldkomment ſynlige, omendſkiøndt den høie Kiede ſyntes at være adſkilt fra Jorden og at ſvæve i Luften. Skydækket ſkiulte Biergenes Baſis, og medens Alt forneden var regnfuldt og omtaaget, kaſtede Gletſcherne Solens blendende Lys tilbage med herlig Farveglands. Adſkillelſen fra den lavere Verden blev fuldkommengiort ved Modſætningen mellem de mørke

Skatteringer forneden og den rolige, men klare Glands foroven. Indbildningskraften formaaede neppe at fatte, at disse to forskiellige Syn kunde udgiøre Dele af den samme Bue. Virkningen af det Hele frembragte et Maleri, om hvilket jeg ikke formaaer at give nogen Fremstilling, uden ved at sige, at det lignede en Skimten giennem Himmelens Vinduer, hvis herlige overjordiske Klarhed var saaledes, som Phantasien formaaer at fremtrylle. Der gaves Øieblik, paa hvilke det nysnævnte overjordiske Syn formørkede Snee-Krystallernes Glands, uden at forandre deres Skikkelse, og intet Sprog formaaer at tolke de ophøiede Virkninger deraf. Det var umuligt at betragte dem uden religiøs Ærefrygt; og hvor besynderligt det endog maa synes, kunde jeg neppe overtale mig til at troe, at jeg ikke skuede et af hine ophøiede Mysterier, der ligge hinsides Graven.

Fiorten Dage, som vi tilbragte med at betragte slige Skuespil i en Afstand af sexten Mile, havde givet vore Ønsker, at beskue disse Underværker i Nærheden, fornyet Kraft, og det er blevet besluttet, at saamange af vort Selskab, hvis Alder tillader dem at deeltage i en saadan Udflugts Nydelser, skulle forlade dette Sted nogle Dage, for at drage til Oberlandet.

Vi have indgaaet Forbindelse med et Leiebibliotheks Eier og sluge alle de Værker, der indeholde Beskrivelser over dette Land; thi sandt at sige, med Undtagelse

af nogle dunkle Begreber om Tell og nogle veiledende historiske Beretninger, har Amerikaneren i Almindelighed ligesaa fuldkomne Meninger om Schweitz, som Sveitseren om Amerika.

Iblandt flere Bøger fik jeg tilfældigviis fat paa en fransk Reisendes Beretninger, som for kort Tid siden havde opholdt sig i de forenede Stater. Hiemme læse vi for største Delen blot engelske Bøger og blive letteligen forledede til Udfald mod engelske Reisende, paa Grund af deres Uredelighed; men, at dømme efter dette Exempel paa gallisk Meninger, saa skatte vore gamle Allierede os ligesaa ringe, som vore fordums Medundersaatter. Giennemlæsningen af det omtalte Værk har ledet mig til at undersøge Sagen nøiere, og nu studerer jeg to tydske Forfattere, der have skrevet over det samme interessante Emne. Saameget maa jeg sige, at jeg har fundet Lidet, der kunde smigre vor Nationalforfængelighed, og jeg begynder at frygte, (Noget jeg alt anede, efter at have tilbragt sex Maaneder i Europa), at vi befinde os i en sørgelig Vildfarelse angaaende den Maade paa hvilken den øvrige Deel af Christendommen betragter den Civilisation, med Hensyn til hvilken vi ere saa ømfindtlige. Det er nogen Tid siden, jeg giorde den Opdagelse, at: „Navnet Amerikaner ikke er et Anbefalingsbrev over hele Europa," men at det tvertimod, hvor man tager noget synligt Hensyn dertil, med-

fører i Almindelighed intet mindre, end noget Smigrende og Behageligt for os. Faa Nationer ere i saa høi Grad smidige Tungers Bytte, som vor; og saa overvældende er den offentlige Menings Magt, at vore egne Skribenter ikke vove at bringe Sandheden for Lyset, af Frygt for at blive sammenblandet med Æreskiænderne. Thi hvor faa Amerikanere kiende virkeligen noget til Europas bedre Indsigt i denne Henseende? Jeg vil forfølge Sagen, som jeg har optaget, og sandsynligviis vil De faae mere at høre herom, førend disse Breve blive sluttede.

Siette Brev.

Fortsat Reise til Thun. — Storhertuginde Anna. — Staden Thun og Indsøen. — Udflugt til denne. — Fæstningen Spietz. — Amerikanernes og Europæernes gienſidige Uvidenhed. — Jomfruen. — Neuhaus. — Unterseen. — Lauterbrunner-Dal. — Vandfaldet ved Staubbach. — Byen Lauterbrunnen. — Bestigelse af Oberländer-Alperne.

Min Kjære — — —,

I den milde Aarstid forlode vi La Lorraine og reiste paa en fortræffelig Landevei og giennem yndige

Egne, i det vi fulgte Aarflodens Løb, i halvtredie Time, indtil vi ankom til Thun. Udsigten til de høiere Alper var skiult af de lavere Biergformationers Nærhed, og Landskabet havde nogen Lighed med de skiønnere Egne i England. Vi saae fortrinligt Hornqvæg, solide Bøndergaarde, med fremragende Tage efter sveitserst Bygningsmaade, og overalt Tegn paa Velhavenhed og Overflødighed. Et lille Landsted nærved Floden, hvis Ydre og Størrelse kun lidet overgik det, vi nyligen havde forladt, blev betegnet for os som Storhertuginde Anna's Opholdsted. Denne Dame er Datter af den sidst afdøde, og Søster til den nærværende Hertug af Sachsen-Koburg. Hun er følgeligen ogsaa Søster til Prinds Leopold af Sachsen-Koburg. I sin Ungdom blev hun formælet med Storhertug Constantin, fra hvem hun blev skilt; efter denne Begivenhed opslog hun sin Bopæl i denne Dal, hvor man siger, hun tilbringer sin Tid i større Tilfredshed, end da hun levede omgiven af det kaiserlige Hofs Glands. Slige tilfældige Møder med kronede Hoveder hændes oftere i Europa, end man i Almindelighed troer i Amerika. Medlemmer af kongelige Familier møde ofte hinanden paa Landeveiene, da Verdens nærværende fredelige Stilling begunstiger deres saa naturlige Ønske, at besøge fremmede Lande.

Thun, som vi nærmede os samme, frembød et malerisk Landskab. Et lille Slot, som man næsten skulde troe

var bygget for at forhøie Scenens Skiønhed, beherſker fra en Høi Egnen rundt omkring og afgiver Hovedpunktet i Maleriet. Huſene klynge ſig ſammen ikke langt fra Søen af ſamme Navns Bredder, og Aar, ſom flyder ud derfra, ſnoer ſig giennem de ſmaae og ſammentrængte Gader, liig den travle Kiøbmand, der trænger ſig giennem Mængden.

For første Gang ſaae vi en virkelig Sveitſerindſøe. Thunerſøen er meget mindre end Neufchatellerſøen, men den omfatter alt det Charakteriſtiſke ved ſkiønne Landſkabsmalerier, da Øer i Almindelighed ſnarere kunne henregnes til det Skiønne, end til det Ophøiede. Forbierge, Landtunger, Bugter, Kirker, Borge og Landsbyer omkrandſe dens Bredder, medens det Hele er omgivet af en Granitramme, der var værdig til at omgiorde et Verdenshav.

Da det var ſeent paa Aaret, og Oberlandet kan anſees for Schweitz's Marv, var Staden opfyldt med Reiſende. Et Antal Baade ligge beſtandigen berede til at befare Søen, og det er Brug, her at tage en Veiviſer. Baadene ſtaae, ligeſom Hyrevogne, under en ſærdeles Opſigt, og Færgelønnen bliver beſtemt af Øvrigheden. Det er Skade, den ikke gik et Skridt videre i ſin Dinhu og forſkaffede ſig en Model af en god Baad, med Befaling at bygge alle de Fartøier, der beſtemtes til det Offentliges Brug, efter ſamme Plan.

De nu brugelige ere plumpe, uregierlige Baade, der flyde altfor høit paa Vandet, der hverken bevæge sig hurtigt eller ere uden Fare at seile i, naar det blæser stærkt. De sveitserske Indsøer ere saa dybe, og Luftstrømningerne fra de høie Dale, der omgive dem, ere saa mægtige, at man ofte maa kæmpe imod meget høie Bølger, saa at Baadens gode eller slette Egenskaber ikke er nogen ligegyldig Sag. At de ere fladbundede er godt nok, men Takkeladsen er uforholdsmæssig, og Vandgangen bør være dybere, for at kunne giøre større Modstand mod de heftige Vindstød. Thuner Fartøierne have et lille Bord i Midten, overspændt med Lærred, hvorunder Passagerernes Pladser befinde sig. Dette er det Bedste ved den hele Indretning. Fruentimmerne roe saavel som Mændene; et af hine blev ikke lidet berømt, formedelst sit smukke Ansigt, efter den sidste Fred; hun blev i Almindelighed kaldet: **la belle batelière.**

Vi bestilte en Veiviser, leiede en Baad og stødte fra Land. Det er Mode at anke over den Ligegyldighed, med hvilken man bliver betient i et amerikansk Vertshuus; men, medens jeg indrømmer at denne Beskyldning kun altfor ofte er fortient, erindrer jeg dog neppe et værre Exempel paa amerikansk **nonchalence**, end vi i Dag paa Vertshuset i Thun, havde paa sveitsersk **nonchalence.** Vi erholdt den nødvendigste Opvartning, det er sandt, men mere kan man heller ikke sige. Jeg

vilde skielve ved Tanken om Fristater, dersom jeg troede, der var nogen nødvendig Forbindelse imellem Raahed og Frihed. Men den bernske Republikanisme er mere fiernet fra Demokratie end fra Despotisme*, og jeg troer, at Feilen maa tilskrives den Omstændighed, at Verten nyder et Monopol, saavel ved Stedets Beliggenhed som formedelst Mangel paa Concurrence. Monopoler og Savn af Driftighed harmonere kun slet med den sande Frihed. Vore Levnetsmidler tilligemed de forlangte Dækner bleve bragte ned i Baaden, og underveis toge vi os en lille Forfriskning.

En halv Miils Vei maatte vi kæmpe mod Aarfloden's stærke Strømning; først da løb vi ind i Indsøen. Da Veiret var skiønt, Vinden gunstig, og vore to Roekarle og ene Roekone, som foreløbigen sagt, ikke var „la belle batelière," vare begavede med megen Kraft om end ikke med megen Dygtighed, foere vi hurtigen hen over den blaae Vandflade. Rudolph, Veiviseren, viste sig som en dygtig Mand i sit Fag, og jeg troer ikke, Skylden var hans, om Noget blev overseet.

Strømningen i denne velbekiendte lille Sø gaaer fra Sydost til Nordvest, og vor Fart var rettet fra hiint til dette Punkt. Størstedelen af den nordlige Strandbred dannes af et steilt Bierg, uagtet der gives Steder, som ere saa brede, at nogle Meierier ere op-

* Dette blev skrevet i Aaret 1828.

førte paa samme, og hist og her sees en ydmyg Landsby. Man viste os et Sted, hvor en saadan var bleven revet ned eller begravet af en Jordrystelse. Ikkun en eneste Hytte blev frelst. Vi kom forbi nok en Landsby, som kaldes „Narrenes Landsby," fordi dens Indvaanere antages at være mindre begavede med Hierne, end deres Naboer. Mig forekom de at være yderligen fattige, en Elendighed, som oste fører haardere Beskyldninger med sig, end for Naragtighed. De fleste Landsbyer ere lavt liggende, nærved Vandfladen, og Alle have et mørkt Udseende, saa at de næsten forvexles med de brune Fielde. Dog see de særdeles landlige ud og staae i Harmoni med deres Omgivelser.

Den sydlige Strandbred er livligere. Flere vide Dale udbrede sig i denne Retning, og Biergene hæve sig i enkelte, let fra hinanden adskillelige Masser i Veiret. Her taler jeg blot om den middelbare Forgrund; naar man først befinder sig midt paa Thunersøen, er hele den synlige Horizont begrændset af de mindre Alper. Et af de mest berømte sveitserske Monumenter smykke denne Side af Indsøen. Det er Slottet Spietz, som giør et meget malerisk Indtryk. Det sees blot i Afstand, da Overfarten skeer nærmest ved den nordlige Bredde; dog er det et Spørgsmaal, om den Reisende taber Noget ved denne Omstændighed. Om dette Slots Hovedtaarn fortælles, at det skal have

vedligeholdt sig siden det niende Aarhundrede, og dette befæstede Sted antages at have været en af Kongerne over det gamle burgundiske Riges Yndlingsopholdsteder. Dette Rige omfattede eengang hele den vestlige Deel af det, som nu kaldes Schweitz og udgiorde et Kongerige, om hvilket jeg til min Skam maa tilstaae aldrig at have hørt tale, førend min nærværende Indtrædelse i et Leiebibliothek i Bern. Vore Kundskaber kunne i mange Henseender sammenlignes med Oldingens Hukommelse, der kan mindes de sidst forløbne Aars Begivenheder og derpaa med et pludseligt Spring vender tilbage til Ungdomsaarene. Vi Amerikanere formaae neppe at tæmme vor Fortrydelse, naar en europæisk usel Stymper tilfældigviis kalder Massachusetts en By, eller Kennebunk en Stat, og hvor mange af vore Landsmænd vare vel istand til at opregne Navnene paa de to og tyve Sveitserkantoner, de otte og tredive tydske Forbundsstater, eller endog de ti Riger, hvoraf Italien bestaaer? Har De nogensinde hørt tale om et Kongerige Austrasien? Jeg ikke heller, det maa jeg indrømme, førend jeg kom forbi Ruinerne af et af dets Beherskeres Slotte, da man ikke godt kunde undlade at spørge, hvem det havde tilhørt. At de Mænd, som styre Europa's Anliggender ere uvidende, ja endog strafbare uvidende med Hensyn til Amerika, er sandt; thi de synes at have besluttet ikke at lære Noget, med mindre de kunne erfare det, som

staaer i Overeensstemmelse med deres egne forudfattede Meninger og Ønsker; men efter fornuftigviis at have indrømmet den lidet synlige Vigtighed af vore Annaler, som Forandringernes Hurtighed har bevirket — jeg siger synlige, fordi jeg troer, at Christenheden tilsidst vil føle vore Gierningers hele Indflydelse — og vor Literaturs nødvendige Fattigdom, veed jeg ikke, at vi, hvad de Classer angaae, til hvilke Kundskaber af dette Slags i Almindelighed indskrænke sig, i denne Henseende have meget forud for den gamle Verden. Det er sandt, vi kiende Englands Historie, medens faa Englændere kiende mere end Ledetraadene i vor; men i det Mindste bør vi erindre og tilstaae vor Uvidenhed med Hensyn til det øvrige Europa.

Jeg troer, at Borgen Spietz er kommen i Familien Erlach's Besiddelse. Det er, i Sandhed, et passende Opholdsted for en saadan Stammes Efterkommere, omgiven, som den er, af en Natur, ligesaa ophøiet og skiøn, som Minderne, der ere forbundne med dette hæderlige Navn. Jeg haaber af mit ganske Hierte, at den nærværende Besidder er saa frisindet (det vil sige, hævet over de Personers Snedighed og Hykleri, som villigen indrømme deres Medskabninger Rettigheder, blot for selv at optages blandt Antallet, og som gierne, dersom det var muligt, vilde standse med den Classe, hvortil de høre), som enhver ægte Adelsmand burde være.

Efter at være seilede over to Trediedele af Søen,

saae vi Jomfruens Top i det Fierne; glindsende som Sølv hævede den sig over den lavere Biergkiede, der ragede ud over Havfladen, liig en uigiennemtrængelig, maaskee to tusinde Fod høi Muur. Jeg veed Intet, der giver en mere levende og imponerende Idee om hine sneedækte Toppes umaadelige Høide, end at betragte dem paa denne Maade rage over mægtige Bierge, der synes at tiene dem som Fodskammel, medens Øiet skuer paa disse vidunderlige Masser. Himmelen var bleven skyfuld og vi saae Glimtet af Biergtoppen i det gunstige Øieblik, da den, liig et Brudstykke af en anden Verden, kastede en Strøm af iiskold Glands tilbage; thi endog Solens Straaler synes at blive frosne, som de kastes paa disse evige Sneemasser.

Vi vare tre Timer om at reise fra Thun til Neuhaus, der, i bogstavelig Overeensstemmelse med Navnet, ikkun er en eenlig Bolig. Her findes en lille, konstig Havn, som dannes af Stene, løst henkastede i en næsten paralel Linie med Søens Bredder. Bag denne gammeldags Dæmning laae en heel Flaade af plumpe Baade sammentrængte, hvis Mandskab ørkesløse gik omkring ved Strandbredden og ventede paa Passagererne. Hiint bestod som sædvanligt af Personer af begge Kiøn. En Baad, besat med Englændere, løb ud af Havnen, da vi nærmede os den. „Chars" og Kiøretøier af betydeligere Størrelse stode i Beredskab, og inden faa Minuters Forløb sadde vi Alle i et af disse,

med Befaling at drage hen til Foden af hine Bierge, som saa længe havde opfyldt os med piinlig Forventning ved deres fierne Herlighed. Jeg troer, at Kiøretøierne staae i visse Henseender under Politiets Opsyn, thi vi kom uden Støi og Skiænden fra Baaden til Vognen. Ved at holde sine Maaltider „en route" bliver man istand til at komme langt hurtigere afsted, end det ellers vilde være Tilfældet, og ved Hiælp af Veivisernes, Baadførernes og Kudskenes Hurtighed bliver en Reise giennem den Deel af Oberlandet, hvor der findes Kiøreveie, snart tilendebragt.

Hurtigt ankom vi til Byen Unterseen, som har en ægte schweitserisk og derfor ogsaa en fuldkommen pittoresk Beliggenhed. Derpaa vendte vi os mod Syden, lode Interlachen ligge til Venstre, og kom pludseligen ind i et mørkt Svælg. Ethvert Skridt fremad forhøiede vor Interesse, som kunde sammenlignes med den, vi følte ved Reisen over Jurabiergene; dog tiltog den ved Naturscenernes forøgede Herlighed og vedligeholdtes ved Nyhedens Tillokkelser, endog efter alle de Indtryk vi havde modtaget paa denne vore Sandser udmattende Dag. En mægtig Strøm bruisede til Venstre; til Høire, saa nær at vor Kudsks Pidsk kunde naae det, bøiede et Bierg sig truende over vore Hoveder. Alt synes at harmonere og at være anlagt efter en Alpe-Maalestok. Efter at have tilbagelagt nogle Mile, kom vi til et Sted hvor Dalen, eller rettere sagt Kløften deelte sig, og den ene af disse Afde-

linger vendte sig mod Norden, den anden mod Østen. Enhver af disse havde sin Strøm, enhver sit vilde og skiønne Udseende; dog frembød hiin et mere gyseligt Maleri end denne. Vi trængte derind, stege lidt efter lidt op af Bierget og begravede os, som vi troede, i Alpernes dybeste Mysterier. Snart fik vi Øie paa en af Skum dannet Traad, der faldt ned fra en umaadelig Høide i den snevre Aabning foran os, og øieblikkeligen standsede vi udenfor et meget anseeligt Giestgiversted. Vi befandt os i den berømte Lauterbrunner Dal, og med saamegen Hurtighed var vor Reise gaaet for sig, saa stor var Forandringen, saa vidunderligt, maleriſk og vildt var Stedet, at jeg ikke erindrer nogensinde at have følt en saa overvældende Henrykkelse, som i dette Øieblik.

Lauterbrunnen ansees i Almindelighed for at være den mest sveitserske af alle de i Schweitz beboede Dale. Den indgyder i Sandhed den Nysankomne større Forundring og Henrykkelse, end nogen Anden, jeg kiender; men vor Smag forandres og forbedres ligesaa meget med Hensyn til Naturscener, som til andre Ting, og den samme Gienstand, seet for anden Gang, og efter at have havt hyppig Leilighed til at anstille Sammenligninger, frembringer ikke altid det stærke Indtryk, som første Gang vi skuede den.

Til Fods begave vi os hen til Vandfaldet, det berømte Staubbach, som ikke ligger langt fra Giestgiverstedet. En Vandmasse, stor nok til at drive en

betydelig Mølle, styrtede ned over en Gysen opvækkende Klippe, medens selve Vandfaldet, seet giennem det Tusmørke, der herfker i den snevre Dal, frembringer et imponerende Indtryk. Det lodrette eller lavere Fald skal være otte hundrede Fod. En Trediedeel af Veien forekommer den flydende Masse for vort Blik som tykt Skum; derpaa opløser den sig som til en nedfaldende Taage, indtil den berører et Fremspring af Klippen, hvor den atter antager Elementets synlige Egenskaber og styrter ned, i det den beskyller Klippens Fod og skyder sig forbi Tilskueren som en klar og giennemsigtig Strøm. Navnet er betegnende; thi saa ätherisk og og støvligt er dette Vandfald, at det gientagne Gange syntes at seile bort som en Sky i Aftendæmringen, baaret paa Vindens Vinger.

Jeg tvivler om det vil lykkes mig, at meddele Dem en Skildring af Lauterbrunnen giennem det aandelige Øie, dog vil jeg udkaste Grundridset til denne mærkværdige Dal, medens jeg overlader til deres Phantasie at fuldføre Maleriet.

Ved at vælge Foden af Staubbach til Standpunkt, bemærker De i Forgrunden en ægte landlig og romantisk Landsby, sparsomme, men yndigt grønnende Marker, en lille Kirke og Giestgiversstedet. Det Sidste kan ikke benyttes om Sommeren, og hvor sveitsersk dets Udvortes end er, kunde det dog gierne udelades i Maleriet. Det har tre Etager og tolv smaae Vinduer

foran — alt for ligt et Hôtel, til at være pittoresk; — men det bemærkes neppe iblandt de beundringsværdige Gienstande, der omgive det. Dalen er vistnok en halv Miil bred, uagtet den ikke forekommer saaledes for Øiet. Dens ene Side, den, der er Staubbach nærmest, synes ikkun at bestaae af en eneste øde Klippevæg, medens den Anden bestaaer af et Slags grønlig Jordskorpe, af hvilken noget Græs sparsomt skyder sig frem, og som endog hist og her er opdyrket; men dog er den i det Hele taget saa steil, at der udfordres den høieste Grad af Behændighed til at klattre ned deraf. Den hele Dal og den hele Biergskrente paa denne Side ere besaaede med disse fuldkomment landlige Gienstande, Sennehytter, det vil sige, smaae, mørke og maleriske Hytter af Lærketræ, saaledes som De ofte har seet dem afbildede i Kobberstik. Fra Giestgiverstedets Vinduer talte jeg hundrede og halvtredsindstyve af disse Hytter. Ved Interlachen, som laae i den Retning, fra hvilken vi vare komne, laae et uhyre Bierg lige foran Indgangen til Dalen og syntes aldeles at spærre den; uagtet vi Pygmæer, ved at følge Strømmen, havde sneget os forbi dets Fod. I den modsatte Retning udfoldede en af disse ærefrygtbydende, hemmelighedsfulde og herlige Udsigter, der undertiden bemærkes i Schweitz, sig for vore Blik; en besynderlig og chaotisk Samling af de mest ophøiede Naturgienstande vare saaledes kastede imellem hverandre, at Phantasien erholdt Herre-

dømmet over det til at opfatte disse Gienstande for svage Øine.

I denne Retning trængte vi en eller to Mile frem i Dalen. I denne, det dunkle Tusmørkes Stund, var det ikke vanskeligt at forestille os, at vi nærmede os et Sted, hvor den Almægtige endnu ikke havde fremkaldt Orden og Nytte. Vi skuede fra den snevre Dal, hvori vi befandt os, giennem et Svælg, ned i et Slags Biergbasin, som dannedes af de høiere Alper. Gletscher begrændsede Udsigten, og vilde Biergstrømme styrtede sig ned i Afgrunden under os. Alt forsvandt efterhaanden med det aftagende Lys.

Ikke langt fra Vertshuset findes et uhyre, isoleret Bierg, i en mørk Klippes Skikkelse, som ikke kan være mindre end tusinde til femten hundrede Fod i lodret Høide over Dalens Flade. Da jeg fra mit Vindue betragtede denne mørke Masse, hvis øverste Deel var skiult af Taagen, opløste denne sig, og det i Solens Straaler herligt glindsende Jomfru fremstod bag ved og over den. Høiden af den i vor Nærhed fremragende Klippe gav os en mere ophøiet Idee om denne jomfruelige Gletscher, end ethvert Syn deraf, som vi endnu have nydt.

Forløbigt sagt staaer Jomfruen i Fare for at tabe sit i saa lang Tid velfortiente Navn; thi det synes som om flere Planer end nogensinde nu ere i Værk, for at afstøre hendes iiskolde og endnu aldrig seete Barm. Flere Selskaber, bestaaende af engelske amateurs,

have forsøgt at bestige det; men de følge næsten aldeles Veiviserne og offentliggiøre senere pralende Værker om denne Gienstand. Dog sagde man, at en Herre fra Solothurn, Dagen førend vor Ankomst, var stegen elleve tusinde Fod i Veiret og blev dreven tilbage af en Sneestorm. Disse forskiellige Forsøg have opægget Gemsejægernes Stolthed, og det Rygte er udbredt i Dalen, at Jomfruen inden kort Tid vil ophøre at være Jomfru. Tiden vil vise det.

Tidligt den følgende Morgen var hele Giestgiverstedet i Bevægelse, og da disse sveitserske Biergvaaninger ikke ere meget mere, end Hytter af Lærketræ, rasle de som Trommer, eller snarere som vore egne Spaan-Paladser. Flere geskiæftige Reisendes Fødder sloge Reveille. Klokken halv syv havde vi spiist Frokost og begave os afsted. W—— og jeg rede som sædvanligt; men de to Damer sadde paa Siden af deres Heste og lænede sig imod et lavt, rundt Rygstød, uden Sadelhorn, og begge Fødderne hvilede paa et smalt Bræt, der var anbragt som en Stigbøile. Til hver af Hestene hørte en Veiviser, som det paalaae at sørge for deres Sikkerhed, og som skulde vende tilbage med Dyrene, saasnart vi vare komne til Meyrengen, paa hiin Side Store- og Lille-Scheideck. Veien gik op igiennem Dalen lige indtil Staubbach, derpaa dreiede den om, ned af Bakke, til den anden Strøm, som skyder sig igiennem Dalens Middelpunkt.

Klokken slog syv, da vi kom forbi Kirken, og da vi først skrev den femte August, sank Solstraalerne ikke dybere ned i denne Dal, end til Staubbachs halve Høide.

Opadstigningen begyndte umiddelbart efter at vi havde fiernet os fra Strømmen; thi Dalfladen bestaaer blot af Levninger af Bierge, som ere mindre steile end sædvanligt og frugtbargiorte af Tiden. Veien fører lige op af Biergskrenten, og uagtet den hævede sig i korte Vendinger, gaves der dog Steder, paa hvilke vi ikke skammede os ved at holde os fast ved Mankerne. Det mindste Ryk i Toilerne havde bevirket en med Dødsfare forbunden Standsning. To amerikanske Herrer* reiste nogle Dage sildigere ned af den samme Vei, og en af deres Heste snublede, rullede ned af Bierget og blev sønderknuust. Da Ingen her tænker paa Nedstigning, uden tillige at stige af Hesten, var Tabet af det stakkels Dyr den eneste Skade, som blev anrettet.

Vi vare fyrretyve Minuter om at klattre op af den første Biergskrente, hvor vi standsede paa en skraanende Slette, besat med Sennehytter og belagt med yndigt Grønsvær, som var det et Tæppe; en Alp i Ordets strenge Betydning. Flere beboede Hytter sandtes ogsaa paa denne romantiske Bierggræsgang. Vor Vei førte os over Sletter bevoxede med kort, men herligt Græs, og hyppigt kom Smaapiger os i Møde

* De Herrer R——— og L——— fra New York.

og tilbøde os Roser eller Kirsebær, der hang paa en Green, eller Jordbær som laae paa Blade; et Slags maleriſk Betleri, som, om det maaſkee ikke ſmykkede, dog aldeles ikke vanzirede denne Landſkabsſcene. Det koſtede mig en Krone, i Batzner og halve Batzner, førend vi paa en ſkikkelig Maade bleve af med disſe idylliſke, ſmaae Betlerpiger. Disſe Børn havde i Almindelighed lyſe Haar, ſmukke, ovale Anſigter og ikke ſielsent ſorte, funklende Øine, paa hvilke en Batzen, det gior mig ondt at maatte tilſtaae det, giorde et levende Indtryk. I de barnlige Anſigtstræk viſte ſig Spor til Skiønhed hos Mange; men den, der ſkuede omkring ſig paa de dunkle, iisklædte Klipper, som de beboede, følte, at denne Skiønhed var fordømt til at kues som Knop.

Lauterbrunnen, ſeet fra dette Sted, havde Udſeende af en Biergkløft. Floden og Huſene vare ſom nedſiunkne i Jorden, og Dalen tog ſig blot ud ſom en bred Revne blandt Biergaaſene, der omſlutte denne berømte Flække. Klippen, hvorfra Staubbach falder, udgiorde ikkun Foden af et uhyre Bierg, der taarnede ſig over den, indtil det naaede en af Middelalpernes Høide. Længere end en Miil fulgte vi Strømmens Vendinger langs med den ſteile Skrente, ſom den brød ſig imod Klipperne eller bugtede ſig imellem Krat og Fyrretræerne; her risſlede en funklende Bæk, hiſt bruſede en Strøm, indtil den naaede Randen af Brinken, ſtyrtede ſig deri og forſvandt, liig en Sølvtraad, i Afgrunden.

Meget af det, som vi Dagen i Forveien havde skuet op til med Ærefrygt, saae vi nu ned paa med Forundring og erfarede Rigtigheden af den gamle Sandhed, at enhver Ting har to Synspunkter.

Efter en i nogen Tid fortsat Opadstigning blandt disse Sletter, dreiede Veien, i en Retvinkel, sig atter om til sin første Retning og løb næsten paralel med Lauterbrunner-Dalen op i en lige Linie til Jomfruen. Biergets Top straalede i den klare Himmel, og, som det forekom os, ikke i en Miils Afstand. Først da Diet forsøgte at opdage Enkelthederne, bleve vi fuldkomment bragte ud af vor Vildfarelse. Vi stege i en lige Linie opad i en Time, og dog undergik den glindsende Masse ingen tilsyneladende Forandring i Form eller Afstand. Alle vore Opdagelser begrændsede sig ikkun til at udfinde, at en Deel af Biergets egentlige Masse var synlig imellem det frosne Sneelag, og at det, som i Frastand havde taget sig ud som en heel Gletscher, for en Deel bestod af en Klippe.

Snart kom vi til et Punkt, hvor næsten ethvert Spor af Dalen tabte sig. Intet blev tilbage uden en Spalte, tvers over hvilken det forekom os let at kaste en Steen, saa nøie syntes de ligeover for hinanden opstablede Biergmasser at være forbundne med hinanden. Paa den anden Side opdagede vi ikke blot Gienstande i det Fierne, men de syntes endog at ligge ved vore Fødder. Iblandt disse bemærkede vi Unterseen, Inter-

lachen og Aarfloden, medens Biergets Side dannede Baggrunden til Maleriet. Jeg kan ikkun sammenligne Fornemmelse af egen Kraft, som den elastiske Luft og den Høide, hvor jeg nu befandt mig, indgav mig, med den Følelse, som bemestrer sig en Rytter, der har besteget en Hest, hvis Gang og Muskelstyrke vidne om usædvanlig Kraft. Det forekom mig, som om jeg red paa et Bierg.

Høiene, der laae under os i en betydelig Dybde, vare paa enkelte Steder bedækkede med Snee, og paa den Side af Dalen, hvor vi befandt os, laae Sneen ikke langt oven over os. Standpunktet havde i Sandhed ikke ringe Indflydelse paa de enkelte Træk i Maleriet. Den vældige Klippemasse, oven over hvis mørke Top jeg den foregaaende Aften havde skuet Jomfruen, viste nu sit dunkle Hoved i lige Høide med os og udgiorde nu blot Udenværket til det over den fremragende Bierg, saaledes som jeg alt har beskrevet.

Tre Timer tilbragte vi, efter at have forladt Alpen og de smukke Betlerpiger, førend vi naaede Sennehytten paa Wengern, hvor de Reisende i Almindelighed hvile sig. Her forfriskede vi os med et Biergmaaltid, hvis Bestanddele vare Mælk, Ost og Brød.

Paa dette Sted er den ene og skiønneste Side af Jomfruens Top synlig, lige fra det Sted, hvor Sneen begynder og indtil dens yderste Pynt. Det Bierg, som i det Fierne alt saa længe havde opvakt vor Beundring og Forventning, laae nu ligeover for os, og

vi tabte os i Beskuelsen af dets Pragt, dets straalende Sider, dets nøgne Klippemasse og dets nu ikke længere dulgte Mysterier. Ædle Naboer omgave det; til Høire strakte sig en af hine Ræbsel opvækkende Dale, saa vidt udstrakt at den kunde omfatte et lille Kanton, i hvilken Jis, Klipper, Biergstrømme og Vandfald ere blandede sammen i en Forvirring, som ingen Pen formaaer fuldkomment at skildre — et malerisk Chaos.

Vi vare adskilte fra det Sted, som kunde kaldes Biergets Basis (De maa erindre, at vi befandt næsten, om ikke fuldkomment, syv tusinde engelske Fod i Luften) ved Noget, som forekom os at være en hverken dyb eller bred Huulvei, men som virkelig vilde have erholdt Navnet: Dal paa ethvert andet Sted. Jeg følte den drengeagtige Lyst, at klattre derover, for saaledes for første Gang at staae paa Overalpernes Snee. En i fem Minuter fortsat Anstrængelse overbeviste mig om, at altfor stor Forsinkelse vilde foraarsages derved og ugierne opgav jeg Forsøget.

Kort Tid førend vi naaede Sennehytten, hørtes en Lyd fra Bierget, som, efter en mere ophøiet Maalestok, ikke var uliig et af vore egne høie Træers Omstyrten i Skoven. Lyden kom fra den nysomtalte Dal, som egentligen danner Udgangen af Lauterbrunner-Dalen, og ledsagedes af et drønende Ekko. Det var en Lavine. Medens vi vare i Sennehytten, og medens

vi kom forbi Toppene af Jomfruen, Munch og Eger, hørte vi tyve forskiellige Lavinors Fald og saae nogle. De vil letteligen kunne forestille Dem, at disse Laviner have ligesaa mange forskiellige Skikkelser og Særegenheder, som nedfaldende Snee, ifølge Aarstidernes Foranderlighed og Alpernes vilde Formationers Forskiellighed, formaaer at antage. Undertiden bestaae de af nysfalden Snee, der har dynget sig sammen i uhyre Bolte ved egen Tyngde eller er bleven løsrevet ved Luftens Rystelse; til andre Tider opstaae de ved fra oven kommende Tryk; Sneens Smelten ved Tøveir og smaae Bække, som rinde ned i Dalen, frembringe Andre. Kort sagt, alle disse Aarsager, som De saa let vil kunne forestille Dem, bidrage i Forening til at tvinge det frosne Element fra dets Plads i de høiere Regioner ned i Dalen.

Gientagne Gange var den Lyd, vi hørte, liig en fiern Storms Brusen, og vi vare næsten fristede til at troe, det var et Bierg, som løsrev sig af sin Stilling. Et Biergs Stønnen har et vidunderligt Udtryk.

Mit Øie var fæstet paa Toppen af Jomfruen, da jeg saae en Plet Snee løsrive sig fra en Masse, som dannede et Slags Afgrund, og lod en meget lille Aabning blive tilbage, som ikke forekom os at være større end en Bikube. Snart derpaa hørtes Knaldet; det var som en Rytterpistol blev afskudt et Sted, hvor der var stærk Gienlyd. Sneen gled to eller tre hun-

drede Fod ned og standsede derpaa. Alle hørte Knaldet, men Ingen, uden jeg, saae denne lille Lavine. Jeg stod i Begreb med at vise mine Ledsagere Stedet, da en Mængde Snee, fiint som Støv, brød frem af det samme lille Hul, ledsaget af en Strøm, der oversvømmede en skraanende Flade af ti eller tolv Acres Udstrækning. De gientagne Drøn overbeviste os om, at Sagen ikke var endt hermed. Strømmen tiltvang sig Vei giennem et snevert Svælg i Klippen og kom atter tilsyne, for endnu en Gang lodret at nedstyrte sig, fra en Høide af to hundrede Fod, paa en anden skraanende Flade. Efter at have giennemkrydset denne, forsvandt den atter; men snart steg den frem af et andet klippet Svælg, styrtede sig igiennem en tredie Dal og tabte sig derpaa i Græsgangene; thi i denne Aarstid voxer Græsset endog umiddelbart under det fra Gletscherne nedbryppende Sneevand.

Dette var en for Øiet malerisk Lavine, uagtet Lyden kom i en saa lige Retning, at den lignede Sneens Fald fra et Huus, skiøndt med forøget Styrke. Strømmens Brede aftog saameget ved at bryde igiennem Svælget, at den erholdt en stor Lighed med Staubbach, og saavidt jeg kunde beregne, var dens hele Nedstyrtning ikke langt fra tusinde Fod. Hulen fra hvilken hele denne Sneemasse brød frem og, bogstaveligen talt, bedækkede mange Acres, var ikke større, end en stor

Dvn! Vi rystede paa vore Hoveder efter at have undersøgt den og begyndte bedre at kunne bedømme Høider og Afstande iblandt Alperne.

Vi forlode Sennehytten vendte os til Venstre, og snart efter at vi havde omgaaet Wengern, eller rettere sagt, Lille Scheideck, begyndte vi at stige ned. Herfra betragtede vi Grindelwalddalen, vor Dagreises Maal. Den laae i en Fordybning bestaaende af Græsgange, omgiven af vældige Bierge, og dens Overflade var bestrøet med Bønderhuse og Sennehytter, hvilket ogsaa var Tilfældet med Store-Scheidecks Side, der laae lige over for os, og som vi næste Dag skulde bestige. Her fandtes en Kirke, men ingen Landsby. Vi opdagede ogsaa Glimtet af en Gletscher, eller et Sted, hvor Isen stiger ned giennem Alpevælgene fra Sneemarkerne til de ubeboede Dale.

Nedstigningen var ujevn, hurtig og ikke aldeles uden Farer, uagtet Veien langt fra er saa steil, som den, der fører ned i Lauterbrunner-Dalen. Det følger af sig selv, at man her til Lands hverken kan reise op eller ned af Biergene uden Besværligheder og nogen Fare; især delshed ikke Fruentimmer. Dog vare Veiviserne meget agtpaagivende, og W — — og jeg fure ned, saa godt vi kunde. Vi forlode os paa vore Dyr, hvilket i Almindelighed er det Klogeste, og naaede Dalen i bedste Velgaaende.

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Andet Hefte.

Kjöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1837.

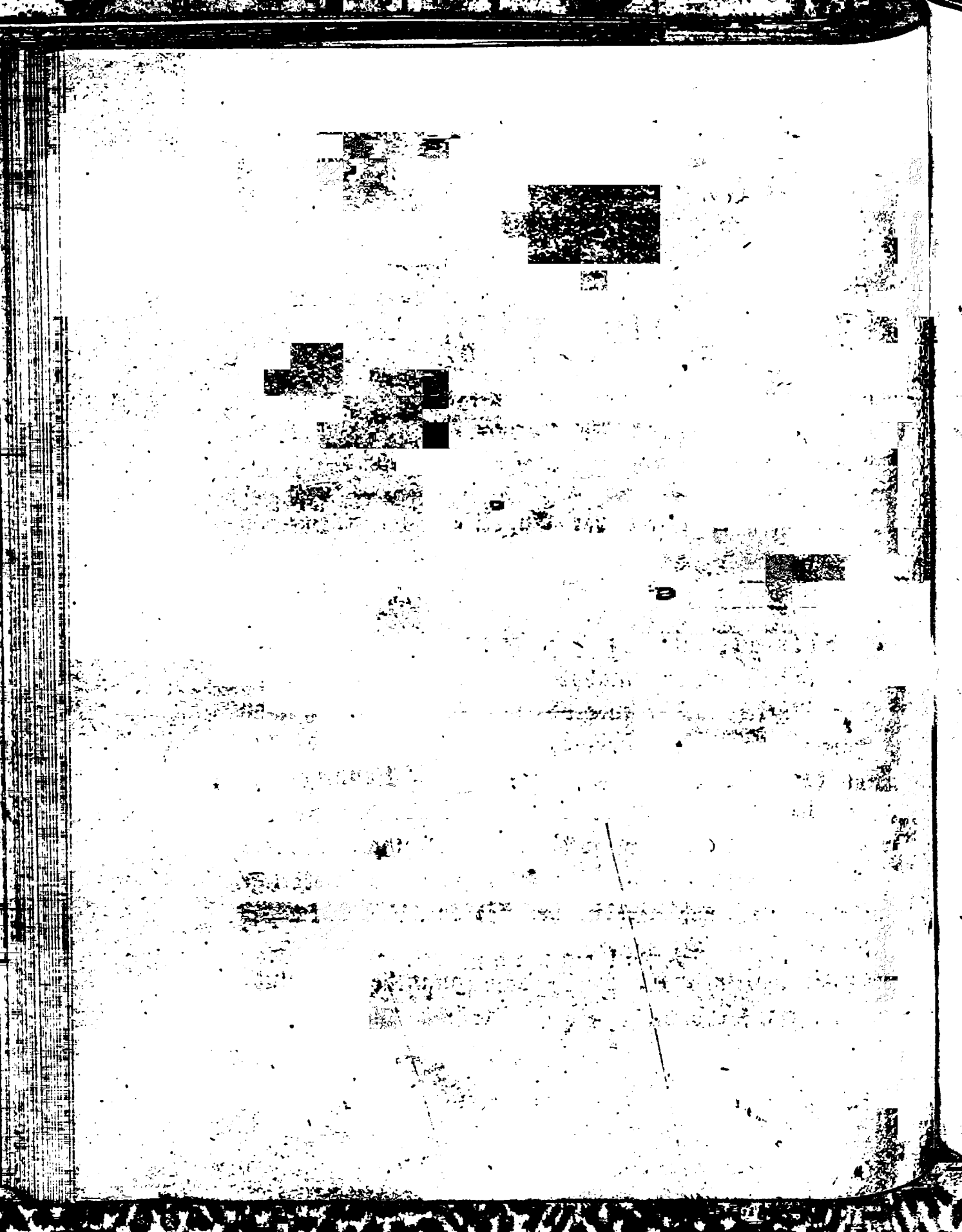

Syvende Brev.

Grindelwald. — Dets Gletscher. — Bierg Musik. — Eiger. — Reise til Meyringer Dalen. Store-Scheideck's Bestigelse. Biergvandfald. — Meyringer Dalen. — Brientz. — Aarflo-den. — Vandfaldet Giesbach. — Interlachen. — Neuhaus. — Unterseen. — Tilbagevenden til La Lorraine. — Oberlan-dets Beboere.

Kiære — — —,

Grindelwald har lidet tilfælleds med Lauterbrunnen, med Undtagelse af de landlige Vaaninger og de maleri-ske Sennehytter. Det indgiød os ikke ved første Syn den Forbauselse og Beundring, hvormed vi havde be-tragtet dets Naboer; dog tiltage dets Skiønheder jo mere vi betragte det, og Bierget har i det mindste den Fortieneste, at besidde en fuldkommen originale Charak-teer. Alene dets to Gletscher vilde være tilstrækkelige til at lokke Reisende derhen, om det end ikke var i Be-siddelse af høiere Skiønheder.

Disse Gletscher ere blevne sammenlignede med plud-seligt til Jis forvandlede Søer. Sammenligningen er

phantastisk og kan være træffende nok for dem, som, uden at være fortrolige med Oceanet, ei have et meget tydeligt Begreb om dets sande Udseende; men den maa ikke forstaaes bogstaveligen. En Gletschers Overflade besidder ikke Bølgernes rullende Regelmæssighed, uagtet man undertiden paa de Steder, hvor hurtige og hinanden modsatte Strømninger mødes, seer Havet kruse sig i smaa, pyramidale Vover, som nøiagtigen ligne Gletscherens frosne Overflade, skiøndt aldrig efter en saa ophøiet Maalestok som disse. Dog er denne yndede Sammenligning nøiagtig nok til passende at kunne benyttes i en poetisk Beskrivelse.

Seete fra Giestgiverstedet ere Grindelwald's Gletscher istand til i Begyndelsen at skuffe den Reisendes Forventninger. Biergenes Høide formindsker alle andre Gienstandes tilsyneladende Størrelse, og, ligesom i alt Andet, udfordres der Øvelse til at danne sig et rigtigt Begreb om disse Gletschers Omfang. Førend jeg havde forladt Stedet, opfyldte netop disse umaadelige Jismarkers vide Udstrækning mig med Beundring. For at give Dem en Idee om hvad de egentligen ere, er det nødvendigt at beskrive dem.

For det Første maa De forestille Dem, at hele Schweitz, Savoyen, Tyrol og andre tilgrændsende Lande ligge paa et eneste uhyre Bierg. Hvert Land har sine Dale, det er vel sandt, men disse Dale ligge høiere,

end de lavere Regioners Bierge. Bern, der saaledes ligger i en Dal, befinder sig atten hundrede Fod over Havets Overflade; Interlachen ligger høiere end Bern, og Grindelwald, efterhvad De kommer Over-Alperne nærmere, hæver sig endnu mere. Uagtet denne Formation fortsættes lige indtil de høieste Biergtoppe, som adskilles fra hinanden ved deres Dale, herster der dog mindre tilsyneladende Forvirring, som man nærmer sig de høieste Bierges Spidser; — disse pleie nemligen at taarne sig i Veiret i adskildte, men dog i Nærheden af hverandre staaende Masser, saa at man er istand til at give dem forskiellige Navne og at betegne deres særegne Egenskaber. De høieste Toppe danne ogsaa Biergrygge, og følgeligen gives der en vidt udstrakt Overflette eller en Følgerække af med hinanden forbundne Dale, fra hvilke Biergtoppene udskyde sig i høist forskiellige Former — Nogle ere kegelformede, Andre mere takkede, men Alle afgive et ophøiet Syn — i en Udstrækning af mere end hundrede Mile. Disse Sletter eller øverste Dale ere naturligviis bedækkede med evig Snee. Min Mening er ikke, at det i Ordets strengeste Betydning er muligt, at finde en eneste fortsat Jismark af en saa betydelig Udstrækning, som den, jeg før omtalte, thi hist og her giennembrydes Kieden af Dale, eller Klippevægge opstille sig undertiden ogsaa i Veien; men det er bekiendt, at disse Gletscher have en meget betydelig Udstrækning. Hyp-

pigt bereises de, fra den ene beboede Dal til den anden, og Beretningerne om disse Reisers Besværligheder ere blevne offentliggiorte og vække samme Interesse som farlige Søreiser. Fra Biergtoppene nedrulle Laviner og forene sig med Sneemasserne, som, hvis de ikke forøges, i det mindste ikke formindskes. Der gives Forfattere, som paastaae, at Gletscherne tiltage i Størrelse, formedelst deres eiendommelige Kulde, og at de med Tiden, uden et nyt Naturphoenomens Mellemkomst, ville lidt efter lidt udstrække sig til de underneden liggende Dale, tilintetgiøre Vegetationen og beseire den levende Natur. Flere kolde Sommere, der fulgte lige efter hinanden, vilde i Sandhed udvide Gletschernes Grændser, men det er neppe muligt, at Solens Varme kunde overvældes paa denne Maade. Eet Sted maae Grændserne være for Sneens Tiltagen, og det er næsten afgiort, at disse Grændser maae være blevne afstukne i de Aarhundreder, som Schweitz's nærværende physiske Formation vides at have existeret. Locale Omstændigheder kunne have foranlediget locale Forandringer, men i det Hele taget, maa man antage som afgiort, at der herster en fuldkommen Ligevægt i Kampen mellem Hede og Kulde.

Hist og her har Isen banet sig en Udvei, giennem de høiere Biergtoppes Kløfter, til de ubeboede Dale. Disse Fieldkløfter ere de naturlige Kanaler, giennem

hvilke Vandet, som samler sig, naar Solen smelter Sneen, (thi endog i de høieste Dale fryser det ikke altid) erholder Afløb. Isen undermineres af de under samme rindende Strømme, og store Isblokke glide ved, indtil de, i den lavere Dal, komme til Enden af Skrenten, hvor deres videre Fremskriden maa standse. I Tidens Længde forstørres disse Masser ved nye Isblokke, indtil der opstaaer en Ligevægtstilstand, i hvilken enhver væsentlig Forøgelse eller Formindskelse af Masserne ophører. Paa denne Maade ere Grindelwald Gletscherne opstaaede. De ophøre pludseligen og begrændses af tyve til tredive Fod høie Isklipper, fra hvilke Strømme, der alt ved deres Udspring have opnaaet deres fulde Størrelse, styrte sig ned. Engene ere bedækkede med Græs lige indtil Isens yderste Grændser, og vi plukkede Jordbær nogle Alen derfra.

Afstanden fra den nedre Gletschers laveste Grændser (de kaldes Over- og Neder-Gletscher, efter deres forskiellige Stilling i Dalen) til Isspletterne ovenfor er omtrent en halv Miil, og Breden af Svælget, giennem hvilket Ismasserne bane sig Veien, synes ikke fuldkomment at udgiøre Halvdelen af denne Afstand.

Fordum fandtes et lille Capel paa en Klippespids nær Grændserne af Over-Dalen, i selve Svælget, hvor Gemsejægerne og Andre, som vilde foretage sig Overfarten til den anden Side af den store Biergkiæde, kunde

opsende deres Bønner om Sikkerhed. Capellet forsvandt — thi to eller tre strenge Vintere, som fulgte efter hinanden, kunne udrette større Underværker, end at opsluge en lille Steenhob, og — (et sikkert Beviis paa hvorledes disse lavere Isblokke tiltage) Capellets Klokke fandt Vei ned til Engene og er nu ophængt i Grindelwald Kirken.

Det er ingen let Sag at skride hen over de Gletschers Overflade, som befinde sig paa de skraanende Flader, det vil sige, imellem Afgrundene og Markerne. Kløfterne imellem de spaltede Masser ere saa dybe og brede, at man langt lettere kan trænge derind, end atter komme ud derfra. Dog gaaer der et Sagn om en Jæger, som styrtede ned i en af disse Afgrunde og dog reddede sig ved at krybe igiennem de Hvelvinger, som dannes i Dybet ved Sneevandets Bortflyden; jeg troer, hans Been blev brukket. Det er muligt, men høist usandsynligt, at et saadant Foretagende vilde lykkes.

I Grindelwald traf vi atter paa et Huus af Lærketræ med den samme trommeagtige Tæthed og Lyd. Maaltidet var ret godt, og Sengene reenlige. Her hørte vi en Prøve paa Bierg Musik, da et Chor Grindelwalder Piger besøgte Giestgiverstedet for at underholde Giesterne. De sang tydske Sange, ovenikjøbet Biergtydsk, og om de end ikke sang med Smag, var dog Tacten god. Melodierne vare blide, deres Stemmer

stærke, Tonerne ikke slette, men Ordene vare afskyelige, dog uden Hensyn til deres Betydning, thi vi forstode dem aldeles ikke.

Vi anmodede dem om at synge Kuhreigen, (Ranz des Vaches), som vi ansaae for en bekiendt Melodi, og erfore nu for første Gang, at der gaves næsten ligesaa mange Sange og Melodier, der føre dette Navn, som der gives Dale i Schweitz. Grindelwald Dalen har sin egen Kuhreigen, og den lode de os høre. Jeg synes mindre om den, end om nogle af de Andre, jeg senere hørte.

I Aften nøde vi et herligt Skuespil: Eiger, tildeels omhyllet af Taage. Taage — Taage — og atter Taage; — lad Taage være udbredt over de Landskabsscener, jeg skal beskue. Naturskiønheder forherliges ligesaa meget ved det Dunkle og Gaadefulde af et Taageslør, som Menneskets moralske Skiønhed forhøies ved at afholde sig fra Enkelthedernes altfor ængstelige Undersøgelse. Jeg har truffet paa Udsigter, hvor min Nysgierrighed blev saaledes opægget, at det Ønske opstod hos mig, at Sløret aldeles maatte blive draget tilside; men jeg erindrer ikke et eneste Tilfælde, hvor jeg ikke ønskede, at det atter maatte bedække meget, efter at Øiet fuldkomment var blevet tilfredsstillet. Stærkt Solskin er mindre ubehageligt i lavere liggende og varmere Egne, hvor den skiønne Himmel harmo-

nerer med Solens Gloden; men i høit liggende Egne meddeler det stærke Lys Klipperne og Græsgangene et altfor skaldet og fattigt Udseende. I slige Egne er et halvt tilslørende Taagedække af uskateerligt Værd.

Veiviseren kom os den følgende Morgen i Møde med en skiæbnesvanger Rysten paa Hovedet. Toppen af det i Grindelwald som Barometer betragtede Wetterhorn havde skiult sig i Skyerne. Dette var et sikkert Varsel om Regn, en Begivenhed, der syntes temmelig sandsynlig, da hele Firmamentet havde et mørkt og regnfuldt Udseende. Uagtet disse Varsler sadde vi dog i vore Sadler Klokken sex og begave os paa Veien til den i Oberlandet næst mærkværdige Meyringer-Dal.

Vi giorde en lille Omvei, for at besøge Overgletscherne. Den er mindre og ikke saa giennemspaltet som den lavere liggende, men har, i det Hele taget, et lignende Udseende. Opadstigningen begyndte snart efter at vi havde forladt vort Standqvarteer, og vor Fremskriden blev oplivet af enkelte Solglimt.

I det De følger os paa disse Biergstier, maa De ikke formode, at vi reise paa sædvanlige Landeveie, forsynede med Broer, Grave og Hiulspor, saaledes som det i Almindelighed er Tilfældet. Tvertimod skrede vi ofte hen over Grønsværet, eller, om der endog gives en banet Vei, hvilket som oftest er Tilfældet, maa

De erindre, at den slynger sig giennem Græsgange, grønklædte Marker og, ikke usædvanligt, giennem Blomsterpartier, som udbrede en særdeles Ynde over disse høiere Regioner. En Kost, med Skaftet nedstukket i Jorden, er Tegn paa, at en Mark ikke maa overskrides, og en Slagbom, hvis ene Ende hviler paa Jorden, medens den anden, gaffelformige Ende staaer nær ved Stien, advarer imod at forlade den banede Vei. Dog findes disse Vartegn kun paa enkelte Steder, maaskee for at beskytte en et Fløielstæppe lignende Mark; ellers er Overbeviisningen om, at Fodstien er den nærmeste Vei, den eneste Bevæggrund til ikke at forlade samme. Hegn fandtes der sjeldent eller aldrig; et enkelt, ufuldkomment Stakit sees hist og her i Dalene.

Opadstigningen til Store-Scheideck er aldeles ikke besværlig, skiøndt Veien er lang og snoer sig i Veiret til en betydelig Høide. Omtrent en Time efter at vi havde forladt Giestgiverstedet, ankom vi til et Sted, hvorfra der aabnede sig en Udsigt over de høieste Gletschers Isfletter, og bag disse skuede vi Eiger, Mettenberg og Wetterhorn, det vil sige, de nys omtalte ubegrændsede, sneeklædte Marker. Det var et herligt Syn, og det stod i en besynderlig Modsætning til de andre Dele af Maleriet. Nede i Dalen, naar man undgik at beskue Biergene, var Alt mildt, grønnende og idyllisk skiønt. Phantasien formaaede neppe

at danne sig et Billede, der var mere overeensstemmende med vore Begreber om landlig Ro, Simpelhed og Fred. Det var i Sandhed nødvendigt at forglemme, at Dalens Corydoner og Floraer speculerede i det Maleriske, og at hele Omegnen maatte leve af de Reisendes Beundring; men dette Landskab er saa yndigt, at det ikke var vanskeligt, at drage et Slør for disse det Romantiske fiendtlige Betragtninger. Ved en liden Bevægelse med Hovedet forsvandt pludseligen Alt, der stod i Forbindelse med Livet, med Vegetationen eller med det Landlige, og Øiet hvilede paa en vidt udstrakt Sneeørken, som paa eengang hensatte os til Jordklodens fierneste Dele. Gletschernes Rande vare synlige. De, som vore Blik opdagede, kunde ikke være mindre end hundrede Fod i Tykkelse. Man siger, at de paa nogle Steder ere tre hundrede Fod, ja, endog af endnu større Dybde. En Fugl af en uhyre Størrelse svævede over de kolde og tause Jismarker, og vi forsøgte at indbilde os, det havde været en Lammegrib.

Biergpasset ved Store-Scheideck er nok ikke fuldkomment saa høit, som det ved Lille-Scheideck, uagtet vi, da vi naaede Sennehytten, atter befandt os næsten syv tusinde Fod i Veiret. Store-Scheideck er bredere og har faaet sit Navn formedelst Biergbringens større Udstrækning. Vi giorde nøiere Bekiendtskab med Wetterhorn, som var det Bierg, der laae os nærmest

ved Opadstigningen. Dets Veirforudsigelser bedrog os ikke, og snart efter at vi havde forladt Sennehytten gik dets Regn forkyndende Spaadom i Opfyldelse. Den til Regn fortykkede Taage staaer ikke længere det Maleriske bi. Vi bleve drevne hen til vore Kapper og Paraplyer, og al Modtagelighed for det Ophøiede forvandlede sig til en nedtrykkende Mismodigheds Følelse. Vore Fornemmelser vare blevne saa blasés, at vi ikke lode høre den ringeste Jublen, naar det gjaldt om atter at udholde et Skyllebad. Giennemblødte, udmattede og glade ved at være komne under Tag, naaede vi det Giestgiversted, fra hvilket de Reisende i Almindelighed begive sig til den berømte Rosenlaui-Gletscher.

Et varmt Arnested — det var den siette August — Forfriskninger og tørre Klæder bragte snart vort gode Lune tilbage; men den vedholdende Regn tillod os ikke at begive os paa Veien til Gletscheren. Efter et Ophold af nogle Timer bleve vi nødsagede til skyndsomst at bryde op, for at kunne komme til Meyringen, endnu førend Natten faldt paa.

Da vi forlode Giestgiverstedet (ogsaa en Biergvaaning, som bliver tillukket om Vinteren) havde Regnen ophørt, og den herlige Taage lod sig atter see, liig legende Drenge klyngede den sig op til Biergenets Sider, eller liig Bølger, der brøde frem af enhver Kløft.

Det syntes ogsaa, som om den nysfaldne Regn havde sat alle sveitserske Vandfald i Bevægelse; thi smaa Cascader sprudlede frem af halvtredsindstyve Huler. Flere af disse Vandfald vare upaatvivleligen vedvarende, da deres Straaler vare bredere, end det ved Staubbach's, og deres Høide ikke var meget mindre betydelig, end dettes. De vil indsee, hvor let et Vandfald kan opstaae i Schweitz, naar de erindre den uhyre Sneemasse, som evigt bedækker Biergene i en Høide, som ikke forhindrer den fra at smelte om Sommeren, og Vandet saaledes er tvunget til paa bedste Maade at søge Udløb ned af de klippefulde Afgrunde i en Høide af to til tre tusinde Fod. Et lodret Fald paa hundrede Favne og derover er derfor en meget sædvanlig Begivenhed. Vi saae sex eller syv Cascader af denne Høide i Dag, foruden alle de smaae, temporaire Vandfald, der skylde den sidste Regn deres kortvarende Tilværelse.

Vi saae Rosenlaui i det Fierne, og uagtet det blot var et flygtigt Syn, bleve vi dog overbeviste om, at Veiviserne havde Ret, da han paastod, at denne var seeværdigere, end alle Grindelwald-Gletscherne.

Da vi naaede Sennehytten, skuede vi ogsaa den Klippemuur, som begrændser Meyringer-Dalens andre Sider. Den er ikke Hudsonflodens Palisader uliig, uagtet den er høiere, mørkere og oplivet af Vand-

fald. Nu stege tætte Taageskyer frem af det svælgende Dyb, som vi saae udbredt imellem os og denne lange Biergrække; men intet andet Tegn til Dal var synligt, førend vi ankom til Randen af samme, paa den Grindelwald nærmest liggende Side. W — — — var lidt i Forveien, da vi traadte henimod dette Punkt, og han svingede med sin Pidsk og udbrød i Jubelraab, da han ankom dertil. Vi vidste, at han bar sig saaledes ad, naar hans ungdommelige Følelser stærkt bleve tiltalte; derfor ilede vi hen til ham og skuede en af Naturens mest elskelige Landskabsscener.

Modsat Lauterbrunner- og Grindelwald-Dalen frembyder Meyringer-Dalen en fuldkommen jevn Overflade og ligner de lavt liggende Flodbredder i Amerika. Den bestaaer af en udstrakt Flade, som begrændses af næsten lodrette Klippevægge og har det dyrkede Anstrøg, hvormed en Lysthave er anlagt. Den mærkelige Charakteersforskiellighed imellem disse tre Nabodale udgiør en af Tillokkelserne ved en Udflugt til Oberlandet. Den første Dal er et vildt Svælg i en ophøiet Maalestok, oplivet af en Konst, der harmonerer vidunderligt med de Gysen opvækkende Omgivelser; den anden er et Hyrdeopholdsted af en fuldkommen forskiellig Characteer; den tredie Dal er landlig, venlig og smilende, skiøndt den ligger omgiven af en altid alvorlig og ophøiet Natur. Her laae en Landsby og en Kirke,

hvis kegledannede Taarn lignede en spinkel Lyseslukker. Taagen satte sig i Bevægelse, formildede alle Omridsene og vedligeholdt vore Forventninger. Veiviseren betragtede os med velmeent Glæde ved at høre vore Fryderaab, som vi stode ligesom bøiede over dette skiønne Syn; thi den hele Dal laae udbredt liig et Landkort for vore Fødder, og Rudolph Wunster erindrede os med Selvtilfredshed om, at han havde forudsagt os, det Bedste var endnu tilbage. Dog var det ikke selve Landskabet, men Taagens Bistand, der giorde, at vi ikke havde seet noget Lignende, siden den i Val Travers tilbragte herlige Dag. I den Retning, hvor Thun ligger, begrændser Brienzersøen Udsigten.

Siden vi forlode Giestgiverstedet, havde vi redet langs med en Strøms Bredder, som, saavidt jeg troer, kommer fra Rosenlaui, men som dog erholder Tilløb fra ethvert skummende Vandfald, der findes paa dens Vei. Denne Strøm, en klar, brusende, sprudlende Bæk af første Rang, der gierne kunde tillægges Navn af Flod, dersom dens Bane var længere, styrtede sig pludseligen fra det sidste Bierg Forspring (det paa hvilket vi stode) ned i Dalen. Dette Vandfald er med Rette et af de meest berømte i Schweitz. Dets Navn: Reichenbach, (den rige Bæk) er betegnende, thi dets Vandkolonnes Størrelse og dets afvexlende Udseende

giør det til en af de rigeste Cascader, for at benytte det tydske Udtryk, som jeg nogensinde erindrer at have seet. Vi begave os til Randen af samme; Damerne bleve nødte til at benytte sig af Bæreſtole, mere paa Grund af det vaade Græs, end formedelſt det Vanſkelige ved Tilnærmelſen.

Da vi havde forladt Vandfaldet, ſtege vi atter til Heſt og ſkrede langſomt ned af Bakke lige indtil Dalſladen. Her overlode W — — — og jeg igien vore Ledſagere til Veiviſernes Omhu, og i hurtigt Trav begave vi os til Landsbyen, for at ſørge for Varme og et Aftensmaaltid. Vi kom til et Sted, hvor en Biergſtrøm havde anrettet Ødelæggelſer i Dalen, trods de for at hæmme dens Løb oprettede Dæmninger, og rede ind i Landsbyen.

Inden en halv Times Forløb ſadde Alle mageligen omkring et luunt Arneſted og ſkuede med rolig Tilfredshed tilbage paa de Syner og Herligheder (ikke vore egne, men Naturens) og Beſværligheder, ſom Dagen havde medført. Vi afſkedigede Mennesker og Heſte og begave os til Ro.

Vor næſte Bevægelſe Klokken ſex om Morgenen, ſkeete paa Hiul, ſom førte os med ſig ned til Brienz, en Landsby der ligger i Dalen af ſamme Navn, ved Indſøens, Bredder. Aarfloden, ſom udſpringer imellem Gletſcherne, løber forbi Meyringen, giennem

Brienzer- og Thunersøen og beskyller Berns Mure. Uagtet vi vare over syrgetyve Mile borte fra La Lorraine, giorde Synet af denne Flod nogle af Selskabet utaalmodige efter atvende tilbage til dem, som vi havde ladet blive tilbage; vi roede derfor, uden videre Ophold, til Interlachen og spiste Frokost i Baaden.

Vi kastede længselsfulde Blik paa et vidunderlig skiønt Vandfald, (Gießbach) som styrtede ned i Indsøen, men havde ikke Tid til at betragte det i Nærheden. Farten ned af den blaae og glindsende Aar til Interlachen var herlig, og bidrog til hurtigen at føre os afsted. Her toge vi en Vogn og kiørte uden at standse til Neuhaus. Medens den til Lauterbrunnen førende Biergkløft laae for os, kastede vi nysgierrige Blik paa Jomfruen, der, seet fra Dalen, frembød et ophøiet Syn. Vi opdagede ogsaa Stedet paa Wengern-Alperne eller Lille-Scheideck i Nærheden af Sennehytten; men det forekom os lavt og ubetydeligt i Sammenligning med de Isklipper, som overskyggede det.

Unterseens romantiske Beliggenhed og vort Ønske, at nyde lidt Thee, en Drik, som ikke stemmer med Farten i Baade, bevægede os til at standse i denne Landsby. Intet kan være mere romantisk end denne lille Stads Beliggenhed og Bygningsmaade. Her traf vi atter paa syngende Piger, der lode os

høre skiønnere Toner og en anden Kuhreigen, end Choret i Grindelwald.

Vinden var gunstig, og uagtet Baaden blev ubehændigen styret og var forsynet med klodsede Seil, foere vi hurtigen hen over Thunersøen, hvis Slotte, Kirker og Taarnspiir afvexlede paa en høist malerisk Maade, som vi atter seilede ind i Aarfloden. Vort eget Kiøretøi ventede os her, og Klokken sex om Aftenen holdt vi udenfor Døren i La Lorraine.

Denne lille Reise paa omtrent hundrede Mile førte os giennem de sveitserske Naturscener Middelpunkt. Den Reisende, som ikke skuede disse, for ham er et af dette herlige Lands mest ophøiede Gienstande gaaet tabt, uagtet han endnu ikke har betragtet Halvdelen af de Vidunder og Seeværdigheder, som her ligge udbredte for hans Blik.

Oberlandet, uagtet det hører til Bern, er i Besiddelse af politiske Privilegier, som giøre dets Stilling gunstigere, end de andre af dette store Kanton afhængige Landes. Det er befolket af over sytten tusinde Indvaanere, som i Almindelighed have et smukt og kæmpemæssigt Udseende. Fruentimmerne ere i Særdeleshed skiønne og indtagende og synes at være kraftfulde uden at mangle Gratie. Deres Stemmer ere, ligesom alle Indbyggeres af kolde Lande, bløde og klangfulde, og man siger om Mændene, at de ere troe

og paalidelige Tienere, uden nogensinde fuldkomment at tabe Biergbeboernes medfødte Ligefremhed. De ere, som en Menneskerace betragtet, aldeles forskiellige fra alle deres Naboer, og de siges, besynderlig nok, naar man betragter deres Opholdsteds Beliggenhed, at være af svensk Herkomst! Dog vare de fleste af de mandlige Betiente i Giestgiverstedet ikke Indfødte, men Speculanter, som Pengebegjærlighed frister til at tilbringe Sommeren paa Biergene. Disse smaa pecuniaire Omstændigheder ere sørgelige Tilbagestød fra det Pittoreske; thi i et saadant Land kunde man ønske, ikke at møde noget Udenlandsk, undtagen Viin.

Ottende Brev.

Syn af Alperne. — Wengerns Top. — Begravelsessteder i Bern. — Sveitsersk-amerikansk Dal. — Cretinere. — Drukkenskab. — Pasquinader over Amerika. — Anecdote. — Tydskere i Amerika. — Badene i Bern. — Et amerikansk Landskab.

Min kiære — —,

Dagen efter vor Tilbagekomst skuede jeg med fornyet Interesse tilbage paa Alperne. Steder, som jeg nu vidste at være nøgne Klipper, syntes at være bedækkede med Snee, og da de indtoge betydelige Strækninger, erholdt jeg nu et bedre Begreb om Afstand og Størrelse, da jeg iagttog, hvor fuldkomment de opslugtes af de glimrende Masser. Toppen af Wengern — ikke det Punkt, vi betraadte, men en nogle hundrede Fod høiere beliggende Biergspids — ragede frem med sit mørkebrune Hoved over den forvirrede Biergklynge, som havde leiret sig rundt om Jomfruens Fod, og satte mig endnu bedre istand til at danne mig et rigtigt Begreb om denne jomfruelige Klippemasses umaadelige Høide. Der gives Biergtoppe, som ere høiere end Jomfruen, men i sammes Nærhed findes intet Bierg af et lignende Omfang eller som frembyder et saa her-

ligt Syn. Skikkelsernes Mangfoldighed bidrager sikkert meget til det ophøiede Totalindtryk, der bemægtiger sig den Tilskuer, som i Afstand betragter Bierghiæden.

Vi tilbragte de sidste Par Dage med at betragte Bern og dens Omgivelser. Iblandt andet opvakte Begravelsesstederne vor Opmærksomhed. Indhegningen er deelt i Pladse til Grave, som ere betegnede ved smaa, sorte Pæle, anbragte for oven og neden af samme. De Grave, som ere blevne benyttede, forsynes med en større Pæl paa Midten og en Metalplade, indfattet i en cirkelformig Ramme, paa hvilken Indskriften er anbragt. Undertiden er denne skreven paa Papir, bedækket med Glas eller ogsaa malet med hvid Farve paa Træ. Men hyppigst findes Metalplader. Paa høist enkelte Steder saae vi trykkede Vers under Glasset. Meget faa Monumenter vare af Steen. Dog havde de fleste af disse ogsaa Inscriptionerne graverede i Metalplader, som vare indfattede i Stenen. Flere af disse Mindetavler vare beskyttede af et lille sveitsersk Tag, hvilken Forsigtighed, hvor besynderlig og smaalig den end maa synes, dog var nødvendig med Hensyn til Papirgravskrifterne, hvoraf flere alt vare ulæselige. Gravpælene i Midten vare henved fem Fod høie og strøgne med hvid og sort Farve, ligesom vore Barbeerskildte. Vi saae enkelte visne Krandse, og hist og her

opdagede vi en Grav, som var prydet med friske Roser. Nogle Grave kunde aldeles betragtes som Bede bevoxede med Evighedsblomster eller, som de Franske langt mere træffende kalde dem, „immortelles." Det Hele frembragte et høist besynderligt Indtryk, og da Aftensolen faldt paa de glindsende Metalplader, lignede Rækkerne, ligesaa mange bevæbnede Spøgelser, som holdt Vagt over det tause Selskab forneden. Denne saaledes indrettede Kirkegaard ligger ikke to Mile fra Madam Langhans's Monument.

Nysgierrigheden førte os i et ledigt Øieblik hen til det høitliggende Steenbrud, som forsyner Staden med alle Stenene til dens Bygninger. Paa dette Sted aabnede en Udsigt sig mod Vesten og omfattede Indgangen til Val Travers, Aarflodens Løb og en stor Deel af de skiønne Egne af den til denne Strøm grændsende vide Dal. Paa Tilbageveien beregnede jeg atter Forholdet imellem de mørke og lyshaarede Folk og talte alle de Mennesker, vi mødte eller kom forbi. De udgiorde Hundrede og ti; af disse havde syv og halvfemsindstyve Individer Haar i kastaniebruun Schatering, fra den lysebrune til den fuldkommen blonde Farve. Ingen havde røde, og kun høist Enkelte sorte Haar. Jeg troer endnu, at i Frankrige vilde Forholdet have været omvendt.

Paa en anden af vore Udflugter rede vi giennem

en Dal, som gierne kunde have ligget i Otsego, havde Hytterne og Noget, som lignede et Slot, beliggende paa en Biergskrente, ikke været. Høiden var virkeligen ikke betydeligere end i vore Dale, hvor, som De veed, den beløber sig tolv eller tretten hundrede Fod. Vore Søilefødder ere temmelig ansеelige, men Overdelen af Søilen er høist mangelfuld. Dog fandtes her den samme almindelige Charakteer, Biergstubberne med iberegnede. Ved denne Leilighed talte jeg tre og tyve Høstfolk paa en eneste Mark, hvoraf sexten vare Fruentimmer; dette havde ikke Anstrøg af at være i Otsego. Uagtet denne Ubsættelse for Veirligets Indflydelse see Fruentimmerne her dog langt bedre ud, end de, som beskiæftige sig med Markarbeide i de lavere liggende Egne.

Vi have ogsaa for første Gang seet Alperne i Maaneskin. Deres Farve, som de stode i det alt beskrevne spøgelseagtige Tusmørke, gik over i et mat Rosenskiær. Slige Afvexlinger forhøie Glæden af at dvæle iblandt disse Omgivelser.

Hvad skal jeg sige om dette uheldige Appendix: Crestinerne (goîtres)? Her træffes Tusinder af disse, ja, faa Mennesker ere aldes fri for Kiertelknuder paa Halsen, og det er meget almindeligt, at see dem af en modbydelig Størrelse. De mene iøvrigt, at Aarsagen til denne Sygdom maa tilskrives Vandet og

Climatet. Vandet i La Loraine indeholder en fiin, kornet Masse, der seer ud som halvt opløst Topsukker eller som Saltets fineste Dele. Endnu frembyder ingen legemlig Vanskelighed sig for at vi kunne blive hængte, hvilket i Sandhed er mere, end man kan sige om alle Sveitsere, med mindre de maatte klynges op ved Benene. Her fortælles en morsom Historie om en Reisende, der traadte ind i en Kirke i Walliserlandet, Kropsygens egentlige Hiemsted. Menigheden lagde en utilbørlig Nysgierrighed for Dagen, og Præsten erindrede dem om, efter strengt at have dadlet deres Mangel paa Civilisation, at det ikke var den stakkels Mands Skyld, „at han ikke havde Kropsyge." Her bekymrer man sig næsten slet ikke om dette Onde og paastaaer, at det ikke er vanskeligt at standse i Begyndelsen. Var det ikke for Ideeforbindelsens Skyld, er jeg langt fra at være vis paa, at tant soit peu de goître ikke vilde forskiønne visse qvindelige Halse i vort Fødeland.

Jeg maa atter sige Dem, at Drukkenskab ingenlunde, som Nogle paastaae, udelukkende er en amerikansk Last. Troe mig, kiære — — —, Mænd, Qvinder og Børn drikke for meget i mange andre Lande. Her bemærkede jeg ogsaa denne Last, endog hos Qvinderne; endnu i Gaar saae jeg et ravende, beruset Fruentimmer paa Landeveien. I det Hele taget gientager jeg for ellevte

Gang, at jeg er kommet til det Resultat, at hiemme herfker denne fornedrende Vane mindre blandt de Indfødte, end i noget andet Land, jeg endnu har besøgt; visseligen meget mindre end i England og Frankerige.

I dette Øieblik besøgte to gamle Bekiendte fra Manhatten Øerne os. De berette, at mange af vore Landsmænd streife om imellem Biergene, uagtet de ere de første, som vi have seet. En Liste over de Ankomne offentliggiøres hver Dag i Bern; og paa en af disse fandtes Navnene: Capitain — — — i Søetaten, og Herr D — — —, en gammel, fortrolig Ven, som jeg nødigt vilde savne i et fremmed Land. Herr og Frue G — — — fra New York ere ogsaa et eller andet Sted i Kantonerne. Vort Antal forøges, og med det ogsaa Anledning til at spotte over os; thi det er ikke ualmindeligt at see i Fortegnelsen paa de Reisende, over hvilke alle Giestgivere ere befalede at holde Bog, paa Engelsk skrevne Satirer over Amerika, ligeover for de amerikanske Navne. Hvilke Følelser maae ikke opvækkes der, hvor en Reisende, for at rette sig efter det Lands Love, i hvilket han befinder sig, ikke engang kan nedskrive sit Navn, uden at udsætte sig for slige Forhaanelser! Jeg har en Fortegnelse paa tre og tyve af slige forsætlige Fornærmelser. Endnu mindre undskyldelige blive de derved, at de, som gjøre sig skyldige i denne Usømmelighed, vilde sikkert betænke sig, førend de udførte Gierningen i de af dem Forurettedes Nær-

værelse. Disse tilsigtede Fornærmelser ere følgeligen ligesaa mange Exempler paa deres egen Lavhed. Jeg vil ikke fordølge Sandheden: aldrig saae jeg en saadan Forhaanelse, som ikke gialdt en Amerikaner, og som ikke var skreven paa Engelsk! Straaet viser fra hvilken Kant Vinden blæser.

Dette Hang hos det med os beslægtede Folk til at latterliggiøre og forhaane Amerika, kiender og omtaler Fastlandets Beboere, som langt fra ikke selv føle nogen betydelig Agtelse for os, alt i lang Tid. Herr W — — —, den agtværdige Besidder af det Landgods, hvortil Huset, vi beboe, hører, fortalte os forleden en ubetydelig Begivenhed, der hører til de oven omtalte Krænkelser; dog vidner denne om mere Velopdragenhed. „Det synes," sagde han, „que messieurs les Anglais n'aiment pas trop les Américains." Jeg spurgte om hans Grund til denne Mening. Han fortalte mig derpaa, at en engelsk Herre var ankommen til Landgodset for et Par Dage siden og havde spurgt, om han her var i La Lorraine. Da dette bekræftedes, berettede han, at han var en Ven af den Familie, som havde beboet Huset den foregaaende Sommer og ønskede meget at besee det. Man underrettede ham om, at det var bortleiet, men at det sikkert med Glæde vilde blive ham tilladt at besee det. „Upaatvivleligen," svarede han; „jeg formoder at det beboes af Englæn-

dere, og det vil altsaa ikke falde mig vanskeligt at gjøre mig forstaaelig." „Aldeles ikke, thi endskiøndt det ikke er Englændere, tale dog hele Familien det engelske Sprog: de ere Amerikanere." „Amerikanere." — og efter et Øieblikks Betænkning forføiede Englænderne sig bort. „Disse Englændere," vedblev min iagttagerisk og ærlige bourgeois, „føle et saadant Mishag for hinanden, at de see bort, naar de mødes; men denne Herre viste sig beredvillig til at træffe sammen med en Landsmand, for at faae Huset at see, — dog med en Amerikaner kunde han ikke bequemme sig til at indlade sig."

Vi loe endnu over denne ubetydelige Begivenhed, da en af Herr W — — —'s Naboer kom til os. Da Samtalen blev fortsat, bemærkede han, at man havde underrettet ham om, at der i Amerika herskede et stærkt Had mod Tydskerne, et Had, der var begrundet i Benyttelsen af hessiske og brunsvigske Tropper under Revolutionskrigen. Denne Mening var mig aldeles ny, og jeg vilde ikke indrømme, at det forholdt sig saaledes. Vor Nabo forsikkrede os, at han havde hørt mange Tydskere bekræfte denne Sag. Jeg sagde ham, at „Sindelaget var Tankens Fader;" at der fandtes faa Mennesker i Amerika, som ikke vidste at skielne imellem Regieringerne i Europa og deres Offrer; og at vi vare saa vante til at see Fremmede, saa at Omhu for vort eget Bedste maatte forbyde enhver

Skinsyge. Det var let at bemærke, at min Paastand ikke medførte Overbeviisning.

Ved at overtænke Sagen, finder jeg nogle Grunde, der have givet Oprindelse til denne Mening. Udtrykkene: „Du Hesser!" og „Hesseren!" som Misbilligelses Ytringer, have vi arvet fra dem, som udentvivl bare et inderligt Had til Hesserne; og, uagtet de nu sieldent høres, vare de meget almindelige i mine Drengeaar. Dertil kommer, at Amerikaneren af Middelklassen nærer en høist patriotisk Foragt for alle Fremmede, da han troer, (og i Almindelighed har han Retten paa sin Side, saavidt hans egen Caste angaaer) at være de europæiske Emigranter meget overlegen i aandelige og moralske Evner. Hvor slige Følelser bestaae, der vil det i Sagen mest interesserede Parti ikke længe forblive i Uvidenhed derom. Saaledes har Tydskeren uddraget den Slutning, at han ikke er afholdt i Amerika, og da han ikke formaaede at udfinde nogen anden Grund, sprang han i sine Efterforskninger tilbage lige indtil Revolutionskrigen. Uden maaskee at have fuldkommen Uret, ere de dog langt fra, strengt taget, at være paa den rette Vei.

Jeg havde forsøgt de langs med Flodens Bredder, ovenfor Staden, liggende Bade. De ere aldeles byggede af Træ, og skiøndt ikke pragtfulde, ere de dog reenlige og ret bequemt indrettede. Jeg betalte tyve

Cents for et varmt Bad, med Badelagen, Sæbe, Overflødighed af varme Haandklæder og en varm Lærreds Slaabrok — kort sagt, fuldkomment à la française. Dette er det billigste Badested, jeg endnu har seet. Og vilde man, foreløbigen bemærket, kunne erholde et saa godt Bad i hele Amerika, undtagen i Privathuse? Jeg idet mindste har aldrig havt den Lykke, at kunne betiene mig af et saadant.

I Dag betragtede jeg netop Biørnene i Bern, da jeg mødte Herr — — — og Fru — — —. De gik paa Jagt efter skiønne Udsigter, ligesom alle deres Landsmænd og Landsmandinder om Sommeren; han besøgte Schweitz for anden, hun for første Gang, og vi passiarede lidtom vor Mangel paa Bierge, et Savn, som den oprigtigste Yankee maa indrømme. „Det undrer mig," sagde vor Navnefætter og Slægtning, Søcapitain — — —, forleden til mig, „at der aldeles ikke gives noget ophøiet Naturmaleri i de forenede Stater." Denne Tanke opstod pludseligen hos ham, efter at han med Phantasiens Øie havde overskuet det middellandske Havs Kyster, begge Indierne og Brasilien; og Tanken om vor Mangel i denne Henseende syntes at gribe ham. Han havde Ret: vi besidde Overflødighed af skiønne Naturmalerier, men neppe et eneste ophøiet. Selv Hudsonfloden, hvor høit den end staaer over de europæiske Floder, besidder i høi Grad alle Skiønhedens

Attributer, men neppe en eneste, der charakteriserer det Ophøiede.

Vi have besluttet atter at foretage en Udflugt, og mit næste Brev skal underrette Dem om Udbyttet af samme.

Niende Brev.

Fart til Solothorn. — Staden og Kantonet Solothurn. — Kors paa Veien. — Qvindelig Dragt. — Den romerske Kirkes Ceremonier. — Olten. — Aarberg. — Aarau. — Badene i Schinznach. — Wülplisberg. — Staden og Slottet Habsburg. — Bruck. — Königsfelden. — Baden. — Rhinen. — Kaiserstolen.

Kiære — —,

Mandagen den fem og tyvende August, Klokken otte om Morgenen, forlode vi La Lorraine i vor egen Vogn. Vor Reises Maal var Solothurn, og Veien gik tvers over den vide Slette, som begrændser Aar, lige indtil Jurabiergenes Fod. Egnen og Landeveien bleve mindre udmærkede, jo mere vi fiernede os fra det sveit-

ſerſte Ariſtokraties Brændepunkt og bleve følgeligen atter mere hverdagsagtige.

I Nærheden af Flekken Frauenbrunn kom vi forbi et Granitmonument, opreist for at udødeliggiøre en Skare engelske Landsedragereś Nederlag i Aaret 1376. Samfundet er væsentligt forandret siden den Tid, da Englænderе gik til Schweitz, for at tiene som Leietropper.

Omtrent en Miil fra Solothurn giorde en femtenaarig Knøs Forsøg paa at standse vor Vogn, ved at drage en Snor tvers over Veien. Efter en kort Samtale med Kudsken, blev det os tilladt at kiøre videre. Vi vare blevne antagne for de først komne af et Bryllupsselskab, (bag ved os opdagede vi virkelig tre eller fire Vogne) og vi bleve underrettede om, at det var Skik og Brug, at Drengene paa denne Maade indbreve Skat hos de **nouveaux mariés**. Noget længere borte stødte vi paa disse unge Stratenrøveres Hovedcorps, der, som Opreisning, gave os en Salve med en Kanon af en Rytterpistols Størrelse.

Vi kiørte ind i Solothurn paa en over Aarfloden slagen Bro, giennem Porte og Mure af tilhugne Steen. Staden har henved fire tusinde Indbyggere, og, da disse ere strengt katholskſindede, besidder den et stort Antal Kirker og Klostre. Et af disse giør sig nogenlunde gieldende; det ansees for at være et af de for-

trinligste Exempler paa sveitserst Architectur; men den sveitserske Stiil er, ligesaa lidet som den amerikanske, særdeles imponerende, ei heller kan den kaldes skiøn, undtagen med Hensyn til Opførelsen af Bønderhytter. Dog meddele Taarnene, Spirene og Murene Stedet et malerisk Udseende, som ikke er uden al Harmoni med Bygningens massive og mørke Indre. De rose Fængslet, hvori den Domfældte indesluttes uden Hiælp af Lænker eller Fangeblokke; dog indrømmer man, at det ikke er godt udluftet. En saadan Indretning have vi alt længe truffet i Amerika og ovenikiøbet udluftet Fængslerne. Jeg har hørt et eller andet Sted, at der herskr en Strid med Hensyn til Ælde imellem Solothurn og Trier, da enhver af disse Stæder paastaaer, at være den ældste i Europa. Her findes nogle Taarne, som siges at være, og som sandsynligviis ogsaa ere, romerske; thi Romerne indtoge hele denne Dal fra Genfersøen indtil Rhinen; deres fornemste Landevei gik i denne Retning ind i Tydskland, og Spor af deres Herredømme ere ingenlunde ualmindelige. Men selve Rom giør ikke Fordring paa en saa høi Ælde, medens Trier endnu bibeholder den pralende Indskrift: „Før Rom blev til, stod Trier." Men hvilken af disse to Steder end er den ældste, var Trier, og vil sandsynligviis vedblive at være, den langt vigtigere. Dog maa Solothurn,

som den Stad, der eengang var de burgundiske Konger af anden Linies Hovedstad, ei heller foragtes.

Med Undtagelse af de romerske Taarne saae, jeg intet Tegn til særdeles Ælde i Solothurn. Den besad mange Minder om Middelalderen, og endnu herskede en klosterlig Afsondringstone paa Gaderne, som harmonerede med hiin mørke Tidsalder. Vinduerne i Stuee Etagerne ere sikkrede ved et Jerngitter; dog er denne Skik mere eller mindre almindelig i alle Syd for Rhinen liggende europæiske Lande.

Efter at have spiist til Aften, forlode vi Solothurn. Veien løber paralel med Jurabiergene, ikke langt fra deres Fod. Den var aldeles ievn, thi vi forlode ikke Sletten; men Høiene til Venstre forskaffede os skiønne Udsigter. Vi saae flere, herligt beliggende, Slotte paa Biergenes lavere Afhang, og hist og her opdagede vi en Ruin. De maa vide, at vi først betraadte Kanton Solothurn, kort Tid efter at vi havde forladt dets Hovedstad. Dette Kanton er strengt katholsk, og vort protestantiske Øie begyndte at indbilde sig, at en Forandring til det Værre med Hensyn til dette Ziirlige og Behagelige fandt Sted. Da Solothure lykkeligviis er ligesaa aristokratisk som Bern, kan Demokratiet ikke beskyldes for denne Kiendgierning. Fordum herskede her et **non plus ultra** af sveitserske Privilegier og Forrettig-

heder, men Forfatningen er bleven betydeligen forandret siden den franske Revolution.

Et Par omstyrtede Taarne med en dem begrændsende Muur i samme Forfatning, lidt til Venstre, beliggende, som altid, ved Foden af Biergene, bleve forevistе os som Ruinerne af et Jagtslot, der havde tilhørt Kong Pipin! Kors stode hyppigt paa Veien. Vi talede endnu om denne Sag — thi vi havde ikke seet dem, siden vi forlode Frankrige, hvor de hurtigt atter vare komne i Mode under den hellige Carl — da de pludseligen forsvandt. Øieblikkeligen mødte vi vor gamle Bekiendt, Bierns Biørn, fæstet til en Pæl. Ved nærmere Forespørgsel erfarede vi, at vi netop befandt os paa en smal Strimmel Land, tilhørende dette store Kanton, der, ligesom Kongeriget Preussen, er lidt tilbøielig til at betroe sit Territitorium til sine Naboer. Snart kom vi otter ind i Solothurn og mødte hvert Øieblik Korsene igien.

Landmændene og Vaaningerne kunne neppe siges at have en sveitserst Charakteer. De havde mere Lighed med Franche Comté, end med nogen Deel af Schweitz, vi hidtil havde seet. Landvæsenet var tilsyneladende ikke slet; og nu begyndte vi at see en ny Vandings Maade, som er langt fortrinligere, end nogen, jeg hidtil har truffet paa. Den er saavel simpel som sindrig og maa giøre en fortrinlig Virkning.

De Fruentimmer, som vi Eftermiddag kom forbi, bare en ny Nationaldragt, i hvilken røde Skiorter, sorte Trøier og hvide Hovedtøier udgjorde de væsentligste Bestanddele. Dog gives der ligesaa megen Forskiellighed i Dragterne i dette lille Kanton, som i Bern. Ingen af dem ere smukke, undtagen paa Papiret; og dog bidrager den hæsligste af disse Dragter, baaret af det styggeste Fruentimmer, til at betegne Nationaleiendommeligheden og forhøie det Pittoreske, med mindre man vil betragte Gjenstandene for nøie eller i alt for ringe Afstand.

Vi kigede ind i to smaa Kapeller, som høre eller hørte til Klostere og som stode aabne til Afbenyttelse for enhver andægtig Reisende. I Paris stødte vor Baadning op til et Kloster, men uagtet Tonen ved Hoffet og Carl den Tiendes afgiørende andægtige Sindelag, synes den franske Religion ikke at være af det ægte Slags, hvad enten den helder til Overtro eller ei. Den betragtes altfor meget som en Klædedragt, som en Mode-sag, eller som et Middel til at opnaae en eller anden Hensigt. Selve Fanatismen har Krav paa vor Agtelse, naar den er oprigtig. I Paris formaaede jeg aldrig at opdage noget af det Maleriske, som ijærdelesheds er de katholske Skikkes Særkiende eller et eneste Øieblik at hælde til deres Overtro, fordi den altid mere eller mindre havde et Anstrøg af populair Philosophie. Det Eneste af dette Slags, som opvakte ærbødige og agtelsesfulde Følelser,

der sex til otte alvorlige qvindelige Ansigters rolige Misbilligelse, iblandt et Bekiendtskab af sex til syv Hundrede, og de beundringsværdige Barmhiertigheds Søstres (Soeurs de Charité) utrættelige, ydmyge og ufortrødne Selvopoffrelse. Men her begyndte vi at bemærke noget af denne mærkelige Troesbekiendelses Poesie og disse ydre Andagtens Kiendemærker, som om de end ikke bringe til Opnaaelsen af vor Tilværelses store Formaal, dog tiene særdeles til at smykke et Landskab. Hidtil, og min Erindring hensætter mig nu fem og tyve Aar tilbage i Spanien, ere mine Forventninger altid blevne skuffede i denne Henseende; men nu begynder jeg at vente meget af Italien.

Vi nøde en herlig Eftermiddag. Himmelen var klar om Aftenen, og Jurabiergenes Skove vare yndede og vinkede os indbydende imøde. Vi bleve underrettede om, at Veien til Basel gik igiennem en viid Aabning, som vi bleve vaer i Bjergene. Uagtet vi bestandigen paa vor Reise havde Landkortet for Øie, vare vi dog uvisse om, hvorhen vi skulde begive os, vendte os bort fra en Stad, der altfor meget er omgiven af Verdens Tummel til at den skulde harmonere med vor nuværende Stemning, og netop i samme Øieblik Natten faldt paa, kiørte vi ind igiennem en lille, tætbebygget og fransk udseende By, ved Navn Oltens forfaldne Porte. Man siger, at ogsaa denne By er i Besiddelse af Ruinerne

af romerske Mure. Vi have tilbagelagt henved trediv(engelske) Miil paa denne Dag, eftersom vi vare reiste igiennem en fuldkomment jevntliggende Egn.

Klokken sex om Morgenen befandt vi os igjen paa Landeveien. Atter passerede vi Aarfloden over en bedækket Træbro, ganske à l'Américaine, uagtet jeg formoder, at vore meget mere ere à la Suisse, og vendte os mere med Østen. Giennem en Aabning i Høiene opdagede vi Aarberg, en Stad i Bern, som fordum var et romersk Standqvarteer og nu er et af de saa befæstede Steder i Schweitz. Virkningen af dette perspectiviske Syn af Taarne og Volde var skiøn, men dog frembød et lille hvidt Slot, paa Jurabiergenes skraanende Flade, rundt om og over hvilket min elskede Taage, fremkaldt af Solstraalerne, satte sig i Bevægelse, et langt mere henrivende Syn.

Husene ere fornemmeligen af uhugne Steen, opførte mere i fransk end i sveitsersk Stiil; ei heller ere de særdeles ziirlige. Kors og smaa Capeller paa Siderne af Landeveien seer man hyppigt. Vi traadte ind i et af disse, som omtrent var sexten Fod langt og ti Fod bredt og som indesluttede et herligt Selskab, bestaaende af tretten Helgen- ag Madonnabilleder foruden forskiellige andre Malerier. Hellige Gaver, bestaaende af Arme, Hænder, Næser og andre Dele af det menneskelige Legeme, vare tilstede i stor Overflødighed, og eftersom

disse Gienstande vare forfærdigede med større Andagtsiver end Konstfærdighed, lignede disse Capeller en simpel, velforsynet Legetøisbod, i hvilke Dukkerne vare af naturlig Størrelse. Jeg kan ikke sige, at det Pittoreske vandt noget herved, da Smagløsheden fuldkomment opveiede Andagtens Ophøiethed og Simpelhed.

Omtrent en Miil fra Aarau kom vi forbi en Pæl, hvortil Aargau's Vaaben var fæstet, som Tegn paa, at vi havde betraadt et andet Kanton. I enhver anden Henseende foregik aldeles ingen Forandring, ligesom om det havde været fra en af vore egne Stater, at vi havde begivet os til en anden. Vi havde vel Pas i vore Lommer, men, med Undtagelse af Øvrigheden i Bern, havde Ingen forlangt at see dem.

I Frastand tog Staden Aarau sig godt ud, og Forstæderne vare bedre byggede end sædvanligt. Ligesom i Bern, flød en Strøm midt igiennem Gaderne. En vindskibelig Borger har vidst, ved at anlægge et Hiul, fra til otte Fod i Giennemsnit, at drage Fordeel af denne Strøm. Den derved erholdte Vandkraft benyttes til husligt Brug. I det Øieblik vi kom forbi, blev en Kaffetromle derved sat i Bevægelse!

Vi spiste Frokost i Aarau og reiste videre, eftersom Staden ikke besidder nogen Seværdighed. Flere Borgruiner og beboede Slotte laae udbredte for os, som vi kiørte videre.

af romerske Mure. Vi have tilbagelagt henved tredive (engelske) Miil paa denne Dag, eftersom vi vare reiste igiennem en fuldkomment jevntliggende Egn.

Klokken sex om Morgenen befandt vi os igien paa Landeveien. Atter passerede vi Aarfloden over en bedækket Træbro, ganske à l'Américaine, uagtet jeg formoder, at vore meget mere ere à la Suisse, og vendte os mere med Østen. Giennem en Aabning i Høiene opdagede vi Aarberg, en Stad i Bern, som fordum var et romersk Standqvarteer og nu er et af de saa befæstede Steder i Schweitz. Virkningen af dette perspectiviske Syn af Taarne og Volde var skiøn, men dog frembød et lille hvidt Slot, paa Jurabiergenes skraanende Flade, rundt om og over hvilket min elskede Taage, fremkaldt af Solstraalerne, satte sig i Bevægelse, et langt mere henrivende Syn.

Husene ere fornemmeligen af uhugne Steen, opførte mere i fransk end i sveitsersk Stiil; ei heller ere de særdeles ziirlige. Kors og smaa Capeller paa Siderne af Landeveien seer man hyppigt. Vi traadte ind i et af disse, som omtrent var sexten Fod langt og ti Fod bredt og som indesluttede et herligt Selskab, bestaaende af tretten Helgen- ag Madonnabilleder foruden forskiellige andre Malerier. Hellige Gaver, bestaaende af Arme, Hænder, Næser og andre Dele af det menneskelige Legeme, vare tilstede i stor Overflødighed, og eftersom

disse Gienstande vare forfærdigede med større Andagtsiver end Konstfærdighed, lignede disse Capeller en simpel, velforsynet Legetøisbod, i hvilke Dukkerne vare af naturlig Størrelse. Jeg kan ikke sige, at det Pittoreske vandt noget herved, da Smagløsheden fuldkomment opveiede Andagtens Ophøiethed og Simpelhed.

Omtrent en Miil fra Aarau kom vi forbi en Pæl, hvortil Aargau's Vaaben var fæstet, som Tegn paa, at vi havde betraadt et andet Kanton. I enhver anden Henseende foregik aldeles ingen Forandring, ligesom om det havde været fra en af vore egne Stater, at vi havde begivet os til en anden. Vi havde vel Pas i vore Lommer, men, med Undtagelse af Øvrigheden i Bern, havde Ingen forlangt at see dem.

I Frastand tog Staden Aarau sig godt ud, og Forstæderne vare bedre byggede end sædvanligt. Ligesom i Bern, flød en Strøm midt igiennem Gaderne. En vindskibelig Borger har vidst, ved at anlægge et Hiul, fra til otte Fod i Giennemsnit, at drage Fordeel af denne Strøm. Den derved erholdte Vandkraft benyttes til huusligt Brug. I det Øieblik vi kom forbi, blev en Kaffetromle derved sat i Bevægelse!

Vi spiste Frokost i Aarau og reiste videre, eftersom Staden ikke besidder nogen Seværdighed. Flere Borgruiner og beboede Slotte laae udbredte for os, som vi kiørte videre.

eller erobredes under dens tiltagende Magt; men her skal være det Habsburg, hvorfra Navnet og Slægten udgik. Borgen opførtes, efter Ebels Beretning, i Aaret 1020, men Slægten blev ikke fyrstelig førend i det følgende Aarhundrede; maaskee endog først i en endnu sildigere Periode. Besidderne af denne Fæstning, vare sikkert, i det ellevte Aarhundrede, vigtige og dannede Personer i Sammenligning med Andre, der levede paa samme Tid og i samme Land; sammenlignet med Nulevende, vilde de komme til at staae langt under de almindelige Godsbesiddere, dog med Undtagelse af det Forhold, hvori de stode til deres Samtidige. Den relative Stilling afgiver Maalestokken for verdslig Storhed.

Det vil vistnok ikke være Dem ubekjendt, at Slægten Habsburg's mandlige Linie ophørte med Carl den Siette, og at, ved hans Datter Maria Theresia's Formæling med Frants af Lothringen, det nærværende Kaiserhuus egentligen nedstammer fra en anden Slægt. Dog findes der sikkert ikke en eneste katholsk og faa protestantiske Fyrster i Europa, som ikke nedstamme fra Beboerne og Besidderne af denne lille Ruin; thi, som Dogberry siger: „For Herrens Aasyn tale Begge det samme Sprog."

Med hvilken Kiede af Begivenheder er ikke Fæstningen Habsburg ved historiske Led forbunden med det østerrigske Kaiserdommes nærværende Stilling! — fra

den Tid af, da Adelsmanden red, fra sit indskrænkede Herresæde, i simpel Rustning, paa Jagt, omgiven af det landlige Ridderskabs ydmyge Vasaller, indtil det nærværende Øieblik, da hans Efterkommere indtage alle Europa's Throner! Man fortæller, at den velvillige, men upolitiske Joseph den Anden bemærkede, efter længe og nøie at have betragte denne Ruin: „I Sandhed, vi have ikke altid været store Herrer." Dersom Fyrsterne ligesaa ivrigt vilde bestræbe sig for, at lade deres Blik trænge ind i Fremtiden, vilde det være til Gavn for Verden. Østerriges nærværende Beherskere ere i Almindelighed ligefremme, menneskekiærlige og velmenende Fyrster og have sikkert ligesaa liden Grund, som nogen anden Regent, til at nære Frygt for Tilbage- eller Fremadskuen; men det forekommer os Borgere af en Fristat, at de befinde sig i en mislig Stilling, som egentligen den falske Politik, der har bestræbt sig for af modstræbende Elementer at grunde et Rige, i hvilket Ruslands og Frankriges Magt skulde finde en Modvægt, har frembragt. Lykkeligere vilde det være for alle Parter, hvis Menneskehedens Fordærv og Fordomme vilde tilstede en Reorgarnisation af de forskiellige Territorier, og Ingen vilde dette være mere heldbringende, end dem, som nu ere kaldede til at beherske saavel Slaver som Italienere, saavel Germanner som Hunner.

Udsigten fra den lille af Naturen dannede Plat-

forme, paa hvilken Ruinerne af Habsburg staae, er udstrakt. Mod Norden seer man hen over Rhinen, lige indtil Schwarzwald, (den sorte Skov) der, ligesom „den nye Skov" i England, aldeles ikke mere er nogen Skov. Dog findes der endnu nogle Levninger af hiin, uagtet Navnet snarere betegner det som var, end det som endnu er. Nærmere vort Blik ligger et Sted, som fordum var en romersk Colonie af større Vigtighed, end nogen i Schweitz, hvor Aar, Limmath og Reuß forene sig, førend de, som en eneste Strøm, løbe ud i Rhinen; og tre forfaldne Borge viste sig i vor Synskreds.

Kort efter at vi havde forladt Schinznach, kom vi forbi en lille, sammentrængt Stad, som ligger ved Aar: dens Navn er Bruck, Zimmermann's Fødeby. Lidt længere borte laae den oven omtalte romerske Koloni, hvoraf faa eller ingen Levninger endnu ere tilbage. Derimod seer man her Ruinerne af et ikke uanseeligt Kloster, hvortil flere Legender fra Middelalderen knytter sig. Stedet kaldes nu Königsfeld, et Navn, der har sin Oprindelse af den Omstændighed, at en af Kaiserne paa en snigmorderisk Maade blev ombragt her.

Vi passerede over Reuß, forlode de Aarfloden begrændsende Sletter, vendte os mod Osten og betraadte Dalen ved Limmath, som, netop paa dette Sted, snoer sig giennem en snever Biergkløft. Efter at være trængte et lille Stykke frem, ankom vi til Baden, ikke det

Baden, om hvilket De har hørt tale, men en lille By af samme Navn. Ordet betyder et Badested. Saaledes er Storhertugen af Baden Storhertug over Bade, og hans Stad Baden-Baden, saaledes kaldet for at adskilles fra dette Baden, er Badenes Bad.

Baden var ogsaa en romersk Colonie, og her staae endnu nogle Ruiner fra denne Tidsalder. Byen er endnu forsynet med Mure, og Levningerne af en Borg, der næsten har ligesaa stor Omfang som selve Stedet, bedækker Toppen af en klippefuld Høi, hvorfra den, opvækkende vor Beundring, skuer ned paa Byen. Denne Borg har, ligesaa vel som alle Andre, dens eiendommelige Sagn; vi stege op paa Høien, for at undersøge den og bleve belønnede for vor Umage. Den havde snarere været en Fæstning, end et Ridderslot. Congressen, som sluttede Freden 1714, der endte den langvarige spanske Successionskrig, blev holdt i Baden. Forsamlingerne holdtes i Byens Sal, et temmelig stort Værelse, og det Vindue blev os forevist, hvorfra Prinds Eugen proclamerede Resultatet af Congressens Bestræbelser. Kirketaarnet var af en besynderlig Bygningsmaade, bedækket med Tagsteen af fem forskiellige Farver. Denne Besynderlighed erindrede os om vor Hovedstads regnbuefarvede Prydelser, hvor de røde Tagsteen, de grønne Vinduesskodder, det sorte Jern og det hvide Mar-

mor, sammentrængt i et Rum af fem og tyve til fyrre tyve Fod, ikke lader Noget blive tilbage at ønske*.

Badene i denne By bleve benyttede af Romerne og besøges endnu hyppigt af Landets Indbyggere. Stedet omslutter ikke to hundrede Huse, som staae sammentrængte i en Huulvei, hvis Grændser endnu mere indskrænkes af Limmath, som glindsende skyder sig forbi Husenes Vinduer.

Nu vendte vi os atter mod Norden og passerede Høiene, som ligge imellem Limmath og Reuß. Landet havde ikke længere et schweitserisk Anstrøg, endog Bønderne havde et mere tydsk og mindre charakteristisk Udseende. Hatte, hvis Skygger ikkun vare ombøiede paa den ene Side, Beenklæder, aabne ved Knæene og skinnende som mørkt Læder, og Knapper, saa store som Dalere, begyndte at komme tilsyne.

* Bagfaçaderne af de ni Huse, som danne Lafayette Pladsens Terasse i New York, og hvis Forfaçader ere af Marmor, ere virkeligen malede med syv forskiellige Farver. Forfatteren har talt syv og fyrretyve Farver paa denne Stads Bygninger; Farver, som ikke ere eiendommelige for Bygningsmaterialierne, ei heller Tidens Frugter, men som ere opstaaede paa en konstig Maade, Opfindelsesevnens Afkom og Beviis paa til hvor høit Standpunkt Samfundet har opsvunget sig. Phidias var kun en Stymper, ellers vilde han have opdaget Mosaikarbeide til at forskiønne sine Statuer med.

Det var alt i Aftenskumringen, da vi, ved at stige ned af Høiene, opdagede Rhinen. Dens første Indtryk svarede ikke til vore Forventninger, thi Strømmen syntes ikke at være større end Limmath. Snart naaede vi den sidste skraanende Flade, som strækker sig lige til Bredden af Vandet, hvor vi, giennem en massiv Port, kom ind i en mørk Landsby, der bestod af en eneste steil Gade, og giennem en dunkel Alee naaede vi en bedækket Bro. Giestgiverstedet stod paa den anden Side af Floden, men vi kunde ikke faae Logis. Vi maatte vende om, møisommeligen arbeide os op af Skrenten og bleve atter tilbagevisте. Der var intet Andet at giøre, end endnu engang at begive os til Giestgiverstedet hiinsides Floden, eller at reise videre. Nu vare vi heldigere, men bleve dog nødsagede til at finde os i, at behielpe os med en indskrænket Leilighed.

Da vi nu havde Tag over vore Hoveder, havde jeg Tid til at beskue Omegnen. Giæstgiverstedet stod, bogstaveligen talt, i Floden, eller saa nær derved, at Vandet flød lige under vore Vinduer, og vi hørte dets Bruseu, medens vi sadde ved Bordet. Paa dette Sted er Floden ikke bred, jeg troer, henved sex hundrede Fod; men dens mægtige og majestætiske Strømning giør den imponerende. Vandet er blaat, ikke grumset og har en større Ligbed med Oceanets Farve, end Strømmene i Nærheden af Gletscherne.

Et uhyre Taarn, hundrede Fod høit, stod i Nærheden af Giestgiverstedet. Her var fordum et Slot, og jeg troer, at en Bro eller Færge fandtes her fra umindelige Tider. I Middelalderen giorde Besiddelsen af et saadant Færgested en Mand til Friherre, thi ved Indkrævning af Told og ved Røverier var han sikker paa at blive rig.

Jeg burde have fortalt, at vi nu befandte os i Tydskland og paa Storhertugen af Badens Territorium; denne Deel af Riget kaldtes fordum Schwaben. Byen paa den sveitserske Side af Floden hedder Kaiserstuhl, eller Kaiserens Sæde; den gode Frants kaldes Kaiser, en fordærvet Udtale af Ordet „Cæsar" i hans Undersaatters Dialect. Stuhl er betegnende og udtales som vort „stool." Folk, der kunne Engelsk, ville snart, ved at være noget opmærksomme paa Lydene, erhverve saamegen Færdighed i det tydske Sprog, som de behøve paa deres Reiser.

Tiende Brev.

Schaffhausen. — Rhinens Bredder. — Vetler-Dilletanter. — Zellersøen. — Reichenau. — Konstanz. — Stort Raadhuus. — Huß's Celle. — Thurgau. — Rouschach. — Kanton Sanct-Gallen. — Rheineck. — Besøg i Østerrige. — Sveitser Architectur. — Rhinen. — Ankomst til Alstetten. — En mislig Stilling. — Unge Tiggere. — Nogne Egne. — Gais. — Teufen. — Staden St. Gallen. — Appenzeller Politik. — Herizau. — Lichtensteig. — Qvindlige Pilegrime. — Ophøist Naturscene. — Ankomst til Rapperschwyl.

Kiære — — —,

Der gives et lille Kanton i Sveitserforbundet, som ligger Nord for Rhinen. Derhen begave vi os nu og forlode vort ved Broen beliggende Giestgiversted, saasnart Solen stod op. Veien førte os, giennem en flad og kiedsommelig Egn, hvor Tegnene paa den sveitserske Ziirlighed for største Delen forsvandt. Vi kom igiennem et ubetydeligt Stykke af Kanton Zürich, som ligeledes overskrider Floden, og kom til et Sted, hvor tre Pæle viste, at Baden, Zürich og Schaffhausens Grændser her stødte sammen; det sidst nævnte Kanton var Maalet for vor Dagsreise, og paa dette Sted betraadte vi det for første Gang.

Vi forlode Vognen, spadserede giennem en Skov

og fulgte en Sti, som snoede sig ned af en Skrente, indtil vi ankom til et Punkt, hvorfra der aabnede sig Udsigt til Strømmen og til det saa meget omtalte Vandfald. Paa den venstre Strandbred stod et landligt Slot, der ligesom hang ud over Floden; til Høire opdagede man Møller og Hammerværker. Mod nogle heldigt beliggende Klipper, bevoxede med enkelte Træer, brød Strømmen sig omtrent midtveis, medens den hele Vandkolonne snarere styrtede sig end faldt ned af en steil Skrente, hvis Brede er henved hundrede Yards, medens Vandfaldets hele Høide omtrent heløber sig til halvfierdsindstyve Fod. Det er et afbrudt, uregelmæssigt og skummende Fald, der snarere behøver Klipper og et større Nedfald, end en betydeligere Vandmasse, for at giøre det til et ophøiet Syn. Mig forekommer det, at Cohoos, naar Mohawkstrømmen er opsvulmet, afgiver et langt mere imponerende Skuespil, uagtet Fordelen, til andre Tider, er paa Rhinfaldets Side. Det er en Mangel ved de fleste store Vandfald, at Omgivelserne sielden harmonere med Grundtrækkene. Naar en dyb, rivende, milebred Flod falder ned i en hundrede og halvtredsindstyve Fod lodret Høide, som ved Niagara, tabe de ringere Feil sig, i det vor Opmærksomhed er fæstet paa det ene vidunderlige Phoenomen; men ved mindre Vandfald bemærkes det Manglende snart. Af denne Grund troer jeg, vi føle større Glæde ved at besøge

de mindre Bierg Cascader, end ved at skue Faldet ved Rhinen.

Et eenligt Taarn staaer paa en Sandplet under Vandfaldet, og formedelst en af Flodens Krumninger er dets Beliggenhed saaledes, at det befinder sig ligeover derfor. Her er et Værelse indrettet til et Camera obscura, og et skiønt Billede bliver frembragt, som har den usædvanlige Fortienceste, at være i en bestandig Bevægelse. Da selve Vandfaldets Brusen lyder for vore Øren, bliver den skuffende Følelse fuldkommen. Dog er det virkelige Vandfald skiønnere, end Billedet. Jeg troer, at vi utilfredsstillede forlode Rhinfaldet, vagtet jeg var den Eneste af Selskabet, som havde seet Niagara, og A*** den Eneste, som, foruden mig, nogensinde havde seet Cohoos. Men vi kom lige fra Biergstrømmene og Gletscherne; og vor Modtagelighedsevne var bleven noget slovet. Jeg erindrer, at Cohoos giorde et mægtigere Indtryk paa mig, den første Gang jeg skuede det, end selve Niagara. Det usædvanlige Indtryk, det giorde paa mig, tilskriver jeg den Omstændighed, at hiint første Besøg indtraf i mine Skoleaar, og det andet, efter at jeg havde været flere Aar til Sees og var bleven vant til Synet af det oprørte Hav. Dog giør Niagara, ligesom alt det virkeligt Ophøiede, et imponerende Indtryk paa vore Sandser, og det har sikkert ikke nogen Medbeiler. Det skuer i sin Storhed ned

paa alle dets Omgivelser. Lys og Skygge forskiønne almindelige Landskabsscener, men hvilken Virkning kan en eller to Skyer mere eller mindre paa den synlige Horizont giøre i den Ærefrygt opvækkende Sol- eller Maaneformørkelse?

Vi gik til Staden Schaffhausen, hvor vi, skiendt det var sildigt, spiste Frokost. Staden ligger ved en Havn. Fordum var den stærkt befæstet; Hensigten deraf var indlysende, men en Comüne istedet for en Baron har været Følgerne deraf. Det lille Territorium udvidede sig fra otte til henved femten Mile, med en Befolkning af af over 20,000 Siæle. Picot siger, at ferend 1798 var Regieringsformen „aristodemokratisk", en Forfatning med hvilken jeg er ubekiendt, men som efter min Formodning betyder, at Aristokraterne regierede, medens Democraterne troede de regierede; en maaskee mere almindelig end ønskelig Tingenes Stilling. Hele Konsten ved Bestyrelsen af de saakaldte Fristater, synes nu at nedsynke til en mystificerende Kamp, hvor den store Hemmelighed bestaaer i, at overtale den Beherskede til at troe, at han i Virkeligheden er Hersker; et politisk Blendværk, som har den samme Indflydelse paa Skattebetalinger, som Absolution paa Synden.

Staden er ret smuk, stærk befolket og lille. Her saae vi for ferste Gang Huse, hvis Façader vare smyk-

kede med Malerier. De gamle Mure og Taarne, der for ſterſte Delen ikkun ere Ruiner, meddele Stedet desuagtet et maleriſk Udſeende.

Vi paſſerede atter Rhinen over en Bro i ſelve Staden og betraadte Kanton Zürich. Veien ſnoede ſig langs med Floden, ſom den ſtørſte Deel af Veien var ſynlig, uagtet den undertiden førte os giennem en Skov. Efter faa Miles Kiørſel nærmede vi os atter Strømmens Bredder, hvilke vi den hele Dag igiennem ikke tabte af Sigte.

Det var en herlig Eftermiddag. Langs med Rhinbredden kom Kloſtre, omgivne med Vinbierge og forſtrinlige Bøndergaarde, til Syne, og hiſt og her ſyntes et forfaldent Slot at vakle paa den modſatte Bredde ſteile Fielde. Vi opdagede Fæſtningen Hohentwiel, beliggende paa en høi Klippe i Würtemberg, da en Deel af dette lille Kongerige laae inden for vor Synskreds. Denne Fæſtning ſkal ligge to tuſinde Fod over Rhinens Overflade. Et af Kloſtrene beſtod af en ſtor Steenbygning, opført i Form af et Kors. Vi befandt os nu i Kanton Thurgau. Udenfor et Gieſtgiverſted, lige over for den lille By Stein, forlangte Kudſken Tid til at foere ſine Heſte og overlod os Valget imellem at tage ind i Vertshuſet, at begive os over Broen til Stein eller at gaae i Forveien. Vi valgte det Sidſte.

Vor Vandring gik for ſig ſex til otte Mile langs

med den nedre Deel af Constanzer-Seen, der ikke laae langt fra Giestgiverstedet. Aftenen var skiøn, og hele Selskabet nød den med Velbehag.

Jeg burde alt tidligere have omtalt, at vi i Dag mødte et nyt Slags Tiggere. Det var kraftfulde, velklædte, unge Mennesker, der travede ved Siden af vor Vogn med en Udholdenhed, der geraadede deres Been og deres Utrættelighed til lige megen Ære. Forundrede over at finde Betleri i saa gode Klæder, nægtede vi at give, men forgiæves, indtil W**, opbragt over at see et Silkelommetørklæde i en af de mod os udstrakte Hatte, efterlignede deres Gebærder og begyndte selv at tigge. Derved bleve Tre af Selskaber afskrækkede, i det de sandsynligviis antoge os for at være ligesaa besynderlige og gaadefulde Personer, som de vare forekommet os. W** var opbragt og gav dem med Bitterhed Øgenavnet voyageurs amateurs; thi de syntes Alle at være Reisende, ligesom vi, da den Omstændighed, at de gik til Fods, ikke var noget usædvanligt i Schweitz. Dersom vi havde kiendt Landets Skikke, havde vor Forundring været mindre.

Det er en Vedtægt iblandt Tydsklands unge Haandværkere, efter at have udstaaet en vis Læretid i deres egen Fødeby, at reise fra Stad til Stad, endog fra Land til Land, for at udvide deres Kundskaber i Haandværket og for at see Verden. Medens de saaledes van-

dre paa deres Profession, taales deres Betlen overalt. Saaledes havde W** ikke aldeles uret i at kalde dem "voyageurs amateurs."

Sildigt paa Dagen ankom vi til Landsbyen Stockhorn, hvor Vognen indhentede os. Veien løb nu langs med Vandet, og vor Reise var herlig; dyrkede Høie, smykkede med Borge, hævede sig over vore Hoveder paa den ene Side, medens Indsøen, dens modsatte Bredder og dens Øer laae udsprede paa den anden. Denne skiønne Vandflade, som kaldes den nedre Indsø eller Zellersøen, efter Staden Zell, som ligger ved dens Bredder, er forbunden med Oversøen ved Rhinen, som flyder giennem dem Begge. Øen, som kaldes Reichenau, er tre Mile lang, og over een Miil bred, har tre Landsbyer og ernærer sexten hundrede Indbyggere. Den er bedækket med fortrinlige Viinbierge, og paa den østlige Side staaer en skiøn Borgruin. Vi vare endnu beskiæftigede med at betragte dette yndige Syn, da Tusmørket faldt paa, og vi fortsatte endnu en Time vor Reise i Mørke.

Omsider bleve vi pludseligen standsede af en Port. Ved at see ud af Vognen fandt jeg, at vi passerede forbi et censomt Taarn, som stod paa en Slette. Vi befandt os paa Grændserne og kom atter ind i Tydskland giennem en Port! Nu begyndte vi at indsee, hvor vi vare; Denne Port laae hundrede Alen fra det Sted,

hvor Johan Huß blev brændt. Inden faa Minuters Forløb kom vi giennem nok en Port, som var anbragt i en Muur, og befandt os nu i Staden Konstanz. Tyve til tredive Trommeslagere sloge Tappenstregen i en bred Gade; vi adløde Vinket, opsøgte l' Aigle d'Or og begave os hurtigt til Sengs efter en udmattende Dagsreise.

Vor lange Reise den foregaaende Dag forhindrede os ikke fra at staae tidligt op og gaae ud, for at besee Staden. Ak! hvor forandret! Konstanz har alt længe ophørt at være den gothiske Tids Konstanz. Dens Folkemængde er aftaget til 5000, og der findes ikkun faa Levninger af den Pragt, hvormed den var smykket paa den Tid, det berømte Concilium blev holdt her, hvilket, som De veed, varede fra 1414 til 1418, og bivaanedes af Kaisere, Paver, Fyrster og Lehnsherrer.

Staden ligger ved Bredden af Indsøen, der, hvor Rhinen piilsnar skyder sig frem til Zellersøen. Den har en lav og fuldkommen flad Beliggenhed, men dens Omgivelser ere ikke uden Ynde. Udsigten over Indsøen er aldeles fri, og der var noget Romantisk og Henrykkende ved at finde en saadan Vandmasse, med Kyster, som høre til forskiellige Kongeriger, i det Indre af Europa. Vi trække paa Skuldrene over Shakspeare's Uvidenhed, der lod et Skibbrud foregaae paa Bøhmens Kyster,

men for Eftertiden skal jeg nok tage mig i Agt for at betvivle Muligheden deraf, thi Skibe kunne virkeligen strande paa Baden, Würtemberg, Baiern, Schweitz og Østerriges Kyster, uden at berøre det Middellandske Hav, da alle disse Stater begrændses af Konstanzersøen. Bodensøen er omtrent fem og fyrretyve Mile lang og tyve Mile bred: eller stor nok til at drukne alle de Sømænd, som Shakspeare's Phantasie nogensinde frembragte.

Stadens Mure ere ubetydelige som Forsvarsmiddel betragtet, og Fæstningsgravene ere næsten opfyldte. Husene ere, hvilket i Almindelighed er Tilfældet, af Steen, simpelt byggede, og jeg saae intet, som vidnede om fordums Pragt. En Garnison paa tusinde Mand badenske Tropper fandtes i Staden, der, skiøndt den ligger Syd for Rhinen, dog hører til Tydskland og staaer under Storhertugen af Badens Herredømme. Hovedgaden, skiøndt meget kort, er bred.

Men vort Maal var Stedet, hvor det store Concilium blev holdt. Forsamlingen fandt Sted i en nær ved Indsøen liggende Bygning, hvis Stueetage nu benyttes som Vare Magasiin. Den oven over liggende Sal er to hundrede Fod lang og mere end hundrede Fod bred. Taget understøttes af simple Træsøiler. Men ved hiin festlige Leilighed var den behængt med pragtfulde Tapeter, ligesom ogsaa et indlagt Gulv den Gang skal have været anbragt. Saaledes som den nu

er, ligner Salen et rummeligt Loft ovenpaa et Vare Magasiin. I det ene Hiørne forefindes et Værelse af almindelig Størrelse, hvor Kaiseren og Pavens Thronstole bleve os forevifte. Der paastaaes, at disse Stole endnu indtage det samme Sted, som de stode paa under Forhandlingerne; vistnok en forunderlig Stilling, thi de staae ikke i Midten af nogensomhelst af de øvrige Omgivelser De ere anbragte paa en lille Forhøining, som endnu er beklædt med Tæpper, ligesom ogsaa en Thronhimmel, udsmykket paa samme Maade, foresindes her. Sandsynligviis ere disse Gienstande blevne flyttede ind i dette Værelse, for desto omhyggeligere at kunne opbevares, da store Forandringer ere foregaaede i de sidste fire hundrede Aar. Aldrig har jeg betragtet slige europæiske Reliquier, uden at sammenligne dem med Amerika. Her ere disse to Stole sandsynligviis blevne opbevarede længe førend den Periode, da vort Fastland blev opdaget. De maa erindre det i et foregaaende Brev omtalte Pomeranztræ *). Pavens Stol har Ærespladsen, til Høire, men den er mindst og lavest, skiønt rigest udziret. Begge ere Armstole, en Forskiel, som endog nu til Dags er af Vigtighed blandt Fyrster.

*) Forfatteren saae et Pomeranztræ i en Balle i Versaille, i Aaret 1826, hvorvaa Aarstallet 1425 stod skrevet, hvilket var otte og tredsindstyve Aar førend Opdagelsen af Amerika.

I dette Værelse findes ogsaa en Model af den Celle, i hvilken Huß saa længe var indespærret. Den har Udseende af at være opført af Steen, skiøndt den virkeligen ikkun er af Træ, og er omtrent tre Fod i Brede, henved ti i Længde og imellem syv og otte Fod høi! en snæver Vaaning, endog for en Schismatiker. Den virkelige Celle befandt sig i Dominikanerklostret, hvoraf en Deel, forvandlet til en Fabrik, endnu staaer paa en Ø i Rhinen, indenfor Byens Territorium. Modellens Vindue er tagen af den virkelige Celle, det er et Slags Lufthul; den virkelige Dør er ligeledes benyttet. Der fandtes ogsaa enkelte Teglsteen, i hvilke han havde indgravet nogle Bogstaver; hans Bibel, opfyldt med Anmærkninger, blev ogsaa forevist os. Den Stol, som blev tilstaaet ham, er et mærkværdigt Exempel paa gothisk Smag. Syndens Fader er udskaaren paa Ryggen af samme, i et Diævlehovedes Skikkelse, og, besynderligt nok, omgivet med Blomster. Allegorien var ikke anvendelig med Hensyn til Huß, som, uagtet en fordømt Synder i hine Dommeres Øine, havde intet mindre end en blomsterstreet Vei at betræde.

Paa dette Sted fandtes endnu flere mærkværdige Oldsager; men da enhver Stad i Europa besidder noget Lignende, maa De undskylde, at jeg ikke omtaler flere. I Cathedralkirken, en temmelig stor Bygning, viste man

ös den Steen, paa hvilken Huß siges at have staaet, da hans Dom blev ham forkyndt. „Siig Sigismund, at jeg kan ikke svigte min Gud, saaledes som han har svigtet sit mig givne Ord.“ Denne standhaftige Martyrs Skiebne opvækker en levende Deeltagelse, der har ledet mig til at dvæle ved Enkeltheder, som De maaskee vil finde ubetydelige. Blandt andre Curiositeter saae vi en med Sem velforsynet Pleil, et passende Vaaben i en eller anden Bondes Hænder, der havde kæmpet for at befrie sig og sit Fødeland fra Trældom. Hellere vilde jeg kalde denne Pleil min, end Gotfred af Bouillons berømte Rustning.

Indsøen frembød, i det rolige og yndige Veir, et blidt og oplivende Maleri. Henved et Dusin store Baade flød langsomt hen over dens Flade, med Seilene udspændte paa den mest maleriske Maade. De føre et eneste Latinseil og en lang Vimpel; Raaen var til at hale i Veiret ved Hjælp af et Gietoug, medens et Andet tiente til at opgive Seilet. Virkningen var netop saaledes, som en Maler stræber at frembringe. Flere Baade vare ladede med Tømmer fra Tyrolerbiergene og gik søværts. Vi vendte tilbage til l'Aigle d'Or for at spise Bodensøens Fisk til Frokost, hvilke vi fandt at være fortrinlige. I dette Giestgiversted spise vi, ligesom i Schaffhausen, uden Servieter; en Begivenhed, som er mærkværdig nok paa Europas Fastland.

Vi reiste førend Klokken blev elleve, langs med den sydlige Strandbred, giennem Thurgau. I Begyndelsen saae vi blot Seen i det Fierne, men om Eftermiddagen kom vi den saa nær, at, bogstaveligen talt, Vognhiulene beskylledes af dens Bølger. Man kan neppe tænke sig en behageligere Reise. En herlig Dag, en vidt udstrakt Havflade, lavtliggende Landsbyer, en skiøn Egn og en Baggrund, som atter begyndte at udfolde de schweitzerske, charakteristiske Kiendetegn. En imponerende Bierggruppe havde samlet sig ved Enden af Indsøen, og, siden den foregaaende Dag, havde vi nu og da i det Fierne skuet sneedækte Høie, for første Gang siden vi havde forladt Bern. I Dag kiørte vi flere Mile giennem en Skov af Æbletræer. Vi kunde see Byer og Borge, paa den modsatte Strandbred, og paa nogle Steder vare de mindre Slotstaarne i Würtemberg synlige.

Klædedragten i Thurgau er meget afvigende fra den, vi hidtil havde seet. To Fruentimmer, som vi mødte paa Veien, bare smaa Huer, der netop bedækkede Issen, hvoraf den ene var forsynet med Guld-, den anden med Sølv-Broderi. Vi saae Orer, hvis Seletøier i enhver Henseende vare indrettede som Hestenes, med Bringtøi, Hintertøi og Svandskapper. Jeg bemærkede ogsaa en Særegenhed med Hensyn til Vognene, som jeg aldrig

erindrer tilforn at have seet, nemlig, at alle fire Hiul næsten vare lige store.

I Byen Steinach betraadte vi for første Gang Kanton Sankt-Gallen, dog havde vi endnu ikke aldeles forladt Thurgau, som vi atter betraadte ved Horn, en af hiint Kantons Territorium omgiven Landsby. Alle disse Omverlinger af politiske Grændseskiel gik aldeles uforstyrret for sig, da Ingen, med Undtagelse af Vagten i Konstanz's Port, spurgte om vore Pas, og Toldbetiente ere aldeles ubekiendte.

I Roschach standsede vi en Time. Det er en smuk lille By med en Havn, en med Hensyn til dens Beliggenhed levende Handel og omgiven af de mest fortryllende Egne. Her saae vi en af Bodensøen Dampskibe, et Underværk i sit Slags. Det erindrede mig, med Hensyn til Constructionen deraf, om nogle af disse Skonnerter, jeg havde seet paa Ontario og Erie, da jeg giorde Tieneste paa hine vestlige Søer for tyve Aar siden, som bleve sammentømrede i Kornlader, slæbte ud i Vandet af Orer, og der dog seilede afsted, som var det ved Instinct. Et stort Antal ledige Fartøier befandt sig i den aabne Sø, medens det høie Bierg, som hævede sig bag ved Byen, var dyrket lige til dets Top. Skove, Enge, Huse og Viinranker vare udstrøede over

dets brede Bringe. Hist og her laae ogsaa et lille Slot paa den høie, grønklædte Skrente.

Farten til Rheineck var yndig. En Borgruin, ikke langt fra Rheineck, stod i Forbindelse med Krigene imellem Appenzell og Sankt Gallen, da den blev ødelagt af sidstnævnte Kantons Beboere. Jeg vil ikke spørge Dem, som er lærd og velerfaren, om de har læst noget Heltedigt om denne Kamp; men svar mig oprigtigt, har De nogensinde tilforn hørt tale om disse Lande? De udgiorde Stater længe førend Deres saa lovpriste Amerika var bekiendt, og ere, rigtignok efter en lille Maalestok, Stater endnu. Med Hensyn til Størrelse Befolkning og Rigdom ere de omtrent lige med et Amt i New York. Dog ere de Begge indlemmede i de to og tyve sveitserske Forbundstater, og, som saadanne, berettigede til deres Agtelse og Kiærlighed. Imidlertid er Sankt-Gallen, som siette Kanton med Hensyn til dets Størrelse og sierde Kanton, hvad Befolkningen angaaer, langt vigtigere, end de fleste af dets Naboer. Det omslutter Appenzell, hvis Gebeet, bogstaveligen sagt, favnes af Sankt-Gallens Besiddelser. Det tæller hundrede og tredive tusinde Siæle, og har i sine Fabrikker og sin Agerdyrkning rige Erhverskilder.

Rheineck er den fornemste By i Rhindalen og har en vakker Beliggenhed paa begge Sider af Floden, ikke langt fra det Sted, hvor den falder ud i Indsøen,

som her dog ikke er synlig. Det er en eensomt liggende, landlig By, men fattes dog ikke Vindskibelighed. Det Giestgiversted, ved hvilket vi standsede, mindede mig om en af de gammeldags, rolige, hollandske Vertshuse, som tilforn fandtes ved Mohawk, og vare deres støiende, tobaktykkende, whiskydrikkende, skidenfærdige Yankee-Efterfølgere ligesaa overlegne, som Reenlighed, Paapasselighed og Suurkaal ere at foretrække for et System, der kan begynde en Dag med Besættelse og ende den med Bortflytning. Hvor byrdefuld er en selskabelig Tilstand, der nedværdiger enhver Følelse for vore Omgivelser og Religion, vor Agtelse for det Forbigangne, vore Forhaabninger til Fremtiden, Fædrenelandet, Familie, og Venner til en vindesyg Beregning! Egyptens Græshoppesværme bevirkede ikke en slig Landeplage, som en Hob af disse urolige, hielpeløse og dog altid om Hielp søgende Skabninger uden Sjæle, som ikke forblive længe nok paa et Sted, for at fatte Kiærlighed til Andet, end til deres eget Jeg, og som altid behandle de herligste Følelser paa samme Maade, som de vilde behandle en Balle Vare eller en Hiord Qvæg paa Veien til Slagterbænken. Det er ikke slige Mennesker, som ved mandige Foretagender og dristige Ideer forvandle en Ørk til en Have, men det er lave Skabninger, som krybe i hines Forspor, som giøre sig til af deres egne

Bedrifter, komme og gaae uophørligen, og, ligesom den rullende Steen, bedækkes aldrig med Mos.

Vi ilede ned til Floden, og idet vi benyttede os af en tilbagevendende Høbaad, foere vi over med den til Voralberg. Vor Indtrædelse i Østerrige vakte ingen Opmærksomhed, endskiøndt en Gendarm lod sig see, et Accisehuus stirrede os stiet i Øinene, og den doppelthovede Ørn vaagede paa sin Stang i Nærheden af Færgestedet. Men paa dette afsides Sted findes Lidet, som kunde give Anledning til Mistillid eller opvække Vindesygen. Efter en kort Spadseretour i Kaiserens Besiddelser, vendte vi atter uansægtede tilbage til Schweitz.

Piger sadde under Træer og tambourerede paa Muslin. Damerne undersøgte nogle af deres Arbeider og fældte den Dom, at det var simple, grove Schawler; dog ere de sveitserske Muslinarbeider berømte. Hvor mærkelig er dog Civilisationen! Denne Bomuld voxede sikkert i Amerikas Ørkener; paa Skibe blev den ført til Rotterdam; derfra transporteret op af den bugtede Rhin til en eller anden i Nærheden liggende Fabrik; her er den i Bønderpigernes Hænder, som sidde under Skygen af Fødelandets Viinranker; og nu kan den maaskee atter kommer tilbage og flagre, bevæget af Vindpustet, i vore egne Biergegne!

Her saae vi en ny architectonisk Stiil; th. Schweitz, hvor bestemt og eiendommelig det end fremstiller sig,

besidder en stor Forskiellighed saavel i dets almindelige Konstværker, som i dets Naturscener. Ligesom ethvert Kanton besidder sin egen Kuhreigen, saaledes har ethvert af disse ligesaa forskiellig Dragt og Bygningsmaade, undtagen i de Egne, som, formedelst deres Beliggenhed ved Grændserne, tabe meget af deres Eiendommelighed. Paa dette Sted er den ene Side af Rhinen ligesaa charakteristisk, som den anden, og Husene ere særdeles nydelige. Jeg vil beskrive et af disse, hvortil et Giestgiversted, som ligger ligeoverfor mit Vindue, tiener som Model.

Bygningen bestaaer af tre lave Etager, hvoraf den underste er lige med Jorden. Den øverste eller tredie Etage rager fire til fem Fod ud over de andre og udgiør Hovedvaaningen. De lavere Stokværk have otte smaa Vinduer, eller ere aldeles Vindue, med Undtagelse af Bygningens Hiørner og Vinduesrammer. Hvert Vindue bestaaer af sex sexkantede Ruder. I Midten af den øverste Etage fattes et Vindue, og en Viinranke er malet paa den tomme Plads, som Sindbillede paa Husets Bestemmelse. Imellem Vinduerne i de forskiellige Etager bemærker man et Slags malet Karnis, som er opfyldt med kraftfulde tydske Vers, der lovprise et godt Maaltid og en sund Moral. Paa den ene Ende af denne Karnis er en bon vivant afbildet med sin Pibe og sit Glas, og lige over derfor holder en Mand Tøm-

men paa et Esel, som drikker, ikke Viin, men Vand af en Kilde; Figurene ere ikke i Legemsstørrelse. I hvert Hiørne staaer en Søile. Murene ere gibsede, og Malerierne ere udførte med en rødlig Teglfarve; Stueetagen fattes Zirater. Den her beskrevne Bygning er ingenlunde fortrinlig, thi i de sidste Par Dage have vi seet over halvtredsindstyve Huse, udarbeidede med langt større Flid; dog tillode Omstændighederne os aldrig at betragte disse saa nøie.

Det er et yndigt Sted, hvor Rhindalen begynder. Høiene eller, rettere sagt, Biergene synes at være dyrkede lige til deres Toppe og ere besaaede med Vaaninger, fra Slottet og ned til Sennehytten. En Mængde Kirker sees ogsaa maleriſt beliggende paa yndige Høie. Kugelformede Spiir og andre af Skikkelse som en Luftbalon blive nu saa almindelige, at jeg næsten troer, vi ere længere mod Osten, end det er Tilfældet, da nogle af disse Kirker virkeligen ligne Moskeer.

I Eftermiddag flød en Tømmerflaade, styret af to Mænd, ned af Rhinen. Den havde seilet halvfierdsindstyve engelske Mile. Det maa opvække Forundring, at Strømmen bliver saa lidt benyttet. Jeg troer ikke, vi endnu have seet tyve Farteier, med Undtagelse af nogle Joller, paa denne store Flod. Vel var Indsøen temmelig vel forsynet med Skibe, men dog var Seiladsen

ingenlunde som den burde og hos os sikkerligen vilde være. Den feilagtige Politik, at sørge for Erhverv ved Hiælp af Midler, der fremstaae formedelst tilfældig Ufuldkommenhed, er herskende overalt i Europa, ja, endog i England. Hvorfor anlægges der ingen Kanaler rundt om Rhinens Fald? Vi mødte Vogne af en uhyre Størrelse, med fer, otte, ja, undertiden ti Heste for, næsten nedbøiede under Vægten af deres med tykke Messingplader beslaaede Seletøier; de kiørte paa Veie, der løbe langs med Strømmen; nogle af disse Vogne, fortalte man os, kom fra Tyrol og vare bestemte til Basel, eller muligviis til Amerika; thi stigt hændes. I vort Giestgiversted var der ikke blot særdeles hyggeligt, reenligt og behageligt, men ogsaa usædvanlig billigt. At Vindesygen ikke har indsneget sig paa et saadant Sted, opvækker en tilfredsstillende Følelse.

Saasnart det blev Dag, reiste vi videre. Rhinlandet viste sig nu for os, lig en udstrakt Dal, og selve Rhinen, seet fra dette Punkt, som en bred og lav Strøm, der ikke længere flød med den rolige Majestæt, som vi saameget havde beundret nedenfor Indsøen, omendskiøndt den paa dette Sted var for bred, til at kaldes Flod; midt ude i Strømmen kom nu og da Sandbanker tilsyne, og dens hele Udseende, med Undtagelse af Vedligeholdelsen af den samme Hurtighed, var aldeles forandret. Endog Vandets Farve lignede snarere Biergstrømmenes, end Ocea-

nets dunkle Blaa. Fra Schaffhausen til Constanz var Rhinens Løb vestlig, nu flød den i en nordlig Retning, og den halve Deel af Veien, fra Kaiserstuhl til Schaffhausen, havde den være sydlig. Eftersom vi reiste op af Floden, gik vor Vei altid i den modsatte Retning af Compasset.

Floden, som snoer sig fra den ene Side af Dalen til den anden, flyder igiennem vidt udstrakte Marker bedækkede med Mais, Kløver og Frugthaver, medens Høienes Sider ere skiulte af Viinranker. Marker, besaaede med andre Kornsorter, saaes sieldent. Pigerne sadde og tamboureredе i Morgenluften under Æbletræerne. De vare i Almindelighed meget smukke og besadde yndigere Former, end de Skiønne fra Oberlandet. Oxer og Heste gik ofte Side ved Side for Vognen, og Vognhiulene vedbleve at være lige store; Forskiellen var i det mindste umærkelig.

I Alstetten spiste vi Frokost. Det er en net, lille og gammel Stad, ved Foden af Am Stoß, med mange af de oven omtalte malede Huse og brede Buegange af Træ i Hovedgaderne. Her stødte vi paa en Vanskelighed af et alvorligt Slags; vi kunde ikke giøre os forstaaelige. Vort tydske Sprog var ingenlunde classisk, og Engelsk, Italiensk og Fransk var det Samme som Hebraisk for vore ærlige Vertshuusfolk. Vor Kudsk var fra en af Berner-Dalene og talte sædvan-

ligviis et saa reent patois, som Nogen kunde ønske sig. Men endog hans patois var utilstrækkelig, eftersom dette Landskabs patois ikke vilde indrømme denne Sprogkyndige noget Slægtskab.

I denne Vaande tog jeg min Tilflugt til Naturs-proget. Det var ikke vanskeligt at give Vertinden at forstaae, at vi ønskede at nyde noget; „Kaffe" er lykkeligviis, ligesom „Revolution," et almindeligt benyttet Ord i disse overdaadige Tider: saa vidt gik alting godt — men „hvad vilde vi nyde?" Vi vare sultne nok til at spise, hvad det skulde være; men hvorledes skulde man udtrykke dette ved Tegn: man stod let i Fare for at blive misforstaaet. I denne Forlegenhed faldt den længe forsomte Konst, at gale som en Hane, mig ind. Denne giennemtrængende, konstmæssige Lyd naaede neppe vor ærlige Vertindes Øren, førend den blev besvaret med en Skoggerlatter, saaledes som Landsbylunger ene formaae at frembringe. W.., som er en fortræffelig Mimiker, løb efter det lungerystede Selskab, (to til tre Piger havde med spændt Forventning opbebiet Udfaldet) og begyndte at kagle som en Høne. Han blev besvaret med en endnu stærkere Latter, der, troer jeg, maa have gienlydt paa Am Stoß's Top. Inden kort Tids Forløb blev en stegt Høne; en Omelette og blødkogte Æg anrettede; men lige til det sidste Øieblik førend vor Afreise kunde intet af Fruentimmerne see paa os, uden at briste ud i en hjertelig Latter. Det var, i Sandhed, pud-

sigt nok, at høre vor Hunger uvilkaarligen udbryde i en slig naturlig Veltalenhed.

Til Fods forlode vi Giestgiverstedet; Kudsken ansaae det for nødvendigt at leie Heste, for at trække den tomme Vogn op af Bierget, da det faldt haardt nok for hans egne Heste, at klattre op bag efter den. Det var den steileste Bakke, jeg nogensinde, paa en saa stor Strækning, traf paa en Landevei. Veien var meget god, men anlagt paa en ukonstlet Maade, som ikke nødlod sig at benytte sig af Terainets Beskaffenhed. Vi vare over to Timer om at komme op af Bakken. Udsigten, som vi stege op, var særdeles skiøn paa forskiellige Punkter. Langt borte var Rhindalen synlig; Alstetten laae ved vore Fødder; i Østerrige bemærkede vi Landsbyer, Badesteder, Kirker og Slotte, som sædvanligt, medens den Biergside, hvorpaa vi befandte os, var besaaet med Hytter. Voralbiergene fremstillede sig for os, som en opheiet, stolt og mørk Gruppe, giennemskaarne af Dale, som Øiet flere Mile kunde følge. Den største Deel af den Vei, som vi i denne Morgenstund havde tilbagelagt, laae i en lige Linie under Sveitserbiergene. De os omgivende Marker vare vel dyrkede, frugtbare og indhegnede.

Tiggere vare en Plet paa det Maleri, som de sidste Dage havde fremstillet for os, ei heller syntes det, som om det var Nød saameget som Havesyge, der tilskyndede dem til at forlange Almisse; thi de loe os ofte lige op i Øinene, naar vi nægtede at give dem noget.

Da vi standsede paa denne Biergskrente, for at hvile os, kom nogle Børn os imøde fra en Hytte i det sædvanlige Ærinde. Det Ældste var ikke fem, og det Yngste neppe to Aar gammelt. Dette var et Barn begavet med sielden Skiønhed; blond, med Øine som en Engels og guldgule Lokker. Hun havde, bogstaveligen talt, blot et Skiørt til Klædedragt. Den lille Cherub hvidskede med klagende Stemme, som hun nærmede sig os, saa vidt vi kunde forstaae: „pity, pity". *) Da jeg lagde en Skilling i den fremrakte Haand, hævede hun øieblikkelig den anden og gientog sit: „pity, pity". Vi gave dem hver en Ubetydelighed, og bort klattrede de jublende af Fryd. Den Hytte, fra hvilken disse smaa Tiggere kom ud, havde et smukt Udseende, saae hyggelig ud, og Moderen stod i et Vindue og var Øienvidne til, hvad der foregik. Den Moder, som saa tidligt indvier sin Datter i Havesygens Konstgreb, staaer i Fare for at see hende, i en modnere Alder, falde som Offere for hendes egne Lærdomme. Den tænkende og forstandige Sveitser tilstaaer, at den betydelige Tilstrømmen af Fremmede fordærver Landets Sæder, især i den Deel af samme, hvor Naturen har bidraget mest til at udvikle de høiere moralske

*) Da jeg senere blev bedre bekiendt med det tydske Sprog, begreb jeg, at den Lille ikkun fremsagde de almindelige Ord: "Bitte, bitte."

Forf. Anmk.

Evner. Mændene ville søge at drage Fordeel af det Pittoreske, og Qvinderne ikke mindre.

Vi mødte en Vognmand, som i hurtigt Trav, næsten i Søvne, foer ned af det steileste Sted paa dette Bierg. Det ene Hiul var vel forsynet med en Slæbesko; men saa stor er Vanens Magt, at hverken Kudsken eller hans Heste syntes at ane den mindste Fare.

Paa Toppen af Am Stoß ligger et Kapel og et Vertshuus. Hiint er, troer jeg, Mindesmærke om en Seier, og dette er fuldkommen sikker paa alle de opadstigende Reisendes Besøg. Her fremstillede en ny Scene sig for vort Blik. I Dalen vare alle de tilforn omtalte Gienstande endnu synlige, medens et, fra Alt hvad vi hidtil havde seet uligt, Prospect laae udbredt foran os.

Vi befandte os paa en ophøiet Slette eller Dal, besaaet med Hytter af et ægte schweitserisk Udseende, uden Træer, ja, næsten uden Buske, saa glat, som om det nys var bleven afmeiet med en Lee og som det syntes at Plougjernet aldrig havde furet. Jeg troer dog neppe, at dette forholder sig saaledes, men jeg formaaer ikkun at sammenligne det hele Landskab med nys afmeiede Enge, afdelte ved landlige Hegn og forsynede med fredelige Baaninger, som hist og her findes adspredte paa det yndige Grønsvær. En saa nøgen og bar Egn har jeg aldrig seet tilforn. Paa de fierne Høie stode vel nogle

Træer, men jeg tvivler om, at der, i en Omkreds af over en halv Miil, fandtes saameget som tyve Buske. Contrasten, som Rhindalens Frugthaver og smilende Marker dannede mod denne Nøgenhed, var saa stor, som en Ballet i Sammenligning med en Qvækerforsamling.

Efter at have kiørt nogle Mile, paa en fortræffelig Landevei, giennem denne øde Egn, kom vi til en lille Hei. Her toge vi Afskeed med Voralbiergene og saae Landsbyen Gais, hvorefter Omegnen kaldes, ligge foran os. Jeg burde have berettet, at vi betraadte Kanton Appenzel, som vi forlode Toppen af Am Stoß.

Gais ligger i en lille, vel dyrket Dal. Sieldent seer man et yndigere Stillebens Maleri. Omtrent hundrede Huse, der ikke giøre Krav paa Regelmæssighed, findes adspredte hist og her paa de alpelige Marker. De vare malede med forskiellige Farver, og Kirken var rummelig og hvid. Alt var nydeligt og, med Undtagelse af Landeveien og nogle Fodstier, som slyngede sig hist og her særdeles dyrket.

Intet Qvæg, ingen Træer, ingen Marker, neppe nogle Buske vare milevidt at see. Intet uden fløielstæt afskaarne Marker, Huse, der toge sig ud som store Æsker, skiødesløst henkastede paa vide Græstæpper, og en Landevei, der netop var saa bred og saa god, som om den var anlagt i en Lystskov.

Efter at være komne forbi Gais, blev Landet mere

byrket, og nu begyndte vi at stige ned af Bakke. Vi saae atter Træer, fornemmeligen Æbletræer; hist og her fandtes et Hegn. Ved Teufen saae vi nok en mærkelig Landsbye, imod hvis ziirlige og brogede Huses Nethed intet kunde indvendes. Paa en Gavl talte jeg ser Rækker smaa Vinduer, hvoraf intet var større end dem, der benyttes paa Karether. De hvide, ærtegrønne og blygraa Farver vare de fremherskende. Farvesmykkede Manhattan! hvor fordunklet bliver Du ikke af disse navnløse Flækker!

Formodentligen var alt Qvæget i denne Aarstid oppe paa de heiere liggende Græsgange, da Græsset paa Markerne i denne Egn syntes at være bestemt til at opbevares som Hø.

Efter at vi havde forladt Teufen, stege vi hurtigt ned af Bakke giennem et vildt Svælg; men førend vi kom ind i dette, saae vi Bodensøen i det Fjerne. Vi betraadte atter en Sankt-Gallen tilhørende Dal, og saae os hensatte i en fuldkommen ny Egn. Disse pludselige Overgange udøve undertiden næsten en fortryllende og altid behagelig Virkning, da intet Land frembyder en saa stor Afverling, saavel med Hensyn til Naturscener som til Kunstflid, paa et saa indskrænket Rum. Staden Sankt-Gallens Omegn er frugtbar. Den bar Præget af en Velstand, som forundrede os, medens Forstæderne vidnede om en vidt udbredt Vindskibelighed. Om-

egnen vrimlede af Fabrikker, og de græsklædte Skrenter vare bedækkede med fine Musliner, som ere henlagte der for at bleges. Staden syntes at være meget større end Constanz. Den har virkeligen ogsaa over ti tusinde Indbyggere Kort sagt, i denne eensomme Dal forefandt vi en Stad, der bar Præget af en langt større Vindskibelighed, end nogen, vi hidtil havde seet i Schweitz, Bern ikke engang undtagen. Det er en net lille Stad, omgiven af gamle Mure, men Fæstningsgravene ere forvandlede til Haver.

Sankt Gallen, saavel Staden som Kantonet, skylder en hellig skotsk Eremit af samme Navn sin politiske Tilværelse. I det syvende Aarhundrede stiftede Pepin af Heristal, Slotsbefalingsmand i Frankerige, et Abbedi, der blev opkaldt efter Eremiten. Dette Abbedi giorde sig til af at have været Lærdommens Sæde giennem tre Aarhundrede, i denne mørke og lange Periode, da Konger og Adelsmænd undertiden betragtede det som Vanære at kunne læse og skrive. Dets Bibliothek var særdeles stort, og vi skylde, paastaaer man, dets Rigdom, at vi nu ere i Besiddelse af flere latinske Forfatteres Værker. I en sildigere Periode bleve Kaisernes og de omliggende Fyrsters Børn sendte derhen, for at opdrages. Aaret 1200 tabte Sankt Gallen, formedelst Abbedernes Vindesyge og Ærgierrighed, der havde opsvunget sig til smaa Fyrster og ved passende Leilighed

ikke frygtede for at drage Sværdet, dets Berømmelse for Lærdom. Selv iblandt disse krigeriske Folkeslag ere bine Abbeders krigeriske Navne blevne opbevarede. Opbøiede til Rigsfyrsters Rang, haandhævede de deres Magt igiennem en lang Række Seire, Nederlag, Opstande og anden Religionen uværdig Færden, indtil de store politiske Forandringer i Aaret 1798, da deres verdslige Magt blev kuldkastet. Klosteret selv blev aldeles ophævet, paa Grund af dets Abbeds Trodsighed, i Aaret 1805.

Staden Sankt-Gallen var i Begyndelsen afhængig af Klostret og skyldte de Brødkrummer, der faldt fra den rige Mands Bord, sin Oprindelse. Senere kiøbte dens Indvaanere, der naturligviis i denne Tidsalder vare ufrie, deres Frihed af Munkene, erholdte Privilegier af Kaiserne og bleve Borgere. De havde stemme Naboer i Munkene, og Stridigheberne imellem dem gik til en saadan Yderlighed, at de omtrent for to hundrede Aar siden opførte en høi Muur imellem Klosterets Bygninger og Staden, sandsynligviis for at holde de hellige Fædre hiemme om Natten. Ferend dette skete, havde Borgerne indgaaet en Forbindelse med Sveitser Kantonerne og vare i Virkeligheden, om ei lovmæssigen, uafhængige af Abbederne. Ved Slutningen af det syttende Aarhundrede blev denne Uafhængighed formeligen sanctioneret ved en Tractat.

Jeg har meddeelt Dem dette lille Omrids af den

geistlige Historie, fordi den er mærkelig i sig selv, og fordi den indeholder de samme Elementer, som alle geistlige Regieringers Historie i Schweitz, af hvilke der fordum gaves adskillige, som have efterladt sig dybe Spor af deres Tilværelse.

Vi besøgte Abbediets forladte Bygninger, og kom igiennem den berømte Muur, som endnu er til. Kirken er stor, fyldt med Zirater og i god Stand. Jeg troer, det er en Cathedralkirke; idetmindste opholder en Biskop sig vexelviis snart her, snart i Graubünden. Kirkens Altarer ere smukkere udarbeidede, end jeg nogensinde før har seet, ikke engang de Belgiske undtagne, uagtet de fattes de skiønne Malerier, som findes i førstnævnte Land. Cheruöer i Baslerief findes i en saadan Overflødighed, at Væggene næsten som levendegiøres ved dem. Der findes ogsaa Malerier, men saavidt jeg troer, ere de ikke af synderlig Værd.

Alt dette overraskede os; thi vi havde ikke ventet at finde Kiendemærker paa Vindskibelighed eller paa Munkenes Pragt i Oldtiden. Det øde Kloster besøgte vi ikke.

Da vi forlode Sankt Gallen, reiste vi ned af Dalen, kom over en beundringsværdig Bro, som vilde have giort Omegnen af Paris Ære, og betraadte atter Appenzell. Den øvrige Deel af Dagen gik Veien giennem en af Hyrder beboet, industriel Egn, hvor vi atter

opdagede Qvæg, men intet Spor til Kornagere. Vi kiørte derpaa lidt op af Bierget og naaede Herisau, en af Kantonets Hovedstæder, netop som Aftenen faldt paa. Jeg siger, en af Hovedstæderne; thi adskillige Sveitser Kantoner ere, uagtet de ikkun have een Stemme ved Forbundsforsamlingerne, inddelte i flere af hinanden uafhængige Districter. Til disses Tal hører Appenzell, der er inddeelt i det protestantiske og katholske District eller, rettere sagt, Raad, som det her kaldes. Hiint er mest velhavende, vindskibelig og talrig; dette er ikkun — jeg kunde sige fortrinligviis — beboet af Hyrder. Begge Districter ere fuldkomment demokratiske, eftersom Folket selv giver Love i dets Forsamlinger. Dog bliver dette System hemmet, men ikke opveiet — De kiender mine Anskuelser med Hensyn til den vigtige Forskiel derimellem — ved Raadene, som udøve et Slags Veto (forbydende Magt). I den protestantiske Forsamling have alle Mændene fra deres sextende Aar, og i den catholske fra deres attende Aar, en Stemme! Dette overgaaer vort eget Fødeland, hvor Stemmeberettigede dog forefindes altfor hyppigt, og Drenge blive til Mænd med forbausende Lethed. I en Commüne, bestaaende af 50,000 Biergbeboere, hvor enhver Bøsse mediberegnes, og hvor de Interesser, som skulle forhandles, fornemmeligen ere indskrænkede til Græsgange

og Meierier, kan denne Forfatning dog være ret hensigtsmæssig.

Herisau er en smuk og imponerende lille By, i hvilken der forefindes en Blanding af Oldtidens Architectur forenet med den Sveitserske. Haandteringer, hvortil Iden skulde benyttes, have fremkaldt denne; om hiin vil De kunne giøre Dem en Idee, ved følgende Beskrivelse af vort Giestgiversted, som, strengt taget, hører til den gamle Skole.

Vi beboe Hovedetagen, til hvilken vi ere komne op af en i to korte Afdelinger inddeelt Trappe. Vor Dagligstue er syv Fod høi og femten Fod bred. Der ere syv Vinduer, alle paa den ene Side, og hvert Vindue har sex Glasruder. De udvendige Skodder ere til at skyde ned, ligesom Karethvinduer. Denne Side af Værelset er forsynet med Gardiner, thi lykkeligviis findes her Bomuldsvævere paa Stedet.

Jeg har i Dag bemærket Huse med sex Vinduer i Gavlen, der i Almindelighed udgiør Bygningernes Façade. Et af Husene var saaledes indrettet: et eneste Vindue belyser Loftet eller den øverste Etage; derpaa kommer en Række paa fire, og efter denne, paa fem Vinduer. En Række paa syv og en paa ni Vinduer vare anbragte i Hovedbygningen, og en paa otte Vinduer i den af Steen opførte Kielder. Hele Høiden, fra

Jorden og lige indtil Tagskiægget, er omtrent to til tre og fyrretyve Fod.

Torvet i Herisau er, ligesom det i Gais, særdeles net og smukt beliggende. Fra denne Plads opdagede man to Ruiner, som laae paa nogle Høie, men de synes ikke at være af nogen Betydenhed.

Formedelst Regn forlode vi ikke Herisau, førend efter Klokken sex. Veien løb igiennem en bølgeformig Biergegn, dog gik det, i det Hele taget, ned af Bakke. Snart naaede vi Grændserne af denne lille Republik og betraadte atter dens vidt om sig gribende Nabo, Sankt-Gallen. Hornqvæget blev talrigere, og hist og her saae vi enkelte Kornagere. Det ældgamle Grevskab Tockenburg (nu en Deel af Sankt-Gallen) udgiorde det næste District, og Landet blev mindre charakteristisk end det, vi nyligen havde giennemreist. Det har et aldeles forandret Udseende, og dog vilde endog denne Dal ansees for at være særdeles mærkelig i enhver anden Deel af Verden.

I Morges mødte vi tre forskiellige Selskaber af W———'s amateurs-Betlere. Alle bare vel fyldte Vadsække, vare i Almindelighed godt klædte og havde et triveligt og kraftfuldt Udseende. Tiggeri, hvilke gienblikkelige Fordele det end fører med sig, er ikkun en mislig Maade, at begynde Ens Løbebane paa.

I Lichtenstein spiste vi Frokost. Staden har

en smuk Beliggenhed i en meget nydelig lille Dal, besidder et Kloster og et ikke langt derfra beliggende Slot. Blegdamme og Fabrikker findes i alle disse Steder. De maa erindre, at Udtrykket „meget nydelig," har i Schweitz en ganske anden Betydning, end den almindelige. Virkelig gives der neppe, naar man engang er inde imellem disse Bierge, en Plet Jord i hele Landet, som ikke har noget Mærkeligt ved sig; thi naar man ogsaa tilfældigviis kommer til en aldeles ubetydelig Egn, da er det til at vedde Ti mod Een paa, at man, ved at skue i Veiret, øiner Alpernes sneedækte Toppe og vilde Majestæt.

Folkene i Giestgiverstedet viste os usædvanlig Opmærksomhed, da de hørte, vi vare Amerikanere. Nogle af deres Venner vare udvandrede. De fortalte os, at Catholikerne og Protestanterne benytte sig, til forskiellig Tid, af den samme Bygning, til at holde deres Andagtsøvelser i. Ved Brodeerarbeide fortiener et Fruentimmer her henved atten Cents om Dagen, og dog ere Fabrikegnenes større Velstand og mageligere Levemaade i Sammenligning med de Districter, hvor Agerdyrkning alene bliver drevet, synlige ved første Blik.

Watwylerdalen er yndig, Landsbyen net og blomstrende, og der findes, som sædvanligt, et Kloster og et Slot; fortryllende Gienstande i et Landskab, isærdeleshed for Folk, der blot reise igiennem Egnen. Denne Borg

skal være den eneste, som endnu hævder sin Rang i Tokkenburg, medens dette District fordum talte nitten Slotte. Det i Lichtenstein er sandsynligviis forvandlet til en Fabrik, en Skiæbne, som er bleven Halvdelen af Fastlandets Slotte til Deel, og som vistnok ogsaa vil ramme den anden Halvdeel. Vi have endnu ikke, i nogensomhelst Stad paa hele vor Reise, seet et Slot, ja, ikke engang et stort privat Hôtel under Bygning! Kongelige Residentsslotte giøre alene en Undtagelse herfra. Beviser dette ikke, „at Handelens Tidsalder er kommen?" — og dog gives der Folk, som ere saa blinde for Tidernes Tegn, at de ønske at see Gienoplivelsen af den borgerlige Forfatning, som er gaaet i Arv til os ved Feudalvæsnets Undertrykkelse, endog i de Lande, hvor nyere Institutioner have erholdt Overvægten. Mænd med slige vrange Anskuelser findes endog i vort Fødeland, hvor mægtigere og Agtelse indgydende Begivenheder drage Meningerne efter sig, skiøndt modstræbende og bugtende sig, lig den til Papirsdragen befæstede Hale. Men Egennytten er nødsaget til at bedække sig med en Maske, og nye Combinationer ere blevne nødvendige, for at sætte de Faa istand til at drage den størst mulige Fordeel af de Mange.

Ved Enden af Watwyler Dalen bleve vi nødsagede til at leie endnu en Hest til Farten op af Bjerget. Medens vi opbebiede dens Komme, hørte vi melodiske

Fruentimmerstemmer, i forskiellige Tonearter, bede et gientaget Ave. Snart derpaa kom tre Fruentimmer til Syne, som skrede ned af Bierget, lode deres Paternostere glide imellem deres Fingre og vexelviis istemte deres Bøn. De vare isærd med at foretage en kort Valfart til et eller andet Helgenskriin i Nabolavet. En saadan Gruppe bidrog meget til at forhøie Landskabets Ynde, der forekom mig at ligne et stort, af Naturen til Guds Ære opreist Altar.

Efter at vi møisommeligen havde slæbt os op af Bierget og overskredet dets Top, ankom vi til et Punkt paa den modsatte Side med en Udsigt, som jeg paa selve Stedet bestræbte mig for at beskrive, i det jeg benyttede mig af Vognfordækket som Skriverpult. Jeg meddeler Dem her en Skildring deraf, som en Prøve paa denne Blanding af det Vilde forenet med det Skionne, som man i Schweitz saa hyppigt træffer paa.

Marker og Skove, afvexlende som i et Lystanlæg, bedækkede den brede Biergskrente, der, lige ned til Dalens Sletter, kunde betragtes som Maleriets Forgrund. I Dybet laae yppige og vidtudbredte Enge. Züricherseen udstrakte sig til Høire i det Fierne, og til Venstre hævede gigantiske Bierge deres Toppe til de med evig Snee bedækkede Regioner. Det Grandiøse og det Majestætiske ved den hele Scene stode i en fuldkommen Harmoni med hinanden. Dalens modsatte Side bestod af en lang Række

herlige Alper, hvis brede Bringer vare bestrøede med Landsbyer, Hytter og Marker, med en Verefrygt indgydende Baggrund af takkede Biergtoppe. Hvide Skyer hvilede hist og her over de grønklædte Marker og hævede og fordunklede vexelvis Lærkeskovenes Glands.

Byen Rapperschwyl laae, liig en forfalden Borg, lige overfor Indsøen, og Kirker, Landsbyer og eensomt staaende Huse vare omstrøede med Overflødighed, fiern og nær, hvorhen Øiet vendte sig. Lige foran os, paa den brede, grønne Skrente i Forgrunden stod et Kloster og skuede med andægtig Rolighed ud over alle disse Herligheder.

Da vi stege ned af Bierget, aabnede Udsigten sig mere imod Syd, og den lige overfor os liggende Kleft udvidede sig til en bred og dyb Dal, som omslutter Kantonet og Staden Glarus. Halvdelen af et Bierg der i Nærheden var omgiordet af et Taagebelte, medens Taagens øverste Rand var afskaaren, som var det med en Kniv. Det Hele lignede en Maanen omgivende Ring. Gienstandene bleve alt mere og mere tydelige, indtil Baade, som Afstanden i Begyndelsen aldeles havde skiult for os, først lignede Punkter, derpaa Fugle og tilsidst saaes at glide hen paa Vandfladen. Endeligen bleve vi endog Aarerne vaer, som glindsede i Solen.

For første Gang glædedes vore Øine ved Synet af den berømte lille Stat, som har givet Forbundet sit

Navn; thi de for os liggende Bierge danne Schweitz's nordlige Grændser, der strække sig lige indtil Indsøens Bredder.

Ved Foden af Skrenten kiørte vi giennem Usnach, en med Volde omgiven By, og vor øvrige Dagsreise førte os langs Strandbredden. Vi ilede fremad og standsede foran et meget godt Giestgiversted, Paafuglen, lige indenfor Rapperschwyl's Porte.

Ellevte Brev.

Rapperschwyl. — Züricher Søen. — Broen. — Schweitz. — Søndagen. — Egnen mellem Rapperschwyl og Zürich. — Staden og Kantonen Zürich. — Schweitz og Amerika.

Kiære — — —,

Den følgende Morgen gik jeg tidligt alene til Rapperschwyl. Denne lille Stads Beliggenhed og Udseende ere særdeles mærkelige. Den ligger paa en lille, ophøiet Halvø, og i det snevre Rum findes et Slot, Taarne, Kirker, Huse og Volde sammentrængte, saa at det Hele faaer Udseende af en eneste simpel, men vidtløftig Byg-

ning. Her boede fordum en uafhængig Greve, og Forskiellen, som det Krigerske og Herskabelige danner imod det Fordringsløse og Nyttige er eiensynlig, uagtet begge Modsætningerne ikke overskride den Maalestok, hvorefter Biergbeboernes simple Sæder bør rette sig. Hvor indskrænket Pladsen end er, findes her dog et temmeligt stort Torv midt i Staden, formodentligen en gammel "Place d'Armes" (Vaabenplads).

Züricherseen er inddeelt i Over- og Nederseen, hvoraf hiin er den største. Denne Adskillelse bevirker Halvøen Rapperschwyl og en lang og lav Landtunge, som i det mindste løber en Miil ud i Vandet. Ebel beretter, at Leopold af Østerrige lod en Bro opføre i Aaret 1358, som forbandt disse to Punkter, og mine egne Øine overbeviste mig, da jeg den foregaaende Aften reiste ned af Bierget, om at denne Bro, eller dens Efterfølger, endnu var til. Derfor valgte jeg denne Retning til at besøge Indseen, da jeg gik igiennem Staden.

Ved Enden af Broen blev indkrævet Told. Denne ældgamle Bygning — ældgammel ligesom Viingaarde, i hvilke nye Viinstokke plantes fra Tid til anden — indtager anden Rang i Brobygningskonsten; den første, troer jeg, tilkommer den i Amerika almindelige Maade, at lægge Tverbiælker over Bundtræer. Den er sammentømret af lave gaffelformede Krumholter med

tre Rader Bundtræer, og derover findes Lægter anbragte, som fastholdes i deres Stilling af stærke Jernspiger. En kort Strækning fraregnet, fattes Broen aldeles et Rækværk, og dens hele Brede er ikke over tolv Fod. Den er ikke ligeløbende, men danner to stumpe Vinkler, hvortil Vandets Dybde sikkert er Grunden. Tre hundrede Yards fra Porten ligger en Steendæmning og et Steencapel; og netop paa dette Sted findes det ovenomtalte Rækværk. Paa dette Sted kan man sige, „at tage Afsked," og derpaa at gaae hen over Indsøen. Vogne og Karrer passere dette skrøbelige Redskab, men i et stormfuldt Veir vil endog et Menneske ikke kunne gaae derover uden Fare. Da Vandet ikke er dybt, troer jeg ikke, at Bølgerne nogensinde bryde over Broen; dog, en Brede af tolv Fod og intet Bulværk afgive et svagt Værn mod milelange Strømninger.

Jeg gik, med min sædvanlige Gang, over til den modsatte Bredde paa sytten og et halvt Minut og var sytten Minutter om Tilbageveien; deraf antager jeg, at Broens Længde udgior lidt over 5000 Fod. Ebel angiver dens Længde at være 1800 Skridt, som omtrent udgiøre 5400 af vore Fod, eller lidt over en engelsk Miil. Da jeg naaede den sydlige Strandbred, betraadte jeg for første Gang Schweitz's Jordbund.

Det var Søndag og den sidste August. Morgenstunden var skiøn, mild og rolig, ret som det sømmede

sig for en christelig Hviledag. Kirkeklokkerne kaldte til Froprædiken fra over tyve Dale og i de langs med Strandbredden adspredte Landsbyer. Bønder med deres Koner ilede forbi i deres landlige Søndagsdragt. Fleertallet blandt Mændene bare Blomster og Viinløv paa deres Hatte, hvoraf jeg sluttede, at de begave sig hen til en eller anden Fest, førend jeg blev en visſen Blomsterbouquet vaer paa min egen Reisehue, et Beviis paa landligt Coquetteri, som jeg havde en af mine Ledsagerinder at takke for.

Biergene mod Syden vare bedækkede med Taage, bag hvilken de fremstode mystiske og majestætiske. I dette Øieblik hævede Taagesløret sig ogsaa langs med Grændserne af Schweitz, afslørede Landsbyer, Hytter, Græsgange og dunkle Skove, som det steg i Veiret, og overalt dannede Skyggernes og Lysets Afvexlinger de yndigste Overgange. Den hele vestlige Side af Dalen og Indsøen var alt oplyst af Solen og skinnede mig klar og oplivende i Møde; et herligt Panorama, som omfattede tusinde i Natur og Konst lige skionne Gienstande. Taarnene i Rapperschwyl fremstode i blødere Omrids, omgivne af Solstraaler; jeg talte tolv Taarnspiir paa denne lille Halvø, der for mit Blik viste sig som en Gruppe. Efter denne lille Pilegrimsgang til den helvetiske Friheds Vugge, vendte jeg tilbage til „Paafuglen," rigtigen oplagt til at fortære en Frokost, som vilde have giort et amerikansk Kiøkken Ære. Paa Til-

bageveien bemærkede jeg en lille, af Pæle forfærdiget, konstig Bro udenfor Rapperschwyl. Bygningerne langs med Indsøens sydvestlige Bredder vare alle synlige gjennem Taagen, og da jeg skuede deres sneehvide Gjenskin paa Søens speilglatte Overflade, lignede de tusinde paa Vandet hvilende Baade.

Dagen var saa herlig, og det for os liggende Landskab, som Taagen steg i Veiret, saa skiønt, at vi, utaalmodige efter at nyde de oplivende Naturscener, tilfods forlode „Paasuglen" og lode vor Vogn komme bag efter. Efter at have tilbagelagt en kort Strækning, saae vi os hensatte fra Kanton Sankt-Gallen til Zürich. I en Afstand af nogle Mile antog Rapperschwyl et nyt Udseende; Husene og alle de lavere Bygninger vare skiulte af en Bakke, og Intet var synligt, undtagen Kirken, — i Europa ere altid Guds Huse høiere end Menneskenes, — og Taarnene paa Byens Volde. Den nærmest os liggende Side af Bakken var mørk og grøn, da den laae i Skyggen, men dens øverste Omrids farvedes, liig en glødende Ring, af Solens Straaler. Om ogsaa slige Naturscener ere mindre imponerende end Overalpernes majestætiske Gletscher og Rædsel opvækkende Klofter, indprente de sig dog, som et yndigere Maleri, bedre i vor Erindring.

Nu afslerede Kanton Schweitz's Grændser sig for os, og vi saae Græsgang oven over Græsgang, Hytte klyngende sig over Hytte til en Høide af jeg veed ikke

hvormange tusinde Fod. Luftens særdeles Giennemsigtighed, hvorfra al Taage var forsvunden, satte os istand til med Nøiagtighed at skielne enhver Gienstand i det Fierne og bidrog meget til at forhøie vor Nydelse.

Indsøerne i Schweitz sattes alene Øer, for at kunne kaldes fuldkomment skiønne. Udsigterne afvexle i en saadan Mangfoldighed, at de forene Alt, ovennævnte Undtagelse fraregnet, hvad man kan ønske sig ved slige Landskaber. Vel opdager man hist og her en Ø, men den er i Almindelighed ubetydelig, dens Beliggenhed er uskien, og intetsteds finder man Noget, som i mindste Maade kunde nærme sig til en Ø-Gruppe. I denne Henseende staaer George-Søen saa langt over alle sine sveitserske Medbeilere, som den er dem underordnet i enhver anden Henseende, dens krystalne Klarhed undtagen. Dog er Zürichersøen bedre begavet, da den er i Besiddelse af een eller to Øer. En af disse er mærkelig i historisk Henseende. Dens Navn er Ufnau; den ligger en Miil fra Rapperschwyl, lige over for os, paa et Sted, hvor Indsøen siges at være tre Mile bred. Paa den staaer en Ruin af et Taarn, men Virkningen af samme gaaer tabt paa Grund af dens langt mere tiltrækkende Omgivelser.

Vor Vei løb langs med Indsøen. Strandbredden danner en ujevn Skraaning, bedækket med Landsbyer, Forpagtergaarde, Viinbierge, Frugthaver og Kirker. Endog min ærede Ven, Herr Mac-Adams Erfaring kunde

ikke have frembragt nogen bedre Kiørevei. De maa bemærke, at Veiene i dette Land bidrage til at forskiønne et Landskab, da de hverken ere ligeløbende eller brede. Omtrent en Miil fra Rapperschwyl tilbagelagde vi et Stykke Vei paa en naturlig Terasse, der hang ud over Vandet. Jeg formaaer ikke at meddele Dem nogen tydelig Forestilling om den Ynde, der var udbredt over den hele Naturscene paa dette enkelte Punkt. Schweitz's Grændser, omgivne med en Ramme af smilende Landsbyer, Kirker og Bondehytter, dannede den modsatte Kyst. Indsøen lignede et Speil, og nogle og tyve Baade, med deres lange Latinseil, hvoraf nogle vare udfoldede, andre rebne, men alle maleriske, glede langsomt hen for en mild, nordlig Luftning, der syntes at være altfor ætherisk til at nedstige til Vandets Overflade. I dette Øieblik lode et Dusin sørgelige Klokkers Toner over fra Dalene i Schweitz, nogle i en saa lang Afstand, at de lignede Æolsharper, der ikkun fra Tid til anden naaede Øret, baarne i Bølger giennem den bevægede Luft. Virkningen af disse Klokker, der sendte deres sørgelige Toner fra Biergene ud over Søen, forenet med Dagen og dens høitidelige Rolighed, omdannede den hele Scene til et eneste stort og opheiet Tempel!

Ved Zolliken, ikke langt fra Zürich, kom vi forbi et Viinbierg, om hvilket gamle, forhaanden værende Documenter skulle bevise, at det er anlagt for fem hundrede Aar siden. De kan let forestille Dem, at

Vinstokkene, ligesom Broen, ofte ere blevne fornyede. Vi forundres undertiden over Elden, som giør Gienstande af dette Slags mærkværdige i Europa. I Küßnacht faldt vore Blik paa Ordene: „Boston, Nordamerika," anbragte paa en Tavle, der hang udvendig paa en Kirkemuur; det var et Monnument over en ung Reisende, som druknede i Indsøen, nærved dette Sted. Man havde fundet hans Liig og begravet ham her.

Efter en atten til tyve Miles behagelige Kiørsel kom vi giennem græsklædte Volde, som stode i en fuldkommen Harmoni med det dem omgivende Landskab, om de end ikke afgave noget tilstrækkeligt Forsvarsmiddel, ind i Zürich. Da vi vare slæbte frem og tilbage giennem snevre og reenlige, men meget ujevne Gader, erholdte vi tilsidst Ly i et Giestgiversted, der, bogstaveligen talt, stod ved Havnens yderste Rand.

Limmathfloden, Indsøens Munding, flyder sølvblank midt igiennem Staden, hvis forskiellige Dele ere forbundne ved Broer, som ere bredere end Gaderne. Ved sit Udspring ligner Floden en Vifte, og op ad samme ere Pæle blevne nedrammede, for at betegne Havnens Grændser. Da dette Middel ikke forskaffer noget Værn mod Bølgerne og i militair Henseende er aldeles intetsigend, kan jeg ikke indsee Nytten deraf, med mindre Indkrævelse af Tolden har foranlediget denne Indbæmning. Dog kunne maaskee disse Pæle afholde den om Foraaret indstrømmende Is. Midt i Havnen hæver et

gammelt, firkantet Taarn sig op af Vandet. Det blev sikkert opført til Forsvar, men benyttes nu som Fængsel.

Zürich har omtrent 15000 Indbyggere og er en af de rigeste og vigtigste Steder i Schweitz. Dens Fabrikker ere anseelige, og Befolkningen har et tilfreds og velhavende Udseende. Kantonet et det syvende med Hensyn Størrelse og det andet med Hensyn til Indbyggernes Antal. Denne Omstændighed er aldeles ikke usandsynlig; thi jeg kiender neppe nogen Deel af Jorden, hvor der findes en større Overflødighed paa Bondergaarde end her. Den hele Strandbred er een Flække. Befolkningens Historie i dette lille Land frembyder mærkelige Forandringer. Ifølge Picot (der, saavidt jeg troer, ansees for Autoritet) havde dette Kanton 143,990 Siæle i Aaret 1610, og i Aaret 1634 ikkun 86,621. Krig og Pest havde bevirket dette. Hungersnød — en Landeplage, hvortil Amerika, lige fra sin tidligste Tid, intet har kiendt — forringede atter Folkemængden fra Aaret 1678 til 1700. Dette Onde har ofte forringet Indbyggernes Antal, dog ikke saameget ved Dødelighedens Tiltagelse, som ved en nødtvungen Udvandring. Indbyggernes Antal er nu omtrent 189,000.

Zürich's Historie har stor Lighed med Bern's: Staden beherskede Landet, og visse Familier blandt Borgerne beherskede Staden. Dog forandredes disse Forhold, da den franske Revolution udbredte sine Lysstrømme over det hele øvrige Europa. Nu hører det til

Dagens Orden, at giøre alle Mennesker „lige for Loven," som det hedder sig, uagtet alle Mennesker ere langt fra at være lige med Hensyn til Affatningen af Lovene. Tilforn vare de Fornemme aabenlyst fritagne for at betale Skat; nu blive Alle beskattede, hedder det sig; men siden den Rige udelukkende affatter Lovene, bestræber han sig for at ordne Sagerne saaledes, at den Fattige kommer til at betale saa Meget som muligt. Jeg har, for Exempel, fortalt Dem, hvorledes en Flaske Viin i Paris, som koster sex Sous, betaler den samme Afgift, som den Flaske, der koster sex Francs; hiin beskattes med fiirsindstyve, denne med fire pro Cent. Da Vinen der hører til Nødvendighedsartiklerne, da Brød og Viin ere de to fornemste Gienstande for Consumptionen blandt Folk af alle Classer, er denne Politik let at forstaae. Paaskudet er, at dersom Vinen var billigere, vilde den arbeidende Classe drikke for meget! Jeg paastaaer ikke, at Zurich fortiener samme Bebreidelse, thi Aristokratiet i Schweitz er mildere og retfærdigere end det i Almindelighed er Tilfældet, da den mest bydende Nødvendighed her tvinger til Maadeholdenhed; men det er nødvendigt at paaminde Dem om, ikke at blive bedragne af Navne. Lad det derfor være Dem indlysende, at alle Mennesker, efter den nye europæiske Liberalisme ere fuldkommen lige for Lovene, thi Enhver betaler Staden en lige Afgift af fem Sous for sin Flaske Viin!

Zürich er meget mindre aristokratisk end Bern. Ind-

byggerne ere for største Delen Protestanter, skiøndt der findes to smaa katholske Qvarterer. Dette Kantons Oplysning, Industri og Sæder have alt længe været agtede, og uden at giøre mig til af en nøiere Kundskab, end man ved en Giennemreise kan samle, troer jeg, at man, i det mindste i de to sidste Henseender, ikkun har ladet Indbyggerne vederfares Retfærdighed. De veed, at jeg ikke har lovet Dem Mere, end det som kan samles paa denne ufuldkomne Maade, thi vi Amerikanere reise i Almindelighed giennem Europa „uvidende og ubekiendte."

I een Henseende kan jeg ikke tage Feil. Vandet under vore Vinduer var saa klart og reent, som det, der flyder i vor egen Otsego. Den livlige Aborre svømmede omkring deri, saa liig vor Aborre som een Ært den Anden. W..., i sin amor patriæ, kastede en Snøre ud, for at kunne betragte den i Nærheden, men forgiæves.

Jeg har alt underrettet Dem om, at vi ogsaa, i vore Høie besidde en sveitserst Formation, da Zürich, Bern og Genf alle ligge i samme Høide som den Dal, hvori De er født. Vi sattes blot Granitmasser og Bierglag, der hæve sig to Mile op i Luften, med de i Almindelighed dermed følgende Omgivelser, for at være et andet Schweiz. Indtil en eller anden Omveltning i Naturen frembringer denne Forandring, saalænge maae vi sandsynligviis forblive i en uforandret Tilstand.

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Tredie Hefte.

Kjöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1838.

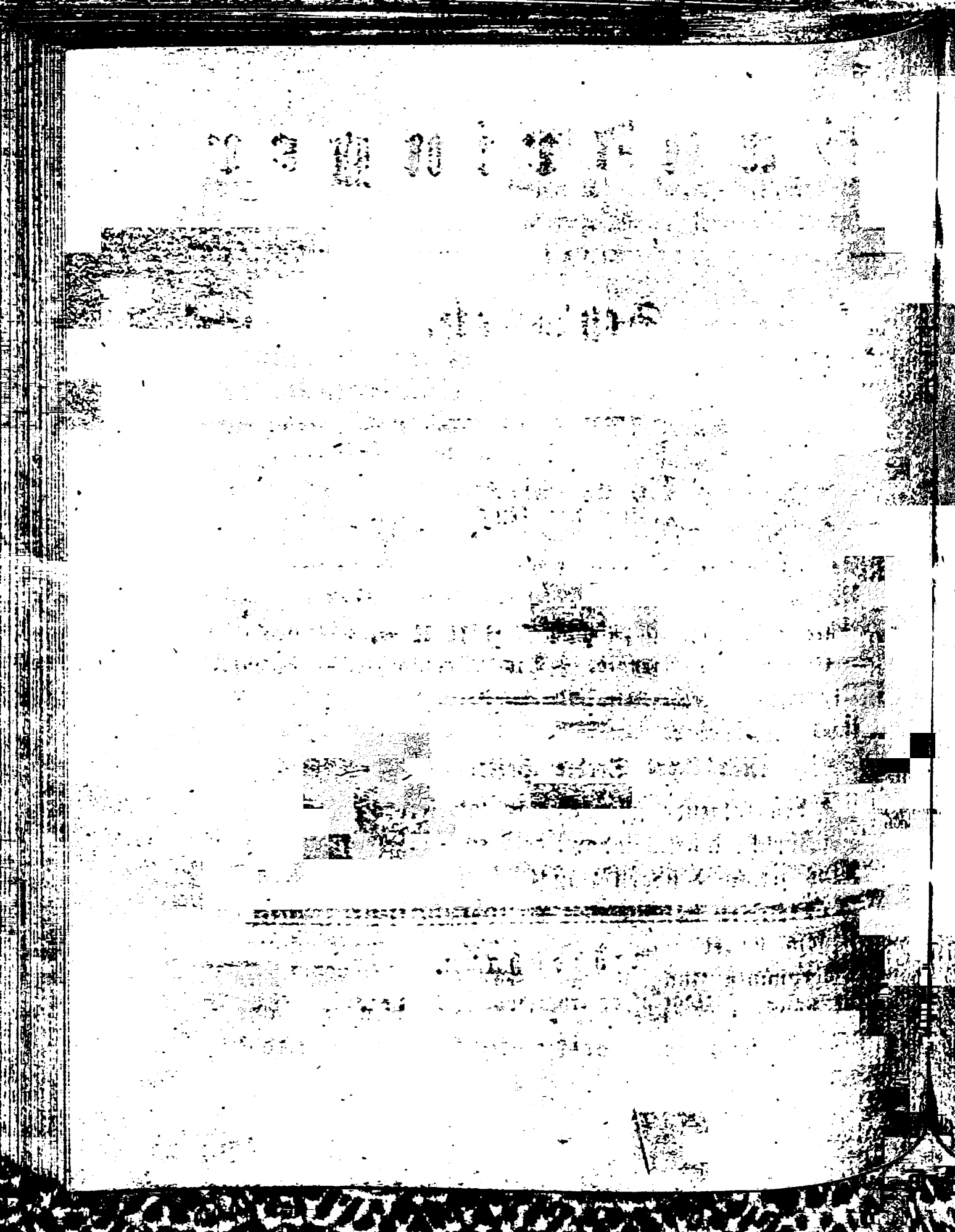

Tolvte Brev.

Albis. — Zug. — Seilads til Art. — Demokratie og Aristokratie. — Byen Art. — Ruinerne ved Goldau. — Andægtigt Gourmageri. — En ægte schweitserisk Scene. — „Vor hellige Jomfru for Sneen." — Udsigt fra Rigistaffel. — Fra Toppen af Rigikulm. — En sørgelig Begivenhed. — Tydske Storpralere. — Solens Opgang.

Min kiære — —.

Tidligt den følgende Morgen, førend Frokosttiden, forlode vi Zürich, aldeles indhyllede i en Taagesky, som ikke tillod os at nyde nogen Udsigt, førend vi havde bestiget Albis, et høitliggende og hyppigt besøgt Bergpas, som ligger imellem Züricher- og Zuger-Søen. Ebel berømmer Udsigten, men jeg er taus. For Øieblikket havde min elskede Taage Overhaanden og afgav et practisk Beviis paa, at der ikke findes noget jordisk

Gode, uden at det tillige har sin ubehagelige Side. Vi nøde en utilladelig slet Frokost paa Toppen af Bierget.

Ved Nedstigningen opdagede vi nogle særdeles yndige Glimt af Indsøen og Cantonet Zug — jeg siger Cantonet, fordi det er saa lille, at det med Lethed kan overskues med et eneste Blik. Vi kom forbi et Kloster og betraadte denne lille Stat, den mindste i Forbundet, een eller to Mile fra dens Hovedstad. Folkemængden beløber sig neppe til femten tusinde, og Størrelsen er noget mindre end et almindeligt Amt i New-York, omtrent fem og tyve Qvadratmile. Dette lille Land, der udgier et af de ældste Cantoner, havde ligeledes, indtil den franske Revolution, en aristokratisk Regieringsform, da de ti til tolv tusinde Landbeboere vare afhængige af Hovedstaden, der ikkun har to tusinde Indbyggere. Den catholske Religion er den herskende.

Staden Zug ligger ved Indsøen og frembyder, seet i Frastand, et skient Syn, formedelst dens Mure og Taarne, som ere indrettede overeensstemmende med den gammeldags Maade at føre Krig paa. Som vi nærmede os Staden, foere Børn ud derfra, for at tigge; de vare kraftfulde Knøse, der anfaae denne Maade at fortiene en Skilling paa, som et Slags Tidsfordriv. En Dreng tilbød sig tienstfærdigen at lægge Slæbeskoen under Hiulet, men efter nogle Øieblikks Ordvexling med

Kudsken, kastede han Fernet fra sig og forlod os i Vrede. Ved nærmere Forespørgsel erfarede jeg, at han var bleven underrettet om, at der ikke vilde vanke nogen Betaling. **Point d'argent, point de Suisse.** Vi kunde ikke lade være at lee af denne Begivenhed, uagtet det var ligesaa sandsynligt, at de samme Omstændigheder vilde have havt det samme Resultat i Frankrige eller Italien. I England vilde maaskee den naturlige Tienstagtighed have feiret over Pengegridskheden, uagtet Lectionen ikke vilde være bleven glemt, og i Amerika vilde Stolthed (og maaskee Grundsætninger) have bevæget Drengen til at udføre den eengang tilbudte Tieneste.

I Zug forlode vi Vognen og lode den kjøre i Forveien til Lucern. Derpaa leiede vi en Veiviser og bestege en Baad, for at seile til Art. Langs Strandbredden vrimlede der af Baade, indrettede paa samme Maade, med samme Bequemmeligheder, som de tilforn beskrevne. Opholdet varede ikke over tyve Minutter. Nogle Forfriskninger, anskaffede til fælleds Tarv, bleve baaret ned i Baaden og fortærede underveis.

Med vore tre Aarer vare vi omtrent tre Timer om at komme til Art. Indsøen er ret smuk, men ingenlunde saa vidunderlig skiøn og vild, som de, vi tilforn havde beseiet. Vor Veiviser beviste, at han forstod sit Fag: lidt Skalkagtighed kunde man imidlertid ikke frakiende ham. Han var en ivrig Forsvarer af det

nye System. Blandt Andet fortalte han os med øiensynlig Tilfredshed, at der kun fandtes een Mand i hans Canton, som skrev et „de" foran sit Navn; paa samme Tid syntes han at være fuldkommen overbeviist om den vigtige Sandhed, at Fuldkommenhed ikke staaer til at haabe, og at man ikke maa forlange for Meget af Demokratiet. Kort sagt, han besad, hvilket sædvanligviis er Tilfældet, langt sundere Anskuelser med Hensyn til alle disse Gienstande, end de, som giøre udelukkende Fordring paa at være Jordens Salt. Mennesker, der troe sig eneberettigede til Nydelsen af denne Verdens Goder, forglemme, at denne Tingenes Tilstand ikkun udgiør en Deel af det store Hele, at en høiere Viisdom har givet Love, der ere eens for Alle, og indprentet ethvert Menneske Begreb om Ret og Uret, der giør den Laveste i Samfundet skikket til at at sætte Priis paa medfødte Rettigheder, og som giør ethvert Menneske, til en vis Grad, mistænksom i Alt, hvad der angaaer hans egen Velfærd. Det er vel sandt, Opdragelsen og Vanens Magt kunne slove denne medfødte Evne, men da det er aabenbart, at Lykke, langt lettere end Modgang, er skikket til at føre det menneskelige Hjerte vild, har jeg aldrig endnu været i noget Land, i hvilket de saa kaldte lavere Classer ei have havt et klarere og sundere Begreb om de ophøiede Grundsætninger, som bør have den afgiørende Stemme i de menneskelige An-

liggender, end deres Overmænd. Det følger af sig selv, at jeg her taler om Classer og ikke om Individer; ei heller troer jeg, at noget Slaveri, hvor nedværdigende det end er, formaaer at tilintetgiøre Modtagelsesevnen for de simpleste Sandheder hos Mennesket, som Guddommen hat indpodet hos ham, til sine egne ophøiede Diemeds Opnaaelse. Den Evne, at kunne udtrykke sig, holder ikke altid lige Skridt med Fateevnen, og Opløb og Voldshandlinger, udøvede af Folket, ere i Almindelighed Resultater af de Systemer, som berøve den store Hob Evnen til at handle, undtagen ved Hielp af dens Kræfters Anvendelse. Det er vel sandt, hele Forsamlinger kunne føres i Vildfarelser, og Retfærdigheden selv, udøvet med Vold, bliver farlig; men i alle slige Tilfælde vil man finde, at en Følelse af Ret dog ligger til Grunden for Mængdens misforstaaede Bevægelser. Men hvilken Retsfølelse kan derimod besiæle dem, som kaste brændende Fakler mellem Mængden, for at drage Fordeel af dens Udskeielser; som opægge et Folk til Raseri, for selv at vinde ved Folkebevægelsen, som, kort sagt, bedrage, opirre og intriguere, for at de og Deres kunne drage Fordeel af Forræderiet? Saaledes handlede det europæiske Aristokratie under den franske Revolution, hvis Afskyeligheder alle sindige og upartiske Mænd, saavidt jeg troer, tilskrive dets hemmelige Agenter. Majoriteten kan vistnok, ligesaa vel som Minoriteten, giøre

sig skyldig i Undertrykkelser, men hiin, i Bevidstheden af sin Magt, gjør det sieldent for sin egen Sikkerheds Skyld.

Art er en lille Landsby, som ligger ved Zugersøen i Canton Schweitz. Nu betraadte vi den sveitserske Friheds Brændepunkt og nærmede os meer og meer Skuepladsen for Tell's mindeværdige Daad. Vi leiede Heste til Damerne og begave os tilfods i Forveien til Ruinerne ved Goldau. Henved en Miil spadserede vi langs med en herlig Kiørevei, omgivne af yndige, grønnende Enge, Frugttræer og Alt, hvad som kan forhøie et Landskabs Skiønheder. Jeg kan ikke finde Noget, hvormed jeg kunde sammenligne de smilende, fløilsbløde Marker, undtagen det skulde være med de Hvasene omgivende Plainer i vore smukkeste Landsbyer; thi hvad Agerdyrkningen efter en større Maalestok angaaer, da kan Ingen maale sig med os. De engelske Marker ere ikke skiønnere, og Græsset forekom mig ei heller at være saa yppigt og fortrinligt. Forestil Dem den Gysen, der betog os midt i vor Glæde, da vi, ved at komme igiennem en saadan Dal, fandt al denne Ynde tilintetgiort ved Klippestykke, Jordklumper og Stene, som vare faldne derned i en eneste, Alt tilintetgiørende, Masse og havde begravet Landsbyer, Huse, Kirker, Marker og Beboere. Denne overordentlige Begivenhed vil jeg have Leilighed til at omtale i det Følgende.

Ved Goldau, som staaer paa det Sted, hvor en begraven Flække af samme Navn fordum fandtes, forlode vi Hovedlandeveien og betraadte en Vivei, som slyngede sig ind imellem Markerne. Her indhentedes vi af Hestene, og Damerne toge Plads paa de sædvanlige magelige Sæder. W — —. og jeg vedbleve at gaae tilfods. I Art havde et Slags andægtigt Gourmageri imellem Vertinden og to Kapuzinere, hvem hun vederqvægede med et Maaltid fra sit velforsynede Spisekammer, moret os meget. Dette Fruentimmer bar en Strimmel af Musselin paa Hovedet, for at erstatte Savnet af en Kappe, som, Couleuren fraregnet, fuldkomment lignede en Hanekam. Alt hendes Haar var strøget bort fra Panden og Tindingerne, for at danne Grundlaget til denne besynderlige Prydelse. Dog syntes denne Mode at være herskende her. Naar mon den vil naae Broadway, **viâ la rue Nivienne?** En af de omtalte Kapuzinere var fulgt bag efter med Hestene, og hans joviale Udseende forledede mig til at indlade mig i en Samtale med ham. Alle Cantonerne i denne Deel af Landet ere katholske, og denne Munk hørte til et Broderskab, som i Almindelighed opholder sig i Dalen, men som holder en Forpost paa Rigi, i et Capel helliget "**Notre Dame des Neiges**" — den hellige Jomfru for Sneen! — Der hersker i det mindste Poesie i de papistiske Navne; ei heller kan man frakiende dem, der grundlagde dette Ca-

pel, en gudsfrygtig Hensigt. Min Ledsager var een af de Tre, som, ifølge Embedspligt, for Øieblikket levede paa Bierget, og vi kunde altsaa vente at nyde hans Selskab, indtil han naaede sin Bolig.

Veien var i Begyndelsen intet mindre end steil, den snoede sig ret behageligt giennem Enge og Krat. Dette varede en Stund, og jeg gik forrest med Munken. Paa een Gang undskyldte denne sig og sagde, at Timen var kommen, paa hvilken han skulde begynde sine foreskrevne Andagtsøvelser. Han tog sit Brevier frem og giorde sig beredt til at fremsige de sædvanlige latinske Bønner. W... og jeg, der bemærkede en steil Biergpynt liggende foran os, stege muntert opad, uden at see os omkring i nogle Minutter. Modige og kraftfulde som vi vare, nødsagedes vi dog inden kort Tid til at standse formedelst Stakaandethed. Paa dette Sted begyndte Veien at stige i Veiret som en Trappe, hvis Trin vare dannede af Stene og Klippestykker, for at giøre Opadstigningen mindre besværlig. Hvert Trappetrin var meget bredt og mange altfor høie. Der fandtes forskiellige Hvilepunkter, og Veiens Retning forandrede sig fra Tid til anden. Vi ankom nu til en fremspringende Skrente paa vor af Naturen dannede Stige, hvor Landskabet blev saa ægte sveitsersk, at det fortiener en mere omstændelig Beskrivelse.

Der var falden en Skylregn, medens vi befandt

os paa Søen, og Taagen havde hævet sig fra Skovene og klynget sig til Bierzenes Sider. Kun paa enkelte Steder, hvor Taagen havde skilt sig, kunde vi skue ud i det Fierne, og Udsigten, skiøn i sig selv, forandrede sig ideligen, som om vi havde staaet foran et bevægeligt Panorama. Iblandt de foran os svævende Gienstande var den yndige, lille Lowerzsø, med dens klippefulde Øer og Taarnruiner. Lige under os laae Engene og Krattet, giennem hvilke Stien slyngede sig ned til det ødelagte Goldau. Da Veiviserne havde ønsket at skifte deres Heste mod nogle fra Bierget tilbagevendende, var Selskabet forneden blevet opholdt. Nu skred det frem i en lige Linie henover Engene, medens den barhovede Capuziner, endnu bestandigen beskiæftiget med sine aves og patres, sluttede Toget. De omskiftede Heste forsvandt i et Krat paa deres Vei nedad, og en Flok Køer, ledsaget af sex eller syv Hyrder, der bare deres Malkebøtter og Stole paa Skuldrene, bevægede sig ned af Stien under vore Fødder. Det var paa den Tid, at Bierggræsgangene omskiftedes med Dalens. En bredskuldret, kraftfuld Knes fulgte bag efter med en levende Kalv paa Ryggen. Det skiønne Veir, Himmelens Farvepragt, thi det begyndte alt at dæmre, Taagebillederne, de dampende Skove og Markernes dunkle Græs bidroge til her at danne en af de herligste Landskabsscener, man kunde forestille sig. De kan

erholde en tydeligere Idee om den Maalestok, hvorefter dette Billede var udført, ved at forestille Dem Biergets Størrelse. Tre tusinde Koer, foruden utallige Faareflokke, græsse der om Sommeren. Det var den første September, og vi saae derfor de fleste af disse Flokke blive drevne ned af de forskiellige Stier, som staae i Forbindelse med Dalene. Den Deel af Bierget, hvorpaa vi befandte os, blev mindst besøgt af Ko- og Faarehyrderne.

Vi vare ingenlunde færdige med at bestige vore Trapper, som syntes at føre til Himmelen. Endeligen naaede W... og jeg, aandløse, varme, med tørre Læber, et lille Vertshuus, opfyldt med Hyrder, Kovogtere og Kalvebærere, der begave sig ned i Dalene. Lidt længere borte sprudlede krystalklart Vand op af en Kilde, og jeg ilede derhen med en Tørst, som jeg aldrig erindrer at have følt tilforn. Da jeg frygtede for at drikke, dyppede jeg mine Hænder i Vandet. Dette giorde en saa stærk og pludselig Virkning, at jeg virkeligen stod i Begreb med at forlade Stedet, da W... erindrede mig om, at jeg endnu ikke havde smagt Vandet. Nogle Slurk vare tilstrækkelige. Det er vel langt behageligere at drikke ved slige Leiligheder, men det andet Middel er langt sikkrere og slukker Tørsten ligesaa godt.

Nu laae en herlig og kiølig Vei giennem en Skov

af Lærketræer foran os; hele Selskabet indhentede os, med Undtagelse af Munken, som havde forenet sig med Hyrderne i Vertshuset, for at slukke sin Tørst paa en mindre kietterst Maade. Da vi forlode Skoven, betraadte vi nogle Enge, der endnu gik skraanende i Veiret; dog forekom det os let at stige op af disse, i Sammenligning med den Vei, vi nys havde tilbagelagt. Endeligen kom vi til otte eller ti til hverandre stødende Bygninger, iblandt hvilke fandtes adskillige Giestgiversteder, og et Kloster med den hellige Jomfru for Sneens lille Capel. Denne Flække ligger ligesom i en Dal, uagtet der neppe findes nogen fuldkommen flad Egn paa denne Side af den store Trappe, som overalt er omgiven af Marker og Græsgange. Da vi kom forbi Klosteret, bleve vi betragtede af to Munke, som saae ud af Vinduerne; disse, tilligemed den Ene, der var bleven tilbage mellem Kalvebærerne, udgiorde hele Broderskabet, som beboede denne Bygning. Her tilbringe de Vinteren og tilbyde Enhver deres Bistand, som behøver den; men med Efteraarets Komme nærmer neppe Nogen, med Undtagelse af Hyrderne, sig dette Sted. Klosteret blev opbygget i Aaret 1689, men Giestgiverstederne ere opførte efter at Reiselysten er bleven saa almindelig. Om Vinteren, troer jeg, ere disse Biergstier ubesøgte. Dette Sted beseges meget om Søn- og Helligdage af Biergbeboerne, og den ottende September

høitideligholdes her en stor Fest til Ære for Jomfru Maria's Fødsel. Andre Feste, af et mere landligt Anstrøg, holdes paa dette store og skiønne Bierg, som lokke en Mængde Tilskuere til Stedet.

Vi standsede udenfor et Giestgiversted. De talrige Selskaber paa Toppen af Bierget nødsage ofte de Reisende til her at leie Værelser. Efter Veiviserens Raad nøde vi her Forfriskninger; til min Forundring forlangte han Theevand til sig selv, og vi fulgte hans Exempel. Denne Mand sagde mig, at han foretrak Thee fremfor Noget, naar det gialdt om at udholde Strabadser. Brugen af Thee som et Styrkningsmiddel efter Biergreisens Besværlighed, er, finder jeg, meget almindelig her, men endskiøndt vi nyde den bestandigen som en Nationaldrik, troede jeg ikke, at Brugen deraf var bleven saa almindelig paa Europa's Fastland.

Skiøndt Veien ikke var steil, løb den dog bestandigen opad, efter at vi havde forladt Klosteret. Den førte os, næsten i en lige Linie, giennem Græsgange. W ... og jeg ilede fremad, og ei engang en i Klippen hugget Indskrift, om en eller anden saxisk Fyrste, formaaede os til at standse. Foran os laae en bred Række Græsgange paa en skraanende Flade, hvis øverste Rand var begrændset af den blaa Himmel. Dette var Maalet, hvortil vi ilede og lode Veiviser, Heste og Medreisende blive langt tilbage. Gientagne Gange paa denne

Eftermiddag havde Klipperne, Marsklandet og de steile Fodstier erindret mig om „Pilegrimens Vandring," og nu forekom det mig, som om det Maal, for hvilket vi havde udstaaet saamange Besværligheder, skulde, ligesom hans, være Himmelen. Opad ilede vi da, indtil vi, uden at føle den ringeste Udmattelse, stode paa den yderste Rand af den Linie, som, for en halv Time siden, ikkun begrændset af Luften, havde udbredt sig for vort Blik.

Hvad mig angaaer, da kan jeg med Sandhed sige, at jeg, med Undtagelse af en fuldkommen Solformørkelse, aldrig følte en saa underlig Beundring og Ærefrygt, som i dette ophøiede Øieblik. I en saa høi Grad overgik Virkeligheden det Billede, vi havde dannet os, at Overraskelsen var saa fuldkommen, som om vi Intet havde ventet. Det første Indtryk var virkeligen forvirrende og efterlod sig en usikker Fornemmelse af, at Øiet havde paa en sælsom Maade samlet de sieldneste Grundbestanddele af en Landskabsscene, som uden nogen bestemt Orden svævede for det. Luzernersøens uvisse Skikkelse bidrog meget til denne Fornemmelse, thi den udstrækker sine talrige Arme i saa mange forskiellige Retninger, at den i Førstningen ligner et af Phantasien, med de mest regelløse Former dannet, Vand. Taagemasser, der rullede hurtigen hen over Søen, næsten to tusinde Fod over dens Overflade og i lige saa lang Afstand fra os,

tillode os at see igiennem deres Aabninger og forøgede saaledes Illusionen.

Selskabet stødte endnu i rette Tid til os, for at glæde sig ved Synet af disse Taageskyer, førend de fuldkomment bares bort af Vinden. Vi stode paa det Punkt, som kaldes Rigistaffel, og jeg formaaer ikke at give en bedre Idee om vort Standpunkt, end ved at sammenligne det med en Straahyttes Tag og anviser Tilskueren Plads paa Tagryggen. Biergets Basis er næsten tredive Mile i Omfang og staaer, som en fremragende Bastion i Alpekieden, adskilt fra de andre Bierge. Stedet paa hvilket vi stode, laae 4000 Fod over de i Nærheden værende Indsøer og omtrent 5500 Fod over Havets Overflade.

Den Maade, hvorpaa Lucern coquetterede med os, førend Taagen fordeelte sig, var ubeskrivelig yndig. Denne Stad, omgiven af ældgamle, med Taarne vel forsynede Mure, og hvis Kirker og andre Bygninger indeholde mange seeværdige Gienstande, var i Virkeligheden flere Mile borte fra os, men syntes at ligge lige under vore Fødder. Men hvorfor skulde jeg opholde mig ved en enkelt Gienstand, medens tusinde omgave os. Stæderne Küßnacht, Sarnen, Lucern og utallige Landsbyer laae indenfor vor Synskreds. Den blaa Sø i sit Leie af mørke Bierge dannede alene en sielden seet Landskabsscene. Soens Farve lignede ganske det Himmel-

blaa i de gamle italienske Malerier, som enhver Nordbo saa letteligen anseer for unaturlig, men som her virkeligen saaes i det andet Element, i en saa høi Grad, at det næsten forledede os til den Tro, at en ny Natur her havde maattet udvikle sig for os.

Da vi ikke havde isinde at tage ind i det Giestgiversted, som er oprettet i Nærheden af dette fortryllende Sted, ilede vi fremad til Rigikulm eller den egentlige Biergtop. Men da vi endnu en kort Stund kunde see os omkring, førte vor Veiviser os hen til et Sted, hvor Vandet havde banet sig Vei giennem Klippen, og hvor en i Aabningen kastet Steen faldt ud flere hundrede Fod nedenfor en høi, lodret Klippevæg, som danner denne Side af Bierget. Da De er saa nøie bekiendt i New-York, vil jeg, førend jeg forlader Rigistaffel, kunne give Dem en Idee om Udsigten paa Samme, ved at sige Dem, at den ikke er uliig Udsigten paa Terassen i Pine-Orchard, dog med den væsentlige Forskiel, at Tilskueren her i det mindste befinder sig doppelt saa høit over Omegnen og tre Gange saa høit over Havets Overflade, som hist. Dertil kommer, at Rigibierget i denne Høide næsten ganske er blottet for Træer, at Bierget har en bedre Beliggenhed, da det er fremstaaende i den store Kiede, og at Atmosphæren besidder denne virkelige Giennemsigtighed, som man ikkun opdager i det klareste Vand, og som de fortrinligste Konstnere neppe

formaae at fremstille i deres Malerier, medens det fra Kaatskill sete Landskab ikke kan udholde nogen Sammenligning, hverken med Hensyn til Naturskiønheder eller de af Konsten dannede, med den Egn, som er Gienstand for nærværende Beskrivelse.

Jeg indseer meget vel, at denne Sammenligning ikke vil vinde Patrioternes Bifald i et Land, hvor man ustraffet kan udtale sig om Forfatningen, et menneskeligt Værk, og for hvilket Mennesker ere eller burde være ansvarlige; men hvor det derimod bliver anseet som Høiforræderi, nok saa sagte at fremføre Noget imod Naturgienstandenes Fuldkommenhed, med mindre de kunne bringes i en eller anden antagelig Forbindelse med Demokratiet. Amerikansk hon ton, betræffende disse Gienstande, er af en særdeles omfindtlig Beskaffenhed, i det den politiske Patriotisme endog udbreder sin Kappe over Hundene og Kattene, medens den vil overlade til hine mægtige Sandheder, som udgiøre Nationens sande Hæder, at forsvare sig selv, som de bedst kunne. Takket være Forsynet! de ere stærke nok til at gaae alene. I Fare for at blive anseet for en Person, som Reiser have fordærvet, — en stor Ulykke! — og at lide et sikkert Nederlag, hvis det nogensinde skulde blive min Skiebne, at blive fremstillet som Candidat til et eller andet Embede ved „et regelmæssigt Valg," siger jeg Dem her, at Pine-Orchard forholder sig til Rigi, som Kaatskill til Vandfaldet ved Trenton; og at Hudsonfloden, der ikke har

nogen Medbeiler, hvad smilende Landskabsscener angaae, har samme Lighed med Vierwaldstäter Søen, naar Talen er om det Majestætiske og Ophøiede, som Vandfaldet ved Canada med Niagara.

Efter at have betragtet denne Klippespalte, som truer med endnu en Biergindstyrtning inden meget lang Tid, forlode vi denne Afgrunds Rand og kom til en Vei, der i en Snirkel forer op til Toppen af Bierget. Her nøde vi, skiendt ikke mere saa overraskede, en endnu mere udstrakt og herlig Udsigt. Bierget hæver sig som en Kegle ved Zugersøens Bredder og beskriver næsten en Halvcirkel, førend det forener sig med de mere uregelmæssige, alt tilforn beskrevne, kolossale Biergmasser, som vi nu havde besteget. Paa den yderste nordlige Pynt, som rager ud over den nysnævnte Sø, vedbliver Bierget endnu at være kegelformig og hæver sig over Staffels skraanende Sider, indtil det naaer en Høide af næsten 5000 Fod over de omliggende Indsøer og mere end 6000 Fod over Havets Overflade.

Rigikulms Top, et uregelmæssigt Afsnit af en uregelmæssig Kegle, er omtrent fire til fem Acres i Omfang, der danne en noget skraanende Flade. Her findes en paa sveitsersk Viis indrettet Vaaning, med Stalde, et Kors, som man alt kan opdage langt nede, og en ophøiet Plateform, hvorfra man har den videste

Udsigt. Ingen Træer eller Buskvæxter findes paa denne Plet Jord, men den er heelt bedækket med Græs.

De fleste Udsigter tabe i Enkeltheder, hvad de vinde i Udstrækning, naar man bestiger Bierge. Efter at den første Glæde over at kunne med Øiet beherske saamange Gienstande har lagt sig, savner det Skiønnes kritiske Øen alle disse yndige Enkeltheder, som tiltale os mest, og som gaae tabt paa Grund af Mangel paa Profil i et Fugleperspectiv. Dog er denne Bemærkning mindre rigtig i Schweitz, end paa noget andet Sted, da den store Maalestok, hvorefter Alt her er anlagt, lader et Bierg, om endog seet forkortet, dog altid vedblive at være et Bierg. Da største Delen af Landet er høitliggende, forblive Skyggerne tydelige, og Lidet gaaer tabt, eller snarere, det, som bliver tilbage, er saa tydeligt tegnet og træder saa drisligt frem, at Enkelthederne ikke savnes. Det er vel sandt, med Hensyn til Udsigten fra Rigi mod Nord og Nordvest passer denne Bemærkning ikke ganske, thi i denne Direction begrændses Øiet alene ved Afstanden, da Landet her i Almindelighed er vel dyrket, men, sammenlignelsesviis, lavt liggende. Dog bidrager endog denne vidtudstrakte Udsigt meget til Indtrykkets Ophøielhed, fordi den umaadelige Afstand her viser sig, som paa et Landkort, i tydelige Tegninger og danner en herlig Modsætning til Alpetoppenes effectfulde Chaos i enhver anden Retning.

Zugersøen, der ligger nærmest, danner den tydeligste af alle fra Rigikulm seete Vandflader. Tilskueren troer virkeligen at svæve over dette halvrunde Vandbækkens mørkeblaa Speil, paa hvilket han seer ned, som var det fra en Luftballon, Art og dens yndige Dale, Ruinerne ved Goldau og den brede Kløft i Bierget, hvorfra Indstyrtningen fandt Sted, den lille Lowerzersø og Staden Schweitz laae, Side om Side, til Venstre. Bag ved dem hævede Biergene sig skareviis og i en ubeskrivelig Forvirring. Jeg overlader det til deres egen Phantasie, at udmale sig de majestætiske og maleriske Former, som disse Granitblokke antage i det de hæve deres skaldede Hoveder, af hvilke faa i denne Egn ere bedækkede med Snee, til Skyerne.

Jeg formaaer ikke at sige Dem, hvormange Indsøer der ere synlige fra Rigikulm; jeg talte tretten, foruden Züricher- og Luzernersøen, som pippe frem imellem Biergene paa ikke mindre end sex forskiellige Steder, og hver Gang have Udseende af en særskilt Indsø. Desuden seer man en Mængde Floder, som slynge sig i blaa Striber giennem Engene. Overalt havde Vandet Ultramarinens mørkeblaa Farve. Om Byer, Kirker og Taarne lønner det sig næsten ikke Umagen at tale ved slige Leiligheder. Dog smykkede de Panoramaet i enhver Retning; thi det var næsten ikke muligt, at skue ind i

de mange Dale, som laae for os, liig en udbredt Viste, uden at de fremstillede sig for vort Blik.

Jeg formoder, at De nu er af den Tro, at have erholdt et rigtigt Begreb om Udsigten fra Rigi. Det er saa langt derfra, at jeg endnu kun flygtigen har berørt dens fremherskende, mest vidunderlige Træk. De nævnte Gienstande ere upaatvivleligen de første, der falde i Øiet og optage Opmærksomheden for en Tid; men dette ophøiede Standpunkts fortrinligste Skiønheder opdages ved Betragtningen af Høialperne. Deres vilde, mørke og rædselsfulde Toppe klynge sig op til den sydlige Horizont liig et Samfund af jordiske Kæmper. Tydeligen sees de kun til enkelte Tider om Morgenen og Aftenen. Hyppigt ere de indhyllede i et Mørke, der egner sig for deres isnende Mysterier, og atter blinke de frem, som Hvirvelvindene sønderrive Taagen. I slige Øieblik synes de virkeligen at danne Stormenes Regioner.

Midt imellem denne mørke Skare kan man skielne Jomfruen og alle dens majestætiske Omgivelser; Titlis, som jeg opdagede i Bern, og hundrede Andre, som jeg ikke kan nævne, om jeg endog vilde. Jeg troer ikke, at noget Bierg af den sydlige Række, Montblanc og Montrosa indbefattede, kom indenfor vor Synskreds, da de bleve skiulte af de os nærmere liggende Oberland-Alpers betydelige Høide.

Vi traf paa en stor Mængde Reisende, fornemme-

ligen Tydskere, paa Rigikulm. Dog var Enhver altfor meget beskiæftiget med sig selv og med Biergreisens store Formaal, til at bekymre sig om Andre. De trykte Beretninger tale meget om de frygtelige Svælg og om at krybe paa Knæe og Hænder hen til Afgrundens Rand, for at skue ned i samme; men jeg kan ikke sige, at vi bleve ydmygede paa denne Maade, thi skiøndt de giøre et imponerende Indtryk, fandt jeg det dog ikke vanskeligt at staae tæt ved Kanten og endog beskyttende at ledsage mit qvindelige Reiseselskab derhen. Hvad W . . . angaaer, han hoppede og sprang langs med Afgrundens yderste Rand paa en saa Gemse liig Maade, at jeg blev nødsaget til at paaminde ham om det Farlige deri. Sikkert Forfæste under slige Forhold, troer jeg, afhænger alene af Legemsbeskaffenheden og er følgeligen nedarvet. W . . .'s Fader var berømt paa Grund af denne Egenskab, og vilde, dersom han havde været født i Schweitz, være bleven en fortræffelig Gemsejæger.

Rigikulm var, for ikke længe siden, Skueplads for en sørgelig Begivenhed. En Tydsker — jeg troer, en Preusser — besteeg det i Selskab med sin Kone. Af en eller anden Aarsag (uden Tvivl Galskab) fik den stakkels Mand isinde at springe ned dersra. Formodentligen tilkjendegav han sin Hensigt, thi hans Kones Angstskrig og Bønner bevægede Veiviseren til at modsætte sig Forehavendet. Efter en haardnakket Kamp sled Tydskeren

sig løs og iværksatte sit Forsæt. Det første Fald anslaaes at være henved otte hundrede Fod, og da man ved Fakkelskin havde fundet Legemet, ansaaes det for nødvendigt, at kaste det ned i en anden Afgrund, førend det kunde blive bragt hen til en banet Vei.

Huset var opfyldt med Mennesker, og da de andre Værelser vare optagne, bleve vi nødsagede til at sætte os til Bords i den almindelige Spisestue. De Fleste i Selskabet vare rolige og velopdragne, men tre til fire tydske Vindmagere, som vare tilstede, bleve os temmelig utaalelige. Disse Smaaherrer — Studenter, formoder jeg — discourerede høit og i en afgiørende Tone, opfyldte Luften med Røgskuer og stampede som Heste, i det de gik frem og tilbage. Jeg troer, at de vare den laveste Indbildskheds non plus ultra.

Det blæste om Aftenen, der oplivedes af Maanen, som kastede sine Straaler giennem et Taageslør. Alene forlod jeg Huset, for at nyde en saa usædvanlig Situations hele Nyhed. Det syntes som om vi vare hævede op paa en ophøiet Kuppel i Luften og givne til Priis for Vindene. Omtaagede og overordentlige, men undertiden vilde, Billeder svævede omkring mig. Nogle Gange om Natten vaagnede jeg med en Følelse, som om jeg floi, ei heller antager jeg det for umuligt, at Huset engang kan styrte ned fra sin svimlende Høide, bortveiret af Stormene, som ombruse Toppen om Efteraaret. I

dette Tilfælde vilde det sandsynligviis blive fundet flydende omkring paa en af de omliggende Indsøer.

Tidligt den følgende Morgen stode vi op, for at nyde Synet af Solens Opgang. Taagen opløste sig snart, og Skyerne begyndte at svæve imellem os og den lavere Verden. Een i særdeleshed kom seilende i samme Høide med os og omhyllede snart den hele Top. Vor Fornemmelse var ligesom om vi havde befundet os i en tæt Taage. Nogle Øieblik kunne vi ikke see fra den ene Ende af Biergtoppen til den anden. Derpaa blæstes den bort, og vi saae den flyve henimod Alperne. Nogle Glimt af Søerne opdagede vi giennem Taagen, og enkelte Gange stode Høialpernes lange Række i majestætisk Pragt paa Horizonten. Biergene syntes at være komne os nærmere og vare mere Ærefrygt indgydende end nogensinde. Hvert Øieblik forandrede Gienstandenes Udseende sig, indtil Solen fik Overherredømmet, og den skiønne og milde Dag brød frem.

Trettende Brev.

Nedstigning. — Pilegrime. — Geßler og Tell. — Seillads til Lucern. — Mærkværdigheder i denne Stad. — Sempachsøen. — Arnold von Winkelried. — Langenthal. — En trohiertet Giestgiver. — Feilagtige Begreber om Frihed. — Tilbagereise til la Lorraine.

Min kiære — — —,

Damerne besluttede at iværksætte Nedstigningen tilfods, og strax efter at have spiist Frokost forlode vi Giestgiverstedet. Lige udenfor Døren til Huset paa Rigistaffel stred vor Veiviser henimod Afgrundens Rand, som om han vilde springe ned i samme. Vi opdagede dog snart en god og, efter Aarstiden at regne, temmelig sikker Vei. Dog er den ikke altid uden Fare, thi nogle hundrede Fod nedenfor viste han os et Sted, hvor han det foregaaende Foraar var gleden paa Sneen lige hen til Afgrundens Rand; et Fald derned vilde have været dødeligt. Han frelste sig ved Hielp af sin, med en Pig forsynede, jernbeslagne Stav, og hans Kammerater befriede ham af hans farlige Stilling.

Nedstigningen var meget morsom og aldeles ikke farlig. I Begyndelsen kom vi vel til nogle temmelig steile Fodstier, men snart kom vi til Sletterne, der skraanende udgiøre Biergets Sider. Et Selskab

Pilegrime, der kom tilbage fra en Valfart til „Den hellige Jomfru for Sneen," passerede os forbi; de istemte i Vexelsange deres „Aves," og mandlige og qvindelige Stemmer løde harmoniske, som det altid var Tilfældet. Vi standsede et Øieblik ved en Sennehytte, som staaer paa en Terasse, hvor vi fik lidt Mælk, og hvor vi nøde en mere jordisk Udsigt over de to Indsøer, end fra Rigikulm. Denne Plet vilde være et yndigt Sommeropholdsted.

Som vi strede hen over nogle vidtudstrakte Sletter viste sig til Venstre Tindingerne af et lidet, ganske i Ruiner liggende Slot. Dette havde fordum været et af de Forter, hvoraf Geßler havde anlagt flere her paa Biergene. Til dette Sted vilde han begive sig hen, da han blev dræbt af Tell. Denne Begivenhed hændtes længere nede, paa et Sted, hvor nu en god Kiørevei fører fra Art, rundt om Rigibierget og langs med Zugersøens Bredder, til Küßnacht og Lucern. Her kaldes den: "le chemin creux," (Huulveien) fordi den er banet imellem to Klippevægge. I dette snevre Pas, selv skiult af et Krat, angreb Tell Fogeden med Fordeel. Han dræbte ham paa Stedet med en Piil. Historien, som saa ofte overskrider den med samme beslægtede Muses Territorium, lægger Biergbeboeren en smuk Tale i Munden; men slige Handlinger skee som oftest paa en meget rolig Maade og uden at megen Fø-

lelse lægges for Dagen. Det er besynderligt, at saa Lidet vides om Tell. Nogle Skribenter anstille sig, som om de betvivle en saadan Mands Tilværelse. Men hans Fødsel synes at have været vis, skiøndt en Hemmelighedsfuldhed endnu hviler over hans Død. Een Beretning om ham fortæller, at han druknede, da han giorde Forsøg paa at redde et Barn. Han synes ikke at have været mere, end en modig Biergbeboer, som var villig til at opoffre sit Liv for Friheden. Tell var Deeltager i Rütli-Forbundet, men han var ingen af dets Anførere. Walter Fürst, Werner Stauffacher og Arnold Melchthal vare de tre Anførere, og enhver af dem bragte ti Ledsagere med sig, til den berømt blevne Slette Uafhængighed var ikke saameget disse Patrioters Diemed, som Befrielse fra Underordnedes Tyrani, og private Tvistigheder laae til Grund for deres Iver. Deres Forholdsregler bleve fremskyndede ved Begivenhederne i Huulveien, og Revolutionen brød ud. Dens heldige Udfald ledede til Oprettelsen af det nærværende Sveitserforbund.

Geßler blev dræbt den 18de November 1307, og dog findes her endnu det samme suevre Biergpas, i hvilket Begivenheden fandt Sted. Slottet blev indtaget og ødelagt i Januar 1308, og her staae dets af Stormen rystede Taarne, næsten i samme Tilstand, som det blev forladt af Beleirerne; men nu betvivles det, om Tell har levet, og Ingen kan sige med Vished, hvor

eller hvorledes han døde. En Mands Liv udgiør i Sandhed ikkun et Punkt i Tidens Fremskriden, medens han med egne Hænder opreise Monumenter, der vare for evigt!

Efter en særdeles behagelig Reise ankom vi, efter halvfierde Timers Forløb, til Küßnacht. Her afskedigede vi Veievíseren og indskibede os til Lucern. Vi seilede ned af en dyb Bugt, dreiede om et Klippeforspring, og kom ind i Hovedsøen. Det var ikke muligt at tænke sig et slettere Fartøi, end vort, da der ikke fandtes nogen væsentlig Forskiel imellem dets Bund og en almindelig Bæreber. Undertiden vare vore Bevægelser meget krebsagtige, og eengang troede jeg virkeligen, at vi vare ifærd med at forsøge Trætagets seilende Egenskaber. Jeg er tilbøielig til at troe, at dette netop var det værste Fartøi i hele Schweitz, thi de fleste af de andre havde Soldækker og kunde stagvende. Men vi vare ikke istand til at erholde noget Andet.

Vi kom forbi to til tre smaa, meget klippefulde Øer. Den slette Seillads uagtet, var Farten dog behagelig, og vi løbe i god Behold og temmelig betimeligt ind i Lucerns Havn, som dannes af Floden Reuß. For den sidstomtalte Behagelighed maatte vi takke en frisk Luftning, der næsten i en Time, ligesom uden vor egen Skyld, drev os muntert frem.

Efter at have bestilt Middagsmad, ilede vi ud,

for at tage Seværdighederne i Diesyn. Vi beskuede en saaret Løve, udhuggen i selve Klippen, efter en Model af Thorvaldsen, oprettet til Minde om Sveitser-Livvagten, der blev masacreret ved Tuilleriernes Indtagelse i Aaret 1792. Opsynsmanden var en af de Faa, som overlevede denne blodige Dag, og han opfyldte sin Pligt med en Troskab, som den Mand bør udvise, hvem en Konge har betroet sin Persons Bevogtning. Som et Konstværk betragtet, bliver denne Løve berømt med Rette, skiøndt jeg troer, at en af Canovas to berømte Løver staaer over den. Thorvaldsen er i Almindelighed heldigere med det Ophøiede, end med det Skiønne, medens det Omvendte, som bekiendt, var Tilfældet med Canova. Dog i nærværende Tilfælde synes Venus-, Hebe- og Magdaleneskikkelsernes Skaber at have veget fra sin valgte Bane, og med Held at have kæmpet med sin store Medbeiler. I Lucern findes et Landkort over Schweitz i ophævet Arbeide, udført efter en stor Maalestok, som fortiener at besees. Det indtager næsten en stor Sal, og Biergene, Gletscherne, Indsøerne, Landsbyerne, Veiene, Stierne, ja, endog Sennehytterne (her menes de Reisendes Sennehytter) ere udførte med megen Skiønhed og Nøiagtighed. Det er Frugter af mange Aars Arbeide og en Skat i sit Slags. Disse Landkort ere nu temmelig almindelige, fornemmeligen i Tydskland, men dette, som ved Stør-

relse og Nøiagtighed udmærker sig fremfor de Andre, siges at være det Første, som blev udført paa denne Maade. Med stor Tilfredshed fulgte jeg vore forskiellige Udflugter paa samme og kunde, uagtet den største Opmærksomhed, ikke finde nogen væsentlig Feil. Det er naturligt, at flere Enkeltheder fattes aldeles, uagtet der endog findes flere af disse, end man med Billighed kunde vente. Da jeg nu havde hele Schweitz, indesluttet i et eneste Værelse, for mig, blev jeg istand til at overbevise mig om, at det af mig opdagede Bierg virkeligen var Tillis.

En af de bedækkede Broer ved Lucern besidder en Dødningedands malet under dens Tag, ligesom den berømte Maleri over samme Gienstand i Basel. Den er slet udført, og ikkun mærkelig som en Reliquie fra en svunden Tidsalder, der minder om høist forskiellige Sæder.

Lucerns Mure omslutte flere store, ubeboede Grunde. Ligesom Murene om Zug og mange andre af Stederne i Schweitz, have de et pittoresk Udseende, da de ere besatte med en Mængde Taarne, der, som Prydelse for et Landskab betragtet, næsten i enhver Stilling og i enhver Forbindelse forbeie Omegnens Ynde, men som ere blevne aldeles unyttige efter den nyere Maade at føre Krig paa, undtagen ved et pludseligt Overfald, eftersom de ere opførte i det fiortende Aarhundrede.

Vi begave os med en paa alle vore Vandringer hidtil ukiendt Mathed til Sengs. Den følgende Morgen stod jeg op med en Stivhed i Beenmusklerne, som jeg aldrig havde følt tilforn, og var glad ved at see Vognen kiøre frem. W... derimod forlod os til Fods, for at besøge den berømte Entlibuch-Dal paa Veien til la Lorraine.

Veien løb nu giennem en aaben Egn, der, skiøndt den vedblev at frembyde skiønne Landskabsscener, dog ikke var i Besiddelse af nogen særdeles Interesse, med Undtagelse af de Bygningers Zirlighed, hvilke vi kom forbi. Vi passerede Sempachsøen, ved hvis Bredder, i Aaret 1316, forefaldt et af de store Slag, som grundfæstede dette Lands Frihed. Ved denne Leilighed modstode 1400 Sveitsere 6000 østerrigske Riddere. Disse stode af deres Heste, dannede en efter deres Mening uigiennemtrængelig Phalanx og opbebiede Angrebet med fremrakte Landser. Sveitserne ordnede sig i kileformige Colonner og trængte ind paa Fienden. Men de tørnede forgiæves imod denne urokkelige Jernmuur. I dette afgiørende Øieblik, ligesom Østerrigerne stode i Begreb med at udvide deres Slagorden, for at omringe dem, tilraabte Arnold af Winkelried, en Adelsmand fra Unterwalden, sine Vaabenbrødre, at de skulde beskytte hans Kone og Børn. Derpaa styrtede han frem og omfattede, stor og stærk som han var, saamange Landse-

spidser, som hans Arme kunde favne, og trak, da han faldt giennemboret af dem, sine Fiender ned med sig. Giennem denne Aabning trængte hans Landsmænd ind og bragte de tungt bevæbnede Østerrigere i Forvirring.

Dette er den schweitzerske Beretning om Sagen, der, med Undtagelse af Antallet, vistnok er sand i de væsentligste Punkter. Historien omtaler visse ophøiede Begivenheder, som man ikke bør betvivle, og som, hvis de endog vare usande, det vilde være uklogt at omstøde, da de ere lige saamange Drivfiedre til ædel Daad. Desuden bevise Schweitz's tidligste Aarbeger dets Folks store Selvfornægtelse, og jeg er overbeviist om, at Winkelrieds Daad har langt større Fordringer paa Troværdighed, end Sagnet om Tell og Æblet.

Midt paa Dagen standsede vi, for at tage en goûter, og en saadan goûter har jeg aldrig nydt tilforn. Vi forlangte en Frugttærte, og, o, Vellugt og Blomsterduft! de satte en af Hvidekøl tillavet Kage for os, som efter Vertindens Paastand, var en meget god Frugt i sit Slags. Det følger af sig selv, at vi ikke spiste mere deraf, end vi havde Lyst til.

I Dag traf vi paa færre Bøndergaarde end sædvanligt, skiøndt Landet syntes os at være frugtbart og vel opdyrket. Som vi atter nærmede os Argau, bemærkede vi den tilforn omtalte Vandingsmaade. Vi kom forbi et gammelt Slot; skimtede atter Aarberg, giennem

en Aabning i Biergene, men fra en aldeles modsat Side, end den, hvorfra vi først havde betragtet denne Stad; saae et Slot, der havde en yndig Beliggenhed paa Jurabiergenes Afhang; naaede Aarfloden, hvor femten Mand roede en Baad imod Strømmen; og standsede i rette Tid i Langenthal, hvor vi havde isinde at tilbringe Natten, for at opfylde den Tomhed, som Hvideløgene ikke havde formaaet at forjage.

Det var en net Landsby, beliggende i en deilig, skiondt aldeles flad, Egn. De vil erindre, at vi atter befandt os i den store Aardal, som udgiør det District, der adskiller Jurabiergene fra Alperne. Giestgiverstedet, hvor vi toge ind, kunde siges at være landlig Velbehagelighedens sande Ideal. Verten var en trohiertig, trivelig Landmand, sikkert en Øvrighedsperson paa en eller anden Maade; forekommende uden at være krybende, velvillig, tienstagtig og redebaand til at opfylde alle vore Ønsker, uden at udvise en støiende Tienestiver eller egennyttige Hensigter. Kort sagt, han dannede netop Modsætning til en ærlig amerikansk Giestgiver og besad en heldig Blanding af hvad en frisindet Mand bør være, forenet med hvad En, der driver hans Næringsvei, finder overeensstemmende med sin egen Fordeel at blive. Da jeg gik som en bovlam Hest, spurgte han mig godlidende, om jeg var kommen til Skade. I det jeg berørte mine Lægge, svarede jeg blot: „Rigibierg". Den Latter, som

fulgte paa mit Svar, var hjertelig, godmodig og syntes at være blandet med inderlig Fryd over hans Bjergers Triumph. Den var smitsom, og et lystigere Bekjendtskab blev aldrig knyttet tilforn. Vi fik fortrinlig Thee, et godt Aftensmaaltid og saa gode Senge, som kunne redes med Fieder — et Materiale, der burde erklæres for forbudne Varer med Hensyn til en vederqvægende Søvn. Giestgiverens Datter, der ved sin forstandige og sædelige Opførsel ogsaa erindrede os mægtigen om Hiemmet, opvartede os paa vort eget Værelse.

Der findes mange Fabriker i Langenthal, og i Nærheden af Samme, skjøndt beliggende i Canton Lucern, er et Munkekloster. Munkene ere Dominicanere, og man berettede os, at de vare tre og tredive i Tallet.

Paa Veien fra Langenthal traf vi paa den første „garde champêtre," som vi havde mødt i Schweitz. I Bern er der Overflødighed af Gendarmes; de ere let bevæbnede; i Almindelighed seer man dem med et over Ryggen hængende Gevær, med en bruun Uniform, Schako og Sabel. Skiøndt de ere mindre militairiske end i Frankrige, ere de dog i Virkeligheden Soldater. Vi Amerikanere ere som oftest altfor meget vante til at sammenblande Tingen med Skyggen ved slige Leiligheder. Det er Mode at sige, at vi, ved vor engelske Herkomst, have erholdt en god Opdragelse, som gier os skikket til at nyde vor Frihed. Jeg troer, at denne

Paastand er meget ugrundet. Det er vel sandt, at nogle af den engelske Lovgivnings ophøiede Grundsætninger vænne Undersaatten til Udøvelsen af visse Rettigheder og besiæle ham med modig Bestemthed til at forsvare dem. Men hvor findes ikke lignende Følelser, naar det gjælder vore Rettigheder? Der gives intet saa trykkende Tyrani, at det ei skulde respectere Rettigheder, hvor stor Monarkens Myndighed paa Papiret end maa være. Den store Forskiel, i denne Henseende, imellem England og de øvrige europæiske Nationer, er opstaaet paa Grund af den Kiendsgjerning, at dette Lands Rettigheder ere tilstaaede ved Theorie, medens de paa Fastlandet existerende Rettigheder alene kunne betragtes som Gave af Monarken. England besidder desuden fortrinlige Privilegier og Institutionen af Edsvorne isærdeleshed har opvakt en Overbeviisning om Myndighed, der, store Misbrug uagtet, har bibragt Undersaatten Holdning og Tillid. Denne eiendommelige Folkeret og Folkefrihed har alligevel medført lige saamange Misgreb og Mangler som Fordele. Tag, som Exempel, det høitravende Privilegium at: „Enhver Mands Huus er hans Fæstning." En tilsyneladende vigtig Forrettighed! som i et Statssamfund, hvor Hæftelser i civile Tilfælde letteligen vilde misbruges af Magten, muligen kunde have ydet nogen Beskyttelse imod et herskende Tyranni; men, naar vi indrømme den Grundsætning, at Skyldneren bør tvin-

ges til at betale, og at man maa forsikkre sig hans Person, for retligen at kunne sætte sig i Besiddelse af hans Eiendomme, efter hvilke sunde Begreber for Ret og Uret kan da en Lov forsvares, som sætter Skyldneren istand til at tilspærre sin Dør og lee af sin Creditor i Vinduet? Naar det er en Debitors Pligt at betale, og naar Retsforhandlingernes Gang fordrer, at han bliver fremført for Retten, da er det utilgivelig Urimelighed, at ville stemple en saadan Rettens Fornægtelse med Frihedens hellige Navn. Engelsk Lovkyndighed og engelsk Frihed vrimle af slige Modsigelser, hvoraf Mange ere gaaet over til Amerika som nedarvede Skrøbeligheder.

En af Følgerne af at betragte blotte personlige Rettigheder som politisk Frihed er: en Forverling af Aarsag og Virkning; og deraf opstaaer slige Fordomme, som Afsky for et Gendarmerie. Den politiske Frihed bestaaer ikke i Beskaffenheden af visse Forordninger, men i den Omstændighed, at Fleertallet i Staten besidder Magt til, i Sager af høieste Vigtighed, at foretage sig saadanne borgerlige Foranstaltninger og at udføre alle vigtige og souveraine Handlinger, som maatte være overeensstemmende med deres øieblikkelige Fornødenheder. En Stat, der udnævnte en Dictator, vilde, saalænge Folket bevarede sin Magt til at igienerholde sin Myndighed, i Virkeligheden være friere end den, som oprettede en Republik med en indskrænket Constitution og Værn mod de

Forandringer, som Tidsomstændighederne maatte medføre. Demokratier kunne underkaste sig en Martiallov, uden at tabe Noget af deres demokratiske Charakteer, saalænge de forbeholde sig Magt til atter at ophæve en saadan Lov. Saaledes kan et Demokratie overdrage til Gendarmer at udføre dets almindeligste Foranstaltninger, uden i mindste Maade at bringe dets politiske Fordringer i Fare. Love blive givne for at overholdes, og dersom en Mand med Gevær paa Skulderen er nødvendig til deres Overholdelse, er det sikkerligen intet Bevis paa at Friheden er i Fare, at man benytter slige Betiente, men beviser meget mere, at Folket er besluttet til at sætte sin Villie igiennem med Kraft. Frihed er ingenlunde Tøilesløshed, hvad enten den nu er opstaaet ved Privilegier eller Revolutioner, men er en vedblivende Myndighed hos Folket, at forfatte Lovene overeensstemmende med dets Tarv.

Paa vor Vei til Hiemmet (thi saaledes kalde vi de temporaire Vaaninger, vi beboe i disse fierne Lande) kom vi forbi Hindelbank og kastede mangt et længselsfuldt Øiekast til den lille, landlige Kirke, som omslutter Madame Langhans' skjønne Gravmonument. Efter en Times Forløb stege vi af Vognen i La Lorraine, efter en herlig Udflugt paa elleve Dage, i hvilken Tid vi neppe havde havt et eneste Øieblik slet Veir; en sielden Be-

givenhed i Schweitz, fornemmelig imellem Biergene. Regn er i Sandhed det Eneste, der forstyrrer et Sommerophold i disse Cantoner.

Fiortende Brev.

Cantonal Høflighed. — Aarstodens venstre Bredde. — Veien til Thun. — Magt til at modstaae fiendtlige Indfald. — Fortsættelse af Reisen til Neuhaus. — Et engelsk Ægtepar. — Unterseen. — En aristokratisk Veiviser. — Panorama af Rügen. — En engelsk Pige. — Interlacher-Dal. — Brienz. — Vandfald — Myntvæsenet. — Udsigt fra Brünning. — Lungern. — Politiet i Unterwalden. — Ufuldkommenhed ved Forbundsforfatningen. — St. Nicholas de Flüe Kirke. — Kors. — Sarnen. — Forverling med en Englænder.

Kiære — — —,

Sveitserne overgaae os vistnok i Høflighed, naar de tale om andre Cantoner. Jeg erindrer ikke at have hørt en eneste grov Allusion, et eneste uhøfligt Udtryk eller noget Slags Spot i de Bemærkninger, som hyppigen giøres i Aviserne med Hensyn til deres Naboers Forholdsregler. Det morede mig meget, for nogen Tid siden, at see Folket i en Proklamation blive kaldet: „Det hæder-

lige Publikum." „Det agtværdige Canton — —," „Det hæderværdige Canton — —," ere meget almindelige Betegnelsesmaader imellem de forbundne Stater. I Amerika gjøre vi os ikke Lidet til af vor fælleds Herkomst, vort Broderskab og nøie forenede Existence og behandle hinanden kun altfor ofte med en upassende Fortrolighed, medens der i Sandhed er langt mindre virkelig Forskiel (der er Overflødighed paa indbildt) imellem en Skipper fra Kennebunk og en Planteur fra Arkansas, end der i Almindelighed findes imellem to sveitserske Bønder, hvis Hytter kunne staae i samme Dal.

Efter at have tilbragt tre Dage i la Lorraine for at ordne vore Anliggender, forlode vi atter Bern, for at reise til Thun. Vi fortsatte denne Gang vor Vei langs med Aarflodens venstre Bredde og vare særdeles tilfredse med de Udsigter, den frembød os. Flere Slotte eller, rettere sagt, flere Lyststeder kom tilsyne, end ved forrige Uflugt; og som vor Higen efter de mere ophøiede Naturscener aftog, begyndte vi at finde tusinde nye Yndigheder ved et mere almindeligt Landskab. De Dele af Schweitz, som ikke fuldkomment befinde sig imellem Biergene, kunne, hvad landlige Natursceners Simpelhed angaaer, kappes med de herligste Egne i andre Lande, da de, foruden alle slige Sceners almindelige Anstrøg, tillige besidde den Fordeel, at have Jurabiergene og Alperne til Ramme. Paa vor Fart til Thun dannede

Stockhorns brune Afhang Baggrunden til den yndige, landlige Egn, giennem hvilken vi reiste; dette Bierg hæver sig fem tusinde Fod over Thunersøen, eller er en Fierdedeel høiere end Kaatskills høieste Top, og staaer næsten syv tusinde Fod over Havets Overflade. Bag dette hævede Blumelisalp sin sølvhvide Top, straalende, reen og blindsende liig en Glorie.

Paa denne Side af Floden er Veien langt skiønnere, end paa den anden. Vi foere hen over en udstrakt Plaine, havde det maleriske, lille og gamle Slot lige ud foran os og dreiede om Stadens Mure, næsten en halv Time førend vi ankom til nogen Port. Murene ere opførte af smaa, uhuggne Stene og forhøie Landskabets Ynde ved Hielp af deres Bastioner og runde Taarne, hvilket, troer jeg, er deres største Fortieneste. Det er neppe muligt at befæste nogen Stad i Schweitz imod den nyere Krigskonsts Angreb, da de Alle ere omgivne af Høie, der beherske dem. Hist og her findes der vel en Undtagelse, men dette Lands sande Politik bestaaer i at møde Fienden paa Dørtærskelen. Den hele Egn er en eneste stor, naturlig Bastion; og Frankerige eller Østerrige vil sikkert komme til Undsætning, saafremt denne eller hiin Magt vilde vove et Angreb. Dog have Sveitserne seet russiske Bataillioner storme mod deres Biergpasse. Forbundet er blevet dannet og vil blive holdt sammen ved et udvortes Tryk snarere end ved

nogen naturlig, indre Forbindelse. Dersom Savoyen, Nizza, Tyrol og Voralbiergene lagdes ind under dets Territorium, da vilde Schweitz udgiøre en Magt, der var istand til at forsvare sig selv og danne en Stat, som var uden Lige i sit Slags, saavel med Hensyn til Landets Beskaffenhed, som til dets Beboeres landlige Sæder. „Les hornorables cantons", saaledes som de nu ere, vilde geraade i en ikke ringe Forlegenhed, naar de skulde modstaae et eller andet mægtigt Forbund, som det der deelte Polen imellem sig.

For anden Gang bleve vi behandlede med saamegen Ligegyldighed, for ikke at sige noget værre, i det fornemste Giestgiversted, at vi forlode Huset og toge ind i „La Croix Blanche." Veiviseren, som alt var antagen, viste sig meget forundret over denne Forandring og forsikkrede, at vi forlode det fornemste Huus i hele Staden. Vi gave ham at forstaae, at mindre Fornemhed og mere Høflighed vilde behage os bedre. Vi fandt, at have vundet ved Byttet, i det mindste i den sidste Henseende, uagtet de gode Folk i „la Croix Blanche" syntes at blive ligesaa meget forundrede som Veiviseren, ved at finde Englændere, der vilde bære dem med et Besøg. De veed, at vi i Almindelighed ansees for Englændere paa Europas Fastland; og jeg har for længe siden opgivet Forsøget, at forklare Forskiellen. I Frankrige lader dette sig ganske godt giøre, naar man bemær-

ker, at man kommer fra det Land, hvilket de Franske for nogle og halvtredsindstyve Aar siden skienkede Uafhængighed. Saa fuldkomment ere de Franske overbeviste om de glimrende Virkninger af deres Intervention i vor Frihedskamp, at, da jeg engang opfordrede en forstandig fransk Ven at nævne de Slag, i hvilke de franske Tropper havde været deelagtige, blev Svaret: „Mais dans toutes les batailles, n'est ce pas?" Frankrige er alt for rigt paa Seire til at det skulde tilegne sig vore ringe Fordringer paa krigerisk Hæder.

I Thun tog jeg Afsked med mit øvrige Reiseselskab, der begav sig hiem, medens jeg, med en Vandringsstav af Asketræ i Haanden, sex Fod lang og forsynet med en Jernspids, ledsaget af Veiviseren, som bar min Vadsæk, atter indskibede mig til Neuhaus. Jeg havde leiet en Baad til mig selv alene og stod netop i Begreb med „at støde fra Land", da en Englænder, med Kone og Datter, giorde det Forslag, at reise i Selskab med mig. Da det vilde have været uhøfligt at afslaae hans Begiæring, gav jeg mit Samtykke. Konen var simpel og ligefrem; men Manden var en ægte John Bull, der endog syntes at betragte Jomfruens Top med taus Foragt, som om der var skiønnere Gienstande af samme Slags at see i England. Da jeg hændelsesviis giorde ham opmærksom paa et i det for os liggende Maleri fremragende Punkt, syntes den Maade, hvorpaa

han gav mig Bifald, at ſige: „Det var meget ſmukt af Schweitz at være," og eengang, da jeg henvendte hans Opmærkſomhed paa det yndige Syn, Solen frembød ſom den beſkinnede en Biergtop, mumlede han et Svar og begyndte ſtrax derpaa at fortælle mig, hvor billigt Bedekiød var i Herefordſhire. Hans Kone, et lille Fruentimmer af blidt Udſeende, ſyntes at være vandt til altid at være af hans Mening; men det forekom mig, at hun kaſtede længſelsfulde Blik mod Biergene, og jeg tvivler ikke om, at deres Beſøg i Schweitz er blevet foranlediget af hendes hemmelige Beundring af Naturen. Han hævner ſig ſandſynligviis for den Uro, hun har forvoldt ham, ved ideligen, naar de ere alene, at udbrede ſig over de Coteletters Fortrinlighed, ſom de nu, uden videre Uleilighed, kunde have fortæret i deres Hiem.

Det gjorde mig ikke ondt, at blive af med min mandlige Ledſager i Neuhaus. Han tilbød mig ſamvittighedsfuld at betale ſin Andeel af Leien for Baaden; men, endnu ærgerlig over hans Bedekiød, afſlog jeg, lidt en grand seigneur, at tage imod hans Penge. Det var tydeligt at ſee, at han baade blev forundret og fornærmet, og for at ſtille ham tilfreds, tog jeg Halvdelen af det tilbage, ſom jeg nyligen havde givet Folkene i Baaden. Vi ſkiltes venſkabeligen fra hinanden, og jeg blev beæret med et forundringsfuldt Blik og en

dyb Compliment; thi Ligegyldighed for Penge er vis paa at indgyde Agtelse i England. Vi vare ikke komne fem Skridt fra Selskabet, førend Veiviseren tilhvidskede mig, at Englænderen havde betalt for lidt, da hans Andeel var Tresemtedeel og ikke det Halve. Min Daarskab, i Begyndelsen at afslaae at modtage Noget, havde ærgret ham, og nu var han ligesaa bedrøvet over den Uvidenhed, jeg lagde for Dagen ved Regnskabets Opgiørelse. Slige smaa Træk af Folkecharakterer morede mig — men jeg veed ikke hvorledes det gaaer til, at den Smaalighed, man møder imellem disse ophøiede Bierge, opvækker større Mishag, end hvor Landet er fladt!

Eftermiddagen var skiøn, og jeg besluttede, at tilbringe Resten af Dagen med at giennemstreife Interlacherdalen, som ligger imellem Thuner- og Brienzersøen. For at undgaae den Skare Reisende, som besøge Giestgiverstedet paa dette Sted, leiede jeg et Værelse i Unterseen for Natten. De, der opsøge Badehuse, Hôteller og moderne Spadseretoure i et Land som Schweitz, ere i Almindelighed ikke skabte til at nyde dets Skiønheder, og jeg undgaaer dem, fordi de forstyrre mig. At blive funden i en saadan Stilling er næsten prima facie Vidnesbyrd om ikke at være skikket til at nyde de majestætiske Scener, som Landet frembyder. Efter at have erholdt et roligt Værelse, begav

jeg mig afsted, fulgt af den for min Vadsæk befriede Veiviser, en Veteran, der havde tilbragt sit Liv med denne Haandtering. Som vi skrede frem, begyndte den gamle Mand Samtalen, og jeg opmuntrede ham, for saa hurtigt som muligt at bringe ham til den egentlige Kierne. Under Samtalens Løb mærkede jeg snart, at han gav Demokratiet til Priis for saa billigt Kiøb, som en parvenu, der fuldkomment havde forglemt den Kamp, som hans egen Opkomst havde kostet. I det han udbredte sig mere om de frisindede Cantoner, bemærkede han, at Mænd af hans Slags burde have Stemme i de offentlige Anliggender. Dette var nu virkeligen et betydningsfuldt Vink, et Slags Beviisførelse, som bevægede mig til Latter, trods min Beslutning, at omhandle Sagen med Alvor. Tydsk var hans Modersmaal, og jeg spurgte ham om, hvorledes han syntes om Tydskerne?

„Ikke saa godt som om de Franske," var hans Svar.

„Men Franskmændene faldt ind i eders Land, slæbte eders Skatte med sig og tilføiede Schweitz paa andre Maader megen Ulempe."

„Det er vel sandt; men Soldaterne behandlede os bedre end Tydskerne. I Husene vare hine meget høflige mod Fruentimmerne og kunne leve af lidt Brød,

og et Hvideløg. Monsir, en Tydsker spiser ligesaa meget som tre Franskmænd."

Imod det sidste Argument kunde der Intet siges, fornemmeligen i et Land, hvor Halvdelen af Befolkningen sieldent smage Kiød.

Denne Følelse for de Franske, som et Folk betragtet, er meget almindelig i alle de Lande, i hvilke de ere trængt ind. Jeg har ikke været i Spanien siden den sidste Krig, men Mange, som have været der, underrette mig om, at de Franske staae høiere i Indbyggernes Agtelse, end deres engelske Allierede. Her gives i Almindelighed de franske Tropper Fortrinet fremfor Tydskerne og Russerne, da Folket meget viseligen skielner imellem Anførernes Rolle og deres, der blot adlyde. Alt dette er dog ikke andet end en meget almindelig Kundskab om Middel og Diemed. Ingen stor Menneskemasse savnede sandsynligviis nogensinde mere Moralitetens første Grundsætninger, end Armeerne i den franske Revolution; og dog lykkedes det dem, fordi de ikke fornægtede den da existerende Folkecharakteers Forekommenhed, at tiltvinge sig et bedre Omdømme, end det vistnok vilde have været Tilfældet ved større Redelighed forenet med mindre Tact.

Vi begave os hen til Mundingen af det store Svælg, som fører til Lauterbrunnen, og stege op af en lille Høi, ved Navn Rügen, som staaer nærved Ind-

gangen til Samme. En Høi, siger jeg, thi saaledes forekom den Diet imellem dens ophøiede Omgivelser, men da vi stege derop, fandt vi, at det i Virkeligheden var et Bierg, næsten af samme Høide som vort eget Visionsbierg.

Det herlige Panorama, som her udbredte sig, belønnede mig noksom for min Møie. Wengernalp syntes at tabe sig imellem den Skare af Kæmper, som ragede over den, og jeg kunde neppe overtale mig til at troe, at det virkeligen var det Bierg, fra hvilket den lavere Verden havde seet saa lille og fierntliggende ud. Bag Wengern hævede Jomfruen og Eiger deres glindsende Toppe mod Skyerne, beskinnede af den nedgaaende Sol, hvis Straaler syntes at falde frosne ned af deres sneebedækte Sider.

I Nærheden af det lille Bierg findes en Ruin og en Slette, hvor Bønderne ere vante til at holde deres landlige Lege. En Fest af dette Slags omtales i Forbindelse med Madame de Staël, som var nærværende; men hvad skulde Madame de Staël, og endnu mindre hendes Indfald komme i Berørelse med det ophøiede Altar, som Guddommen her har opreist til sin Forherligelse! Jeg bemærkede over tredive Fod høie Lærketræer vore frem af den smulnende Klippevæg.

Brienzersøen er næsten ligesaa lang som Otsego, betydelig bredere, men mindre indskaaren af Bug-

ter. Her ophører Ligheden. Istedetfor at være omgiven af Høie, der ere fem til sex hundrede Fod, er Brienzersøens Leie imellem Bierge, som kløve Skyerne. Disse Klippemasser staae ofte næsten lodrette, uagtet Sennehytter klynge sig til deres Bringer og mægtige Vandfald strømme ned af deres Sider. En eller to Der vilde giøre Landskabet fuldkomment.

Da vi vendte tilbage, hørte vi en qvindelig Stemme, der sang en engelsk Vise, i Buskadset. Et Øieblik derefter mødte vi en nydelig, ung, engelsk Pige paa den snevre Fodsti; hendes Hat hang i et Baand ved den ene Finger, som om hun havde været ude paa en simpel Aftenspadseretour i Nærheden af sin Faders Gaard. Selskabet, til hvilket hun hørte, var ikke langt tilbage. Hendes Toner ophørte, saasnart hun fik Øie paa mig, og det dybe Buk, hvormed jeg hilsede hende, da jeg gik forbi, blev ikke ændset. Hun antog mig for en Englænder og vovede endog i Schweitz ikke at iagttage en simpel Høflighedshandling, af Frygt for at jeg ikke nøiagtigen skulde høre til en saa ophøiet Classe som hun selv „hiemme". Dersom jeg var bleven antaget for en af Fastlandets Europæere, vilde det have været en anden Sag; uagtet det er et Spørgsmaal, om jeg, hvis hun havde kiendt mit virkelige Fødeland, vilde være undsluppen uden at møde et vredt Øiekast fra hendes Side.

Slige Møder med Reisende ere sieldent behagelige. Fremmede, som vedblive at være deres „Fladlandsvedtægter" hengivne, omgivne af slige ophøiede Scener, forekomme mig at vise Ringagt for den malerisk skionne Natur. Jeg forlod netop et Sted, hvor en ung Sveitserpige stod i herlig Harmoni med det hende omgivende Landskab. Nærved en Ruin ligger en lille Eng i Dalen. Solens sidste Straaler beskinnede den, og en nydelig Bondepige, med opløste Haar, samlede med Riven det sparsomt afmaiede Græs. Hun var fuldkommen alene og syntes at være ligesaa uskyldig og tilfreds, som hun sikkert følte sig tryg. Om denne Piges Stilling end skulde have været beregnet paa at forhøie det Maleriske ved denne Naturscene, saa bemægtigede denne Mistanke sig mig først, da vi mødte det engelske Selskab.

Da vi stege ned af det lille Bierg, roede flere Baade henimod den os nærmest liggende Strandbred, og Aftenen var; som Englænderne sige, fuldkommen vederqvægende. Jeg har forglemt at fortælle Dem, at jeg klattrede ind i det ødelagte Taarn, hvor jeg skræmmede to sorte, meget ildevarslende Fugle op fra deres Reder. Jeg haaber, dette ikke vil medføre nogen Ulykke!

Disse Bierge frembringe undertiden pludselige og overraskende Virkninger. I Aften, da jeg forføiede mig til Sengs og efter at Lyset var udslukt, overra-

skedes jeg af Nattens rædselsfulde Mørke. Jeg gik til Vinduet, Alt svævede i Dunkelhed; lidt efter lidt hævede jeg mit Blik for at opdage en eller anden Stierne, da fandt jeg dem skarevijs ordnede om Siderne af den sorte Klippemasse, som truer Unterwalden, og Himmelen var klar og skyfri.

Den følgende Morgen befandt jeg mig, førend Boderne bleve aabnede, paa Veien til Interlachen. Da jeg, ventende paa Veiviseren, gik frem og tilbage i Nærheden af det dybe Svælg og beskuede dets ophøiede Mysterier, indhentede den ærlige, gamle Karl mig, opfyldt af den Efterretning, at Jægerne og Veiviserne fra Grindelwald virkeligen havde isinde at bestige Jomfruen, og at Forsøget skulde iværksættes inden nogle Dages Forløb. Han tilføiede, at saamange Fremmede havde foretaget sig at forsøge derpaa, at disse Biergbeboere vare blevne opæggede til at forekomme dem, til Helvedtiens Ære. Det vil give Dem en Idee om Alpenaturens Maalestok saavel som om Atmosphærens Gjennemsigtighed i denne Høide, at jeg i Morges, skiondt over tre Mile fiernet fra Stedet, tydeligen saae den lille, ovneformige Hule i Sneen, hvorfra den Lavine rulledde ned, som i det Forgaaende blev beskreven! Den forekom mig ikke at være mindre, end da jeg opdagede den fra Wengernalp. Dog er det muligt, at endnu mere Snee er styrtet ud fra den samme Hule siden den Tid,

vi bestege dette Bierg; thi jeg bemærkede en Klippe paa selve Wengern, der den Gang var sneebedækket og nu stod ganske nøgen.

Interlachen-Dal er prydet med nogle af de skiønneste Valnøddetræer, jeg nogensinde erindrer at have seet. Største Delen af de moderne Reisende i det store Giestgiversted havde endnu ikke forladt deres Senge; ikkun to til tre søvnige Tienere vare paa Benene. Dog mødte jeg to Damer, der spadserede under de deilige Træer; men de syntes snarere at meddele hinanden Hemmeligheder, end at beundre Naturen, da den Enes Tunge var i stærk Bevægelse, og Begges Øine vare fæstede til Jorden — netop saaledes som en hele Siælen opfyldende Fortrolighed skiænkes og modtages.

Mandskabet i Baaden var færdigt, og inden en halv Times Forløb befandt vi os paa Brienzersøen. Der fandtes hverken Viingaarde eller Kornmarke paa de steile Klippevægge, der omgave den; men Græsgange bedækkede de fleste af Biergenes Sider og strakte sig paa nogle Steder lige op til Toppene.

Brienz ligger umiddelbart under et Bierg; en farlig Stilling i Schweitz, hvilket flere Jordskred have bevidnet. Som Baaden nærmede sig, talte jeg hundrede og tyve brune Tage, foruden Kirken, som er af Steen og som staaer paa en høi Klippe, lidt adskilt fra Husenes Klynger. Flere Cascader, som vi havde seet i

August, vare fortørrede, da Sneen, hvorfra de fik Tilløb, nu var aldeles smeltet. En Biergstrøm bruser giennem Byen, som for fire Aar siden havde bortskyllet nogle Huse og druknet Beboerne. Lynild, Vandhoser, rivende Biergstrømme, Jordskred eller snarere Indstyrtning af Klippemasser og Laviner, disse ere de i Schweitz stedse tilbagevendende Landeplager. Dertil kommer endnu Hagelbyger. Jeg erindre ikke, om jeg har fortalt Dem, at der findes Assurance Compagnier paa nogle Steder i Europa og i dette Land isærdeleshed, som forsikkre mod Haglens Ødelæggelser. Dette er en Forsigtigheds Jagttagelse, der endnu ikke har naaet til os, skjøndt jeg troer, vi have en lignende Indretning mod Hestetyverier. Iøvrigt indrømmer jeg, at Assurancecompagnier afgive Beviis paa vor Civilisations høie Standpunct.

Baadsmandskabet viste mig en Muur i Nærheden af Strandbredden, som hævede sig omtrent tre Fod over Indsøens Overflade, og fortalte, at de med deres Baad havde seilet derover endnu i Sommer. Denne Aarstid, sagde de, havde været særdeles tør og varm, hvilket er meget fordeelagtigt for Reiserne i Schweitz.

Vi forlode Brienz tilfods, og kom snart efter at vi havde forladt denne Stad til de vidt udstrakte Ødelæggelser, som to brede Biergstrømme havde anrettet. Den Ene, fortalte man mig, havde aldeles bortskyllet en

Landsby; Børn vare blevne reddede, hvis Forældre man ikke kunde gienfinde; hine bleve opkaldte efter Landsbyen; en af vore Baadsmænd nedstammede fra denne ubekiendte Slægt. Naar Alt kommer til Alt, befinder han sig i samme Stilling som Nitiendedelen af Menneskeheden, der ikke kiender noget til sine Forfædre.

Vi forlode snart Landeveien og begyndte at stige op af Bierget over dyrkede Marker, der overalt vare bestroede med Hytter. Efter at være kommen forbi en ydmyg, lille Flække, hvorfra Udsigten over Indsøen var skiøn, begyndte Opadstigningen at blive steilere. Vi kom derpaa ind i en Skov og gik, paa en god Rytterssti, rundt om Bierget. Vi naaede et Sted, hvor et fremragende Klippestykke var faldet tvers over Veien og havde bedækket sex til syv Acres med Steen og Gruus; dog var det ingen let Sag, at udfinde det Sted i Klippen, hvorfra denne uhyre Masse var rullet ned. En Dal kan her opfyldes eller ødelægges, og det Bierg, fra hvilket Ødelæggelsen udbredte sig, staaer, tilsyneladende ligesaa lidt aftaget i Størrelse, som det selv har holt til den anrettede Forstyrrelse. Fra dette Punkt, hvor jeg standsede for at hvile mig, kom en Deel af den yndige Sø indenfor vor Synskreds, og jeg betragtede tre Vandfald, der i svimlende Høide styrtede sig ned i Afgrunden. Endog det ene Vandfalds Brusen hørte vi tydeligen tvers over den brede Dal. Over syvhundrede

Fod styrtede det sig ned og hoppede spøgende fra Klippe til Klippe. Den hele Slette for neden var bestrøet med mørke Sennehytter; jeg talte henved tre hundrede.

Opadstigningen var ikke besværlig; Stien snoede sig hen under Bøgetræernes Skygge, hvilket, formedelst Dagens stærke Varme og den vel ikke betydelige, men vedholdende Anstrængelse, var os meget behageligt. Klippeblokke laae adspredte overalt, men der voxede Træer imellem dem Alle, hvilket var et sikkert Tegn paa, at Aarhundreder vare hengaaede siden deres Fald.

Endeligen kom vi til et Punkt af Bierget, hvorfra der aabnede sig Udsigt over Meyringen og den hele yppige Egn. Ulykkeligviis var der ingen Taage, og Scenen var mindre fortryllende, end da vi først beskuede den. Desuden var Nyhedens Interesse forbi, og jeg følte mig nu mere oplagt til at dadle og forbedre; maaskee var jeg bleven forsigtigere og mindre overilet i mine Domme, mindre hengiven til Beundringens Indflydelse og viste mere Selvbeherskelse og Rolighed. At reise er en Konst saavel som nogen Anden, og den erfarne Reisende har ligesaa meget forud for den endnu Ubevandrede, som Konstkienderen for den blotte Beundrer. Jeg havde ophørt at jage efter Draperier, Fingre, Næser og slige Bisager ved et Maleri, og havde nu lært at opfatte Ideer og Udtrykket i Samme.

Aarfloden brusede lige under den nysnævte Klip-

pespids. Dens Leie var næsten bleven opfyldt med Gruus og Smaastene, som Alpbach, en Biergstrøm, skyllede ned fra den anden Side af Dalen, medens den igiennem over halvtredsinstyve smaa Canaler, der ligesom Myrer giennemrodede Jorden, banede sig Udløb i Aar. Paa denne Maade blev Stedet noget sumpet, medens det Hele gik tabt for Øiet, naar man passerede Stedet paa den nedenunder liggende Landevei.

Herfra vendte vi os, næsten i en ret Vinkel, mod Toppen af Brünig*; dette er Biergpassets Navn. Efter tyve Minuters Forløb naaede vi Græsgangene og Engene, som ligge i Svælget mellem to høie Bierge, hvilke vi lykkeligviis ikke behøvede at bestige. Stedet var eensomt og skiønt; uhyre Klippestykker vare spredte rundt om paa det yppige Græs, som om dette Sted fordum havde været en Valplads, paa hvilken Biergene havde affyret deres Feltstykker mod hinanden.

Nu begyndte Nedadstigningen, eller, rettere sagt, vi opherte at stige høiere til Veirs. Snart efter mødte jeg vor gamle Bekiendt, Biørnen, hugget ud i en Steen; et Tegn paa at jeg atter befandt mig ved det store Cantons Grændser. Paa dette Sted betraadte vi Unterswaldens Territorium, Winkelrieds Fødeland og et af de smaa Districter, der først modsatte sig Østerriges Magt. Enkelte Sennehytter findes adspredte hist og her ved

* Eller: Brüning.

dette Biergpas, og ved en af disse erholdt jeg en Drik Mælk, saa vederqvægende, at jeg længe vil mindes den, efter at mangt et glimrende Giestebud er forglemt. Da jeg mindedes de amerikanske Skoves velmeente Giestfrihed, vovede jeg neppe at tilbyde Betaling derfor paa et Sted, der havde et saa romantisk Udseende, men, det gjør mig ondt at maatte tilstaae det, Pengene bleve ikke tilbudt forgiæves. Jeg troer, at Sveitserne i Almindelighed maae blive ansеete for civeliserede nok til at lade sig betale. Enhver veed, at dette beroer paa Fordringernes Hyppighed, og, i det Hele taget, er den, der har Midler til at betale, bedre faren, naar Betaling bliver ham affordret; og dog forekommer det En, at den idelige Griben efter Penge ikke synes at være paa rette Sted imellem disse vilde og pragtfulde Omgivelser, hvor man kunde ønske, ingen anden Mynt var gangbar, end den af Naturen prægede.

Da Talen er om Penge, kunde det være passende, at berette Dem Noget om dette Lands matériel. For det Første findes her ingen offentlig Bank, og følgeligen ingen Papirpenge; Banquierene drive fornemmeligen Vexelforretninger, uagtet jeg formoder, at de ogsaa udlaane Penge og giøre sig betalt ved Forskiellen imellem den udlaante og tilbagebetalte Sum. Ethvert Canton har Ret til at slaae sin egen Mynt, og ethvert Canton, troer jeg, udøver den, uagtet de mindre indskrænke sig

til ikkun at præge Skillemynt. De gamle franske Kroner, der i selve Frankrige næsten aldeles ere blevne fortrængte af Fem Francsstykkerne, ere meget almindelige her og staae, som jeg hører, i lidt høiere Priis i Schweitz. De gamle Louisd'orer, af fire og tyve Francs Værdi, kunne ogsaa erholdes her og ere mest bequemme for Reisende. De fleste Cantoner præge Kroner, der gielde for fire Francs, og Guldmynter af samme Værd, som Louisd'orer og doppelte Louisd'orer, men de ere ikke meget almindelige. Flere af de ringere Myntsorter ere ikke gangbare udenfor det Canton, i hvilket de ere prægede, medens de slletteste tydske Penge modtages. De franske Penge ere gangbare i hele Europa, England alene undtagen. Sveitser-Francs gielde for halvanden franske Francs, et Forhold, der ofte bringe Reisende, som komme fra Frankrige, i Forviring. Da Leien i La Lorraine blev beregnet i Francs, forekom den mig at være særdeles billig, men da Betalingen blev erlagt forud, hvilket Reisende i Almindelighed giøre, havde jeg Grund til at finde den temmelig høit beregnet.

Da vi havde forladt det lille Huus ved Berns Grændser, hvor de for Mælken erlagte Penge have foranlediget en Udskeielse, som maaskee synes Dem at være paa urette Plads, skrede vi atter hen over Enge og Græsgange. Nu bemærkede jeg Veiviserens urolige og ængstelige Blik, medens vi gik hurtigen fremad, uden

at jeg var istand til at udfinde Aarsagen. Dog vare faa Minuter tilstrækkelige til at lade mig indsee den. Vi bestege en lille Høi, kom til et ubetydeligt Capel, der stod paa en Afgrunds Rand, og naaede et Punkt, hvor Veien pludseligen skiød sig ned i begge Unterwaldens Dale. Her ventede os en herlig Udsigt.

De har allerede læst saameget om Overraskelser og om overordentlige og uventede Landskabssceners Virkning, at jeg næsten frygter for atter at berøre denne Gienstand. Men jeg siger ikkun den rene Sandhed, naar jeg forsikrer Dem om, at den nærværende Overraskelse satte Kronen paa alle de foregaaende. I de fleste tidligere Tilfælde havde jeg ventet noget Overordentligt, og endskiønt mine Forventninger denne Gang vare blevne overtruffne saameget, havde jeg dog ikke kunnet troe dette Sted i Besiddelset af nogen fortrinlig Skiønhed. Jeg vidste, at Brünig var et berømt Biergpas, og at der var skrevet meget om dets Skiønhed; men jeg troede, at det havde Udsigten til Meyringen og Oberlandet at takke for sin Berømmelse, som vistnok i ethvert andet Land vilde være af særdeles Interesse, men med hvilken jeg, sammenlignelsesviis, var bleven lidt skuffet i mine Forventninger. Nu opdagede jeg først, at Brünig besad Tillokkelser af et ganske andet Slags, og at Udsigten fra dets nordlige Side langt overgik enhver Anden.

Saasnart Henrykkelsen af den første Beskuen havde

lagt sig noget, forlod jeg Stien og satte mig under Skyggen af et Træ, der stod ved Afgrundens yderste Rand, for bedre at kunne nyde Synet af dette herlige Maleri. Det hele Landskab strakte sig giennem en lang og noget snever Dal, der dog i det Fierne udvidede sig noget, og som mod Norden var begrændset af det vilde Pilatus- og det smilende Rigibierg. I Nærheden overskuede man Landsbyen, Engene og Lungernsøen. Denne var blaae og mørk og beskyllede et af de deiligste, landlig smykkede Bierges Skrent, som mit Øie nogensinde beskuede, da den hele brede Biergbringe bestod af yppige Græsgange og Enge overstrøede med Sennehytter. Denne Forgrund laae paa en nogle Mile lang og en halv Miil bred Terasse, nogle hundrede Fod under det Sted, hvor jeg havde taget Plads, og vel ligesaa mange Fod' over den fierne Sø og Sletterne ved Stanz og Sarnen, der dannede Maleriets Baggrund. Det hele meddeeltes en stor Dybde ved denne tilfældige Formation, og Atmosphæren var saa klar, at ikke en eneste Sennehyttes Omrids blev utydeligt.

Denne Landskabsscenes overordentligste Skiønhed bestod i det fortryllende Farvespil; thi medens Biergene syntes at kaste en dunkel Skygge tvers over Indsøen, kastede Vandet legende dets blaalige Tinter op af Biergskrenten. Et sieldent himmelblaat Skin syntes virkeligen at være udbredt over den hele Dal, saa usædvanligt

og dog saa blødt, at Øiet overraskedes paa den behageligste Maade. Den livlige, unaturlige Himmel, vi ofte see i nogle af de alt omtalte, gamle italienske Malerier, i hvilke Ultramarinen har holdt sig, efter at de andre Farver ere falmede, var ikke uliig dermed. I Midten skinnede Engenes yndige Grønsvær, hvis Farver syntes at svæve imellem de tvende flydende Legemer: Søen og Himmelen, og dæmpede, men forandrede ikke, de andre Gienstandes Schateringer.

Lungernsøen er omtrent en Miil lang og Skraaningen til samme Høide som Sarnensø, der udgjør dens nordlige Deel, er saa brat, at hiin Sø faaer Udseende af at være inddæmmet. Dette er, bogstaveligen talt, Tilfældet, men denne Inddæmning er Naturens Værk. Det omliggende District er for Øieblikket beskiæftiget med at grave en Canal giennem Klipperne, i den Hensigt, at formindske Vandfladens Høide i dette nydelige, lille Basin, hvorved man har beregnet at vinde tusinde Acres god Græsgang. Denne Indgriben i det Maleriske harmede mig, da jeg blev underrettet derom, men, naar Alt kommer til Alt, ere Indsøens Bredder saa steile og Vandet saa dybt, at Landskabet lider mindre Skade derved, end man ved første Blik skulde antage. I ethvert Tilfælde staaer denne Forandring ikke til at afværge, saafremt Indbyggerne af denne Dal have god Grund til at antage, at deres Græsgange ved dette Middel kunne

blive forstørrede. I deres Øine er en Øst en langt skiønnere Gienstand end en Indsø eller en Klippe; og saaledes, frygter jeg, er den herskende Regel, hvorefter det Skiønne og Ophøiede betragtes overalt af den større Deel af Menneskeheden. Kiærlighed til det Maleriske staaer ulykkeligviis ikke i den samme Forbindelse med den menneskelige Naturs første Fornødenheder, som Kiærlighed til Brød og Øst.

Jeg beklagede mig for Veiviseren over at Ebel ikke har ladet Brüning vederfares Retfærdighed. Herpaa begyndte den gamle Mand heftigen at ivre imod alle Bøger, Aviser og Landkort og opstillede den Paastand, at Ordet „Veiviser" aldrig kunde være bleven misbrugt, dersom Reisende ikke ved deres egen Skyld vare blevne ført i Vildfarelse. Han understøttede sin Paastand med den Tilstaaelse, at han, uagtet han hundrede Gange havde bereist Cantonerne, vilde komme galt derfra, naar han blev nødsaget til at sammentrænge sin Kundskab i en Bog. Jeg har rigtignok fundet en Mængde Feiltagelser hos Ebel, men, i det Hele taget, er det et af de nøiagtigste Værker af dette Slags, jeg kiender.

Efter at være nedstegen fra dette ophøiede Standpunkt til den beboede Verden, blev Sindet ubehageligen erindret om de Dødeliges Feil og Mangler ved en lille Pige, som ilede over en Slette henimod en Port, hvilken det lykkedes hende at lukke tidsnok til at kunne bede os om Noget, for at have aabnet den igien for

os. I Lungern standsede vi et Øieblik, for at nyde nogle Forfriskninger. Dette Sted er katholsk, som alle de i Skovegnene liggende Cantoner, eller de fire smaa Stater, som udgiorde den sveirserske Uafhængigheds, jeg siger ikke den sveitserske Friheds, Støttepunkt, thi Forskiellen herimellem er af høieste Vigtighed. Kirkegaarden glindsede af smaa, forgyldte Jern Monumenter, hvoraf mange vare smykkede med de Afdødes Afbildninger. Saaledes saae man Mand og Kone ved Siden af hinanden paa en i Jernet indlagt Plade, sædvanligen ret godt udførte. Paa mange af disse Plader talte jeg ikke færre end sex til otte Miniaturportaiter, som sikkert forestillede en heel Families Afdøde. Nogle vare ganske falmede af Ælde, Andre havde endnu et frisk og broget Udseende.

En yndig Vei løb nu langs med Søens østlige Bredde. Da vi ankom til dette skionne Vandbækkens nordligste Deel, blev det os let at see, paa hvilken Maade det var opstaaet. En Deel af et Biergs Sammenstyrtning havde, bogstaveligen talt, inddæmmet den ovenfor liggende Dal, og saaledes flyder nu Vandet, efter at have naaet en vis Høide, over den knuste og uordentlig sammendyngede Klippemasses lavere Steder, ned i den nærmeste Fordybning. Følgeligen gienoprette de gode Landmænd snarere Naturens gamle Orden, end

de kunne siges at krænke dens Love ved at grave deres Canal.

Fra dette Sted havde vi Udsigt til Dalen i Oberwalden. Dette Canton er inddeelt i to Comüner, som vore vigtige Smaafolk med saamegen Betydningsfuldhed kalde uafhængige og souveraine Stater — imperium in imperio — der hedde Ober- og Unterwalden. Lungern udgiør en Deel af hiin. I Størrelse er Unterwalden, saaledes er det fælleds Navn for hele Cantonet, det Trettende, og med Hensyn til Befolkningen det Tyvende af de to og tyve Forbundstater. Det ligger omgivet af de andre Cantoner, og hele Folkemængden udgiør omtrent tyve tusinde Siæle, som næsten er deelt i lige Dele mellem de to store, indre Magter. Begges Regieringsform er demokratisk, og Borgeren indtræder med det attende Aar i Besiddelse af sine politiske Rettigheder. Alle Lovene blive affattede i Folkeforsamlingerne, der dog ikke ere større, end flere af de i vore egne Stæder afholdte. Mange af vore Stæder have ti tusinde Indbyggere, og Oberwalden har ikke mere end ni tusinde.

Dette lille Samsund har mange ældgamle Grundlove. Saaledes kan i Unterwalden ikkun det saakaldte „Blodraad" afsige Dødsstraffe; dette er sammensat af det simple Raad, eller en til Udførelse af andre Forretninger af visse Øvrighedspersoner og Raadgivere dannet

Forsamling, og af alle Borgere, som have opnaaet deres tredivte Aar.

Der gives mange høitravende Titler i dette lille Land, saasom utallige Stadtholdere og Raader. Jeg formoder, at dette Omskiftningsprincip i Embedssager her ikke er af megen praktisk Nytte, thi man kan ikke godt indsee, hvor en saa liden Befolkning kan afgive tilstrækkelig Beskiæftigelse for saamange Embedsmænd. I et saadant Statssamfund maa Eensformigheden i Forretningernes Gang snart kiede. Befolkningen bestaaer i Almindelighed af Hyrder, der af Nødvendighed, saavel som maaskee af Tilbøielighed, have antaget de simpleste Sæder. Den er streng katholsk, og dette anføres ofte som et Beviis for, at den romerske Religion ikke absolut staaer i Modsætning til den mere udstrakte politiske Frihed. Imidlertid kunne ingen meget sikkre Slutninger drages, hverken for eller imod noget særegent System, ved at anføre Staters Exempel, beliggende som disse. Unterwalden har været uafhængig lige siden det trettende Aarhundrede; men det vilde sikkerligen være urimeligt at søge Grundene, der have sat et saa svagt Folk istand til i saa lang Tid at haandhæve dets afsondrede Souverainitet, i de locale Forhold, medens saa mange og mægtige Stater i denne Mellemtid ere blevne beseirede, deelte og tilintetgiorte. Selv Schweitz bestaaer ikkun ved dets Naboers fælleds Samtykke som

et Forbund, og Bevarelsen af dets forskiellige Deles særegne Rettigheder er en bydende Nødvendigheds Følger, forhøiede ved de til Oprindelse og Religion klæbende Fordomme, snarere end ved Institutionens eller Folkets særdeles Fortieneſter. Landet har ikke været de Omkostninger værd, som Erobringen deraf vilde have medført, da det ikkun formaaer, at yde dets Beboere et høist tarveligt Udkomme og ikke besidder noget andet politisk Værd end som Grændsemuur, hvilken Egenskab det langt bedre kan haandhæve som en neutral Stat end som en afhængig Provinds. Dog er det ikke usandsynligt, at disse smaa Cantoners Religion indirecte kan have bevirket deres gienſidige Uafhængighed, og at den personlige Frihed er dem tilstaaet som Belønning for Opoffrelser; thi det er store og vedvarende Opoffrelser som Schweitz er nødsaget til at giøre, for at haandhæve Forbundsforfatningen, hvilket Enhver ved nøiere Betragtning let vil kunne indsee.

For en saa lille og næsten til de samme Interesser henviist Nation, frembyder en Forbundsforfatning neppe nogen Fordeel, medens den nødvendigviis medfører mange væsentlige Mangler. Forskiellihed i Love, Mangel paa Samvirken, Forvirring i Forretningsførelsen, gientagne Grændsestridigheder, Tvist begrundet ved selve Constitutionen og mangfoldige lignende Kilder til betydelige Onder, udgiøre upaatvivligen den almindelige Priis, hvormed en Forbundsforfatning bliver betalt. Tydskland og

vor egen tidligere Erfaring afgive Beviis herpaa; og i Schweitz føles det dagligen. Disse forøges endog væsentligen i dette Forbund, formedelst dets ubetydelige Størrelse og dets Medlemmers store Antal. Alle de liberale og oplyste Sveitsere, med hvem jeg har talt, ere enige i, at det nærværende Regieringssystem er ufuldkomment. De Fleste ere vel indtagne imod en Sammensmeltning til et eneste Statslegeme; thi Stædernes Indvaanere sætte sig imod at see deres Politik bragt i Overeensstemmelse med Biergbeboernes; men de ønske en Unionsforfatning, liig vor egen, istedetfor den konføderative, — de forlange en Centralregiering, som, i visse fælleds Anliggender, kunde handle umiddelbart i det hele Folks Interesse, uden enkelte Agenters Mellemkomst, hvis Myndighed er hentet fra en forskiellig Kilde. Kort sagt, i Schweitz bestaaer der et bestandigt, naturligt Hang, betinget af Indvaanernes virkelige Interesse, til at slutte sig nærmere sammen, som bekæmpes heftigen og heldigt af Vedtægters og Fordommes Magt. De store, velhavende og befolkede Egne bekiende sig til den protestantiske Religion; Zürich, Bern, Basel, Schaffhausen, Waldeck, Neufchatel og Genf ere næsten aldeles protestantiske Cantoner. Disse syv Stater indeholde næsten Halvdelen af hele Schweitz's Befolkning, og sandsynligviis mere end Halvdelen af dets Rigdom. Appenzell, Sankt Gallen, Graubündten,

Argau og Thurgau ere næsten deelte i lige Dele imellem de to Kirker, hvoraf følger, at en Sammensmeltning eller endog en meget nøie Forening vilde give Protestanternes Interesse Overvægten. Dertil kommer endnu, at den katholske Religion søger at undgaae enhver Discussion, og det maa udgiøre en Deel af dens naturlige Politik, at holde sine Hiorder saa fierne som muligt fra alle Andre. Af disse Grunde antager jeg, at den romerske Kirke vil finde tilstrækkelige Motiver til at tillade Skovcantonernes ærlige Biergbeboere at haandhæve deres Democratie, under den Betingelse, at de ville holde sig afsondrede fra andre Troesbekiendere. Almindelige Slutninger kunne aldrig drages af enkelte Handlinger. Den romerske Kirkes politiske Formaal, eller Beviserne for dens aandelige Frisindethed, kunne ikke søges i disse fierne og ubetydelige Stater, overskyggede som de ere af deres mægtige, protestantiske Naboers større Indflydelse, men i hine store Lande, hvor den ikke har nogen Medbeiler og frit kan udvikle sin egentlige Politik. I Tockenburg, fortalte man os, benytte de to Religionspartier det samme Gudshuus; og jeg har været Vidne til en lignende Tolerance i Bern. Men i Rom anseer Protestanterne det som en stor Naade, hvor vigtige de Reisende end ere for denne i Aftagende værende Stad, at det tillades dem, at dyrke Gud paa deres egen Maade!

De mest reen= democratiske Cantoner bekiende sig

til den catholske Religion. Dog er deres demokratiske Forfatning snarere Resultatet af tilfældige Omstændigheder, end af Grundsætninger; thi mange af disse Stater ansee Landskaber, afhængige af dem, og befolkede af deres Slægtninge, Venner og Naboer, som politiske Vasaller*). Frihed tilveiebringes ved tvende store Processer I det ene Tilfælde gaaer Sagen forud for Begrebet, i det andet, Begrebet forud for Sagen. Hiint er altid sikkrest, og i Almindelighed mest vedvarende; dette er af en mere ophøiet og forædlende Natur. Engelsk Frihed, og, formedelst et Sammentræf af Omstændigheder, ligeledes vor, have den førstnævnte Oprindelse; fransk, spansk, tydsk og portugisisk Frihed, af hvad Beskaffenhed den nu er, har den sidstnævnte. Vi nyde den Fordeel, at være i Besiddelse af gamle, ved Erfaringen hiemlede Institutioner, og have derved erholdt et betydeligt Forspring; men jeg troer, man tilsidst vil komme til den Overbeviisning, at hine Landes have den fasteste Grundvold. Thi have de end ikke strax betraadt en Vei, som maatte føre til Moderation og Sikkerhed, saa havde de dog modigen angrebet Fordommenes Fæstning og ville ikke saa letteligen lade sig overrumple af Modsigelsen mellem Kiendsgierninger og Meninger og igien lade sig trænge tilbage fra den eengang tilkæmpede Stilling; de

*) Schwytz adskilte sig i nogen Tid, i Aaret 1832, fra Forbundet, for ikke at opgive dette uretfærdige Herredømme.

ville fremture paa den valgte Bane, uden at lade sig forlokke til at betræde nogen Afvei. Intet overrasker den Fremmede, der besøger Amerika, paa en mere ubehagelig Maade, hvis vi kunne fæste Tillid til deres egne Beretninger, end at see os handle efter eet Systems Grundsætninger, medens vi tale og føle overeensstemmende med et fra disse aldeles modsat Systems Aand!

De katholske Cantoner ere sandsynligviis demokratiske, fordi de ikke fandt Nogen, der var passende til at indsættes i den Fyrstes Sted, som de forkastede, den Gang de løsreve sig fra Huset Habsburg. En af Hyrder bestaaende Comüne kunde ikke afgive nogen Fyrste, og de oprettede den Regieringsform, de lettest kunde erholde og som bedst stemmede overeens med deres Tilstand. Deres katholske Troesbekiendelse, langt fra at have bidraget Noget til Liberalitetens Befordring og derved kunnet afgive Beviis paa den romerske Kirkes politiske Frisindethed, maa langt mere tilskrives en betydelig Mangel paa Frihedens sande Aand. Religiös Tolerance er en uundgaaelig Følge af politisk Frihed, og det er historisk sandt, at Reformationen først forkastedes hos dem. Hvis deres politiske Tilstand maatte have været udledet af Grundsætninger istedetfor af tilfældige og uundgaaelige Omstændigheder, vilde den første Omsorg have været henvendt paa uindskrænket Religionsbekien-

delse. Dertil kommer, at Opdragelsen høiligen forsømmes, at overtroiske Vedtægter indtage høiere Bevæggrundes Plads. Alt dette viser, at ingen sand Frihed her har Sæde. Den katholske Religion kan have givet efter for Omstændigheder, der vare altfor mægtige for dens umiddelbare Bestræbelser at tilintetgiøre, men paa samme Tid har den sørget for, at holde Meningerne i Ledebaand, og at giøre den borgelige Frihed til Lokkemad for dens egne Hensigter, snarere end til en trofast Allieret.

Jeg standsede paa en ved Veien beliggende Kirke, som er opkaldt efter den berømte Sankt Nicholas de Flüe. Jeg talte syv Altarer og saae en Rigdom af Zirater, som man ikke skulde have ventet i et saa fattigt Land. I Forhallen findes nogle Malerier, som enten ere udførte al fresco eller i Olie; thi jeg undersøgte dem ikke nøie. Paa Gravene fandtes de samme Jernstolper og smaa Portraiter som i Lungern. Men jeg erindrer ikke noget Sted at have seet et lignende Tegn paa katholsk Kirketieneste som her. Døbefondet i Kirken var omgiven med Hierneskaler; en sørgelig og Rædsel opvækkende Gruppering!

Da vi kom ned i Dalen, bemærkede jeg næsten paa alle Høiene Kors opreiste. Virkningen af disse Minder om Christi Lidelser var saavel mægtig som rørende, og, til visse Tider, besynderligen advarende. Me-

dens Blikket maaskee udgrundede en Afgruns brune Vægge, hævede det sig langsomt til Toppen, hvor det fæstede sig et Øieblik paa den yderste, af en glindsende Sky omgiven Klippespids; paa dette Sted steg traadfine Linier op i det tomme Rum, indtil de tydeligen dannede sig paa de mest fremragende Punkter, et Symbol paa den mest ophøiede Aabenbaring, som nogensinde blev Menneskeheden til Deel. Jeg talte i Dag tolv slige Kors, der alle lignede lige saamange herlige Billeder paa en fra Himmelen nedstegen Barmhiertighed.

Vi ankom meget betimeligen til Sarnen, Hovedstaden i Oberwalden, „ob Wald," eller „ob dem Wald," som det hedder i det sveitserisk-tydske Dialect, efter at have reist nogle og tyve Miil fra Brientz til Fods. Da vi havde leiet et Værelse i et af de fornemste Giestgiversteder, som blev holdt af en eller anden stor Statsmand, benyttede jeg de Par Timer af Dagen, som endnu vare tilovers, til at see mig om paa Stedet.

Sarnen er i enhver Henseende en til Landet passende Hovedstad. Paa en lille Høi i Nærheden af Staden stod fordum det Huset Habsburgs Landfoged tilhørende Slot, den Samme, som dømte Arnold Melchthal's Fader til at miste Synet. En Terasse paa dette Sted er nu, og har i Aarhundreder været bestemt til Stændernes Samlingsplads og er det oprindelige

Sted, hvor Nationen kom sammen. Her findes ogsaa den Plads, hvor Indvaanerne møde for at skyde til Skive; en Fornøielse eller, rettere sagt, en Øvelse, som er national. Riflen er i Sandhed et sveitsersk Vaaben; thi til de klippefulde Biergpassers Forsvar kan intet bedre benyttes. Ethvert District har sin egen Plads, hvor Skarpskytterne forsamles, og et rundt Skiold, omtrent saa stort som Bunden af et Øxehoved, hvorpaa Circler ere malede, seer man i Nærheden af enhver Flække. Tæt derved findes ofte et Huus, som afgiver Ly, naar Veiret er ugunstigt.

Udsigten fra Landenberg er yndig; den behersker Landsbyen og de vidtudstrakte Sletter, af hvilke den er omgiven. Jeg talte hundrede og halvtredsindstyve Tage i denne Flække. Raadhuset er en firkantet Steenbygning, med sex Vinduer i een Række. Det er ikke uliigt et af de bedre Slags Raadstuer i Amerika. Jeg betragtede Raadsalene, som ere opførte i en simpel med de i samme foretagne Forretninger overensstemmende Stiil. En af disse Sale er smykket med Republikkens Stamfædres Portraiter, imod hvis ukonstlede Perspectiv og Colorit intet kunde indvendes. Malerne havde været særdeles heldige i Udførelsen af Skægene. Dog var der eet virkelig godt Portrait af St. Nicholas de Flüe; dette var en Gave fra den nyere Tid af en af Cantonets reisende Sønner. Paa de fleste Huse ere

Tagspaanerne befæstede ved tunge Steen; og som Exempel paa landlig Simpelhed kan jeg berette Dem, at nogle Fruentimmer brøde Hør i Kirkens Vestibüle.

Mod Norden begrændsedes Udsigten af Rigi- og Pilatusbierget, medens Oberlandbiergene hævede sig over Passet Brünig mod Syd. I Nærheden gled Blikket hen over en viid, af mørke og høie Alper omgiven, Slette.

Giestgiversteder var propfuldt, da Reisende fra Rigi og Lucern ankom til lige ud paa Natten. Vi spiste Alle til Aften i et fælleds Værelse, og imellem de Tilstædeværende befandt et Selskab af Franskmænd sig, som talede slet Engelsk med det iøinefaldende Ønske, at vække Opsigt. Af deres Samtale sluttede jeg, at de nyligen havde reist i England. Da de antoge mig for en Øboer, begyndte de at rose Landet paa en Maade, som forurolligede min Beskedenhed og nødsagede mig til den Tilstaaelse, at jeg ikke var nogen Englænder. I Begyndelsen syntes de at betvivle dette, paa Grund af, som de behagede at udtrykke sig, min Udtales Reenhed; men da jeg alvorligen forsikkrede dem om Sandheden af mine Ord og tilføiede, at jeg endog aldrig havde sat min Fod i England, førend jeg havde naaet min nærværende Høide, og at otte eller ni Maaneder, i forskiellige Perioder, i Løbet af tyve Aar, var al den Tid, jeg nogensinde havde tilbragt paa Øen, blev deres

Beundring blandet med Misundelse. Man udfrittede mig paa kryds og paa tvers, saavidt den gode Tone vilde tillade det, om Maaden paa hvilken jeg havde tilegnet mig Sproget. „Maaskee Monsieur's Fader eller Moder vare Englændere?"

„Ingen af dem; og ei heller mine Forfædre gienem mange Generationer."

„Monsieur kan være bleven hiulpet af nogen Liighed imellem sit Modersmaal og det Engelske?"

„Der fandtes virkeligen nogen Liighed."

Nu opstod en Pause, man ventede, at jeg skulde sige dem, hvilket Land det var. Jeg forblev taus.

„Monsieur maa have begyndt meget tidligt at lære Sproget?"

„Jeg har talt det fra min Barndom."

„Det er en stor Fordeel."

„I det Land, hvor jeg er født, lære vi Alle Engelsk fra Barndommen af."

De grands yeux og vantroe Blik. Da jeg syntes, det var paa Tiden at gaae til Sengs, ønskede jeg dem god Nat paa slet Fransk og forlod hurtigen Værelset. Da mit Pas laa i min Lomme, og disse gode Democrater ikke foruleilige Nogen med Politireglementer, undgik jeg at blive opdagen. Det Besynderligste ved denne lille Begivenhed var, at „det store og berømme-

lige Amerika," og „de tolv Milioner", blev i al den Tid tænkt ligesaa lidt paa, som De vilde have tænkt paa et Handels Etablissement paa Kysten af Africa, naar De vil opregne de Lande, der tale Fransk!

Naar en Englænder taler om sine Landsmænd, hvorunder han ikkun forstaaer Folk af sin Nation, siger han fornemt: „Englænderne," eller „de Engelske; men Skotlænderen er nødsaget til at betiene sig af Udtrykkene „Britanier," eller „Britter," eller „brittiske Undersaatter," naar han vil henføres under samme Benævnelse. Paa samme Maade siger en Europæer altid, naar han vil omtale den civiliserede Verden, „Europa," eller „Europæisk Civilisation," „Europæisk Berømmelse". Om Amerika drømmer ikke engang Nogen. Jeg har flere Gange bemærket forundringsfulde Blik, naar jeg, i en lignende Betydning, betiente mig af Udtrykket „Christenheden." Hvorledes det end er ved alvorlige Leiligheder, saa synes Europæeren i sin sædvanlige Samtale ikke at indrømme den vestlige Halvkugle nogen Plads indenfor Civilisationens Grændser.

Indhold af første Deel.

Forfatterens Fortale. . . . . Side 1

Første Brev.

Afreise. — Postillonens Hændelse. — En gammel Franskmand. — Aurerre. — Avalon. — En skion Naturscene. — Dijon. — Osagerne. . . . Side 9

Andet Brev.

Genlis. — Biergkieder. — Auronne. — Grændsefor-ter. — Mont-Blanc seet i det Fierne. — Sa-lins. — Bestigelse af Jurabiergene. — En roman-tisk Egn. — Pontarlier. — Biergdæmninger. — Slottet de Jour. — Tousſaint. — Napoleon. — Afverlende Egne. — Schweitzes Grændser. — Beskuelse af Landet. — En malerisk Dal. — Biergrasset. — Val Travers. — Schweitzerhyt-ter. — En eensom Fodgiænger. — Ankomst til Neufchatel. 24

Tredie Brev.

Side

Staden Neufchatel. — Ophoiet Syn af Alperne. — Bemærkninger over Kanton Neufchatel. — Vidtudstrakt Slette. — Floden Aar. — Aarberg. — Sveitser Slot. — Kanton Bern. — Landeveienes Fortrinlighed. — Ankomst til Bern. 42

Fierde Brev.

Bern. — Dens Historie og Forfatning. — Sveitser Adel. — Sand Adel. — Vildfarende Begreber med Hensyn til en Republik. 51

Femte Brev.

Berns Omegn. — Offentlige Spadseretoure. — Bygninger. — Befolkning. — Sveitser Kioretoi. — Agerdyrkning. — Qvæghiorder. — Arsamlere. — Hindelbank. — Hofwyl. — Franskmænd og Sveitsere. — Opdagelse af en Gletscher. — Vanskeligheden i at meddele ophoiede Naturscener Indtryk. — Alperne ved Solens Nedgang. — Oberländeralperne. — Europæiske Reisendes Skrifter over Amerika. 59

Siette Brev.

Fortsat Reise til Thun. — Storhertuginde Anna. — Staden Thun og Indsoen. — Udflugt til denne. — Fæstningen Spietz. — Amerikanernes og Europæernes gienfidige Uvidenhed. — Jomfruen. — Neuhaus. — Unterseen. — Lauterbrunner-Dal. — Vandfaldet ved Staubbach. — Byen Lauterbrunnen. — Bestigelse af Oberländer-Alperne. . Side 78

Syvende Brev.

Grindelwald. — Dets Gletscher. — Bierg Musik. — Eiger. — Reise til Meyringer Dalen. — Brientz. — Aarfloden. — Vandfaldet Giesbach. — Interlachen. — Neuhaus. — Unterseen. — Tilbagevenden til La Lorraine. — Oberlandets Beboere. 103

Ottende Brev.

Syn af Alperne. — Wengerns Top. — Begravelsesstedet i Bern. — Sveitserisk-amerikansk Dal. — Cretinere. — Drukkenskab. — Pasquinader over Amerika. — Anecdote. — Tydskere i Amerika. — Badene i Bern. — Et amerikansk Landskab. 121

Niende Brev.

Side

Fart til Solothorn. — Staden og Kantonet Solothurn. — Kors paa Veien. — Ovindelig Dragt. — Den romerske Kirkes Ceremonier. — Olten. — Aarberg. — Aarau. — Badene i Schinznach. — Wülplisberg. — Staden og Slottet Habsburg. — Bruck. — Konigsfelden. — Baden. — Rhinen. — Kaiserstolen. 131

Tiende Brev.

Schaffhausen. — Rhinens Bredder. — Betler-Dilletanter. — Zellersoen. — Reichenau. — Konstanz. — Stort Raadhuus. — Huß's Celle. — Thurgau. — Rauschach. — Kanton Sanct-Gallen. — Rheineck. — Besog i Osterrige. — Sveitser Architectur. — Rhinen. — Ankomst til Alstetten. — En mislig Stilling. — Unge Tiggere. — Rogne Egne. — Gais. — Teufen. — Staden St. Gallen. — Appenzeller Politik. — Herizau. — Lichtensteig. — Ovindlige Pilegrime. — Ophoiet Naturscene. — Ankomst til Rapperschwyl. 149

Ellevte Brev.

Elde
Rapperpschwyl. — Züricher Soen. — Broen. — Schweitz. — Sondagen. — Egnen mellem Rapperschwyl og Zürich. — Staden og Cantonet Zürich. — Schweitz og Amerika. 186

Tolvte Brev.

Albis. — Zug. — Seilads til Art. — Demokratie og Aristokratie. — Byen Art. — Ruinerne ved Goldau. — Andægtigt Courmageri. — En ægte schweitserisk Scene. — „Vor hellige Jomfru for Sneen." — Udsigt fra Rigistaffel. — Fra Toppen af Rigikulm. — En sorgelig Begivenhed. — Tydske Storpralere. — Solens Opgang. . . 199

Trettende Brev.

Nedstigning. — Pilegrime. — Geßler og Tell. — Seillads til Lucern. — Mærkværdigheder i denne Stad. — Sempachsoen. — Arnold von Winkelried. — Langenthal. — En trohiertet Giestgiver. — Feilagtige Begreber om Frihed. — Tilbagereise til la Lorraine. 222

Fiortende Brev.

Side

Cantonal Høflighed. — Aarstodens venstre Bredde. — Veien til Thun. — Magt til at modstaae fiendtlige Indfald. — Fortsættelse af Reisen til Neuhaus. — Et engelsk Ægtepar. — Unterseen. — En aristokratisk Veiviser. — Panorama af Rügen. — En engelsk Pige. — Interlacher-Dal. — Brienz. — Vandfald. — Myntvæsenet. — Udsigt fra Brünning. — Lungern. — Politiet i Unterwalden. — Ufuldkommenhed ved Forbundsforfatningen. — St. Nicholas de Flüe Kirke. — Kors. — Sarnen. — Forverling med en Englænder. 235

Cooper's

Samlede Skrifter.

Oversatte fra Originalsproget.

Syv- til ni og halvfierdsindstyvende Hefte.

Kiöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1839.

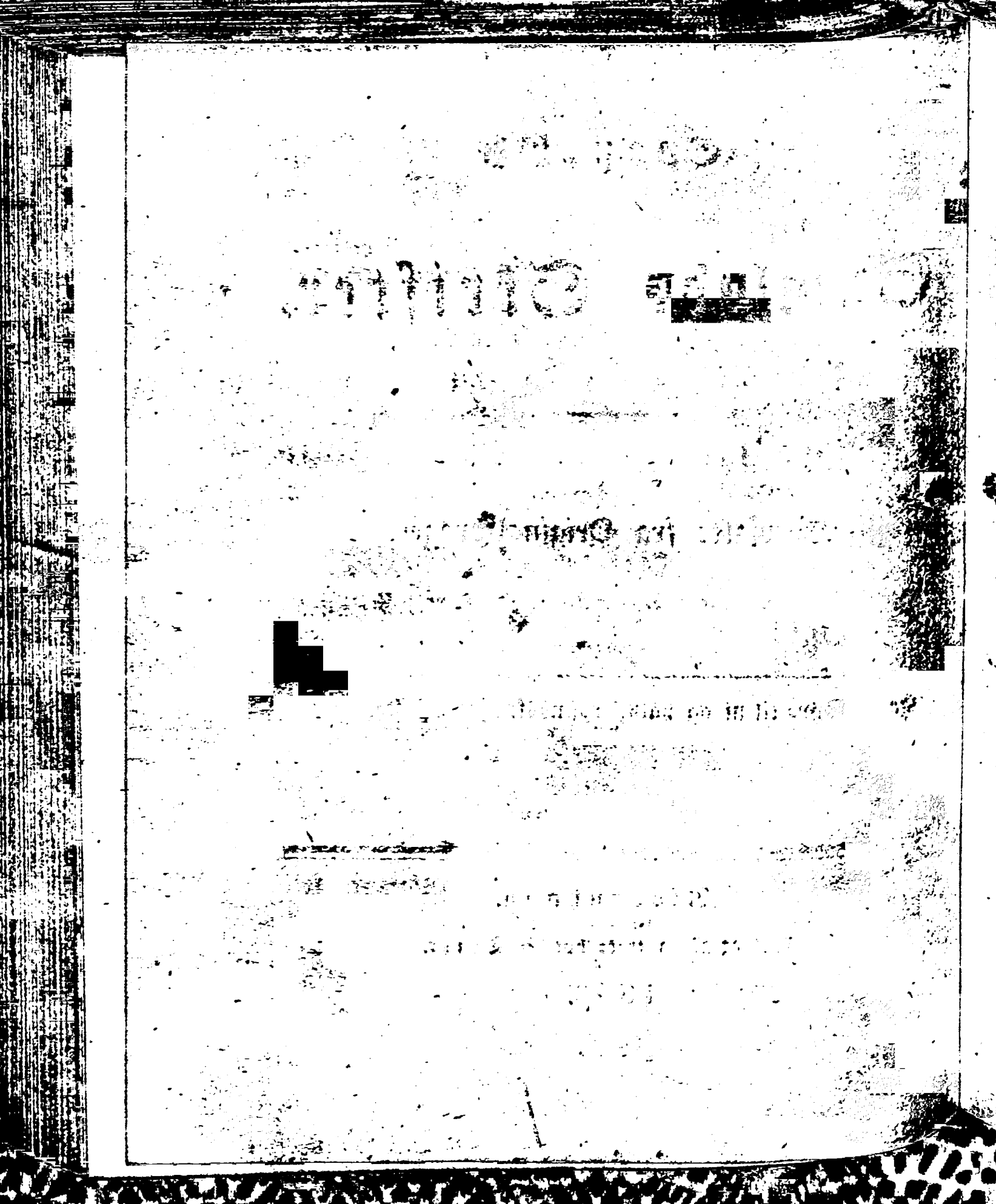

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Fierde Hefte.

Kiöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1838.

Femtende Brev.

Stantz. — Qvindelig Dragt. — Tre Reisende. — Veien til Stanzstadt. — Lucerner-Søen. — Stanzstadt. — Fart med en Baad til Brunnen. — Baaningers farlige Beliggenhed. — En Hendelse i Weggis. — Districtet Gersau. — Brunnen. — Rütli. — Walther Fürst's Sammensværgelse. — Lucerner-Søens Farer. — Staden Schwytz. — Scewen. — En ulykkelig Begivenhed i Goldau. — Rotenthurm. — Elsasser Pilegrime. — En Sanct-Peters Kirken i Rom lignende Bygning.

Min kjære ———,

Den følgende Morgen, førend Frokosttiden, reiste jeg til Stantz, det andet Unterwaldens Hovedstad. Høiere oppe i Dalen havde jeg truffet paa et Slags af det allerede omtalte sveitserske Hovedtøi, men her var Klæ-

dedragten aldeles forandret. Pigerne havde deres Haar bag til opstukne i Krandse, smykkede med røde Baand, medens Konerne havde deres prydede med hvide Rosetter. Mange af disse syntes virkeligen at have rykket deres Haar op med Roden, i det de af al Magt sammenpressede det i denne Vulst. Jeg saae fire Koner, som vistnok ikke havde hundrede Haartotter tilbage, og een var aldeles skaldet, med Undtagelse af Baghovedet, hvor en smudsig Roset var sæstet i noget Duun. Enkelte bare ogsaa flade Straahatte, og jeg bemærkede endnu en eller to Hanekamme. Med Hensyn til de skaldede Damer, da var Veiviseren af den Mening, at Kulden havde tilintetgjort Haarvæxten.

Den ædle Arnold af Winkelrieds Statue er opreist paa Torvet, hvor han er fremstillet i det Øieblik, han omfatter de østerrigske Landsespidser. Staden er større og mere moderne end Sarnen, og den fornemste Kirke er, Stilen fraregnet, ligesaa skiøn og pragtfuld som noget Lignende i vort Fødeland.

En Englænder, en Skotlænder, en Irlænder og jeg spiste Frokost med hverandre. De tre Førstnævnte udgiorde eet Selskab, og min Tallerken blev sat hen i Nærheden af dem, men paa en anden Dug. Jeg morede mig meget med mine Sidemænd, som fuldkomment repræsenterede deres forskiellige Fødelande. Englænderen var bydende og fordringsfuld; Skotlænderen indesluttet,

snedig og bidende; Irlænderen snaksom, ivrig, moersom og deeltagende. De to Sidstnævnte lagde næsten ikke Mærke til mig, men Englænderen vaagede med Opmærksomhed over alle mine Handlinger og var, da jeg reiste med min egen Veiviser, sandsynligviis tilsinds at indlede en nærmere Forbindelse imellem os. Jeg troer virkeligen, at jeg vilde være bleven beæret med et eller andet Høflighedsbeviis, dersom jeg ikke ulykkeligviis havde tilbudt ham et Stykke ristet Brød, da han forgjeves forlangte noget fra Kiøkkenet. Med Kulde afslog han mit Tilbud, og fra dette Øieblik af blev jeg betragtet som en ubetydelig, paatrængende Person, der altsaa kunde afværdiges saa kort som muligt. Det vilde dog være uretfærdigt at nægte, at en Englænder af høiere Stand vilde have skiønnet paa min Artighed og gjengieldt den paa en bedre Maade; det er alene de Englændere, som leve saa at sige mellem Vind og Vand og bestandigt ere udsatte for at komme i Berøring med paatrængende Personer, der saa omhyggeligt forsvare deres Privilegier. Da imidlertid denne Deel af Folket er langt større i Antal end hiin, kan man roligt paastaae at en Opførsel som den, jeg her mødte, er ægte engelsk. Det er netop et Tegn paa god Levemaade, at man aldrig falder Andre til Besvær og aldrig søger Anledning til at trænge sig frem; man kan derfor ikke undre sig over, at Hverdagsmennesker, der kun due til at følge Strømmen,

ikke altid kunne forstaae, naar man har Lov til at give sine Følelser frit Spillerum.

Jeg forlod mine tre Fættere, der imidlertid vare i Færd med at radbrække det franske Sprog med Værten, satte mig i en „char" og begav mig paa Veien til Stanzstad. Veien gik giennem en fuldkommen flad Strækning, eller idetmindste giennem en af Bierge omgiven Dal. Paa vor venstre Haand havde vi Rotzberg, kronet med en Ruin. Uagtet det er ni hundrede Fod høit, saae det dog ud som en lille Høi ved Siden af de uhyre Bjergmasser, som omgave Dalen. Stanzstad ligger ved en af de Arme af Lucerner-Søen, der forhøie dennes Skiønhed saa overordentligt. Den gaaer til høire lige til Midten af Søen; ligeover for den er en dyb Bugt, og inderst i denne ligger Winkel; til venstre er en anden Bugt, som fører til Alpnach. Desuden slynger en Arm af Søen sig til Lucern, og en anden lang og smal Arm gaaer lige til Küsnacht. Nær ved Stanzstad er et Sted paa Søen, hvor man seer Vandet flyde i alle fem Retninger. Søen selv er ligesaa uregelmæssig og skjøn, som alle disse dybe Bugter. Først flyder den mod Nord; derpaa gaaer den giennem et snevert Pas i vestlig Direction og optager en anden lille Sø, derefter mod Nord gjennem et andet Pas, og saa igien vestlig i saa yndige Krumninger, at man aldrig kan blive kied af at betragte den. Endog naar man er kommen fra

den ene Ende til den anden, er man i Uvished om, hvad der er den egentlige Sø, og hvad der er dens Bugter; thi de ere ofte bredere end Søen selv. Afstanden mellem Lucern og Flüeln angiver hele Søens Længde; den er omtrent tre og tyve engelske Mile. Medens man gjorde en Baad istand til Overfarten til Stanzstad, roste jeg Søens Skiønhed for min gamle Veiviser. Han stemte i med; thi i hans Øine vare ikke alene alle Søer men hele Schweitz skiønt; men Zürichersøen overgik endnu det øvrige — den var deilig, toujours des vignes. Jeg fandt Lucerns steile Bierge med deres Græsgange endnu smukkere end Zürichs Viinbjerge; men ligesom min Franskmand fra Val Travers, giorde min gamle Ledsager en critisk Distinction mellem „beau og pittoresque." De havde begge den Grundsætning, at kun det var skiønt, der frembringer noget Skiønt. Mit Fartøi var som sædvanligt meget klodset bygget, dets Besætning bestod af en Mand, hans Kone og deres Datter; det var en fuldkommen Familietour. Jeg sprang imidlertid roligt i Baaden; deels fordi jeg vidste, at jeg i Nødsfald kunde svømme tværs over Søen; deels fordi den lette Baad ikke vel kunde synke, og deels endeligt fordi Søen var saa rolig som et Speil. Alle disse Trøstegrunde vare i Sandhed ogsaa nødvendige for at vove sig ud paa en Sø, der staaer

i Vanrygte for sin Ustadighed, siden Schweitzerhelten sprang i Land ved „Tellens Platte."

Stanzstadt bestaaer af to eller tre Huse, — de eneste, der ere levnede af Branden under Krigen 1798, og et gammelt Taarn nær ved Vandet, der henføres til det 13de Aarhundrede. Efterat vi havde forladt Havnen, bad jeg Familiens Kløverblad at roe til Søens Centrum, hvorfra dens fem Arme udstrække sig. Det vilde da være tids nok at bestemme Resten. Da vi kom til dette Punkt, holdt vi inde med Aarerne; fra alle Sider lokkede denne yndige Sø mig til sig. Medens jeg i al Ro og Mag betragtede disse Naturskiønheder uden at kunne tvæffe noget Valg, ligesom en Kiender paa et Cirkassierinde-Marked i Stamboul, opregnede min gamle Ledsager med stor Bestemthed den forskiellige Priis til hver Havn, og overlod mig Valget. Det hele gik ud paa en schweizersk Handel, om jeg vilde give sex eller syv Francs forat nyde den skiønne Natur.

I Lucern og Küsnacht havde jeg allerede været; men Righis brede Bryst laae, opvarmet af Solen, kun en Miil fra mig. Medens jeg længselsfuld betragtede den isolerede Top, lode den dumpe Klokkes melancholske Toner hen over den rolige Sø fra Bugten af Küsnacht. De syntes at indbyde mig til at vende tilbage; i Sandhed! sieldent hører man yndigere Musik. Det Indtryk, som disse Klokker giøre ved at lade deres Toner lyde

tværs over Vandet, mellem Schweits's majestætiske Klipper og Bierge, er ubeskriveligt deiligt. Hele Timer kunde jeg have tilbragt med at høre derpaa. Dog forstummede Tonerne snart; jeg bad da Damerne at roe hen under Righi, og derfra styre til Brunnen, en Landsby i Canton Schwytz, en tre eller fire Timers Tour.

Medens vi glede forbi Biergene, giorde min Veiviser mig opmærksom paa en af Righis høie Biergtoppe, fra hvilken Klippestykker for en ti, tolv Aar siden vare rullede ned i Søen. Høiere oppe i Søen havde et lignende Fald giort betydelig Skade ved at bringe Vandet til at oversvømme en Deel af Staden Lucern, der ikke ligger mindre end femten eller atten Mile derfra. Naar man vil boe her, hvor saa store Naturomvæltinger foregaae, bør man ikke oversee de Farer, der true ethvert Opholdsted, for at man ikke selv tilligemed sin Vaaning og øvrige Eiendomme paa engang skal blive et Offer for det Ophøiede og Skiønne. Alle Dalene rundt om have været Vidne til, at Laviner ere rullede ned, Jordbunden revnet, Klippestykker styrtede ned, og at Vandhoser og Biergstrømme, ledsagede af alle deres sørgelige Følger, have anrettet Ødelæggelse. Det er ikke nok, at vor Bolig ligger i en bred Dal eller en udstrakt Slette, tilsyneladende sikker for al Fare; thi, styrter en Gletscher ned i halvtredsindtyve Miles

Afstand, bringer den maaskee en Syndflod over vort rolige Hjem.

Dette er ingenlunde en poetisk Udsmykning af Sandheden; thi Farerne ere langt hyppigere og alvorligere, end en Fremmed kan forestille sig. Jeg fik selv en mærkelig Virkning af disse Naturbegivenheder at see, førend vi naaede Stedet, hvor Klippen var styrtet ned.

Landsbyen Weggis ligger ved Foden af Righi nær ved en Brink, der gaaer usædvanligt brat ned mod Søen. Regn og smeltet Snee trængte ind i Klippens Spalter oventil og forandrede i Tidens Løb en betydelig Deel af Biergets Indre til en Masse Dynd. Hvis herved den øverste Deel af Bierget var bleven løst fra sin Forbindelse med den nederste, vilde den have styrtet ned; men da dette ikke blev Tilfældet, drev dens uhyre Vægt Dyndet ud giennem Klippens Revner, saa at det flød ned ad Skraaningen til Søen. Denne usædvanlige Lavine bevægede sig langsomt men uimodstaaeligt, ligesom Lava. Den bedækkede Jorden mange Fod tykt, og hvorhen den vendte sig, vare alle Spor af menneskelig Flid paa eengang forsvundne. Der var dog Tid nok til at frelse næsten alt, undtagen Jorden selv og dens Frugter; de fleste Huse reve Bønderne ned og førte bort. Iøvrigt udbredte Lavinen sig ikke meget; men hvad den berørte, ødelagde den aldeles.

Kort efter kom vi forbi Fiznau, derpaa giennem

et Stræde i sydvestlig Direction, og nu saae vi en lille dyrket Landstrækning paa en af Righis Toppe for os, der næsten hæver sig fire tusinde Fod over Søens Overflade. Den hele Landstrækning udbreder sig over Biergets Side, og det forekom mig, idet jeg roede forbi, at der ikke var saa meget som en Acre jevn Jord fra Toppen til Foden. Dog var den frugtbar og rigeligt beplantet med Frugttræer. Hertil bidrog udentvivl ikke lidet, at denne Side af Bierget vendte mod Syd. Jeg kunde tælle en halvhundrede Huse, der næsten vare begravede af Træer; ogsaa mange andre Tegn paa Vindskibelighed blev jeg vaer. Af Beger har jeg erfaret, at her ogsaa findes nogle Silkemanufacturer. Dette Distrikt kaldes Gersau, og omendskiøndt det nu kun er en Deel af Schweitz, udgiorde det dog i fire Aarhundreder en uafhængig Republik til Krigen 1798. Dets Brede langs Søen er ikke fuldt tre engelske Mile, og dets Længde til Biergets Top neppe fem. Her existerede altsaa en Stat med mindre end titusinde Acrer Land. De Gienstande, som udførtes herfra, vare følgende af Landets egne Producter: Smør, Ost, Huder, Uld og Frugt. Hele Befolkningen paa den Tid, da Staten mistede sin Uafhængighed i 1798, bestod af 1500 Sjæle. Denne og St. Marino i Italien vare de to mindste Borgersamsund i den civiliserede Verden. Den sidste kaldes idetmindste endnu en uafhængig Stat,

og har indgaaet Forbund med fremmede Magter. Det samme var ogsaa tilsyneladende Tilfældet med Gersau, saalænge den bestod som selvstændig. Den havde imidlertid under Form af en evig Traktat sluttet sig saa nøie til Forbundet, at den i Virkeligheden stod i Afhængighedsforhold til dette. Landet havde tyve Familienavne, og alle Mandfolk havde fra deres sextende Aar Stemme ved det saakaldte „Landsgemeine." Hvert andet Aar valgte Folket en Landammann eller Præsident, en Schultheiß, en Statssecretair, en Skatmester og et Raad, som bestod af ni Personer. Det maa da have været en daarlig Familie, der ikke idetmindste talte een Statsmand blandt sine Lemmer!

Heden var trykkende, medens vi roede forbi dette lille Land: det var, som om det ret skulde gjøres os anskueligt, hvor overordentligt frugtbar denne herlige Egn maatte være. Det hele Land saae ogsaa ud som et Espalier med Æbletræer, Pæretræer, Blommetræer, Figentræer og Mandeltræer. Uagtet dets Udstrækning kun er kort; var jeg dog glad, da vi vare komne forbi Righi, og Solstraalerne ikke mere bleve kastede tilbage paa os fra de Biergmasser, som omgive Schweitz. Kort derpaa vare vi i Havnen ved Brunnen. Denne Landsbyes Beliggenhed lige ved Søens største Bugt er meget smuk; man nyder her en herlig Udsigt til begge Sider.

Mod Vest ligger den Deel af Søen, som vi nylig havde sat over, og mod Syd strækker Søen sig en syv, otte Mile ind imellem uhyre næsten perpendiculære Klippevægge, til Flüeln i Kanton Uri eller snarere til Foden af St. Gotthard. Da Veiret endnu var herligt, besluttede jeg efterat have taget nogle Forfriskninger at roe til Flüeln, og derfra over Diævelsbroen til Grisons. En ny Contract blev indgaaet med Familien, der hidtil havde befordret mig, og vi toge afsted. Neppe havde vi stødt fra Land, førend en tydsk Student kom løbende ned til Bredden og bad os om at tage ham med. Vi indvilgede deri og Seiladsen til Grütli gik for sig. Søen udbredte nu det yndigste Maleri for vore Øine; ikke et Luftpust rørte sig, og langsomt bevægede Baade sig i hundrede forskiellige Retninger henover den speilglatte Flade. Biergene vare mørke og truende, især omkring den dybe Bugt, der var vor Reises Maal og Skuepladsen for Tells Farer og Frelse. Et svært Fartøi, ladet med Varer til Italien, blev drevet frem af nogle og tredive lange Aarer. Foruden et hundrede Passagerer havde det ogsaa en stor Mængde Fragtgods ombord.

Kortsagt, den hele Scene var deilig; den indtog ikke aiene ved den Stilhed, der var udbredt over Naturen, men endnu mere ved den Maade, hvorpaa Ynde her var forenet med Majestæt. Hertil kom endnu de ro-

mantiske Sagn, som enhver Klippe kaldte tilbage i vor Erindring.

Efter nogle Minuters Forløb blev vor Seilads begunstiget af en frisk Vind, der begyndte at blæse, og vi satte Seilet til. Vi fore nu hurtigt afsted og vare snart ved Grütli. For at benytte Vinden saa meget som muligt, besluttede jeg ikke at gaae i Land; thi Egnen syntes ikke at kunne forsyne mig med noget; det skulde da være, at min Begeistring endnu kunde stige lidt ved at komme derhen. Jeg følte mig imidlertid enthusiastisk nok i Baaden. Grütli er øiensynligt et Fragment, tredssindstyve eller hundrede Acrer stort, som har skilt sig fra et Bierg. Dets Overflade er saa jevn, at man kan høste her som paa en Slette, og, da det ligger mellem Søen og Klipper, tilbød det en passende Samlingsplads for Sammensvorne (Patrioter, der endnu ei kunne være sikkre paa et heldigt Udfald), som boede paa forskiellige Sider af Søen. Stedet var ikke alene bequemt hertil, men det har endnu den Fordeel at være meget afsides. Sagnet betegner formodentlig ikke aldeles nøiagtigt det Sted, hvor Walter Fürst mødte sine to Venner; men da det er temmelig sandsynligt, at tre Mænd, der forene sig for at vække Opstand, staae nogenlunde nær ved hverandre, er det ikke urimeligt, at jeg vilde have tilbragt en Maaned med at søge efter locus in quo, hvis det havde været min Hensigt at udfinde det.

Vi mødte snart en Baad, der med Møie arbeidede sig frem mod Vinden. Mandskabet praiede os og sagde, at vi vilde blive nødsagede til at vende om igien, da en Vind, som er denne Sø egen, allerede oprørte den paa hiin Side Achsenburg. Min tydske Reisefælle fortalte mig nu, at Sømændene i Brunnen havde spaaet det samme. Den roende Familie syntes at blive ængstelig; men da Vinden endnu var gunstig, styrede jeg Baaden mod Bugten ved Flüeln.

Jeg har hørt og læst en heel Deel om de Farer, som true Søfolk paa denne Deel af Lucernersøen, der kaldes Uri-Søen. En Roebaad er imidlertid sieldent i stor Fare paa en Sø af saa ringe Omfang, naar man kun kan holde den ude af Brændingen. Hermed havde det ingen Nød; jeg fandt derfor, at der ikke var tilstrækkelig Grund til at lade Forsøget fare, fordi vor Baad gyngede stærkt paa Bølgerne. Det vilde jo ogsaa have været mod alle Regler at forlade en saa god Vind. Hurtigt skiøde vi frem, og Tells Platte laae allerede tydeligt for os, da Seilet pludseligt blev slapt, Det var som om Vinden, liig en Fugl, paa engang havde hævet sig i Veiret og forladt Søen i et Øieblik. Fruentimmerne saae sig ængsteligt omkring, og toge med stor Uvillie igien fat paa Aarerne. Jeg befalede at stryge Seilet, og sænke Masten. Neppe var dette skeet, førend vi hørte en Lyd, som af en vældig Luft-

ſtrøm, der bruſer giennem Træer og Buſke; i det næſte Øieblik mærkede vi den nye Vind. Den ſyntes at trykke lodret paa Vandet, thi den bragte kun dets yderſte Overflade i modſat Strømning. Det var ikke alene ſtik Modvind, men tilmed en langt ſtærkere end den, vi havde miſtet.

Jeg ſaae, at mit Mandſkab, der ingenlunde kunde kaldes heeltbefarent, ikke alene var for ſvagt til Kampen, men ogſaa meget utilbøieligt til den. Den tunge Barke, ſom vi for længe ſiden havde ſeilet forbi, kom paany til Syne; ved ſin egen Vægt holdt den ſig endnu lidt i Courſen; men ſnart begyndte den ogſaa at vakle og nærme ſig den østlige Bred. Jeg benyttede dette Vink og ſtyrede vor Baad i ſamme Retning, ſaa at vi ſnart befandt os i Ly af de fremragende Klipper. En heftig Vind nærmede ſig os juſt, da jeg ſaae mig om efter et Tilflugtſted; thi at fortſætte Touren var i høieſte Grad farligt. Det lykkedes os at naae en Klippe, hvor der til Nød var Plads for een Mand. Baadføreren ſprang i Land med Fanglinien, og holdt Baaden faſt i flere Minuter; men da Bølgerne beſtandigt vorede, blev det ikke noget let Arbeide at holde vor Ægeſkal fra at ſtøde mod Klippen. Hele Kyſten beſtod af Klippevægge, fra tre til ſex tuſinde Fod høie, og uagtet der vare Græsgange og Hytter over vore Hoveder i de høiere Regioner, hævede dog Biergmaſſens Fod ſig næ-

sten lodret. Hist og her vare der dog Steder, hvor man kunde gaae i Land, som ved Tells Platte, og paa enkelte Steder var der en smal Strandbred mellem Søen og Klipperne. Barken styrede mod en af disse, understøttet af hundrede Hænder. Dens Tyngde var for stor til, at Bølgerne skulde kunne udrette noget imod den, og endeligt kom den til det forønskede Maal.

Jeg tænkte, at vi muligt kunde være ligesaa heldige; i alt Fald var det vist, at vi ikke kunde blive, hvor vi vare, uden at være udsatte for Fare. Jeg greb derfor selv den fierde Aare og befalede Manden at springe ombord og støde fra Land. Med min Hielp vare vi vel istand til at holde Baaden i sin Direction, men det var ogsaa alt. Bølgerne stege endnu mere, Vinden tog ogsaa til, saa at jeg endeligt blev nødt til at opgive min Plan. Hurtigt dreiede vi Baaden, det skrøbelige Fartøi vaklede, svævede et Øieblik paa Toppen af en Bølge, men vendte dog heldigviis tilsidst Forstavnen mod Brunnen. Min tydske Reisefælle giorde under denne lille Maneuvre store Øine, og stirrede bestandigt paa Bølgerne, vi giennemskare; thi nu fløi Baaden afsted uden mindste Hielp af Seil. „Mein Gott — mein Gott!" udraabte han og syntes at betragte min uvilkaarlige Latter, som et Slags Gudsbespottelse. Han havde just havt Lyst til at udbryde i Jublen ved Synet af Grütli og Tells Platte, og denne var aldeles for-

fvunden ved et Vindpust. Den elskværdige Familie af Vandfugle syntes at anse denne Fart for den morsomste Deel af deres Dagværk, endskiøndt jeg nok saae, de vare bange for at jeg ogsaa skulde forlange min Andeel af Fortienesten.

Faren var nu overstaaet; jeg havde imidlertid lært heraf, at Seiladsen paa Lucernersøen ingenlunde er sikker, især i de klodsede Baade, man her bruger. Vi bleve reddede paa en ganske simpel Maade ved den Cours, vi toge; vi kunde heller ikke giøre andet end rette os efter Vinden. Gielder det derimod kun om Sikkerhed i nogle Minuter, saa kan Søen paa Grund af sin Form give en Baad Læ overalt. Gesler maa ikke have været nogen meget dygtig Sømand. At gaae i Land mellem Brunnen og Flüeln under en Storm, kan der kun paa enkelte Steder være Tale om; heller ikke kan man til en saadan Tid nærme sig Kysten uden Fare. Et Selskab, der tildeels bestaaer af Fruentimmer, vilde stedse handle fornuftigst i at rette sig efter Søfolks Mening om Veiret. I dette Punkt kan man aldeles fidere paa deres Redelighed; og selv Mandfolk have ikke Skade af at stole paa deres Jagttagelsesevne og Localkundskab. Jeg kunde knap bare mig forat smile over disse Sandsigeres Spaadomme, førend Modvinden kom; tilsidst maatte jeg dog erkjende deres Indsigt i denne Henseende. Da vi igien vare landede i Brunnen, be-

gave vi os tilfods til Schweitz. Den dybe Biergdal, hvori denne By ligger, er meget smuk og udmærket godt dyrket. Byen selv, Helvetiens Hierte, er net; overalt seer man Frugttræer; Husene, der næsten alle ere af Steen, ere hvide. Bag ved den kneiser to høie truende Bierge, som kaldes Huerne (Mützen) efter deres Form, og formodentlig fordi der blandt Biergene bag ved dem i Aarhundreder har været og endnu er et af de mest besøgte Steder i Europa, hvor hellige Billeder bevares, nemlig Benedictinerklosteret i Einsildeln, der staaer under en Abbed med Mitra.

Uden at opholde os i Byen Schweitz selv, begave vi os paa Veien ad en Sti giennem Markerne, hvorfra vi snart kom ind paa Landeveien til Goldau. Da vi kom fra Brunnen til Lowerz-Søens Afløb, droge vi forbi Righis yderste Skrent mod Øst. Den lille Sø, hvorom Talen er, har ikke tre Miles Længde, dens Brede er lidt over een; mod Syd støder den op til Biergenes Fod; dog er der Plads til en udmærket Landevei, som slynger sig langs med dens Bredder. Der, hvor den udgyder sig i Vierwaldstädter- eller Lucerner Søen, er den omgivet af yndige Sletter; selve Udløbet kaldes Scewen, samme Navn har ogsaa Landsbyen ved den. Her standsede jeg for at nyde Udsigten og hvile lidt. Goldaus Ruiner, Rosberg og det kolossale Righi laae for mig, paa hiin Side Vandet, i en

fransk Miils Afstand. Jeg spurgte en Bonde, der var beskiæftiget paa en Mark i Nærheden, om han havde været Vidne til Rosbergs Fald. Denne Mand arbeidede netop, da Catastrophen foregik, faa Alen fra det Sted, hvor vi nu stode. Han fortalte, at Larmen, det foraarsagede, vel var frygtelig, men dog noget mindre, end man skulde troe. En tæt Støvsky udbredte sig over Goldaus Dal og opad Rosberg i over to Miles Afstand, og han saae Ildstriber fare giennem Luften. Da Folkene i Schweitz bemærkede dette, troede de i Førstningen, at det var et vulkansk Udbrud; men siden erfarede man, at Ilden kom fra nogle Kalkovne paa Bierget, hvilke just havde været ophedede paa den Tid. Grunden til, at Rosberg styrtede sammen, ligger i, at der trængte Vand ind mellem Biergets Revner, som dannede et uhyre Lag Morads. Herved gled den øverste Deel ned, som naar et Skib løber af Stablen. Det er kun deri forskielligt fra Begivenheden ved Weggis, at her den øverste Biergmasse aldeles skilte sig fra den øvrige, ligesom overhovedet Virkningerne vare betydeligere. Den bløde Deel af Bierget blev drevet ned med stor Hurtighed af den umaadelige Vægt, saa at den for største Delen laae ved Søens modsatte Ende i et Øieblik. Her dannede den bogstaveligt talt næsten tusinde Acrer Land! Hvilken Idee giver denne Begivenhed os ikke om den grandiose Maalestok, efter hvilken dette Lands Natur er ind-

rettet. Man har ondt ved at fæste Lid til en saadan Begivenhed; men Engene selv ere det bedste Vidnesbyrd derom. Søens Dybde er i Almindelighed halvtredsfindstyve Fod, men Vandet var lavere der, hvor den overordentlige Naturrevolution indtraf.

Da saameget Jord pludseligt trængte ind, maatte naturligviis ligesaa meget Vand søge Afløb. Bonden fortalte, at den første Virkning af dette Phenomen var, at en næsten lodret staaende Vandmasse udbredte sig udover den øverste Ende af Søen. Dette var den første Begivenhed i Catastrophen, som han klart opfattede. Han indsaae strax Faren og havde netop Tid til at løbe fra Høien, hvorpaa vi nu just stode, ned i Gaden og gribe sin lille Broder, der legede foran hans Huus. Neppe var dette skeet, førend Bølgerne naaede den østlige Kyst og styrtede mod Righis Fod og mod det dybe Pas ved Scewen. For en stor Deel blev Vandets Voldsomhed standset ved Bierget, der her er ganske lodret; da Vandet prellede tilbage fra det, svækkedes dets Fart. Ikke desstomindre bortrev Strømmen alt, selv flere Huse, paa sin Vei giennem Passet ved Scewen til Lucernersøen. Tre Gange hævede Vandet sig med Voldsomhed, derpaa sank det efterhaanden. Jeg troer ikke, at Nogen mistede Livet ved denne Leilighed; Grunden hertil maa tildeels søges i, at Vandet fik Afløb igiennem Passet, og at Bierget udholdt det første Stød.

Veien langs Søens Bred er yndig, som en træg Skoledreng slendrede jeg hen ad den. I Søen ere to smaa Øer, og paa den ene af dem, een eneste Klippe, befinder sig et lille Slot, der efter Traditionen har tilhørt Landets gamle Tyranner, Landfogderne under det habsborgske Huus. En Bonde, der arbeidede ligeoverfor Den, giorde mig opmærksom paa en lav Vold, som havde hørt til et lille Capel, der var blevet ødelagt af Bølgerne. Han tilføiede, at de havde aldeles bedækket Spidsen af et Taarn, som endnu stod der, og at Murerne bare tydelige Spor af Vandet. Jeg anslog Klippens Høide til fem og tyve Fod over Vandets Overflade og Taarnets til fem og syrgetyve over Klippen. Vandet var altsaa steget over halvfierdesindstyve Fod. Sligt forekommer ikke let paa Havet; men da Vandet her blev oprørt voldsomt og pludseligt, er det ikke sagt, at det var et Vandbierg som i Storm paa Havet.

Landsbyen Lowerz ligger ved Søens vestlige Ende. Da denne Indsøe strækker sig i en nordvestlig og sydostlig Retning, ligger den tildeels udenfor den egentlige Skueplads for Naturrevolutionen. Kirken, Husene og Markerne undgik for største Delen Ødelæggelsen, uagtet Engene ere mere eller mindre besaaede med Klippestykker. Det nye Land ligger lige bag ved dem, tildeels bedækket med Høstakke paa de Marker, hvor Græsset allerede var slaaet.

Her høinede Veien sig og dannede ligesom en Grændse for det Land, Ødelæggelsen havde rammet, idet den gaaer giennem Goldau og en Landsby ved Navn Neu-Goldau. Det var dette Sted, hvorfra vi begyndte vor Biergtour, da vi bestege Righi; nu kom jeg tilbage paa samme Sted ad den modsatte Vei. Jeg bestemte mig til at tage Aftensmad og Nattelogie her.

Klokken ti omtrent kom et høirøstet Selskab, der bestod af nogle tørstige Portschaisebærere, ned af Righi og styrtede ind i Vertshuset. De havde været oppe paa Bierget med Storfyrstinde Helena, Storfyrst Michaels Gemalinde, af Rusland; udentvivl havde de faaet rigelig Betaling for deres Arbeide, thi de syntes at have foresat sig nu at giøre sig tilgode. Jeg var ret glad, da de først alle vare forsynede med suur Viin.

Det var en kold, taaget Morgen, da jeg stod op, Luften passede til den sørgelige Udsigt, som den nærliggende Ødelæggelse frembød. Neu-Goldau er endnu i en meget svag Opkomst, den bestaaer alene af Vertshuset og Præstegaarden med tilhørende Capel. Præsten var til Froprædiken for en Menighed, der bestod af en halv Snees Koner og Børn. Ligeover for dette Capel, der egentlig er et Slags Kjelder, har man lagt Grundvolden til en ny Kirke. Da Præsten vendte tilbage, indlod jeg mig i Samtale med ham og samlede fra ham og fra flere Personer i Vertshuset alle de Efterretnin-

ger om Biergets Fald, som jeg kunde erholde. Efter Frokost fortsatte vi vore Undersøgelser, og vandrede i denne Hensigt tværs over den løsrevne Biergmasse til Rossbergs Fod. Da denne Catastrophe er saa ægte schweitzerisk, skal jeg forsøge at give Dem en tydeligere Forestilling derom.

Forestil dem en Dal, der mod Syd og Nord er begrændset af høie Bierge, mod Øst og Vest af to Søer. Afstanden mellem Søerne er omtrent to engelske Mile, og mellem Biergene paa det smaleste Sted lidt over een. Det sydlige Bierg (Righi) er steilt; paa det nordlige, der heiner sig lidt efter lidt, findes Marker og Enge lige op til Toppen. Dette Bierg (Rossberg) danner en Skraaplan, omtrent een fransk Miil lang, med en Vinkel, som jeg anslog til tredive Grader. Ebel har beregnet, at det er 3516 franske Fod over Zuger-Søens Overflade. Paa den sydlige Deel fandtes en Mængde Hytter, nogle endog kun faa Alen fra det Sted, hvor Ødelæggelsen begyndte. Rossbergs Top beskrives som en Biergmasse, der dannede en stump Vinkel mod Biergets Skraaplan, og som ragede ud over sin egen Base henimod Dalen. Denne tilfældige Form tilskriver man især Ødelæggelsen.

Bruddet skete i en lige Linie paa Biergets østlige Side. Den Deel af Toppen, der er bleven tilbage, er ingensteds over 120 eller under 80 Fod høi. Dette

var følgelig den løsrevne Masses Giennemsnits-Tykkelse, der efterhaanden aftog, saa at den mod Vest erholdt en skarp Kant, som en Følge af, at Bierget her begynder at strække sig mod Nord. Denne frygtelige Masse er omtrent tusinde Fod bred. Anslaaer man nu Længden kun til to tusinde Fod, Breden til tusinde og Tykkelsen kun til 40 Fod i Giennemsnit, saa erholder man en Masse af 400,000,000 Cubikfod, som blev sat i Bevægelse ved denne frygtelige Catastrophe. Hvis jeg vilde stole paa mit Diemaal, var denne Beregning meget for lavt anslaaet; jeg vilde næsten angive Tykkelsen til 80 Fod i Giennemsnit, altsaa fordobple hele Massens Størrelse. En af de bedste Manhattan-Boliger indeholder omtrent 60000 Cubikfod. Antage vi, at den nedstyrtede Masse af Rosberg var 600,000,000 Cubikfod, saa erholde vi det Resultat, at Massen var ligesaastor som ti tusinde af vore største Huse. Dette Antal saa store Boliger vilde maaskee opfylde et ligesaa stort Rum, som det alle Husene i Ny-York nu indtage *). Man maa altsaa forestille sig alle Stadens Bygninger forvandlede til tætte Legemer, nedkastede i en Minut i en Dal og Sø, og udbredte over en Flade paa omtrent to tusinde Acres, naar man vil have en Idee om den Ødelæggelse, Biergets Fald foraarsagede. Ebel anslaaer de nedstyrtede Deles Størrelse til næsten

*) Dette skrev Forfatteren i Aaret 1828.

det doppelte af min Angivelse; men jeg tænker, han har ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til Biergets uregelmæssige Form.

Den øverste Deel af hele Biergets Side, indenfor de angivne Grændser, er styrtet ned fra sit Underlag lige fra Toppen til Foden. Den Modstand, den led, da den blev sammentrængt i Dalen, bevirkede, at nogle Stykker faldt til Siden; saaledes er der ved Goldau flere Klippestykker, saa store som smaa Huse, der maae være kastede giennem Luften idetmindste to Mile. Jeg tvivler imidlertid ikke paa, at den største Ødelæggelse skete ved, at den ene Deel drev den anden ned foran sig. De af Goldaus Bygninger, der ligge nærmest ved Ødelæggelsens Skueplads, skulle være trykkede bort fra deres Plads, omendskiøndt de i samme Øieblikke bleve begravede. Præsten anslog de Klippemasser, der ligge der, hvor Veien nu gaaer, til at være tredive Fod tykke. Der ere imidlertid ogsaa Steder i Dalen, hvor Biergruinerne ikke kunne være mindre end tohundrede Fod.

Nær Biergets Fod ligger et Oase i Ørkenen. Det er en lille Plet fed Engjord, som undgik den almindelige Ødelæggelser. Det er indhegnet og var da just afmeiet. Om det er en sørgelig Levning af den oprindelige Engbund eller en Deel af det nedfaldende Bierg, er vanskeligt at afgiøre; men efter al Sandsynlighed er

det sidste Tilfældet. Det er bedækket med frodigt Græs. Vandpøle findes overalt mellem Ruinerne; de synes endnu at være friske, uagtet Ulykken indtraf 1806. Ved Foden af Righi ligger losrevne Klippestykker, der ere kastede betydeligt længere med selve Hovedmassen. Hele Omkredsen ligner en Valplads, hvor Miltons Engle have kæmpet.

Efterat have tilbragt en Times Tid i denne Ødelæggelse, gik jeg et Stykke op ad Rosberg og blev staaende ved Randen af Afgrunden, som Faldet havde bevirket. Brudstykkerne her saae frygteligt ud og afgave en skarp Modsætning til de yndige Enge, der strække sig lige til Afgrundens Rand. Fire hundrede og tre og tredive af Biergets og Dalens Beboere omkom ved denne Leilighed; men hertil maa endnu føies 16, der boe i de øvrige Dele af Cantonet og otte Reisende. Disse, et Bryllups Selskab, vare just i Færd med at bestige Righi. En eller to Herrer af Selskabet vare saa langt tilbage, at de undslap. De hørte Biergets Bragen; og det sidste Øieblik, de saae deres Venner, havde disse ogsaa standset og betragtet Rosberg, da Lyden naturligviis tiltrak sig deres Opmærksomhed. I den næste Minut vare de begravne under Ruinerne! Larmen havde strax indjaget nogle af Indbyggerne Skræk, og fire og halvfierdesindstyve af dem bleve reddede ved at tage Flugten. De som bo-

ede paa Bierget behørede kun at løbe femhundrede Fod til den ene Side af det for at komme i Sikkerhed. Ebel anslaaer det pecuniære Tab til lidt over en halv Million Dollars.

Man kunde have staaet uskadt paa Bierget tæt ved Bruddet selv; men neden under det maa Luften øieblikkeligt være bleven opfyldt med flyvende Klippestykker. Der staaer endnu et Huus paa Vestsiden af Svælget, hvor dets Grændser ere mindst regelmæssige, i en farlig Nærhed til Ruinerne.

Vi forlode Ødelæggelsens Skueplads og stege i skraa Retning op ad Bierget ad en Sti, der førte os mellem Hytter, Kratskove og Græsgange. Vi droge giennem en Landsby, der havde en Kirke; men Alpernes brede Bryst er ligesaavel befolket som Dalene, undtagen hvor den store Høide, de steile Skrenter eller Ufrugtbarheden formener Mennesket at tage Ophold. Dette er i Almindelighed kun da Tilfældet, naar Bierget bestaaer af nøgne Klippeblokke. Vi havde en skiøn Udsigt over Sletterne henimod Schweitz, og kunde overse selv den nye Landstrækning, der var opstaaet i Søen. Landsbyen Lowerz slap ikke saa godt, som jeg troede, da jeg drog igiennem den; thi min Veiviser fortalte mig nu, at Hoveddelen af Kirken var styrtet sammen ved Lufttrykket og kun Taarnet bleven staaende. Dette er ingenlunde usandsynligt, især hvis Luftstrømmen blev for-

stærket ved flyvende Klippestykker, hvilket efter al Rimelighed har været Tilfældet.

Efter at have steget uafladeligt i Veiret en Times Tid, stødte vi paa Landeveien. Vi droge bestandigt høiere op, til vi naaede et Sted ved Navn Rotenthuren. Her er et temlig stort Taarn, formodentlig opført forat beherske Passet; thi det ligger netop der, hvor Landet begynder at høine sig ved en af Hovedveiene, der fører til de fire Skovcantoner. Jeg var glad over at faae en „char-á-banc," et Slags Kjøretøi af meget forskiellig Form; thi den ældgamle char er vanslægtet til Vogne af alleslags Former. Her var den bleven til en regelmæssig Enspændervogn. Egnen her ligger høit, har en fri Udsigt overalt og er vel dyrket. Jeg erindrer neppe at være kommen giennem en mindre interessant Egn i hele Schweitz, end den, hvorigiennem vi nu droge en Times Tid eller to. Langt borte saae vi Engeri-Søen og det Sted, hvor Slaget ved Morgarten havde staaet. I Aaret 1708 var der ogsaa her i Nærheden en haard Kamp med de Franske. En stor Mængde Tørv blev skaaren langs med Veien; jeg kom ogsaa forbi en Landsby af Hytter, hvor Tørven skal opbevares, naar den er tørret. Husene vare ganske almindelige, kort hele Scenen var saalidt Schweitzerisk, som om det havde været en af de halv forladte, svækkede Colonier ved vore egne Grændser, hvori Ingen, der

har Udsigt til at komme i en anden Stilling, ønsker at blive, uden han er i høieste Grad letsindig.

Veien var imidlertid overordentlig god, og jeg blev overrasket ved at finde en net og solid Steenbro over en Kløft. Her indhentede vi et Tog Pilegrimme, der droge til Klosteret; mange tusinde kunde paa denne Tid ventes dertil, forat være tilstede ved en Høitidelighed, der finder Sted hvert tredie Aar. Selskabet bestod af to og tredive Personer, hvoraf de to Trediedele vare Fruentimmer; de vare komne fra Elsas og havde altsaa giort en Reise paa over hundrede engelske Mile for at være tilstede ved denne vigtige Begivenhed. Nogle gik barfodede, og alle bade høit uden at pausere, da den ene stedse gientog den Bøn, den anden havde fremført. Bag ved os hørte vi dybere Stemmer, og et andet Tog af ferten Personer, fordetmeste Mænd, bestege en Høi paa Veien og droge paa samme Maade til det hellige Sted. Den Virkning, disse smaa Processioner og den smukke Forening af alleslags Bønner paa eengang frembragte, var besynderlig og dog rørende.

Esterat vi havde kjørt en Strækning i Skridt for at høre disse fromme Reisendes Sange, lode vi Hesten trave og kom snart til en Høi, der aabnede en Udsigt til det Sted, hvortil hine droge. Hele Egnen har et nogent Udseende, og stod i Modsætning til de ligesom afmeiede Sletter, jeg oftere har beskrevet, der vel saae

yderst magre ud, men dog behage ved deres Zirlighed. Uagtet Landet iust ikke var fuldkomment ufrugtbart, var det dog saa langt fra det Modsatte, at det havde noget uhyggeligt ved sig. Midt i en saadan Scene, mellem et udstrakt Amphitheater af steile Klippevægge mod Syd og Vest, stod en imponerende Bygning, som efter Rygtet har stor Lighed med Peterskirken i Rom, uagtet den staaer langt under den i Henseende til Størrelsen, Stilen og Materialet. Her vare Rækker af Klostre, der stode forbundne indbyrdes og med Kirken, ligesom det vaticanske Pallads i Rom; derpaa kommer Kirken selv, og til Erstatning for de berømte runde Colonnader to Rækker Celler, der bruges ti Boutikker med Billeder og lignende Gjenstande har geistlig Handel.

Da disse Bygninger intoge en anseelig Plads paa en Høi ved Siden af Veien, giorde de et mægtigt Indtryk paa Øiet i denne nøgne og kiedsommelige Egn. Omtrent hundrede Huse, der alle eller dog næsten alle ere indrettede til Pilegrimmenes Bequemlighed, stode tæt ved hverandre paa et lavere, og derfor ogsaa mere beskedent Sted, som det sømmer sig for Helligdommens Tjenere. Landsbyen var net; vi saae snart, da vi kiørte giennem den, at Indbyggerne fornemmelig levede af at forsyne Pilegrimmene med deres indbildte eller virkelige Fornødenheder. Næsten ethvert Huus var ikke

alene et Vertshuus men tillige en Bod for den Art Handel, som jeg nyligt berørte, og store Tilberedelser vare giorte, for at erholde en ny Høst paa den forestaaende Fest.

Sextende Brev.

Sagn om Helgenbilledet i Einsideln. — Overtro hos de høieste og laveste Klasser af det menneskelige Selskab. — Pilegrimmenes Ankomst. — Kirken. — Andægtige Følelser. — Qvindelig Skiønheds Sieldenhed. — Uanstændige Skikke. — Leilighed til at blive Martyr. — Forhenværende Capeller. — Vid Udsigt. — Yndig Tour. — Den leiede Vogn. — Den belærende Opvarter. — Canton Glarus. — Bispen af Chur. — Byen Glarus. — Schrabezieger Ost. — Reise til Wesen.

Kiære — — —.

Jeg tog et Værelse i „Oxen", det bedste Vertshuus og ilede til Abbediet. Da jeg knap kan huske nogen Dag, der giorde heftigere og mere forskiellige Indtryk paa mig end denne, kan det ikke skade at begynde med

at fortælle, hvad der har været Aarsagen til Einsidelns store Anseelse.

En Eremit *, berømt for sin store Helligbed, levede her i Nærheden for mange Aarhundreder siden. Da denne Mand blev myrdet, bragte Ærefrygt for hans Minde en from Menighed til at bosætte sig omkring hans Celle. Da et Capel skulde indvies her, kom Englene efter Sagnet Biskoppen i Forkiøbet og udførte Høitideligheden ved Midnat med himmelske Chor. Denne Begivenhed bragte paa eengang vor Frue i Einsideln, som hun kaldes, i høi Anseelse, og fra den Tid til den Dag idag, i hele ni Aarhundreder, er især den hellige Jomfru i Einsideln bleven besøgt af Pilegrime fra alle Nationer rundt omkring. Ogsaa andre Sagn ere satte i Forbindelse med dette vigtige Mirakel. Frelseren skal saaledes selv have besøgt denne sin Moders Helligdom, i en menneskelig Skikkelse. Foran Kirken er en meget vandrig Kilde, der har 14 Rør, og af eet af disse (hvilket veed man ikke) skal han have drukket. Han efterlod ogsaa et dybt Indtryk af sin Haand i en Sølvtallerken; men Franskmændene toge under deres Indfald baade Tallerkenen og Indtrykket

* Han skal have været samtidig med Carl den Store og have hørt til Huset Hohenzollern, der nu sidder paa Preussens Throne.

med sig; thi det vilde næsten have været et endnu større Mirakel, hvis de havde efterladt noget af dette kostbare Metal. Einsideln har aldrig, som Loretto, været meget besøgt af den fine Verden. Der er, i denne Henseende en Glorie-udbredt over Italien, som det næsten er forgiæves at haabe at naae; her derimod maa saavel Reisens Besværlighed som Kiætteriets Nærhed bidrage til at svække Lysten til Pilegrimsreiser. For nærværende Tid aflægges i Einsideln uden al Tvivl flere Løfter end ved den romerske Stats hellige Billede, men de Reisende staae i Henseende til Stand langt tilbage for disse. Det har undret mig, at disse særegne Andagtsovelser og overhovedet den katholske Kirkes gamle Ceremonier, som mere støtte sig paa Tradition end Aabenbaring, næsten have tabt deres Credit hos alle Klasser af Borgere, undtagen de to yderste: Prindser og Bønder; thi Overtro synes ligesaavel at ledsage en meget høi som en meget lav Stand. I sidste Fald er det en Følge af Uvidenhed og Elendighed, der søge Trøst overalt; i første Tilfælde følger Overtroen af den os medfødte Følelse af vor Skrøbelighed, der overbeviser enhver om hans Uduelighed til at styre vigtige Anliggender, og hemmeligt forleder ham til at sætte sin Lid til overnaturlige Kræfter. At de ikke stole paa fornuftigere Hiælpemidler, ligger formodentlig i begge Tilfælde i en Feil ved Opdragelsen; thi selv Fyrsterne

lære sjeldent mere end de Færdigheder, som de maae kunne giøre gieldende for at hævde deres ydre Værdighed. I Almindelighed ere de derfor temmelig stærke i Sprog, men sjeldent i Logik. Selv Napoleon skal have stolet paa sin Lykke og i Meget ladet sig lede af Overtro; det maa ikke saameget tilskrives hans Opdragelse og Naturel som snarere hans Bevidsthed om, at det, han skulde afgiøre, mere tilkom Forsynet end et Menneske. Ligesom nu, „Hykleri er en Hyldest, Lasten yder Dyden", saaledes er jeg ogsaa villig til, som man seer, at forsvare den Sætning, at Overtro kun er en uvilkaarlig Erkiendelse af vor Trang til en høiere Viisdom. Maaskee er Ingen aldeles fri for den.

Overhovedet ere Prindser og Bønder de to Klasser, der nu synes at vise meest Ærefrygt for den katholske Kirkes gamle Fabler. Politik udøver uvaatvivelig nogen Indflydelse paa hines Overtro; men jeg troer, at man undertiden tvivler paa Oprigtigheden af Følelser, de af Grunde, jeg allerede har omtalt, virkeligt nære.

Hele Dagen igiennem ankom Pilegrime i Skarer, mellem tolv og hundrede Mand stærke. Deres Ankomst blev os stedse anmeldt i Forveien ved deres utrættelige Gientagelse af Bønner; Indtrykket heraf var i Frastand poetisk og rørende, især naar Mandfolk og Fruentimmer afverlede. Alle drak af Kilden, og næsten alle af dens

forskiellige Rør, forat være sikkre paa at berøre det, som antages at være blevet helliget ved, at Frelserens Læber har berørt det. Derpaa traadte de strax ind i Kirken med Alvor og Andagt, og knælede for det hellige Billede.

Kirken er stor og fortiener at sættes i Klasse med Italiens Hovedkirker. Den har mange Forziringer, Altere af Marmor, malede Paneler og meget forgyldt Arbeide. Hovedalteret er af Marmor og staaer nær ved Hovedindgangen. Giennem et Jerngitter foran og tildeels til begge Sider kan man see ind i det Indre, hvor Madonna med Barnet, udskaarne i Bronce, ere saaledes opstillede, at de oplyses af en eneste stor Lampe. Deres Dragt synes at være af purt Guld.

Da jeg traadte ind, laae flere hundrede Pilegrime paa Knæ paa Gulvet omkring Gitteret, og stirrede Alle som Een paa de mørke, hemmelighedsfulde Figurer indenfor dette. Mange bleve flere Timer i denne Stilling, og alle syntes hensunkne i den inderligste Andagt. Kirken blev meer og meer dunkel, eftersom Dagen tog af. Jeg sneg mig om mellem Grupperne og de hvælvede Chorgange, opfyldt af en Blanding af Ærefrygt, Medlidenhed, Beundring og Ägtelse, som jeg knap kan beskrive. Jeg vidste, at det var Guds Tempel, og at hans Aand var tilstede; jeg følte, at andægtig Tro paa Guds Naade var blandet med den Overtro, jeg var

Vidne til; og medens min Fornuft sagde mig, at disse Folks Tilbedelse frygteligt nærmede sig Afgudsdyrkelse, forekom dog Guds Aabenbaring i Kiødet mig aldrig saa ophøiet, og, saa at sige, saa haandgribelig som i dette Øieblik. Jeg troer, faa Mennesker ere mindre overtroiske end jeg, og at jeg nærer saa lidt Frygt for overnaturlige Indvirkninger som Nogen, og dog havde jeg hele min protestantiske Koldblodighed behov for at see paa dette Mariebillede uden at lade mig henrive deraf. Sympathi med denne alvorlige og andægtige Forsamling, der knælede for Madonna; min Tro, der del forkaster saa meget af det, hvormed disse udsmykke Religionen, men dog er enig med dem i saa meget af det Væsentlige, og endeligt en Følelse af, at det jo dog bliver os alle umuligt at trænge ind i Verdensstyrelsens store Hemmelighed, opvakte min Medlidenhed med dem. Det var umuligt at være Vidne til de Moisommeligheder og Anstrængelser, med hvilke disse fattige Folk havde vandret over Dale og Bierge for at komme til det hellige Billede, den Ydmyghed og Andagt, hvormed de nærmede sig dette, og den Vedholdenhed, hvormed de forbleve i samme bedende Stilling for at lægge deres Ærefrygt og inderlige Tro for Dagen, uden at føle, hvorlidet farlige Skyggesiderne ved en Religion ere, naar Hiertet virkeligt er besiælet af Andagt. Kort jeg var ikke oplagt til at domme strengt, men følte derimod

Lyst til at tage Alt i den Mening, hvori det blev budet, og saaledes som man ønskede, det skulde blive betragtet.

Størstedelen af Pilegrimene vare Tydskere. Mange vare fra Schwarzwald, de øvrige for en stor Deel fra Elsas; enkelte Italienere bemærkede jeg ogsaa i de forskjellige Grupper. Blandt Mændene fandt jeg mange med et ædelt, klassisk Ansigt; jeg husker især een eller to, der kunde have været fuldkomne Modeller, hvis Nogen vilde have fremstillet mandig Hengivelse under en almægtig, uudgrundelig Villie, medens de hvilede paa Steengulvet med blottet Knæ, nedbøiet Hoved og Hinene ydmygt men dog uophørligt vendte mod Bronce-Figuren. Jeg saae ikke et eneste tækkeligt Fruentimmer iblandt dem. Fuldkommen Skiønhed og ædle Former ere overalt sieldne; men nærmere Overgange til Skiønhed, med hvilke vi tage til Takke istedetfor denne, og som vi endog gierne vilde henregne til den, hvis ikke de enkelte sieldne Skiønheder hindrede os fra at nedstemme vore Fordringer saa meget, ere meget almindelige i Amerika; i denne Deel af Europa ere de derimod yderst sieldne. Man seer næsten aldrig en rigtig smuk Bondepige, og Dragten, der tager sig saa godt ud i Afbildninger, kan naturligviis i Virkeligheden ikke udrette noget, da Naturen har nægtet deres Person al Ynde. De fleste qvindelige Pilegrime ved denne Lei-

lighed vare ogsaa overordentligt stygge, uagtet de saae ret agtværdigt og mere menneskeligt ud end ellers, medens de knælede omkring Helligdommen i rolig, alvorlig og urokkelig Andagt. Det var endnu Tusmørke i Chorgangene, da en Processión af Munke traadte ind af en Sidedør og nærmede sig Billedet. Jeg havde allerede før seet Een eller To af dem snige sig om mellem det smale Galleries Piller, der forbinder Kirkens øverste Afdelinger indbyrdes, uden tvivl for bedre at kunne betragte de Andægtige; men, uagtet det saae ret malerisk ud, forjog de dog, ved saaledes at liste sig omkring, mine behagelige Tanker, og bragte mig til at mindes de sædvanlige Munke-Rænker. Kort deres Nærværelse var mig ubehagelig. Nu kom de imidlertid i Processión, med den første Abbed i Spidsen, og begyndte at synge Messer. Hele Illusionen blev forstyrret ved denne tomme Parade; thi de katholske Geistlige have i Almindelighed langt mindre Anstand og Værdighed end de beskedne Protestanter. De droge snart igien bort i den samme Orden, og nu begyndte en Scene, der endnu mindre harmonerede med vore religieuse Begreber. Pilegrimene trængte sig frem, overrakte en Munk, der var bleven tilbage ved Alteret, Æsker med Rosenkrandse, Billeder og andre lignende Sager. Munken berørte Helligdommen med dem og leverede dem derpaa tilbage til deres Eiermænd, forat de skulde

opbevare dem som Reliqvier. Hele Høitideligheden blev foretaget med det største Hastværk, saa at jeg ikke kunde lade være at sammenligne det med den Travlhed, hvormed en bekiendt Kagehandler paa Boulevard St. Martin i Paris udfører sine Forretninger. Saadanne snurrige Ideeassociationer forstyrre let Indtrykket af det Rørende og Skionne; jeg vendte om, for at gaae igiennem Kirken og var igien opfyldt af Scepticisme. Ethvert Alter var bekrandset, og Merket var allerede faldet saa meget paa, at Billederne i Kirken, de pragtfulde Zirater, Soiler, Gallerier og Sidegange, endog de knælende Pilegrime saae ud som Skygger. Da dette Syn giorde et behageligt Indtryk paa mig, tog jeg Leiligheden iagt, forlod Kirken og vendte tilbage til Vertshuset.

Forskiellige Skarer Pilegrime vare ankomne efter mig, og i Vertshuset hørte jeg dem bestandigt gientage deres Bønner paa Gaden. Saasnart jeg havde spiist, lod jeg min Veiviser komme for at aftale den følgende Dags Reise med ham. Han var neppe kommen, førend Pilegrimenes Bønner lokkede os til Vinduet; der kom ikke mindre end fire og halvfierdsindstyve paa eengang forbi. Mandfolkene gik barhovede paa den ene Side af Veien, Fruentimmerne paa den anden. Veiviseren rystede paa Hovedet, som om han havde Medlidenhed med dem. Han var en ivrig Protestant og var for nylig kommen i Uleilighed, fordi han havde

talt lidt for frit om denne Sag. Efter hvad han fortalte, vilde det have været meget let for os at vinde Martyrkronen ved at ile ned paa Torvet, og der offentligt udvikle vore private Meninger angaaende den hellige Indvielse af vor Frues Capel i Einsideln. Jeg lagde ham paa det Alvorligste paa Hiertet at forsøge derpaa; men dette slap han ganske snilt fra, ved at paastaae, at hans Ære og Samvittighed giorde ham det til Pligt at føre mig sikkert tilbage til Thun. Jeg gav naturligviis efter for en saa vigtig Indvending. Medens vi debatterede dette Punkt, drog et andet Selskab forbi, der ikke alene var barhovedet, men ogsaa barfodet.

Da vi havde fattet den Beslutning at opgive alt Angreb paa Englenes Indvielse, blev Reiserouten fastsat saasnart som muligt, og jeg ilede igien tilbage til Kirken. Bygningen var nu svagt oplyst, og Pilegrimene knælede endnu i dens mørke Skygger; de saae ud, som om de vare udhugne i Steen. Mange af dem havde deres Badsæk paa Ryggen, som et Sindbillede paa deres Synder. To ualmindeligt velklædte Fruentimmer laae ved et Sidealter; men forresten hørte alle Personer af begge Kiøn til Bondestanden, med Undtagelse af Præsterne og mig selv. Jeg har vel læst, at Folk af høiere Stand giøre denne Pilegrimsreise; men hvis dette var Tilfældet for Øieblikket, maatte de være

forklædte saa fuldkomment, at man skulde troe endog vor Frue i Einsideln maatte være bleven skuffet. Paa denne sildige Aarstid (det var Fredagen d. 12 Sept. 1828) kunde jeg ikke opoffre tre Dage for at overvære Høitidelighederne den følgende Søndag; vi fortsatte derfor vor Reise tidlig den følgende Morgen til Fods. Paa Veien fandtes af og til saakaldte Stationer, d. e. smaa Kapeller, der sædvanligt forestille Frelserens Lidelser, i hvilke de Fromme finde Anledning til en Række Bønner, der passe til deres egen Svaghed, — en almindelig Skik i de katholske Lande. Bestandig mødte vi Pilegrime, hver halve Miil, nogle fra Cantonerne, andre fra Tydskland og atter andre fra Tyrol. Nogle bare deres Pakker paa Hovedet, andre gik barfodede, hver syntes at have særegne Bodsøvelser. Vi mødte ogsaa mange Drenge og Piger, der bare Frugt til Landsbyen. Da det var meget varmt, var det ret behageligt at kiøle Ganen med Pærer og Blommer, medens vi droge op ad den steile og trættende Vei. Jeg havde aldeles forregnet mig, uagtet det var ganske vist, at vi vare i en dyrket Biergegn, ikke alene paa Grund af dens Frembringelser, men ogsaa formedelst Udsigten mod Syd: thi i Schweitz danner i Almindelighed Klipper Baggrunden af enhver Udsigt, med mindre man befinder sig paa en betydelig Høide.

Efter en besværlig Vandring i over en Time, kom

vi til en usædvanligt steil Biergsti. - Da vi nærmede os Toppen, bemærkede jeg en vis Uro i min Førers Blik; jeg tænkte, han havde Lyst til at smage lidt Kirschwaßer, thi han havde netop fortalt mig, at der var et Vertshuus paa Toppen, hvor man fik meget god Liqueur. Jeg giorde den Gamle Uret. Han tænkte alene paa sin Forretning, paa Schweitzes Ære og paa den behagelige Overraskelse, der ventede mig. Biergstien førte os pludselig til Toppen af Bierget, der begrænser den sydlige Deel af Züricher-Søen. Da Egnen ved den nordlige og vestlige Deel af denne Sø er hvad man kunde kalde en Alpeslette, var vi lige ved en „Udsigt". Faa Skridt bragte os til Skrenten, hvorfra Blikket kunde fare over en uhyre Landstrækning ind i Tydskland. Vi stode omtrent to tusinde Fod over Züricher-Søen; den laae tildeels lige under vore Fødder og var afdeelt ved Broen ved Rapperschwyl. Den Usnau kunde vi ogsaa see, og Bierget, som vi vare stegne ned af paa Veien fra Tockenberg, laae lidt til Venstre. Det var aldeles det modsatte Maleri af det, vi havde seet, da vi befandt os paa den modsatte Bred af Søen paa en tidligere Tour, som jeg allerede har beskrevet Dem.

Veien var ganske god, men den gik uafbrudt brat op af Biergets Side. Den ligner i Steilhed og Længde Veien op ad Am Stoos; dog troer jeg denne sidste endnu overgaaer hiin. Lykkeligviis havde vi nu

den behagelige Forretning at stige ned; efterat vi havde standset nogle Minuter for at nyde Udsigten, ilede vi rask ned i Dalen.

Udsigten tiltog i Omfang og Skiønhed, jo længere vi kom ned. Næsten hele Züricher-Søen blev synlig; man saae begge dens Bredder prydede med Landsbyer, Kirker, og Hytter i hvide Klæder som en Brud; de bleve endnu mere fremhævede ved at være omgivede af det Grønne. Ufna laae saa tydeligt for mig, at jeg kunde see Kapellet, Lader, Enge og Kors. Hist og her viste sig en mørkeblaa Stribe mellem de bølgeformige Høie i Baggrunden, der saae ud som Dele af den klareste Luft. Det var Søer, som De neppe kiendte, om jeg end vilde nævne dem for Dem. Schweitz har tre Arter af saadanne Søer: de Søer, som ere berømte for deres forskiellige og sieldne Skiønhed, f. Ex. Genfer- Lucerner- Züricher- og Constanzer-Søen; de Søer, der vel ere mindre end disse, men dog af en ganske anseelig Størrelse, og som enten ere bekiendte, fordi de ligge i Egne, der blive besøgte af mange Reisende, eller fordi der har staaet et Slag ved deres Bredder; og endelig de Søer, der ikke ere i Besiddelse af nogle af disse Fortrin; disse blive sieldent besøgte og omtalte af Reisende. Jeg har Kortet for mig, medens jeg skriver dette; og finder der en halv Snees af disse ubekiendte Søer, uden at have seet nogen af dem anderledes end

i Fugleperspectiv fra Toppen af Biergene, saaledes som jeg nylig har beskrevet.

Ved Veien sprang en Kilde ud af en tilhugget Steen, hvorpaa der hvilede et Maria-Billene med en forgyldt Glorie. Herligt Vand sprudlede frem; og en Dreng stod parat til at fortiene en Batzen ved at udlaane et Bæger. Han havde formodentlig i Sinde at vente paa Pilegrimene; imidlertid havde vi i en heel Time ikke seet nogen af dem.

Da vi vare komne halvveis ned af Bierget, fulgte Veivíseren en Sti, der divergerede fra Landeveien mod Øst. Den forte os giennem Sletter og Frugthaver ad en yndig Vei til en Dal i Nærheden af Laken. Jeg spiste Frokost i et Værelse, hvorfra jeg havde Udsigt over Soen, og som sædvanligt fremstillede det rolige Vand et beundringsværdigt Maleri for vore Øine. At see ned fra en betydelig Høide, bringer os til at studse og gier overhovedet i nogen Tid et mægtigt Indtryk paa os; men jeg er tilboielig til at antage, at vi holde mest af den Udsigt, vi sædvanligt nyde fra Bredden af en rolig Sø, eller fra en dyb Dal. Det maleriske, yndige Rapperschwül lignede langt mere en lille befæstet Stad, naar man saae det fra denne Side, end fra den modsatte.

Jeg bestilte en „char," der her fremstillede sig som en smal Phaeton med een Hest for; den havde et

Forfordæk som en Cabriolet. Skiøndt jeg var lige i Hiertet af Schweitz, havde jeg dog ikke seet en eneste ægte char-à-banc, siden jeg forlod Bern. Paa vor første Reise mødte vi kun yderst faa af dem, saa at de vel overhovedet ikke ere saa almindelige, som man sædvanligt troer.

Veien førte os nu tæt forbi et betydeligt Mosse-land, der engang havde staaet under Vand, da det uden al Tvivl tilforn havde hørt med til Søen. Klosteret ved Uznach, som jeg har omtalt i et tidligere Brev, Uznach selv og hele den lange Biergryg, af hvilken vi nyligt vare stegne ned, dannede en smuk Udsigt. Det var ret interessant paa denne Maade at betragte det hele Maleri omvendt, og det er et sandt Ordsprog, „at Schweitz i Almindelighed giver alt ligesaa godt tilbage, som det har modtaget." Efterat have tilbagelagt et Par franske Mile, bedede vi for at give Hestene Foder i et Værtshuus, der ligger saa nær ved Biergene, at Solen der var gaaet ned Kl. to om Eftermiddagen. Jeg bad Opvarteren, der talte fransk, om et Par Pærer. "Pois! des petits pois!" sagde han, „hvorledes, monsir, Ærter have ikke været at faae i de sidste sex Uger!" — „Jeg beder ikke om "pois" men om "poires," des poir-r-es, og dem veed jeg dog, man har nu." Man skulde troe, at denne Forklaring var tilstrækkelig, og at jeg kunde vente uden videre et Ja eller et Nei: —

men langtfra! Min ſtivſindede Schweitzer vendte ſig ganſke tort om til mig og betydede mig, at Grunden til, at han ikke ſtrax havde forſtaaet mig, laae i min yderſt ſlette Udtale. "Fous n'abex bas un bon bronuncias-hun, monsir; voilà pourquoi je ne fous ai bas com-bris!" Rigtignok taler jeg ingenlunde feilfrit franſk; men jeg troer dog ikke, det er ſlettere end min Læremeſters; thi han ſaae temlig komiſk ud, da han rettede mig, fordi jeg havde forlangt Ærter iſtedetfor Pærer, uagtet jeg ikke engang havde giort mig ſkyldig i denne Feiltagelſe. Hvad vilde man have tænkt, hvis dette var paſſeret i en amerikanſk Gieſtgivergaard. Da vi forlode denne Skole for den rette Udtale, bemærkede min Veiviſer, der var misforneiet med ſin Landsmands utidige Undervisning, ligeſom for at giøre det godt igien, „at ce gasson-là n'est bas pien boli."

En Times Tid derefter ankom vi til Canton Glarus. Alle diſſe Stater i Midten af Schweitz kan man hurtigt giennemreiſe, fordi de høre til de mindſte i Landet; ſaaledes er Canton Schweitz det ſyttende, Glarus det ſextende i Storrelſe. Samme Rang indtager det ferſte med Hensyn til Folkemængden, det ſidſte ſtaaer endog een Klaſſe under det. Schweitz har over trediue tuſinde Sixle, Glarus ikke engang fem og tyve tuſinde. Hele Folkemængden i Lucern, Zug, Schweitz, Unterwalden, Glarus og Uri, der ere de ſex Kantoner, ſom med

Hensyn til Gebetet danne Kiernen i Forbundet, beløber sig efter officiel Angivelse for Landdagen kun til 184,300 Siæle. Trække vi Lucern* fra, overgaae de øvrige fem Cantoner ikke synderligt den mindste amerikanske Stat i Folkemængde; uagtet vor egen lille Søsters svage Befolkning er bleven til et Ordsprog.

Kort efter at jeg var sluppen fra min Sprogiærer, mødte vi paa Veien en Geistlig med et meget ærværdigt Udseende. Uagtet han øiensynligt var paa en Reise, var han dog tilfods. Han blev ledsaget af en Geistlig af ringere Stand, og i kort Afstand fulgte en gammel, svær Karret, trukken af fire blanke, fede Heste, der ret saae ud, som om de tilhørte en Geistlig. Tienerne havde et net men gammeldags Liberi. Af dem erfarede jeg, at det var Biskoppen af Chur (de fyrstelige Abbeder af St. Gallens Efterfølger, i det mindste i geistlig Henseende), der drog til Einsideln for at deeltage i Festen. Jeg troer, de fleste Katholiker i denne Deel af Landet staae under hans Jurisdiction med Hensyn til det Geistlige; de derimod, som boe paa den modsatte Side af Lucernersøen ere i Almindelighed forenede med tydske Bispedømmer.

Husene ved Veien og selv i Byen Schweitz have ikke i den Grad et schweitzerisk Udseende som de i Bern. Efter at have tilbagelagt en fransk Miil, kom vi til en uhyre Biergdal og strax efter til Byen Glarus. Jeg

* 86,700.

var i den Biergkløft, der laae lige for os, da vi stege ned af Herisau for at naae Rappersschwül. Dette uhyre Svælgs Overflade er jevn, dets Brede er over en Mil, men de Bierge, hvoraf det er omgivet, ere saa høie og bratte, at det seer snævert ud. Slaget ved Næfels stod ved Indgangen dertil under en hei Biergskrent, der vel var værdig til at være Vidne til en saa ædel Kamp. I Grunden bestaaer hele Cantonet af denne Dal og et Par andre af mindre Størrelse, der staae i Forbindelse med den. Paa Bierge er der vel ingen Mangel, men de klippefulde Dele af dem ligge her nærmere ved Overfladen end ellers i Schweitz, og de yndige Græsgange paa Alperne ere hverken saa rige eller saa yppige her som i Oberlandet. De Biergtoppe, der indeslutte Landet, variere mellem en Høide af syv tusinde og over elleve tusinde Fod over Middelhavet. Linth flyder giennem Hoveddalen og beskyller Byens Mure. Intetsteds er Contrasten mellem Dalens friske Grønne og Biergenes raa Udseende mere iinefaldende end i Glarus; dog græsser der ogsaa paa Biergene betydelige Hiorde, der udgiøre den fornemste Kilde til Cantonets Velstand.

Byen, der har fem til sex tusinde Indbyggere, ligger ved Linth, og bestaaer næsten alene af een lang Gade. Det er her, at de Oste, der ere saa bekiendte

i Amerika under Navnet af Schrabzieger, blive lavede.* Østens eiendommelige Lugt kunde man tydeligt mærke i Nærheden af Byen. Det var, som om jeg traf en gammel Bekiendt; og, da jeg ikke kunde opholde mig længer end een Time her, ilede jeg til et af de Steder, hvor den blev tilberedt. Løben bliver lavet paa Biergene, ligesaavel af Gedemelk som af Komelk. Efter hvad jeg kunde høre og see, er Osten i denne Henseende ikke forskiellig fra andre, undtagen at den lasves af Valle, der bliver tilbage, naar Smørret er kiernet. Saasnart den er formet, bliver den bragt ned i Dalene i Sække. Jeg mødte selv en Vogn, belæsset dermed, da jeg kiørte ind i Byen. I denne Tilstand har den ingen egen Smag; heller ikke seer Massen synderlig smuk ud, som De vel kan tænke. Derpaa bliver den presset, indtil den er saa tør som muligt, og kommer saa paa en Mølle, der ligner dem, man bruger til Most. Den, jeg saae, blev dreven ved Vand. Der var omtrent hundrede Pund Løbe i denne Mølle, og Hiulet gik bestandigt over det, uden at Nogen havde Tilsyn dermed. Jeg troer, at Østens Fasthed hidrører fra denne overordentlige Æltning og den Presning, som følger derpaa. De Personer derimod, jeg spurgte ders

* Jeg har aldrig seet noget til disse Oste i Europa, undtagen i Glarus selv; heller ikke har jeg hørt nogen Englænder, Tydsker eller Franskmand sige, at han kiendte dette Slags Ost.

om, antoge at Grunden ligger i Græsgangenes særegne Natur. Den eiendommelige Farve, Lugt og Smag komme af en Plante,* der voxer i Dalen, og som bliver terret, pulveriseret og forenet med den øvrige Masse paa Mollen. Pulverets Lugt var stærk, det smagte som en Plante; dog syntes jeg ikke saa godt om det ublandet, som naar det var kommet i Osten. Denne bliver først rigtigt god, naar den har ligget et Aar; den skal kunne holde sig meget længe. Jeg kiøbte en lille Ost og tog Afsked med Fabriken. Med Undtagelse af Glarus kiender jeg intet Sted, hvor Schrabzieger-Ost er saa almindelig som i Broadway. Navnet er, saavidt jeg veed, sammensat af „Ziege" (en Ged) og et idiomatisk Ord, der enten betyder: en Plante, eller er Navnet paa en Plante. Dette er dog kun en Conjectur. Det engelske shrub (en Busk) lyder ievrigt næsten som Schrab; jeg kunde vel fristes til at antage dette for et forældet Ord af samme Betydning som hiint, men jeg vil ærligt tilstaae, at dette kun er en Formodning.

Glarus har nogle Fabriker, der drives paa en idyllisk, interessant Maade, der fortreffeligt hæmmer de Laster og den Immoralitet, som i Almindelighed findes paa de Steder, hvor Befolkningen er meget stærk. Jeg saae denne Eftermiddag en Frugthave, som var aldeles

* Trifolium metilot cærul, en blaa Viol.

bedækket med Kommetørklæder, der bleve blegede; jeg kunde ikke lade være at ønske, at jeg havde Lov til at bruge et af dem.

Byen bestaaer fornemlig af raae Steenbygninger. Husene have vel udstaaende Tage, men i andre Henseender nærmer Bygningsmaaden sig mere til den, der bruges ved Rhinen end den, vi pleie at see i Schweitz. Flere vare bemalede udvendigt, eet af dem paa følgende Maade. Stueetagen er ganske simpel med to Døre og et eneste Gittervindue. Det forstaaer sig, at hele denne Etage er over Jorden; thi at grave sig ned i Jorden troer jeg intet Folk gior, undtagen Mahattaneserne og deres ydmyge Efterlignere. Første Sal har eet stort Vindue, som ligeledes er forsynet med et Gitter, der engang har været forgyldt. Ved Siden af det er der malet et Vindue paa Muren, giennem hvilket man seer en Løve krybe frem. Ellers har denne Etage de sædvanlige schweitseriske Vinduer, eller med andre Ord: det bestaaer næsten kun af Vinduer. Anden Sal bestaaer af to smale Vinduer, mellem hvilke man seer et Vaabenskiold med en Grevekrone, hvoraf man kan slutte, at Huset er adeligt. Paa den anden Side af Vinduet er en Ridder afbildet tilhest i fuld Rustning, der styrter frem med fældet Landse. Ligeoverfor ham er en anden Ridder tilhest, men uden Rustning, ifærd med at skyde med Pile mod et Maal. De synes at skulle svare til hinanden,

uagtet de ere adskilte ved Vinduerne og Vaabenskioldet. Alle Vinduerne ere malede; saaledes seer man paa en af de Ruder, som ere nærmest ved den bevæbnede Ridder, en lille Dreng, der udstrækker Haanden, ligesom for at tage fat paa Landseispidsen. Tredie Sal har tre Vinduer, rigeligt bemalede med Drenge. Fierde Sal har kun et virkeligt Vindue, men nær ved det er der et falsk, i hvilket man seer en Dame, der skuer fornøiet ned og peger paa Ridderen i Rustning. Figurerne, der alle ere i Legemsstørrelse, ere colorerede og langt bedre malede, end man skulde troe, naar man hører, hvor forunderligt de ere grupperede. Det er vel unegteligt, at det er underlige Zirater paa en Adelsmands Huus, men formodentlig have de Hentydning til en eller anden mærkelig Begivenhed i Familiens Historie. De sigte maaskee til Slaget ved Næfels, hvor en Haandfuld Biergboere ødelagde den tungtbevæbnede østerrigske Hær.

Ligeoverfor denne patriciske Bolig er et Vertshuus, der udmærker sig ved en, tolv til femten Fod høi, Vildmand, som er malet paa Muren. Der staaer vel Aar 1609 paa Huset, men Farverne ere friske og see ud, som om de nylig vare overstrogne.

Det er vel noget dristigt af en Reisende, der kun har opholdt sig sex Timer i et Land, at troe, at han kan tale med om dets Skikke. Ikkedestomindre kan jeg

ei undlade at udtale mig mod en Sædvane i Canton Glarus, skiondt jeg ikke troer, jeg har været der længer. Man slagter her Qvæg midt paa Gaden. Jeg saae tre Faar og en Kalv, hver under Hænderne paa sin Slagter, og det lige i Midten af Byen. Jeg har seet noget lignende i franske Landsbyer, men aldrig før i en Hovedstad.

Om Aftenen vendte vi tilbage ad den Vei, vi vare komne, til et Sted nær ved Valpladsen ved Næfels, hvorfra vi droge tvers over Dalen. Vi fulgte den skummende Linths Bredder, og ankom til Weisen, ved Bredden af Wallenstäterseen i Canton St. Gallen. Paa Grændsen er en Kanal, der forener Wallenstädterseen med Zürichersoen.

Den lille Tour ind i Glarus forekommer mig alerede som en Drom. Stedet er saa afsides, Biergene saa vilde og steile, kort det Raae er saa forunderligt blandet med det Civiliserede, at dette Billede træder tydeligt og isoleret frem mellem den Mængde, som denne frugtbare Egn har fremstillet for mit Blik.

Syttende Brev.

Egnen mellem Wallenstädtersøen og Züricherſøen. — Weſen. — Byen Wallenstädt og Søen af ſamme Navn. — Sargans. — Slottet. — Veien til Italien og til Tydſkland. — Forandring i Rhinens Løb. — Borgruiner. — Dyb Biergkloft. — Badet ved Pfeffers.

Min kiære — — —,

Naar De kaſter et Øie paa Kortet, ſeer De, at Wallenſtädter- og Züricher-Søen ligge næſten i een Linie fra Øſt til Veſt, kun faa fronſke Mile fra hinanden. Landſtrækningen mellem dem ſeer snarere ud ſom en Kragt end ſom en Biergdal, omendſkiøndt den ligger meer end trettenhundrede Fod over Søens Overflade. Den er vel omgivet af uhyre Bierge, men de ſmaa Floder, der ſtyrte ned fra diſſe, have forvandlet Egnen til et uhyre Moſeland. Da Linth anrettede meſt Ulykke, ſøgte Indbyggerne iſær at finde et Middel, hvorved de kunde afſlede den. Denne ſtore Plan er udført meget ſindrigt ved at lede Floden til Wallenſtädterſøen, hvor den idetmindſte ikke kan giøre Skade, og ved at udvide den lille Flod, der forbinder de to Søer, til en anſeelig Kanal. Weſen er en lille By ved den veſtlige Ende af Wallenſtäterſøen mellem Biergene og Vandet.

Søen, der er ti Mile lang og to Mile bred, anseés for den farligste i Schweitz; Politilovene angaaende Fart med Baade ere derfor her meget strenge. Blandt andet es det udtrykkeligt paalagt Søfolkene at give Agt paa Veiret, at holde sig til den sydlige Bred paa visse Aarstider og at lade deres Baade reparere hvert tredie Aar. Derimod falder det aldrig disse Biergboere ind at bygge Baade, der kunne taale en ordentlig Sogang og bruges, naar man har Modvind. Her er man desforuden udsat for andre Farer, der ere langt større, end hvad Veir og Vind kunne foraarsage. Man siger, at Vandfladen er stegen flere Fod paa Grund af de Biergstrømme, der falde i den, og at Moselandet daglig tiltager i Udstrækning. Følgen heraf er, at Landet maa blive meget usundt.

Jeg havde lidt Feber om Morgenen, som jeg vel neppe kan tilregne disse Sumpe, der jo ikke ere de pontinske. Formodentlig var den foregaaende Dags Hede Skyld deri. Efter Frokosten leiede jeg en Baad og lod mig sætte over denne yndige lille Sø. Mange foretrække denne for Lucernersøen, men neppe med Føie. Af en meget kort Beskrivelse vil De kunne danne Dem en Forestilling om den. Afstandene kiender De alt. Til den østlige og vestlige Ende slutter sig et fladt Marskland af betydelig Størrelse — egentligt Dale med en herlig Udsigt, der tabe sig inde mellem

Biergene. De to andre Sider begrændses af Klippevægge, der i Gjennemsnit ere ser tusinde Fod over Vandfladen. De behøver kun at afhugge den høieste Top af Catskills (Round-Top) til en uregelmæssig, lodret Brink, gjøre det en halv Gang saa høit endnu, udstrække det langs med Bredderne af en fuldkommen klar Sø til en Længde af ti Mile paa begge Sider, udpynte Klipperne lidt med en Hytte, en lille Landsby eller en Græsgang hist og her, bygge en Bondeby eller to under de fremragende Skrenter; saa har de omtrent Wallenstadt for Deres Øine.

Jeg tog kun to Sluproere for at nyde Overfarten desto længer. Veiret var ligesaa mildt som i Mai, saa at vi havde en yndig Tour tvers over Søen. Vi holdt os til den nordlige Kyst, hvor man træffer paa flere smukke Vandfald; jeg troede ikke, der paa denne Kant af Søen var nogen Strækning, en halv engelsk Miil lang, hvor der ikke fandtes et sikkert Tilflugtsted for en Baad; dog havde det lille Vindstod paa Lucernersøen overtydet mig om, at en farlig Sogang snart kan opføre disse smaa men dybe Vandmasser. Denne Sø skal have en Dybde af næsten hundrede Favne. Ved den sydlige Bred findes nogle smukke Landsbyer med Kirker og Taarne, som formedelst Refractionen synes at svæve i Luften over Vandet.

I det Hele er Wallenstadt en usel By. Den var

for omgiven af Mure, men under Revolutionen afbrændte den og er nu høist maadeligt gienopbygget. Den ligner mere en smudsig fransk Flekke end en schweizerisk Landsby. Dalen, hvori den ligger, er ikke saa bred som den ved Wesen, Jordbunden er ogsaa her sumpig; jeg husker heller ikke noget Sted i Schweitz, hvor Befolkningen saae ud til at være saa forarmet, som Indbyggerne af Wallenstadt.

Jeg bestilte en Char og erholdt et i enhver Henseende fortrinligt Kiøretøi. Veien var meget god, Bierene majestætiske som sædvanligt; Dalene derimod vare magre og golde. Græsset var tyndt, Sletterne eensformige, og Agerdyrkningen syntes her at være i sin Barndom. Mod Syd saae man vel Græsgange paa Biergene, men mod Nord indesluttede steile Klippemasser Dalen. Nogle faa maleriske Borg-Ruiner og en Kirke paa en næsten ubestigelig Klippe oplivede dog lidt den øde Omegn. Ved Sargans, en lille By, der fordum var en Greves Residentsstad, blev Egnen smukkere. Paa en Høi nær ved Landsbyen ligger Slottet, der tilhørte Districtets fordums Beherskere. Det synes endnu at være beboeligt; jeg saae idetmindste, da jeg kiørte forbi det, at der var Haandværkere ifærd med at reparere et Tag. Det bestaaer af eet eneste Taarn og et Par temmelig ubetydelige Hovedbygninger; Slottet er ganske i den raa Smag, der er Biergbyg-

ninger egen. Disse smaa Herrer kunne ikke have boet bedre end en amerikansk Gentleman, der besidder et rummeligt Landsted, selv om vi i denne Sammenligning undlade at tage Hensyn til det høiere Trin, hvorpaa Civilisationen nu staaer; dog havde Grevorne af Sargans udentvivl betydelig Anseelse, thi Veien fra Tydskland til Italien gik lige forbi deres Slot og forskaffede dem derfor betydelige Toldintrader. De kan let forestille Dem, hvorledes Veien gik. De Reisende satte ved Schaffhausen over Rhinen og toge til Zürich; herfra seilede man til den øverste Ende af Seen, reiste saa igien til Lands til Wallenstadt, derpaa over Seen og giennem Dalen, til man igien naaede Rhinen, der løber i saa mange Bugter, at den kun er faa Mile fra Sargans. Man seilede derpaa ned ad den sydligste af Flodens Arme, gik over den sidste Alpekiede ved Splügen; derpaa skraaner Landet nedad mod Italien. Da Veien nu er god paa hele Routen, reiser man for nærværende Tid uafbrudt i Postvogne, undtagen just ved Wallenstadt, hvor man sætter over Seen.

Mellem Rhinen og Sargans hæver Landet sig næsten umærkeligt til en Høide af tyve Fod; det er alene herved, at Rhinen afholdes fra at falde i Wallenstädter-Seen. Da Flodsengen bestandigt bliver høiere, derved at de talrige Bifloder, der falde i den, medbringe Klippestykker fra Biergene, er det ingenlunde

umuligt, at den engang vil forandre sit Løb. Da imidlertid enhver Biergdal her har sin egen Flod, vilde denne Forandring ikke have nogen betydelig Indflydelse paa den Deel af Strømmen, der gaaer ud af Bodensøen, og slet ingen paa Floden længer nede hvor den optager Aar, der bortfører det overflødige Vand fra alle de store Søer i Schweitz, med Undtagelse af Genfersøen. Man formoder endog, at Rhinen engang faldt i Wallenstädter-Søen og at dens nærværende Leie først bagefter har dannet sig. En Vandmasse, der flød i den omtalte Direction, vilde formodentlig med en lige Hastighed af omtrent to Mile i Timen naae Havet nogle Dage forend nu ad den større Omvei. Hele denne Forandring vilde være temlig uvigtig, naar der ikke derved vilde opstaae ny Sumpe.

Saavel den Maade, hvorpaa Jorden dyrkes, som den, hvorpaa Indbyggerne klæde sig, afvexle ofte pludseligt i disse Dale. Ved Sargans kiørte Enhver, vi mødte paa Veien, med een Hest og en Vognstang som vi selv; i Ragatz derimod, et Par franske Mile derfra, kiørte man med een Ore i Stænger.

Ved Ragatz var en deiligt Udsigt over en Rhindal, hvor et perlegraat Slot paa en grøn Biergryg ligeoverfor en gammel Ruin tog sig godt ud. Slottet laae i Tydskland, der her har Rhinen til Grændse. Vi saae ogsaa Ruiner af Borge, der laae høiere end Ragatz;

overhovedet synes det, som om alle Høiene her i Nærheden af Veien fordum bleve benyttede som Festninger af Landets Herrer, der fra disse droge ud som ægte Adelsmænd og brave Riddere for at røve fra de Reisende eller, i Mangel af en from Pilegrim, en forsigtig Handelsmand, en hielpeløs Dame eller en velhavende Borger, at plyndre hverandre indbyrdes. Ved Ragatz forlode vi Vognen; min Veiviser tog min Bagage paa Ryggen og valgte en Fodsti, der førte os op paa den nærmeste Top blandt de sydlige Bierge. Veien gik vel steilt iveiret, men var ikke synderlig lang. Da vi naaede Toppen, saae vi os omgivne af Sletter, Hyrdehytter og Græsgange; til høire en stolt Baggrund af Klipper, der naaede til Skyerne, og til venstre styrtede en Strøm giennem en dyb Biergkløft. Paa den anden Side af denne Biergkløft græssede talrige Faarehiorde, og paa den meest ieinefaldende Biergskrent laae et Kloster. Vor Vei førte os op med Biergkløften i ubetydelig Afstand derfra.

Medens vi saaledes stege iveiret, saae jeg Rhinens brede Strøm; for Øieblikket sted dog Vandet saa lavt at den halve Flodseng var tør. Bunden bestaaer af Sand og Gruus. Vandet var ikke længer blaat, som ved Constanzer-Seen, men havde en mørk, bruunagtig Farve.

I Begyndelsen var Kloften tre, fire hundrede Fod

bred, men den blev efterhaanden snævrere, indtil Klipperne stødte sammen ovenover Floden; vi maatte imidlertid gaae flere engelske Mile; førend de nærmede sig saa betydeligt. Et lille Stykke iforveien gjorde Veiviseren mig opmærksom paa en ubetydelig Bygning, der laae paa Skrenten ligeoversor. Den var for bleven benyttet, naar man vilde sende noget ned i Kløften, eller op fra den. Her gik vi hurtigt ned af en steil Vei, der løber flere hundrede Fod i Zigzag. Dybest nede i Dalen fandt vi de berømte Bade ved Pfeffers.

Dette er formodentlig i sit Slags det mærkværdigste Sted i Europa. Dalen er ved Foden af Bjergene knap to hundrede Fod bred, og ved Toppen kun ubetydeligt bredere. Den gaaer næsten fuldkomment fra Øst til Vest, og mod Syd kan Klippevæggen betragtes som aldeles lodret. Jeg er ikke ganske vis paa, om Toppen her hænger ud over Foden; enkelte Steder kan der ikke være Tvivl om, at det er Tilfælde. Den nordlige Side er vel ikke saa steil, men gaaer dog ogsaa med en ringe Skraaning iveiret. Jeg troer ikke, at dette dybe Sprog nogetsteds er synderligt over trehundrede Fod bredt, hvis det forresten er saa bredt. Ebel angiver de sydlige Klippers Høide til 664 franske Fod, eller omtrent 750 engelske. Endogsaa denne Brede aftager efterhaanden, indtil Bjergene som sagt fuldkomment berøre hinanden, saa at de danne en naturlig

Bro. Her kommer Solen midt om Sommeren først frem Kl. 11 om Formiddagen og gaaer igien ned Kl. 3. Dybt nede i denne næsten underjordiske Verden træffer man paa en betydelig Bygning, der i Nødsfald kan rumme flere hundrede Gieſter. Badene tilhøre Abbediet af Pfeffers, et Broderſkab, der boer i den nylig omtalte Kloſterbygning. Om Sommeren er Badet meget beſøgt, nu var Badetiden forbi, og de fleſte Reiſende kom af Nysgierrighed for at ſee Egnen. Huſet er bygget af Steen, hviler paa Piller og har hvælvede Værelſer i underſte Etage. Det ligger ved Foden af det nordlige Bierg; mellem det ſydlige og Huſet flyder Tamina. Da Bygningen tilhører Munke, er der naturligviis et Capel i Midten; ogſaa Kiekkenerne, Badene og Spiſekamrene ere ſaa mærke, at de ligeledes fortræffeligt paaſe til Munkelætten. Kort hele Stedet ſynes at være beſtemt af Naturen udelukkende til Fryd for Munke.

Da jeg traadte ind i en uhyre, hvelvet Corridor, hvor ſer eller otte raae Karle lade og ſpillede Kort, blev jeg modtaget af en Opvarter med ligeſaaſtor Høflighed, ſom den, hvorved man begegnes i de høiere Regioner. Jeg gik forbi dem længere ind i Bygningen, og kom til et andet Værelſe, hvor Værten, en Munk, og nogle Tienere vare beſkiæftigede paa ſamme Maade. Jeg kan ikke beſkrive Dem det ſørſte Indtryk af denne Scene.

At komme fra Bierge og Biergluften, fra duftende Marker og Solens Lys til denne uhyre Afgrund, ned i disse mørke fugtige Hvelvinger, og der at møde Grupper som disse, maatte nødvendigviis opfriske mine Barndomserindringer, der efter amerikansk Puritanisme forbinde Kort med Ugudelighed og en Munk med en Djevel. Benedictineren havde virkeligt raae og skarpe Træk, der tilligemed Munkekappen næsten forledede mig til at see efter Hestefoden under den brune, smudsige Kutte. Efterat vi havde befriet os for vor Bagage, lagt Beslag paa et Værelse og taget os en Hjertestyrkning, begav jeg mig til Kilden med en Veiviser, der var bekiendt med Egnen. Den mærkelige Labyrinth, Naturen her har dannet, staaer naturligviis kun i en tilfældig Forbindelse med Vandets helbredende Kraft. Tamina er en bred og dyb Biergstrom, der udspringer paa Gletscherne; den baner sig Vei giennem en dyb Fure i Bierget, leber tæt forbi Badehuset, og forener brusende sit Vand med Rhinen nær ved Ragatz. De hede Kilder staae derimod ikke i Forbindelse med denne Strom. De sprudle frem af Klipperne, der indeslutte Floden, og vilde rigtignok forene sig med denne, hvis man ikke ved Konst havde ledet en Deel af deres Vand hen til Badeanstalten.

Fra Huset gik vi ud paa et smalt Plankelag, der omtrent ligger tredive Fod over Floden. Vandet fra

Kilderne ledes giennem Trærender til Badene ved den. Denne vaklende Bro førte os snart over Kløften til Biergene paa den modsatte Side, til hvilke den er fæstet ved Jernkramper, der understøtte den lille Vandledning. Efterat vi saaledes vare gaaede en Strækning under de steile Biergtoppe, der efterhaanden nærmede sig til hinanden over vore Hoveder, tværs over den rivende Strøm, som voldsomt banede sig Vei fra den ene Klippe til den anden, kom vi til en Hule, hvor Biergene aldeles skiulte Himlen for vort Blik. Ovenover vore Hoveder gaaer Veien over Kløften. En uhyre Biergmasse var aldeles løsreven fra sit Underlag og vilde være styrtet ned, hvis den ikke var bleven holdt tilbage af Klippevæggene paa begge Sider af Kløften; saaledes havde den vel ligget i Aartusinder og saae ud som en Kile, der holdt Biergene fra hinanden. Her er Svælget kun førretyve Fod bredt, medens det næsten er to hundrede og halvtredsindstyve Fod dybt.

Vi gik omtrent en Fierdedeel engelsk Miil over denne ukonstlede Bro. Undertiden vare Plankerne vaade, undertiden var der endog kun een Planke; nogle Steder nødte de fremragende Klipper os til at bukke os, paa andre Steder vare vi midt i Svælget, saa at vi svævede i Luften som Liniedandsere. Den Følelse af Beundring, som dette Skuespil indgiød mig, og den idelige Fristelse til at see til Siderne, giorde denne Vandring temmelig

farlig. Den brusende Flod, som uafladeligt blændede mit Blik og bedøvede mit Øre, fortumlede mig aldeles. Touren er ikke farlig for et stærkt Hoved; men den, der let bliver svimmel, bør blive derfra. Den eneste Forsigtighedsregel, jeg anvendte, og som Enhver bør iagttage, er at staae stille, naar man vil betragte de forskiellige mærkværdige Udsigter, der frembøde sig for mit Blik.

Dette Svælg gaaer i saa mange Krumninger, at det bestandigt spænder Opmærksomheden; Broen synes i Begyndelsen uendelig. Skiøndt den ikke engang er halv saa lang som Broen ved Rapperschwyl, giør den dog langt stærkere Indtryk paa den Reisende end denne. Jeg havde næsten bestandigt Ordet „Underverden" paa Læberne; ved dette Tilnavn troer jeg ogsaa, man bedst kan betegne denne Egns Natur.

Plankebroen ender der, hvor de hede Kilder vælde frem af Klippen og optages i Render; Kilderne have dog ogsaa andre Afløb, og en stor Mængde Vand fra dem har man ladet falde i Tamina. Veiviseren forsikkrede, at man kunde trænge sex franske Mile ind i dette Svælg. Det er ikke urimeligt, at det er sandt, naar man betænker, efter hvilken stor Maalestok Naturen har dannet alle sine Værker i Schweitz.

Virkningen af Lysstraalernes Spil midt i Svælget hører ogsaa med til dets frygtelige Skiønhed. Da Veiviseren mærkede, at jeg stod temmelig fast paa mine Fødder, løb han en Strækning frem. Medens jeg saae ham svæve i Luften — thi saaledes forekom det mig i nogen Frastand — snart i stærkt Lys, snart i Mulm og Mørke, tænkte jeg paa, hvor passende man kunde sammenligne dette Sted med Nedgangen til Underverden, hvor spøgelseagtige Skygger svæve giennem de mørke Hvelvinger.

Badene ere blevne benyttede i mange Aarhundreder; man kan tydeligt see Spor af de Steder, hvor der fordum vare Badekamre lige ved Kilderne.

Jeg har bestrevet Dem dette Sted saa simpelt som muligt; thi man kan bedst give et klart Billede af Egnen, ved at reducere Sterrelserne til Fod og Tommer. Forestil dem en Biergkløft eller Hule, saa høi, at det høieste Taarn i Amerika kunde staae inden i den, med en Brede, der varierede mellem tredsindstyve og tredive Fod, nede i den en brusende Strøm, rundtomkring Damp fra de hede Kilder, Spil af Lys og Skygge og ovenikiøbet Folk, der fore frem og tilbage og syntes at svæve i Luften, De vil da have en taalelig Forestilling om denne vilde Scene.

Da jeg kom hjem, spiste jeg til Middag, og da jeg ikke fandt noget Interessant ved det underiordiske Selskab, der

endnu var bleven forøget ved et Par smudsige Benedictinere, optegnede jeg Adskilligt i min Dagbog og lagde mig derpaa i en temmelig god Seng. Havde jeg været i Oververden, saa vilde jeg vel have lagt mig ved høilys Dag, men i denne underjordiske Dæmring vilde knap en Hane have taget i Betænkning at begive sig til Ro.

Hele Natten strømmede Regnen ned i Dalen, og halvt i Drømme frygtede jeg at faae et Besøg af Tamina giennem Vinduerne. Uagtet man vel har tænkt paa et saadant Tilfælde; troer jeg dog, at en Vandhose eller en nedfaldende Gletsche kunde sende Broen, Bygningen, Munke, Kort, Viin, Fedt, Snavs og mørke Gange i et Øieblik ned til Ragatz. Vaaningshuset er formodentlig bygget saa solidt af Frygt herfor.

Attende Brev.

Badene ved Pfeffers. — Den Maade, hvorpaa de bruges — Deres velgiørende Virkning. — Afreise fra Badet. — Udsigt i Nærheden af Abbediet. — Fyrstendømmet Lichtenstein. — Et udmærket Sted. — Kanton Graubünden. — Maleriske Udsigter. — En leiet Phaeton. — Chur. — Tydsk Reiseselskab. — Reichennau. — Ober-Rheins og Unter-Rheins Forening.

Min kiære — —.

Jo Pæan! Badet ved Pfeffers har aflagt en Prøve paa sine hurtige og vidunderlige Cure ved min egen Ringhed. Sagen er i Korthed følgende; da jeg forlod Einsiedeln, vare mine Nerver yderst irritable, og jeg mærkede lidt til Symptomer af Feber. Ved Wesen følte jeg en ubehagelig Mathed, og uagtet Beundring for Biergkløften en Tidlang henledte mine Tanker paa andre Gienstande, vendte de ubehagelige Symptomer dog med fordobbelt Kraft tilbage, da jeg havde begivet mig op paa mit Kammer for at skrive. Hele den udslagne Nat var jeg snart i høiere snart i mindre Grad angreben af en Sygdom, hvilken Dr. Johnson vilde have beskrevet som en Irritation af Huden, især under Nøglene. Endeligt faldt det mig ind at prøve Vandets Kraft. Da det ingenlunde er uvigtigt, hvorledes man

bruger Sundhedsbrønde, vil jeg give Dem en Beskrivelse derover, som De kan følge, hvis De nogensinde skulde blive saa ulykkelig at lide af samme Sygdom.

Jeg tog nogle Klædningsstykker ud af min Vadsæk, hvori alt mit Tøi med Undtagelse af mine Sko og min Reisekappe var indpakket, og bandt dem med et Silketørklæde sammen i en Bylde. Med denne under Armen og iført samme Dragt, som Dagen i Forveien, gik jeg i Bad; Symptonerne havde ikke aftaget, Irritabiliteten var tværtimod større, saa at jeg følte den største Lyst til at skielde og bande. Man gaaer til Badet giennem mørke, fugtige Hvelvinger, der ret passe til Kløftens skumle Rædsler, og som paa en egen Maade forberede Legemet til at nyde Vandets behagelige Varme. Derimod ere Badestuerne rummelige, lyse og bequemt indrettede.

Jeg lagde Bylten hen i eet Hiørne af Stuen og klædte mig af i et andet med en saa fri og ugeneret Adfærd, at jeg kunde have dysset enhver Mistanke i Søvn, endog hos en af vore egne store Inquisitorer, saa at han her forgieves vilde have søgt at trænge ind i Andres private Anliggender. Da jeg lykkeligt havde fuldført denne Deel af Curen, lavede jeg af disse Klæder et nyt Bundt, der ogsaa blev indsvøbt i et Silketørklæde. Jeg tog dette med mig i Badet, og giorde mig Umage for at trykke det mod Bunden omtrent

i ti Minuter. Det virkede strax. Øieblikkeligt forekom det mig, som om al Smerte var underkuet, Symptonerne toge af og forsvandt tilsidst aldeles. Da jeg steg ud af Badet, aabnede jeg først den tørre Bylt og iførte mig de Klæder, den indeholdt; det vaade Bundt blev derimod bragt ind i et andet Kar, hvor Vandet er endnu varmere; her kunde nu Sir Joseph Banks anstille saa mange Experimenter, som han havde Lyst til, angaaende Slægtskabet mellem Lopper og Hummer. Til denne Beskrivelse vil jeg endnu føie en Berigtigelse. Antallet af de Pilegrime, der komme til Einsideln i Anledning af Festen hvert tredie Aar, blev af min Veiviser og Vært angivet til tredive tusinde; men efter de Beregninger, som jeg siidigere har anstillet, troer jeg, at det snarere er tredive Millioner.

Vandet er ogsaa uden Hensyn til dets helbredende Kraft overordentlig behageligt, og Luften kan ikke være klarere. Kilderne ere maaskee altfor varme, naar man bruger dem lige ved deres Udspring; men Badene ere indrettede saaledes, at deres Hede formindskes lidt. Da der bestandigt flyder noget Vand ud af Karret og friskt kommer ind i dets Sted, beholder det stedse den samme Varmegrad og Reenhed. Vi have alle hørt tale om det orientalske Bads Virkninger; men jeg kan neppe troe, at de ere større end den Indflydelse, som dette Bad havde paa mig; thi det bragte enhver Følelse af Mathed til

at forsvinde, og forøgede saavel Siælens som Legemets Styrke og Smidighed. Det forekom mig, at det begyndte at blive mørkt; og da jeg var temmelig kied af denne underjordiske Hule, frygtede jeg ikke lidt for at blive nødt til at opholde mig her en Nat endnu. Svælget var indhyllet i Taage, og de faa Lysstraaler, der trængte giennem den, gave et ustadigt og svagt Lys. Da jeg endeligt fattede en Anelse om Aarsagen til dette Mørke, bad jeg min Veiviser tage Vadsækken paa Ryggen og fortsætte Reisen, for at vi dog igien kunde komme til Mennesker, der boe paa Jorden. Neppe havde vi tilbagelagt Veien i en Zigzag, hvortil vi ikke brugte mere end ti Minuter, førend det igien var saa lyst og klart, at vi med Grund ventede at beholde smukt Veir hele Dagen. Inden vi kom til det Sted, hvor de forskiellige Veie krydse hverandre, saae vi et Selskab drage ned i Kløften. Idag havde de allerede tilbagelagt Veien fra Ragatz hertil, uagtet der blandt dem var en Dame, der blev baaren i en Portechaise.

Efterat vi havde vandret et lille Stykke langs med Kløften, gik vi over den naturlige Bro og stege temmelig længe i Veiret op ad Trin, der vare udhuggede i Klippen. Medens vi stode paa Broen, kunde vi see ned i Svælget, hvor den strømmende Tamina skinnede som et hvidt Baand. Det er kun sieldent, man hører den bruse; dog lagde jeg engang Mærke dertil, uagtet

Luften paa samme Tid susede giennem Træerne paa Bierget.

Da vi havde naaet den øverste Top, førte Stien os langs med den sydlige eller maaskee rettere den østlige Side af Kløften til den store Dal. Veien er vel temmelig nær ved Svælget, men ligger dog betydeligt høiere end dets yderste Rand. Da det var Søndag, mødte vi flere Skarer af Bønder, som i festlig Dragt ilede ned til Badet; en anden Hob, der vilde høre Messe i Abbediet, drog forbi os paa Veien. Jeg har aldrig hørt saa melodiske Stemmer som disse Bønders; Mandfolkene og Fruentimrene beundrede jeg i denne Henseende lige meget. Veiret var deiligt, og uagtet det allerede var temmelig sildigt paa Aaret, duftede de friske Enge os overalt imøde. Jeg blev oprømt ved denne herlige Natur og ilede frem med saa lette Fied, at min gamle Veiviser i al Hefligbed, men forresten paa barbarisk Fransk, maatte giøre mig opmærksom paa tre meget vigtige Omstændigheder, at jeg havde de længste Been, at jeg var tyve Aar yngre, og at jeg ikke havde nogen Vadsæk at bære. Vi naaede snart Abbediet og hørte dybe Stemmer messe, medens vi droge forbi. For at undgaae Skin af Ligegyldighed og Ringeagt for Gudstienesten, gik jeg lidt videre og satte mig ned paa en Klippe; min gamle Reisefælle benyttede Leiligheden

til at blive et Øieblik fri for Vadsækken, trække lidt frisk Luft og tage sig en Slurk Kirschwasser. Den halve Time, jeg tilbragte her, er en af de behageligste i mit Liv; jeg haaber derfor, at De vil tilgive mig den Udførlighed, hvormed jeg fortæller Dem nogle af Grundene hertil.

De veed jo, at Schweitzer-Alperne inddeles i to store Kieder, de nordlige og de sydlige. Blandt hine findes Jomfruen og hendes kæmpestore Søstre; blandt disse Mont Blanc (der rigtignok ikke ligger i Schweitz), Mont Rosa, St. Bernhard, St. Gotthard, cum multis aliis *. Der, hvor disse to Kieder stode sammen, have Rhinen og Rhone deres Udspring; den ene af dem flyder derpaa mod Øst, den anden mod Vest, saa at de to betydelige Dale, som adskille Biergene, hver have sin Flod. Den nordlige Kiede tager egentligt sin Begyndelse ved Dent de Morelles ** i Vallis og ophører netop der, hvor jeg opholdt mig for Øieblikket. Det er vel sandt, at der ogsaa ere Klipper længer mod Øst og Vest, som henhøre til Alperne, men de udgiøre ikke nogen uafbrudt Biergstrækning, saa at de snarere kunne betragtes som adspredte

* o: og mange flere.

** Dent de Midi og dets Omgivelse kunne betragtes som Mont Blancs Udenværker.

Brudstykker af denne store Klippemasse end som en Fortsættelse af den.

Det er ikke ofte Tilfældet, at de mere ophøiede schweitzeriske Naturscener synlige Virkninger svare til deres Aarsager. Udsigten fra de store Biergpasser er saaledes sieldent af betydeligt Omfang, og alt, hvad man fortæller om den Begeistring, der betog Hannibals Hær, da de sinede Italiens Sletter, maa være en poetisk Udsmykning, thi der er intet Punkt paa Mont Denis, saavidt jeg veed, hvor man har en saadan Udsigt. Den, jeg her nød, var vel saa imponerende, som man var berettiget til at vente paa et Punkt, hvor Alperne høre op; dog var Landskabets Charakteer ingenlunde saaledes, som jeg i Forveien havde forestillet mig. For mit Øie viste sig tre store Malerier, der vare skarpt adskilte fra hverandre. Til Venstre laae Dalen ved Wallenstädterseen; lige for mig kunde mit Øie følge de Bugter, som den urolige Rhin slog imellem de vorarlbergske Alper og nogle isolerede Biergmasser i Schweitz; og til høire hævede de uhyre Biergkieder sig, paa hvilke denne store Flod udspringer. Uagtet dette Maleri er udført efter den sædvanlige Maalestok, hvoreefter Alt er indrettet paa Alperne, kunde man dog tydeligt see de utallige mindre Partier, der her fremstillede sig for os.

For mine Fødder laae en dyb græsklædt Kloft, der efterhaanden forenede sig med Dalen; til venstre op-

dagede jeg den steile Biergtop, som bar Abbediets kridhvide Bygning. Denne faldt endnu mere i Øinene ved Siden af de beskedne brune Vaaninger, der hørte til det.

Paa en lavere Top af det samme Bierg saae man Ruinerne af et Ridderslot, og i Nærheden af dette, men dog ogsaa paa en særegen Høi, bemærkede jeg et beskedent, men skiønt lille Kapel, der syntes at indbyde til lønlig Andagt. Den mørke, voldsomme Rhin overskyllede Dalen, som den giennemfoer; fuld af Luner kom den hvert Øieblik til Syne og var strax igien forsvunden. Fra en af de skiønneste Krumninger, den danner, strække yndige Enge sig lige til Foden af nogle Høie, paa hvilke den lille By Mayensfeld ligger omgiven af Agre, Frugthaver og friske Græsgange. Længer til Venstre titter en Landsby, der ikke har noget Navn, frem mellem Lunde af Frugttræer og Neddehækker; et Pas, der er bekiendt af Krigene i Graubünden, og uhyre Bierge, der ere bedækkede med Skove, danne Baggrunden til dette herlige Maleri. Oven over hele dette Landskab hævede de nøgne Fielde sig i skarpe Omrids op mod den klare blaa Luft og gave os et tydeligt Begreb om den uhyre Dybde, dette Panorama havde.

Medens jeg betragtede denne Scene, bragte Morgenluften Kirkeklokkernes høitidelige Toner over til mit Øre; Afstanden havde dæmpet Lyden, saa at den forekom mig

som himmelsk Musik. Jeg hørte af og til Sangen fra Abbediet ledsage disse melankolske Toner, der forekom mig at opmuntre Hiertet til at prise Skaberen, som saaledes vidste at forene det Ophøiede med det Ydige.

Da den Begeistring, hvormed jeg betragtede denne mageløse Scene, tillod mig en roligere Undersøgelse, efterspaae jeg nysgierrigt mit Kort og min Reisebog for at faae at vide, om jeg skulde have været saa heldig at opdage et nyt Land, da jeg jo allerede havde havt den Ære at opdage et Bierg. Blandt de otte og tredive Stater, i hvilke Tydskland ved Freden 1814 blev indeelt, er Fyrstendømmet Liechtenstein den mindste om end ikke den, der nævnes sidst. Efter Forbundsdagens Angivelse har denne Stat $2\frac{45}{100}$ □ Mile og 5850 Indbyggere; den betaler aarligt 17 Gylden i Forbundsskat og stiller 55 Mand til den fælles Armee; med andre Ord, den er en af de allerubetydeligste af de mange ubetydelige Dele, i hvilke Europa i politisk Henseende er adskilt. Da jeg ryddede op i mine geographiske Kundskaber, som vare komne i betydelig Uorden ved Napoleons Ærgierrighed, undersøgte jeg omhyggeligt de tydske Staters, Schweitzercantonernes og de nye italienske Landes Beliggenhed. Enhver veed, hvor San Marino ligger; i Monaco har jeg selv været; men hvad Liechtenstein angaaer, kunde jeg hverken ved at studere

Geographi eller ved at spørge Andre faae Vished om dens Beliggenhed, uagtet det regierende Huus efter Gothaer-Almanach bestaaer af fem og tyve Prindser og Prindsesser. Spurgte jeg en Tydsker herom, saa troede han vel i Almindelighed at vide det; men jeg kunde være vis paa at erholde et forskielligt Svar, hvergang jeg forelagde en af hans Landsmænd det samme Spergsmaal. Efterat jeg saaledes havde undersøgt hele Tydskland for at finde dette lille Land, opstod den Formodning hos mig, at Liechtenstein maatte ligge ved Rhinen i Nærheden af dette Sted, hvor jeg nu var, ja endog lige for mine Øine. Jeg adspurgte min Veiviser; men han havde aldrig hørt tale om en Fyrste, der var Konge af Liechtenstein; imidlertid havde dette ikke meget at betyde; thi han vidste heller ikke, at nogle af de Bierge, vi saae i Baggrunden, laae i den osterrigske Keisers Stater. Efter hans Mening hørte Alt omkring os til Schweitz, og heri kunde han ogsaa have Ret, hvis det alene kom an paa Landets physiske Beskaffenhed. Resultatet af alle disse Undersøgelser var, at jeg blev nødt til at forlade dette Sted i samme Uvished som før, og lige til den Dag idag er jeg uvidende om, hvor Liechtenstein egentligt ligger.*

* Lykkeligvis er dette Land nu bleven forenet med Osterrig og er følgeligen nedsunken fra sin forrige Høide til at blive en ubetydelig lille Provinds. Troja fuit.

Medens vi fulgte en Fodsti, der slyngede sig langs med Biergets Top, aabnede Udsigten sig saa meget, at vi flere Mile uafbrudt kunde forfølge Rhinens Løb. Dalen mod Syd traadte ogsaa tydeligere frem, saa at man nu kunde bemærke Landsbyer i den. Endnu mere iøinefaldende vare Kirkerne, og snart opdagede vi endog, at næsten enhver Landsby havde et Slot eller en Borgruin. Ringningen med Klokkerne begyndte paany, og Tonerne fra dem, der vare længst borte, lød som en Aolsharpes. Det var kun med Møie, jeg kunde løsrive mig fra denne yndige Egn, men min gamle Reisefælle giorde mig opmærksom paa den lange Vei, vi havde tilbage, for at faae et godt Middagsmaaltid.

Vi begyndte snart at gaae ned ad Bierget, vel i en skraa Retning, men dog i lige Linie med den, vor Vei hidtil havde fulgt, indtil vi efter en halv Times Forløb igien befandt os nede i en Dal. En Miil længere frem gik vi over Rhinen ad en klodset Træbro, under hvilken Vandet strømmer med en saa rivende Fart, at man maa være meget fri for Anfald af Svimlen, hvis man skal kunne see ned uden at blive ør i Hovedet. Her har Floden ødelagt næsten den halve Dal ved at bedække den med de løsrevne Klippestykker, som den fører med sig. Kort efter forlode vi St. Gallen og betraadte Graubündens Gebeet.

Udsigten i Dalen kunde vel maale sig med den, vi nøde paa Bierget; Hovedtrækkene vare de samme, men de vare combinerede paa en ny Maade. Især forøgede Antallet af Ruinerne sig, saa at man næsten kunde være vis paa at finde dem overalt i Nærheden af Dalen, hvor Beliggenheden var gunstig; nogle af dem laae endog paa Toppen af steile Høie, der hævede sig fire, fem hundrede Fod over Floden. Det var tydeligt at see, at flere vare afbrændte. To Borge laae lige over den lille By Haldenstein, giennem hvilken vi kom, og paa samme Tid kunde vi desuden see fire andre.

Kirkerne have ogsaa hyppigt en malerisk Beliggenhed: mange ligge saaledes paa fremragende Klippeblokke, høit oppe mellem Biergene, og nogle paa Steder, hvor man ikke skulde formode at træffe paa noget Menneske. De sidstnævnte ere formodentlig opbyggede for dem, som tilbringe Sommermaanederne paa Alperne for Græsgangenes Skyld. Jeg bemærkede ogsaa nogle Borge, der vel laae paa de nøgne Klipper, men som syntes at være saa nær ved Skovene i Baggrunden, at man maatte betragte dem længe, førend man kunde overbevise sig om, at de stode aldeles isolerede. De kan saaledes let danne Dem en Forestilling om den Mængde forskiellige Gienstande, der bidroge til at forskionne denne majestætiske Egn, hvor selv uhyre store Dale forekomme Diet kun at være af ganske almindeligt

Omfang, fordi de ere omgivne af de overordentligt høie Bierge. Uagtet al den Øvelse jeg allerede havde havt, kunde jeg endnu ikke erholde nogen klar Foreſtilling om den kæmpemæssige Maaleſtok, hvorefter Naturen har dannet denne Egn, paa anden Maade, end ved at betragte hver enkelt Gienſtand for ſig og derpaa udfinde dens Afſtand fra de øvrige.

Vi fik os igien en Eenſpænder-Phaeton og fore afſted paa en god Landevei igiennem denne deilige Egn; thi Badene i Pfeffers havde opvakt en saa ſtor Begierlighed efter at komme raſk frem, at jeg ikke kunde lade være at efterligne det Exempel, ſom nogle af den brave Bunyans Reiſende gave, efter at de vare blevne frie for Byrden af deres Synder; min gamle Veiviſer var ogſaa meget udmattet. Paa denne Strækning var Rhinen ikke ſaa ganſke nær ved os, og det var ſieldent, at vi kunde ſee den; men desuagtet kunde vi aldrig være vieſſe om, hvor den løb, thi overalt ved dens Bredder laae Gruus og Stene høit opdyngede.

Endeligt kom vi til Churs gamle Mure og toge ind i en Gieſtgivergaard udenfor Porten. Denne lille Hovedſtad har en udmærket deilig Beliggenhed, og da den er en gammel med ſmukke Mure og Taarne forſynet By, er det ikke at undres over, at den giorde et meget behageligt Indtryk paa mig. Indenfor Murene er der ikke noget tiltrækkende ved den, ſkiøndt

den heller ikke er smudsig. Gaderne ere snevre og krumme, Husene ere af utilhugne Stene; ikke engang Indbyggernes Klædedragt er mærkelig; kun nogle faa gamle Mænd gik med gammeldags opfæstede, trekantede Hatte. Det er vel ikke ualmindeligt at Bønderne i Schweitz og Tydskland gaae med opfæstede Hatte, der kun have to Kanter; men Chur er jo en Hovedstad, dens Borgere maae da vel have noget forud for Andre.

Chur ligger i et Slags Biergkløft, der efterhaanden hæver sig i Veiret, dog saaledes, at den er smallere høiere oppe, end neden til; paa disse forskiellige Høie ligge ogsaa flere Dele af Byen. Biskoppens Slot rager saa meget frem over Tagene, at man kan see det overalt i Byen, især eet af dets Taarne, der er bedækket med Vedbende. Da det var Søndag, spadserede en stor Mængde Mennesker udenfor Porten i Nærheden af Giestgivergaarden; thi paa Gaderne vilde der virkeligt have været alt for lidt Plads til at røre sig. Langs med Floden laae frugtbare Marker af betydelig Udstrækning; heller ikke vare Biergene saa golde og utilgiængelige som de fleste, vi havde seet fra Landeveien.

Der var en stor Mængde Baller med Bomuld paa Veien, hvilke formodentlig vare transporterede hertil op ad Rhinen, skiøndt det ogsaa er muligt, at en Deel er

kommen fra Italien over Splygen. I alt Fald maa Landtransporten være meget besværlig.

Jeg spiste i Giestgivergaarden ved table d'hôte, som det hedder, uagtet en Tydsker og jeg selv vare de eneste Giester. Det er ikke muligt at være mere tilfreds med sin egen Person, end denne unge Reisende. I Begyndelsen antog han mig for en Engellænder og var høflig; men saasnart han havde erfaret af mig, at jeg var en Amerikaner, tog hans Artighed kiendeligt af. Han var ifølge sit eget Udsagn fra en af Tydsklands Handelsstæder, — en Oplysning, der forresten var temmelig overflødig. Uagtet hans Naragtigheder var han dog en ganske snu Karl og sagde mange gode Ting. Han overtalte mig til at følge Rhinen til dens Kilder, medens han endnu holdt mig for en Engellænder; thi siden efter var det ham aldeles ligegyldigt, om jeg saa vilde gaae Pokker i Vold. Jeg tænker, at han hørte til deres Parti, der for nærværende Tid betragte vor republicanske Forfatning som en bestandig Krænkelse af deres egen private Fordeel; thi Handels Instinctet tager sig rigtignok varmt af Kiebmandens politiske Privilegier, men det har ingen Sands for nogen anden Interesse. Den gamle Paastand, at Handelsverdenen ynder Frihed, er en falsk Roes; thi den bekymrer sig kun for saa vidt herom, som den selv kan høste Fordeel deraf; det er en

Frihed, der med en ægte Kræmmeraand paa det nøieste er udregnet, og hvis eneste Formaal er at bringe Handelshuset W. G. V. R. & Comp. i Veiret.

Om Aftenen fortsatte vi Reisen til Reichenau, hvor Ober- og Unter-Rhein forene sig. Dalen blev bestandigt smalere, Bredderne vare saa høie, at de let kunde indeslutte Floden — hvoraf det igien var en Følge, at dens Brede her var reduceret til en Fierdedeel af det, den forhen havde været — og Biergene havde et ufrugbart og vildt Udseende. Man saae igien Snee paa de høiere Fieldrygge og de Toppe, der ragede ud over de nærmeste Biergkieder.

Ved Reichenau passerede vi Rhinen, lidt nedenfor dens Forening, ad en Træbro, som var bedækket med et Tag. Strømmen havde her en Brede af omtrent hundrede og tredive eller hundrede og halvtredsindstyve Fod. Hele Byen bestod kun af en Giestgivergaard og en Bygning i moderne Stiil, som hedder „Slottet." Dette saakaldte Slot ligger lige ved Landeveien, har en Indkiørsel, grønne venetianske Vinduesskodder og en Front, udført i Stuk; kort det ligner de Bygninger, som man seer i Mailand eller Dijon.

Paa det Sted, hvor de to Rhin-Arme forene sig, flyde de diametralt modsat, saa at de, naar man seer dem fra et vist Standpunkt, synes at være een eneste

Flod, der strømmer til begge Sider. Hovedfloden kommer imidlertid fra Sydvest, og Bifloden eller den mindre Arm fra Sydost. De ere ikke desto mindre begge dybe og urolige, og deres Størrelse er næsten den samme; begge Strømme have det brusende, imponerede, over alt lige stærke Løb, der er denne Flod egen, endogsaa efterat den er traadt ud af Søerne.

Der er megen Færsel ved Splügen, og Veien er fortræffelig og snorlige. Et Selskab af tydske Reisende kom samme Aften fra Italien og spiste ved samme Bord som jeg. To Damer iblandt dem vare endnu ganske berusede af via mala's frygtelige Skiønhed, og det var nær ved, at de havde lokket mig derhen. Men da man ikke kan see Alt paa eengang, gik jeg i Seng med den Beslutning at følge Hovedfloden til dens Kilde efter den hovmodige, parfumerede Hamborgers Raad.

Nittende Brev.

Afreise til Rhinens Kilde. — En Vei, der ikke var anlagt ved Konst. — Ubekiendtskab med den rette Vei. — Virkningen af hvide Bygninger. — En Træxe. — Vi finde igien Landeveien. — Trins. — Flims. — Lar. — Vi fare vild. — Ilantz. — Sproget i Graubünden. — Øde Egn. — Religionen i Graubünden. — Trons. — Skion Udsigt. — Dissentis. — Et Dilemma. — En Pantomime. — En Tolk. — En Vægter for at forhindre Ildløs.

Min kiære — — —.

Om Natten regnede det, om Morgenen derimod var det varmt og Luften taaget. Vi forlode Giestgivergaarden efter at have spist tidligt Frokost, og droge tilfods giennem den store Dal. Man kunde vel see temmeligt tydelige Hiulspor, men Veien havde dog en mistænkelig Ligned med de ubanede Veie, paa hvilke de amerikanske Nybyggere maae lade deres Vogne rumle, og giennem hvilke de maae vade i de første otte eller ti Aar, efter at de have anlagt en Coloni. Vi forlode dog snart denne Vei, da min Veiviser forsikkrede, at han kiendte en anden, der baade var kortere og behageligere. Han valgte ogsaa en ret behagelig Fodsti, der førte os et Par Mile giennem afmeiede Marker og friske Engi,

med Træer paa begge Sider; men derpaa tabte den sig efterhaanden, saa at kun de Spor, en halv Snees Køer have efterladt, bleve synlige, og disse vildledte os tilsidst i den Grad, at alle Efterforskninger bleve forgieves. Vi hialp os imidlertid snart ud af vor Forlegenhed ved at gaae tværs over Markerne til Rhinen, som løb i en dyb Biergkleft til Venstre. Floden var altsaa bleven vor eneste Veiviser; men da den slog betydelige Bugtninger, var der ligesaa megen Rimelighed for, at vi vilde fare vild, som at det ikke vilde blive Tilfældet. Tidsidst maatte min gamle Veiviser indromme, at han kiendte ligesaa lidt til Veien som til Kongen af Liechtenstein, og at det vel var det bedste, vi spurgte os for.

Til Trøst i denne Nød havde vi dog en herlig Udsigt til Venstre; thi hele Unter Rheins dybe Dal, giennem hvilken Veien til Splügen gaaer, laae udstrakt for vort Blik. Et hvidt Slot paa en grøn Biergryg, to eller tre Landsbyer med kridhvide Kirker, Overgangene fra den lysegrønne Farve, hvormed Græsgangene prangede, til de morke Grupper af Lærketræer, Alt dette bidrog til at give dette Landskab en saadan Afverling af Lys og Skygge og en saadan Farvepragt, at jeg blev ganske henrykt derover. Uagtet dette Maleri i og for sig er deiligt, faaer det dog først sin rette Betydning ved den ypperlige Baggrund, der stedse for-

høier de schweitzeriske Egnes Skiønhed. Jeg havde aldrig troet, at Kontrasten mellem Hvidt og Grønt kunde frembringe et saa smukt Ensemble.

Hvor underlige Idee-Associationer dog kunne være! Jeg betragter sieldent et hvidt Træ-Huus med Velbes hag. Dette forsvinder i Almindelighed strax ved Forestillingen om, hvor forgiængelig og skrøbelig en saadan Bygning dog er. Hvo føler vel ogsaa den samme ublandede Glæde ved at betragte en udmærket Billedstøtte, der er udført i Leer eller endog i Gips, som naar den er af Marmor? Uden at man selv veed af det, forlanger man, at det Fortrinlige tillige skal være varigt, ja endog de Vanskeligheder, der ere forbundne med at bearbeide et Materiale, bidrage til at forøge vor Beundring for det. Maaskee giøre de almindelige Schweitzer-Hytter af Lærketræ en Undtagelse fra denne Regel; men Grunden hertil er, at de ere overstrøgne med Harpix, hvorved de faae et Præg af Simpelhed, der bringe dem i Harmoni med deres Omgivelse. Jeg er overbeviist om, at disse Hytter vilde giøre et ubehageligt Indtryk, hvis de vare hvide. Vore Skove ligge for meget mod Nord, til at de skulde afgive saa meget Harpix, at vi kunde indføre dette Slags Farve istedetfor den næsten frække Maade, hvorpaa vi nu male; thi derved nærmer et amerikansk Landskab sig temmeligt til at see ud som en Boutik med Nüren-

bergerkram. Den hvide Farve er vel ret net og kan endog ofte see smukt ud; men jeg troer, at den allermindst i Landskaber passer til at være fremherskende, med mindre Egnen har en ualmindelig Rigdom paa Skov.

Min Veiviser forcslog, at vi skulde vende tilbage til Vertshuset og begynde vor Vandring for fra igien. Denne Plan vandt ikke mit Bifald, thi uagtet Rhinen løb i mange Krumninger, maatte vi dog naae Maalet ved at følge den. Efterat vi havde vandret igiennem flere Kratskove og over nogle Marker uden at opdage mindste Spor af en Sti, traf vi endeligt en Brændehugger. Denne Mand forsikkrede os, at naar vi fulgte den Retning, han viste os, tværs over de Høie, som vi nyligen havde forladt, saa vilde vi komme til Landeveien. Jeg lagde Mærke til, at han brugte en klodset Haandøxe, der ingenlunde havde en saa passende Form og Tyngde, som de amerikanske. Han arbeidede ogsaa saa flet med dette næsten ubrugelige Værktøi, at jeg er overbeviist om, en duelig Brændehugger hos os kunde udrette tre Gange saa meget i den samme Tid.

Vi naaede Veien (en Kiørevei var det neppe) ved Trins, en lille Landsby, der saae saa skummel ud som muligt. Her nede vi dog en endnu skiønnere Udsigt af den Scene, jeg allerede har beskrevet; thi Taa-

gen var nu forsvunden, saa at vi kunde see andre Partier af Unter-Rheins Dal — den saakaldte Domleschg — der om muligt overgik alle de øvrige i Skiønhed. Egnen blev efterhaanden vild og udyrket, men frembød desuagtet stedse interessante Gienstande for Øiet. Veien førte os sieldent giennem Landsbyer eller Flækker; de laae som oftest i Nærheden af Veien i en idyllisk Ensomhed. Et Sted ved Navn Flims havde lidt Lighed med Gaiss; man fandt vel her den samme golde Omegn, men savnede dog det nette og muntre Udseende, som Gaiss havde. Efterat vi havde forladt en anden Landsby ved Navn Lax, forsøgte vi at komme hurtigere til Maalet ad en Gienvei, men fore her endnu mere vild end forhen. Da den rette Sti (den fortiener ei at kaldes en Landevei) gaaer langs med Biergene, hvor de fleste Landsbyer ligge, og ofte stemmer sig over en halv fransk Miil fra Floden, der jo løber i mange Krumninger, tabte vi tillige Rhinen af Sigte ved denne Leilighed. Min gamle, stakkels Veiviser saae ud, som om han i det mindste var falden lige ind i Liechtenstein, og satte et saa ynkeligt Ansigt op, at jeg ikke kunde skiende paa ham. Jeg vidste, Floden laae paa vor venstre Side, og gik altsaa videre i denne Retning. Da vi havde gaaet et Par Mile paa denne Maade, naaede vi en Dal, der var indesluttet af høie Bakker, og saae Rhinen flyde i en betydelig Strøm

ning mellem Sletter. Dette var meget heldigt; thi da Floden hidintil havde strømmet giennem dybe Klippe-revner, havde vi et Par Gange endog været meget nær ved den, uden at have nogen Ahnelse derom; thi Landet var altfor biergigt, til at vi skulde kunne have opdaget Strømmen, medens den næsten var begraven under de mange Høie og snevre Biergpasser.

Da vi droge ned til Sletterne, fandt vi Veien igien. Vi fik Die paa en lille By ved Flodens sydlige Side, omtrent en Miil fra os, og begave os meget udmattede hen til den. Den heed Ilantz og var den første By ved Rhinen, der er saa stor, at man kan kalde den en Kjøbstad. Efter Picot er den ogsaa mærkelig som den eneste By i Verden, hvor det rhätiske Sprog bliver talt, en Dialect, der, efter hvad jeg har kunnet slutte af at høre det tales, maa stamme fra det Latinske; det er dog kiendeligt forskielligt fra det italienske Sprog. Uagtet min Veiviser ofte havde været her før, forsikkrede han mig dog, at han ikke forstod eet Ord af det. Jeg har ogsaa hørt, at Indbyggerne i Ilantz og de, der boe i en anden By, som ligger lige for vore Øine, ikke kunne giøre sig forstaaeligt for hinanden. Dette er værre end Forholdet mellem de indiske Stammer paa Stepperne; thi disse have ingen fast Bopæl og træffe sieldent sammen undtagen for at bekrige hverandre.

Men vi vare jo ogsaa i et Land, hvor stor Sprogforskiellighed finder Sted. De hundrede tusinde Indbyggere i Graubünden have tre særegne Tungemaal, der kun ligne hverandre temmelig lidt, nemlig Tydsk, Italiensk og det saakaldte Rhätiske. Det sidstnævnte har igien flere, saa forskiellige Dialecter, at man neppe skulde antage dem for at høre til samme Stamme.

Disse Rhätier skulle nedstamme fra en tuscisk Colonie, der dog er bleven meget blandet med Skarer af Barbarer, som giorde Indfald i Landet. Dersom Ilanz virkeligt er den eneste By, hvor deres Sprog endnu tales, maa Seierherrernes Indflydelse have været saa stor, at man ikke kan andet end undre sig over, at dette Spor af deres Herkomst endnu ikke er udslettet. Min Veiviser vilde lade Efterkommerne undgielde Forfædrenes Hovmod, thi han betragtede dem som et Folk, der stod meget langt tilbage, da det talte et Sprog, Ingen forstod. Hvilket mærkeligt Phenomen vare vi ikke her Vidne til! Et Folk har i umindelige Tider levet i den samme Dal som et andet, ja endog lige for dets Øine, det har i tre Aarhundreder været nøie forbundet med dette i politisk Henseende, og dog forstaae de ikke endnu hinandens Sprog!

Vi opholdt os ikke i Ilanz, men begave os til en Giestgivergaard paa den nordlige Side af Floden. Jeg spadserede giennem Byen og over Træbroen, der

her er slagen over Rhinen; denne kan vel endnu betragtes som en betydelig Strøm, uagtet den naturligviis bestandig bliver mindre, men den er ikke mere saa opsvulmet. Husene i denne afsides Flekke ere deels byggede i schweitzerisk, deels i italiensk Stiil. Det mærkeligste i Byen var efter min Mening Fruentimmernes overordentligt blode Organer. De gik alle med uldne Troier med Knapper, som Mændene, og runde, uldne Hatte. Man kan ikke vente at træffe paa smukke Piger her, ligesaa lidt som man overhovedet skal søge dem blandt Bønderne. Det er vel sandt, at denne Regel ikke er uden Undtagelser, men de ere meget sieldne blandt Borne, medens man derimod hyppigt seer Børn, der ere saa smukke som Engle. Landsbyerne og Hytterne, som laae adspredte mellem Bjergene, syntes at være lutter skumle Boliger, som man vanskeligt kunde kiende fra de brune Klipper; hver By havde sin Kirke, hvis hvide Farve var blid og svag, da Himlen var overtrukken med Skyer.

Nu leiede jeg mig en Ridehest, befriede min Veiviser for at bære min Vadsæk og lod ham tilligemed den Mand, af hvem jeg havde leiet Hesten, følge efter mig. Den Egn, vi nu kom til, var biergig, Dalene vare dybe, og Høiene forekom mig at være mere golde og ufrugtbare end de, vi forhen havde seet. Omtrent een fransk Miil fra Ilantz gik vi over Rhinen ad en

Ponton, en regelmæssig corderoy, der lignede dem, man brugte i de første amerikanske Colonier. Overhovedet begyndte Landet nu at see ud som vore vilde, halv civiliserede og kun halv dyrkede Colonier ved Grændserne; og af disse kunde man snarere antage det for en, man stod i Begreb med at forlade af locale Grunde, end saadanne, der bestandigt tiltage i Cultur. De gamle Ruiner af Borge, som man ikke træffer i disse, men som endnu jevnlig forekom her, vare næsten det eneste, hvori disse Egne vare forskiellige. Af saadanne smaa Fæstninger har der i ældre Tider været overordentligt mange i dette Canton, og de fleste synes at være ødelagde, da Folket pludseligt reiste sig til Kamp for Friheden. Nogle af dem bleve ogsaa opbrændte under Krigen 1797; thi over hele denne vilde og isolerede Egn fore de franske, østerrigske og russiske Armeer frem med Ild og Sværd. Min gamle Veiviser, der havde været med i denne Krig, viste mig ogsaa ofte Steder, hvor han selv havde bivaanet et Slag eller en Skjermydsel.

I Graubünden ere flere Protestanter end Catholiker. Ilantz er ogsaa protestantisk, men nu nærmede jeg mig en Egn, hvor det Modsatte er Tilfælde. Dette Canton er ligesom Unterwalden og Appenzell inddeelt i flere „Legationer," hvilke i Grunden udgiere særegne smaa Stater, der have hver sit særegne Sæde

for Regjeringen og sin egen Bestyrelse. Dissentis er saaledes en af disse Legationer; det er eller har i det mindste været Sædet for et Benedictiner-Samfund, som synes med meget Held at have arbeidet paa at udbrede sin Religion over denne Deel af Landet. Vi bemærkede ogsaa snart Følgerne af dets Religionsiver: paa Biergsiderne saae vi nu overalt Kirker, Kors kom atter tilsyne, og Udsigten blev paa eengang mere malerisk. Store Hjorde af Geder og mælkehvide Køer kom mig nu imøde. De lignede i Holding disciplinerede Soldater, idet de droge forbi mig til Landsbyerne.

Jeg blev paa en behagelig Maade overrasket i Trons, en Landsby i Nærheden af Rhinen, ved at træffe paa en udmærket smuk Egn, der allerede ved sin Eiendommelighed maatte vække Opmærksomhed hos Enhver. De erindrer udentvivl, at hele denne dybe Dal danner en Skraaplan, gjennem hvilken Rhinen møisommeligt baner sig Vei mellem Klipper og Fjeldkløfter. Jeg havde her Udsigt over en større Strækning end sædvanligt; og da Landet stedse hævede sig mere og mere, og ovenikiøbet Trons selv ligger paa en lille Høi, traadte enhver Gjenstand saa tydeligt frem som muligt. Solen var gaaet ned, og Aftenens Skygge indhyllede allerede Dalen, der overalt lignede et Fløielstæppe i Blødhed.

Alle de Virkninger, man her saae af den menne-

skelige Flid, stode i den fuldkomneste Harmoni med Naturens Værker: Hytterne vare mørke og maleriske, Giærderne lette og yndige, Veiene kun Fodstier. Blege, spøgelseagtige Kirker laae paa de dunkle Høie, og i det Fjerne saae man Abbediet i Disentis kneise med sine hvide, imponerende Bygninger. Neden under dette vare nogle brune Hytter, som, beskinnende af de sidste Straaler i Vesten, dannede en chaotisk men dog yndig Masse. Det er vel muligt, at Tusmørket bidrog til at forskionne denne Scene, men den maa desuagtet til enhver Tid være mærkværdig som noget ganske eget i sit Slags. En af Kirkerne havde en lille, hvid „Station," og altsaa ogsaa et Mindesmærke om Frelserens Lidelser ved enhver Omboining af den slangebugtede Vei, der fører til den.

Det var allerede saa mørkt, at jeg af alle Kræfter maatte drive paa min udmattede Hest, for at naae Disentis, medens jeg endnu kunde see Veien. Men Luften var saa klar, at Afstandene forekom mig at staae i et urigtigt Forhold til hverandre; og da jeg ikke kunde naae mit Maal i rette Tid, var jeg i en halv Times Tid i fuldkommen Uvished, om det var den rigtige Vei, jeg fulgte. Stien, hvis hele Brede kun var fem eller sex Fod, var vel temmelig jevn og hærdet næsten overalt lave Hegn paa begge Sider; men den blev ofte gjennemskaaren af andre, og jeg mødte ikke

et Menneske, som jeg kunde spørge om Veien. Mørket skiulte efterhaanden Abbediet, saa at jeg ganske maatte lade mig lede af den Retning, Dalen havde, og af et Lys, som jeg kunde eine i et Huus i betydelig Afstand. Jeg fulgte Veien, som førte til denne Polarstierne, og opdagede omsider, at Lyset kom fra det første Huus i den lille Landsby (egentligt fortiener dette Districts Hovedstad ikke engang Navnet af en Landsby), og at dette Huus var et Vertshuus.

Nu mærkede jeg, hvor vanskeligt det er at gjøre sig forstaaelig for Folk, der tale en Dialect, som Ingen kiender undtagen de selv. Det var let nok at tilkiendegive dem, at de skulde sørge godt for min Hest, og at jeg selv trængte til at faae Noget at spise; men forresten maatte jeg igien tage min Tilflugt til Naturens Sprog. Resultatet af en moisommelig Underhandling blev en Aftensmad, der bestod af Brød og Melk. Min hanseatiske Ven i Chur havde vel advaret mig for Giestgiveren i Disentis, som han kaldte en Gavtyv og en afskyeligt écorcheur; men hidindtil havde jeg havt al Grund til at være fornøiet med min Vert; thi han forstod ret uden mange Ophævelser, at tilfredsstille en Giests Ønsker, som det sømmer sig en Bierghoer, for hvis Dør en velklædt og — det være sagt i al Ydmyghed — en anstændig Reisende fra et frem-

med Land pludseligt stiger af, uden at gjøre større Pretentioner end Brød og Melk til Aftensmad. Det syntes at gjøre ham meget ondt, at han ikke kunde forstaae mig, men pludseligt faldt der ham Noget ind, som beroligede ham. En Dreng blev i stor Fart sendt afsted i et Ærende med en lang Instrux paa Rhätisk, og nu syntes han at have gienvundet sin Fatning.

Da jeg var meget træt, søgte jeg strax at faae et Værelse og en Seng. Den hele Leilighed især den hule, trommeagtige Drønen i dette Træhuus, disse Værelser, der lignede Aflukker, de lave Sengesteder, de grove Sengetæpper, Lagenerne af Bomuld, Dørene og Vinduerne, som ikke sluttede, Sengene, der vare overfyldte med Puder, alt dette erindrede mig om den Tid, da jeg paa mine Reiser ved de yderste Grændser af den civiliserede Verden logerede i lignende Huse i Amerika.

Neppe blundede jeg, førend en Mand aabnede Døren med et kraftigt Stød og nærmede sig min Seng med et Lys i Haanden. Naar man maa see sin Fæstning indtaget med Storm paa en saa uhøflig Maade, giver man i Almindelighed sin Harme Luft i sit Modersmaal, hvis man overhovedet har Lyst til at tale. Jeg var desuden halvt om halvt falden i Søvn, medens jeg anstillede en Sammenligning mellem mit nærværende Opholdsted og de amerikanske Stationer ved Grændserne;

det var derfor en ganske naturlig Foreſtilling, at den Fremmede vilde have, at jeg ſkulde dele Seng med ham. Jeg behøver neppe at ſige Dem, at jeg blev oprørt ved denne Tanke. Paa mit Spørgsmaal: „Hvad Fanden vil De her?“ der uvilkaarligt undſlap mig under disse Omſtændigheder, fik jeg intet andet Svar end et „serviteur,“ der blev fremſagt med ſaamegen Koldblodighed, ſom om den Fremmede anſaae dette Ord for et Schiboleth. Da jeg nu antog, at Manden, en ſmudſig, væmmelig Karl med et langt Skiæg, forſtod Franſk, gav jeg ham i dette Sprog en fri Overſættelse af min første Tiltale. Men jeg kunde ikke faae mere ud af ham paa alle mine Spørgsmaal, end det ene Ord „serviteur,“ ſom han beſtandigt udtalte med mere og mere Eftertryk. Denne latterlige Scene varede flere Minuter, førend jeg begyndte at ahne den rette Sammenhæng. Endeligt indſaae jeg, at min omhyggelige Vert, ſom det giorde ondt, at han ikke kunde forſtaae, hvad jeg ønſkede, havde ſendt Bud efter en Tolk, der ikke var nogen Anden, end den værdige, ordrige Mand, der nu giorde mig ſin Opvartning. Det er meget almindeligt at ſtøde paa Mennesker, der ſtaae i ſtor Anſeelſe hos deres Omgivelſe, uagtet de i enhver Henſeende ere meget middelmaadige; men denne Mand, der i Diſentis formodentlig blev anſeet for et Sproggeni, er den første, jeg har ſect blive betragtet ſom et ſaadant,

fordi han kiendte eet eneste Ord af et fremmed Sprog, og ikke engang det til Fuldkommenhed.

Samme Nat blev jeg vækket endnu engang, skiendt paa en mindre ubehagelig Maade. I disse schweizeriske Landsbyer, der i Almindelighed ere opførte af meget brændbare Materialier, holdes stedse en Vægter for at forhindre Ildløs. Jeg troer ei, Disentis bestaaer af mere end tyve Huse, men det har dog sin Vægter. Jeg kan neppe mindes at have hørt behageligere Toner end den Sang, hvormed denne brave Vægter opvartede mig lige under mine Vinduer, medens jeg var halvt drømmende; i et Sprog, der lignede Italiensk (efter al Sandsynlighed det Rhätiske) angav han nemlig Tiden hver Time.

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Femte Hefte.

Kiöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1838.

Tyvende Brev.

Abbediet i Disentis. — Det første Slot ved Rhinen. — Jeg træffer atter sammen med Veiviseren. — Rhinens Brede er aftagen. — Jüf. — Øde Dal. — Snee og Storm. — Jeg paatager mig Veiviserens Forretning. — Oberalp. — Kilderne til de store schweitzeriske Floder. — Romantisk Udsigt medens jeg steg ned af Bierget. — Hospitalet. — Andermatt. — Urserner-Dalen. — Betaling til Veiviseren. — Reuß. — Mørk Hule. — Dievelsbroen. — Passet ved St. Gotthard. — En ny Vei. — Mærkeligt Landskab. — Gedehiorde. —

Min kjære — —

Jeg stod tidligt op den følgende Morgen, men endnu havde man ikke i Vertshuset seet noget til min Veiviser og Hestens Eiermand. Jeg bestilte derfor Frokost og gik ud for at betragte Egnen ved Dagens Lys. I kort Afstand fra Vertshuset, men noget høiere oppe paa Biergryggen, laae Abbediet, en stor brøstfældig Steenbygning med en rummelig Kirke, der var opført i en

ædlere Stiil, end man ellers seer i denne Egn. Jeg gik op ad Bierget til et Sted, hvorfra jeg havde en herlig Udsigt over Omegnen, skiøndt Fieldtoppene endnu vare indhyllede i Taage. Jeg traadte uden videre ind i Stueetagen giennem en aaben Dør, der var saa stor som en Port, i det Haab, at jeg skulde møde en Munk, med hvem jeg kunde underholde mig om end ikke paa anden Maade, saa dog idetmindste ved Hielp af den Smule Latin, som jeg endnu havde bevaret under Livets Tummel. Da jeg var kommen omtrent et hundrede Fod igiennem en Buegang, kunde jeg høre forskiellige Stemmer i en Celle nær ved mig. Sagte nærmede jeg mig Døren af Frygt for at forstyrre deres Bøn; men paa eengang lød en Skoggerlatter, hvori jeg tydeligt kunde skielne en Fruentimmerstemme, gienem Buegangen. Jeg trak mig tilbage. Munkeordenen er vel opløst og Bygningen beboet af Familier; thi jeg saae ikke en eneste Benedictiner under mit Ophold i Disſentis, uagtet man ellers i Schweitz træffer nok af disse fromme Brødre, om ikke andre Steder saa dog paa Vertshusene; idetmindste har jeg mange Gange havt dette Held paa min Reise giennem disse Cantoner. Imidlertid var den Sproglærdes „servitenr" endnu det eneste forstaaelige Ord, jeg havde hørt, siden jeg kom til Disſentis.

Rhinen løber langs med den modsatte Side af

Dalen, et Stykke Vei fra Landsbyen; jeg gik over de bølgeformede, tæt afmeiede Enge lige til dens Bredder. Hele Rhinen var nu kun en hurtig, rislende Bæk. Der var især eet Sted, hvor jeg troer, jeg næsten kunde springe over den; men dette Sted var rigtignok ogsaa ualmindeligt smalt. I Nærheden heraf var et lille Slot, som havde en smuk Beliggenhed lige ved dens Bredder; dette var det første af de mange hundrede, der i saa høi Grad forskiønne denne Flods talrige Krumninger! Iøvrigt var dette Slot kun et anseeligt Huus, omgivet af en Vold og et fast Taarn, som laae lidt isoleret. Det hørte vel ogsaa til „Legationen.“ Medens jeg opholdt mig ved Værtshuset, forsvandt Taagen, der havde indhyllet de ligeoverfor liggende Bierge, og jeg saae nu tæt ved mig nyfalden Snee paa en Gletscher, som vist aldrig tøer op. Jeg havde ogsaa fri Udsigt over Dalen og talte ikke mindre end ni sneehvide Kirker, som alle laae paa smaa Bakker i dette afsides liggende og ubekiendte District! Det var disse blege, spøgelseagtige Bygninger, som man, medens Tusmørket varede, havde kunnet see saa tydeligt træde frem i melancholsk Roligheb.

Det var en kold Morgen, og jeg mærkede tydeligt, at jeg befandt mig paa en betydelig Høide. Disentis ligger omtrent trebive Mile fra Chur, og paa hele denne Strækning gaaer Veien bestandigt i Veiret. Efter min Mening ligger Chur i det mindste femten hundrede Fod

over Havets Overflade, og jeg antager, at Disſentis idetmindſte ligger dobbelt ſaa høit. De ſeer altſaa, at det var, ſom om jeg havde overnattet paa Catſkills høieſte Spids.

Tolken forfulgte mig igien med ſit evige „servitenr" for at tilveiebringe en Forſoning med mig. Da hans Ordforraad imidlertid ikke var blevet ſtørre, maatte han tage ſin Tilflugt til Gebærder for at fortælle mig, at min Frokoſt var færdig. Den maatte være god, thi den var et „refrain" af min Aftensmad; med andre Ord den beſtod atter alene af Brød og Melk.

Jeg havde neppe fortæret dette tarvelige Maaltid, førend min Veiviſer og hans Ledſager ankom, begge meget glade over, at jeg endnu ikke havde tiltraadt Reiſen til Oberalp. De anførte ſom Undſkyldning for deres Langſomhed, at Natten havde været ſaa mørk. Efter at jeg havde givet dem Tid til at ſtyrke ſig til Reiſen, bemærkede min Veiviſer, at det ikke vilde være af Veien, hvis vi herefter holdt os mere ſammen, da Kortet og Kompasſet, ſom jeg havde med mig, forsmodentlig fremdeles kunde være os til Nytte. De ſeer ſaaledes, at jeg maatte bytte Rolle med ham. Da vi forlode Landsbyen, ſaae vi en høi, nøgen Alpekjede ſtrække ſig tværs over Veien et Par Mile foran os. En Sti førte os op ad dens Side, og jeg foreſtillede mig allerede, at vi nu havde naaet Flodens Kilde; men da vi

kom op paa Bierget, opdagede vi, at Veien gik tværs over det, derpaa giennem et snævert Pas og endeligt over en anden, endnu høiere Biergslette. Da vi vare ved Foden af denne, kunde vi see Floden strømme giennem en dyb, kun et Par Fod bred Fieldkløft paa vor venstre Haand. Saaledes var da den stolte Rhin forvandlet til en lille Bæk!

Et lille Kapel stod nær ved Skrenten. Den Dal, vi nu kom til, var meget lille og ufrugtbar; den laae ogsaa betydeligt høiere end den, vi havde forladt. Vi saae vel ogsaa her nogle Landsbyer, men ligesom Naturen stedse fik et vildere Udseende, saaledes bleve disse ogsaa bestandigt mere og mere usle. Hist og her voxede lidt Korn, men det var heller ikke blevet modent endnu. Vi kom derpaa til en anden Dal; thi Dalene dannede nu ordentlige Terrasser, idet den ene Slette stedse laa høiere end den anden og kun var adskilt fra den ved en lille Brink; desuden laae Sletterne selv i en skraa Retning. Endeligt kom vi til Jüf, den sidste eller rettere sagt den første Landsby ved Rhinen. Den bestaaer kun af sex, syv elendige Hytter med et lille Kapel. Jeg troer neppe, den er beboet om Vinteren; imidlertid skal jeg ikke kunne sige det for vist, thi naar jeg giorde min Veiviser et Spørgsmaal, som han ikke kunde besvare, undskyldte han sig stedse med, at han ikke kiendte Landets Sprog. Træhytter traf vi vel endnu

fremdeles paa disse øde Sletter, men de vare ikke bestemte til Beboelse. Rhinen, der endnu havde Vand nok til at drive et Møllehjul, delte sig nu igien; den mindste Arm, som kom fra Syd, saae vi snart vælde ud af et Bierg. Vi droge videre mod Øst giennem en tør, afgræsset Dal, hvor alt Planteliv for iaar næsten syntes at være udslukket. Vi mødte to Kohyrder, som gik ned af Biergene med en Hiord af tohundrede melkehvide Køer foran sig. Det lod til at de toge Afsked med disse Græsgange til næste Foraar.

Nu vare vi snart ved vore Ønsters Maal. En høi Biergryg laae lige for os, men dens Udseende lod os ikke haabe for Øieblikket at kunne finde nogen Sti langs med dens Fod; thi den havde en graa Farve af nyfalden Snee. Efter faa Minuters Forløb kom vi til dette Bierg og giorde Holdt her.

Over hundrede Spoer af Køer bedækkede den Deel af Dalen, som ligger nærmest ved Bierget, saavelsom dettes Side, ligesom med et uendeligt Net. Det var umuligt i dette Chaos at finde Veien; især da denne nu kun bestod af en ubanet Fodsti. Vi havde just ikke meget glædelige Udsigter: Blæsten var meget stærk, det var overordentligt koldt, uagtet Middagen neppe var forbi, og nu begyndte det ovenikiøbet at snee. Ingen Bolig, intet menneskeligt Væsen, undtagen vi selv, var at øine, og efter al Rimelighed vare vi flere Mile fra

dem. Overalt med Undtagelse af den Egn, hvorfra vi vare komne, hævede sig steile Bierge, der saa vidt vi kunde opdage naaede Skyerne. Vi vidste, at vi vare paa St. Gotthard og i Nærheden af Rhinens Kilder; men dette var ogsaa Alt. Veiviseren tilstod, at han havde taget aldeles feil, og Hestens Eier havde ikke før været saa langt borte fra sit Hiem som til Trons.

Rhinen styrtede brusende ned af Bierget lige for os, og Veiviseren sagde endeligt paa Lykke og Fromme, at Stien gik tværs over den op ad den modsatte Side af Biergdalen. Jeg besteg igien Hesten og ilte i Forveien for at recognoscere; men neppe var jeg kommen over Floden, førend den gamle Mand tilraabte mig, at jeg dog endeligt ikke maatte fierne mig fra ham i denne Storm og Sneebyge, og at han maatte tilstaae mig, at han endnu var meget tvivlraadig, om vi droge i den rette Direction. Nu fandt jeg, det var paa Tiden selv at fatte en Beslutning. Jeg tog Kortet og Kompasset frem og blev snart enig med mig selv om at drage til Høire. Efter Kortet skulde der nemlig være en lille Søe paa Toppen af Biergpasset, og jeg kunde hverken lige for mig eller til Venstre see Noget oppe paa Biergene, hvoraf man kunde formode, at der var nogen Sø der; i denne Henseende var jeg derimod i Uvished med Hensyn til den høire Side, thi paa Grund af Biergenes Beliggenhed var det her umuligt at anstille

saa nøiagtige Undersøgelser; dette talte idetmindste for at drage til Høire.

Jeg satte altsaa igien over Rhinen (jeg maa give den dette anseelige Navn, saa længe der er en Draabe Vand i den) og vendte mig mod Biergene til høire, idet jeg opmuntrede mine Ledsagere til at følge Hestens Fodspor. Jeg var snart saa langt forud for dem, at jeg ikke kunde have hørt dem raabe. Paa nogle Steder gik Sneen op til Sadbelgiorden, paa andre var Hesten nær ved at drukne i Moradset. Jeg var nødsaget til at giøre en betydelig Omvei for at undgaae en saadan Sump; Veiviseren og Hestens Eier havde jeg imidlertid fuldkomment tabt af Syne. De maatte dog med Lethed kunne følge Hestens Spor.

Pludseligt hørte det op at snee, og et Minut efter udgiød Solen Lys og Varme over de nogne Høie. Da jeg nu betragtede den ligeoversor liggende Dal, forekom det mig, at man maatte kunne komme over Biergene i denne Retning. Men der laae jo Italien, og da Kortet viste, at jeg skulde vedblive at drage ligefrem, besluttede jeg at stole paa dets Viisdom. Efter at jeg i en Time var draget op ad Biergene, bemærkede jeg en Plet over mig, et Slags Dal af Luft, der paa to Sider var omgivet af høie Bierge. Dette Syn maatte hæve mit Mod, thi det er netop et saadant tomt Rum, hvoraf man kan slutte, at der maa være en lille

Sø i Nærheden. Efter at jeg endnu en heel Time havde udholdt allehaande Møisommeligheder og Besvær-ligheder, naaede jeg et Punkt, der laae saa høit, at man derfra kunde faae Øie paa den lille blaa Sø; denne havde et koldt, ret vinterligt Udseende. Ad en lang Omvei, som jeg giorde for at undgaae et Morads, kom jeg endeligt til Søens Bredder, ved hvilke jeg fandt en velbanet Fodsti. Løsrevne Klippestykker havde dannet en lille Ø i Søen, og ved Bredderne stode nogle Fiskerhytter. En Baad, nogle Net og et Par Fisk, som man havde forglemt, saae jeg vel ogsaa her, men forresten var det ikke muligt at opdage noget Spor af et menneskeligt Væsen.

Veiviseren og hans Ledsager kom nu tilsyne langt borte; jeg gav dem ved Tegn at forstaae, at jeg havde været heldig; de svarede paa samme Maade, og jeg drog videre. Jeg kunde mærke, hvor høit jeg var kommen, derpaa, at Skyerne, som drive hen imod Passet, vare en betydelig Strækning under mig. Efter at være kommen forbi Søen, som vel var $\frac{1}{2}$ Miil eller tre Fierdingvei lang, naaede jeg Biergets anden Top, og ganske uventet aabnede Udsigten sig til den formedelst sin Skionhed saa berømte Urserner-Dal. Jeg saae paa Kortet og fandt, at den lige overfor liggende Ende af Seen danner Grændsen mod Canton Uri. Farvel da Graubündten!

Langt borte saae jeg Gletscher mod Vest og ligeledes bag ved de nærmeste Bierge mod Syd og mod Nord. Scenen havde pludseligt faaet et saa forskielligt Udseende, som naar man kommer ud af en mørk, tæt Skov til en smilende Slette. Jeg havde nu naaet den store Alpeknude, hvor de to fornemste Kieder ere sammenslyngede, eller rettere sagt hvor de divergere, idet de strække sig uden om Rhinens og Rhoneflodens Dale. Denne mærkelige Formation af Biergene bevirker, at alle Helvetiens store Floder udspringe i hverandres Nærhed. Vi have seet og fulgt Rhinens Løb; det ligner meget Rhones, paa det nær, at denne udspringer paa den modsatte Side af det uhyre Middelpunkt og flyder mod Vest istedetfor mod Øst. Aars Kilder ere heller ikke langt derfra, ligesom Reuß's, der kommer fra den nordlige Deel af St. Gotthard, eller med andre Ord fra det Bierg, som mod Syd begrændser Urserner-Dalen.

Da jeg drog ned af den steile Brink mod Vest, havde jeg en Udsigt, der baade var original og skiøn; den overraskede mig saa meget mere, som jeg stod i den Formening, at Landet nu maatte have tabt Nyhedens Interesse for mig. Dalen er lang og smal; jeg husker tydeligt, at da jeg betragtede den fra Høiden, sammenlignede jeg den med Dækket paa en Corvette, seet fra Forstavnen. De vil kalde det en underlig Sammenligning, men det var den første, som faldt mig

ind, og den halter heller ikke meget, skiøndt den vel neppe kan nytte Dem synderligt.

Egnen var øde og lignende en Sandbanke, undtagen Dalen og alle Græsgangene ved Foden af Bierget, som vare deiligt grønne; hvorimod de Græsgange, som laae heiere oppe, vare visnede og vinterlige. Over dem igien var alt enten hvidt af den nyligt faldne Snee, eller aldeles begravet under evige Gletscher.

Omtrent midt i Dalen nær ved Foden af St. Gotthard laae en Landsby, som tog sig deiligt ud fra Oberalperne. Den hedder Hospital, formodentlig fordi den forhen har været et Sted, hvor de Reisende kunde tage ind. Det nuværende Etablisement eller Hospiz ligger paa Biergets Top, og dette har ligeledes givet mange Beviser paa christelig Barmhiertighed. Andermatt kom ikke tilsyne, forend jeg var stegen et Stykke Vei ned af Bierget, men da saae jeg det ogsaa næsten lige under mig. En høi og steil Brink af St. Gotthard hæver sig saa nærved denne By, at den bestandigt er udsat for Fare af Lavinerne. Som et Værn have Indbyggerne i Aarhundreder omhyggeligt fredet om en Skov af Lærketræer paa denne Side af Bierget, og denne har hidindtil været tilstrækkelig til deres Beskyttelse. Den er trekantet, med Spidsen vendt mod Biergets Top, saa at den ikke alene sagtner de tunge Sneemassers Fart, men ogsaa deler dem i to Dele, saa at de

glide ned i forskiellige Retninger. Uagtet Biergets Form er gunstig i denne Henseende, er Skoven dog kun et svagt og øiensynligt høist forgiængeligt Værn; thi jeg saae mange Træer, der nyligen vare brækkede, ja endogsaa en Deel Stubbe, som vise, at man ogsaa fortynder Skoven ved Hielp af Øxen. Jeg hørte siden af en af Indbyggerne, at de fiendtlige Armeer 1799 ødelagde mange af disse Træer, og at de herved vare blevne saa svage, at disse vigtige Beskytteres Antal hvert Aar blev ringere. Om nogle faa Vintre ville maaskee alle de, som ere tilbage, blive bortrevne af en eneste Lavine; det vil da være nødvendigt at forlade Byen. Saaledes er Livet i et Alpeland.!

Uagtet Andermatt ligger i en Dal, er det dog næsten 5000 Fod over Havet; men St. Gotthard, paa hvis brede Ryg denne Dal ligger, hæver sig endnu engang saa meget i Veiret. Dette Sted er eneste i sit Slags og fortiener vel det Rygte, som det har. Fordybningen mellem disse vilde Klipper var, som jeg allerede har fortalt Dem, herligt grøn, og omhyggeligt afmeiet. Den begrændses paa den ene Side af Oberalperne, af hvilke jeg nyligt var steget ned; paa den anden Side af Furka, et Biergpas, der fører til Rhones Dal; mod Syd hæver sig den sidste Top af St. Gotthard, og mod Nord nogle mindre Bierge

som have egne Navne, da de udgiøre særskilte Dele af den samme uhyre Klippemasse.

Reuß, som synes at have fire forskiellige Kilder, af hvilke den største udspringer paa St. Gotthard i Nærheden af Hospital, vander Dalen; her: forene dens forskiellige Strømme sig, hvorpaa Floden baner sig Vei mod Sydvest giennem et Biergpas, der kun er hundrede Fod bredt. Urserner-Dalen, som den hedder, er syv engelske Mile lang og selv paa det bredeste Sted mindre end een Miil bred. I denne klare Luft og blandt disse majestætiske Omgivelser synes den for Øiet ikke at være halv saa stor. Da jeg først betragtede den fra Oberalperne, antog jeg den ikke engang for mere end Trediedelen saa stor, som jeg fandt den angivet i Bøger og som den ogsaa virkelig er.

Medens jeg drog ned af Bierget, indhentede min Veiviser og Hestens Eiermand mig, da denne Vei tildeels er meget farlig, og vi bleve atter samlede. Da den sidstnævnte nu skulde have Afsked, og jeg ikke havde Smaapenge at betale ham med, gav jeg Veiviseren en dobbelt Luisd'or at bytte. Den gamle Mand vendte og dreiede Mynten næsten et Minut i Haanden og bad mig tilsidst om, at jeg heller vilde give ham noget Sølv. Han havde hos sig selv beregnet sin Dagløn, og da han fandt, at den vilde beløbe sig til noget over

et saadant Guldstykke, ønskede han at sikkre sig Opgiel-
den paa den som en Deel af sit eget Tilgodehavende.

Jeg beroligede ham ved at vise ham en Haand-
fuld andre; da han saae dem, havde han ikke længer
Skrupler. I Forbigaaende vil jeg bemærke, at den
faste Løn for en Veiviser i Schweitz er sex franske Fran-
ker daglig, hvorimod han selv bestrider sine Udgifter
paa Reisen.

Efter at have faaet Lidt at styrke os ved, droge
vi videre til det Sted, hvor Rhone har banet sig Vei
ud af Dalen, tæt ved Landsbyen. Vi traadte ind i en
Kløft imellem vilde Klipper, hvor Floden brusede og
buldrede, som om den frygtede, at vi skulde komme
forud for den. En mørk Hule med et aabent Svælg
laae for mig, og da jeg ikke saae nogen anden Sti end
den, som førte ned i Hulen, vilde jeg netop gaae ind i
den, da Lyden af Klokker derinde bragte mig til at standse.
Strax kom et Tog af Heste og Mulæsler ned i Dalen;
de droge over St Gotthard til Italien. Jeg lod dem
passere forbi, gik derpaa ned i Hulen, som de havde
forladt, og fandt at den egentligt var en mørk Gang,
omtrent to hundrede Fod lang, mellem ti og tolv Fod
bred og ligesaa høi. Da vi gik igiennem den, lode
Reuß's Brusen og Vindens Larmen udenfor, som om de
vare flere Mile borte. Saasnart jeg var kommen ud
af denne Gang, som i dette Cantons Dialect kaldes »die

Urner Höhle eller Urner Loch," befandt jeg mig midt i en af de mærkeligste Scener, jeg endnu havde seet i dette meget mærkelige Land.

Reuß styrtede, som om den var kogende, med en Helding af næsten fem og tyve Grader giennem Svælget midt imellem lesrevne Klippestykker; Vinden hylede uafladeligt giennem Kløften, Klipperne ragede bogstaveligt talt ud over os, saa at vi neppe kunde see Himlen, og over dette Svælg var der spændt en elendig, smal Bro, som kun hvilede paa en eneste Bue, med en Dristighed, der kunde bringe En til at gyse. I Begyndelser havde det underjordiske Mørke næsten berøvet mig al Evne til at skielne de enkelte Gienstande i denne Blanding af det Majestætiske og Frygtelige.

Jeg betænkte mig et Minut, førend jeg havde Mod til at betræde Broen; men da jeg kom midt ud paa den, blev jeg staaende og saae mig med Beundring omkring. Denne Bro, der kun syntes at have en Traads Tykkelse, hviilte paa de uhyre Klipper; den dannede en Bue, som omtrent var fiirsindstyve Fod lang og femten Fod bred, men den hævede sig idetmindste hundrede Fod over Floden uden noget Rækværk! Det blæste saa stærkt, at jeg gierne vilde have havt idetmindste et Tov til at holde mig fast ved. Dette var da den berømte Diævelsbro; det er den, som fortrinligviis hedder Diævelsbroen, thi dette Navn og denne

Bygningsmaade er ogsaa temmelig almindelig i andre Bierglande. De andre Broer skulle efter Sagnet være opførte af Trolle eller Dagleiere, men for denne maa man takke Belzebub selv.

Veien, som næsten er for smal for en Hest, slynger sig langs med Klipperne og forsvinder flere Steder i de dybe Kløfter. Her sik jeg Die paa et andet Tog af belæssede Heste, som droge op af den bugtede Vei og gave denne herlige Egn endnu mere Liv.

St. Gotthard er et af de Alpepasser, hvor der er mest Færsel. De Reisende foretrække vel Veien over Simplon og Splügen, da der her ikke er nogen Kiørevei; men efter en Giennemsnitsberegning drage dog aarligt femten tusinde Personer ad denne Vei til Italien og tilbage. Flücln ved Lucernersoen ligger halvfierdsindes tyve Mile fra Ballinzone, nær ved Lago Maggiore, og saa godt som hele Strækningen gaaer man enten op ad Bierget eller ned ad dem. En stor Deel af Aaret gaae dereuden ugentlig trehundrede Pakheste eller Muulesler over Bierget.

Cantonerne Uri og Tessins, giennem hvilke denne Vei gaaer, have begyndt at anlægge en fortræffelig Kiørevei, for at lokke Flere af dem til sig, som saa rundhaandet give deres Penge ud i dette Land, og for at fremme Handelsforbindelser med Nabolandene. Efter Planen skal der ikke alene anlægges en ny Vei, men ogsaa en ny Bro over denne Kløft. Jeg saae ogsaa

Arbeidere, som hang i Tove, i Færd med at tilhugge Klipperne ovenover den gamle Vei og Bro. Den nye Bro skal baade være bredere og solidere end den nærværende, og jeg troer, at Cantonet vil fordunkle den gamle Brobygger. Thi i senere Tid lader Diævelen sig noie med at bygge Buer over Afgrunde, hvorved han gior Reisen lettere paa en ganske anden Vei.

Jeg drog et Par Mile ned ad Veien giennem vilde, mærkværdige Egne; men jeg saae tydeligt, at jeg havde valgt et urigtigt Udgangspunkt paa denne Tour. Naar man gaaer op ad Bierget, gior Egnen bestandigt et mere og mere imponerende Indtryk, indtil Begeistringen stiger til det Høiste ved Broen. Gaaer man derpaa igiennem den morke Gang, saa bliver man behageligt overrasket ved at komme fra den chaotiske Forvirring til den yndige, smilende Dal. Uagtet, jeg saaledes kiendte Egnen, giorde den dog, da jeg gik samme Vei tilbage, næsten et ligesaa stærkt Indtryk paa mig, som Reisende i Almindelighed maae føle ved her saa pludseligt at komme fra een Scene til en anden. Floden bruisede bestandigt, og min gamle Veiviser forsikkrede mig; at han aldrig kom til Svælget, uden at høre Vinden hyle og stønne, som jeg idag havde fornummet.

Uagtet jeg var overordentlig træt, kunde jeg dog neppe losrive mig fra dette Sted, thi dets frygtelige Skienhed syntes at være frembragt ved en Grille af

Naturen, for at vise, hvilken vild og uhyggelig Egn den mægter at skabe. Konsten har ogsaa bidraget sit til at forhøie dette Indtryk, og det er et Spergsmaal, om en ny af Menneskehænder anlagte Bro og Landevei vil være ligsaa imponerende og passende til det Hele, som den gamle Sti for Muuldyr, og det kiække Værk af Syndens Fader

Store Gedehiorde bleve i Aftendæmringen drevne ind i Landsbyen. Jeg saae selv een af dem komme ned ad Bierget i sluttede Rækker og derpaa gaae over Broen i to Geledder, saa ordentligt som om det havde været Mennesker, uden at Hyrderne toge sig det mindste af dem. Tre Geder standsede af sig selv udenfor Porten af Vertshuset. En Dreng kaldte paa nogle andre, som vare blevne tilbage; de ilede strax i store Spring hen til ham, slikkede hans Hænder og vimsede om ham som Hunde.

Een og tyvende Brev.

Hospital — Realp — Bestigelse af Furka — Hurtig Nedfart — Udsigt over Oberalperne — Steenhytter — Canton Wallis — Gallenstock — Rhonegletscher — Heitideligt Skuespil — Engelsk Reiseselskab — To store Opdagelser — Rhones Kil-

der — Opgang til Grimsel — Dødens Sø — Hospital — Rædsel — Gradevijs Nedgang — Malerisk Bro — Hammeck — Aars Vandfald. — Tog af Pakheste — Ankomst til Meyringen. —

Kiære — —,

Kulden om Natten var saa frygtelig, at Vandet havde forvandlet sig til Jis af en Dollars Tykkelse. Vinteren eller snarere Frosten varer i denne Biergslette hele otte Maaneder. Du erindrer, at vi allerede skreve d. 17 September.

Det saakaldte Hospital ligger omtrent en halv fransk Miil fra Andermatt. Nu er der ikke mere nogen Bygning, som fortiener hiint Navn, men alene en Landsby, som bestaaer af omtrent fem og tyve Huse og en Kirke. En gammel Ruin af et Taarn pryder denne Egn, som i det Hele havde et ret malerisk Udseende, medens jeg drog igiennem den. En Række Pakheste kom netop ud fra „Hulen i Uri" og droge langsomt op mod det Punkt, hvor Veien over St. Gotthard begynder at høine sig betydeligt. Den næste Morgen kunde de være i Italien!

Realp, en anden Landsby, fortiener neppe engang dette beskedne Navn, da den kun bestaaer af tre eller fire Huse. Man saae ikke et eneste Træ i denne

Egn, og selv Græsset var tyndt og kort. Saa vidt var jeg kommen alene; men nu blev jeg indhentet af Veiviseren og en anden Mand, der udleiede Heste, og som førte een med sig. Min Vadsæk var allerede spændt til Sadlen, og jeg steg op.

Det Sted, hvor jeg besteg Furka, var ingenlunde saa steilt som det, hvor jeg drog ned af Oberalperne. Det synes virkeligt at kunne opstilles som en almindelig Regel angaaende Biergenes Formation i Schweitz, at de ere mindre steile mod Øst og Nord end mod Vest og Syd. Stien, som fører op ad Bierget, er ikke alsdeles uden Fare, naar man er tilhest; thi man er paa mange Steder meget nær ved Afgrunde, saa at man kan befrygte at styrte ned, hvis Hesten skulde gjøre et Feiltrin eller Jordbunden løsne sig. Kort i Forveien havde en ung Engellænder her brækket sit Been ved en ulykkelig Hændelse. Jeg anvendte derfor al mulig Forsigtighed for at undgaae at komme i en lignende Nød.

Her var Udsigten til Dalen vel ikke saa smuk, som da jeg var paa den modsatte Side; men den var dog ret net, og mit nøiere Bekjendtskab med Localiteterne bevirkede, at den nu forekom mig langt interessantere. Jeg stod flere Gange i Begreb med at forlade Furka og bestige St. Gotthard, men Italien kunde vi meget godt besøge om Efteraaret og Vinteren, og en Udsigt

lelse i ti Dage fra mit Reiseselskab bragte mig til at længes efter at vende tilbage til la Lorraine. Et Kors tilkjendegav, at vi vare nær ved Toppen af Biergpasset, hvilket vi ogsaa naaede, førend Klokken blev elleve. Kellers Kort angiver dette Steds Høide til 6420 franske Fod over Havet, hvilket omtrent svarer til 7000 engelske.

Østen for Passet blev Udsigten begrændset af en uhyre Afgrund, der omtrent saae ud som en uregelmæssig Tragt, bedækket med visent Alpemos. Der var neppe en Busk at see, langt mindre et Træ. Sneen fra sidst laae endnu flere Fod tykt paa de Steder, hvor Solen ikke kunde skinne. Ved Korset afskedigede jeg den Mand, af hvem jeg havde leiet Hesten; jeg tog min Vandringsstav i Haanden og begyndte at gaae saa rask ned ad den steile Side, at jeg paa Ny erholdt Bebreidelser af min gamle Veiviser, da han nu igien maatte bære min Bagage. Han mindede mig om, at vi vare flere Mile fra nogen Bolig, og at jeg let kunde fare vild ved at ile saa stærkt; han benyttede ogsaa denne Leilighed til at bemærke med en tillidsfuld Mine, at han nu vidste, hvor han var og altsaa kunde være mig til mere Nytte end alene ved at bære mit Tøi.

Disse Formaninger kunde jeg saa meget mindre lade være upaagtede, som jeg nu pludseligt fik Die paa

Oberlandets høie Biergtoppe, der for Størstedelen kom tilsyne ovenover de nærmeste Klipper mod Vest. Saa snart jeg saae dem, forgyldte af Solen, hilsede jeg paa dem som gamle Bekjendtere. Den Side af dem, som nu laae for os, var lige den modsatte af den, vi havde seet fra Bern; og dog vare Hovedomridsene saa lidet forandrede, at jeg med Lethed kunde gienkiende enhver Top. Vi anstrængte forgjæves vore Øine for at opdage et Flag paa Jomfruen, thi dette skulde have været Signalet, hvis Gemsejægerne fra Grindelwald havde naaet dets Top.

Efterat vi havde tilbragt en halv Time med at betragte disse farlige Bierge, fortsatte vi endeligt vor Vandring. Da vi kom dybere ned i den tragtdannede Dal, var vor hele Udsigt indskrænket til denne; jeg kan just ei sige, at dette træløse Svælg var synderligt vederqvægende for Øiet. Nogle faa Steenhytter, hvortil Gedehyrderne kunde tye i ondt Veir, vare den eneste Prydelse for disse eensformige, visnede Græsgange. I Nærheden af en af disse Hytter vare to eller tre Kilder, som efter Ebels Beretning af Mange antages for Rhonens egentlige Kilder. Vandet dryppede fra dem i en lille Bæk til en skjult Kløft, som sætter denne Dal i Forbindelse med den store Slette mod Vest. Jeg maa bede Republiken Wallis om Forladelse, fordi jeg glemte at berette, at vi betraadte dens Gebet, da vi kom op paa

Toppen; Grændselinien, som næsten danner en ret Vinkel mod Passet ved Furka, bliver nok betegnet ved et Kors.

Min Veiviser kunde igjen ikke følge med mig, thi jeg løb mere end jeg gik op ad Bakken; men pludseligt bragte en udstrakt og herlig Udsigt mig til at blive staaende. Bierget mod Nord eller paa høire Side af Furka kaldes Gallenstock, et Navn, som de formodentligt endnu aldrig har hørt nævne, uagtet det næsten hæver sig elleve tusinde Fod over Havfladen. Den øverste Deel af dette Bierg er naturligviis bedækket med Snee, overalt hvor den kan ligge fast. Dalen mellem dette og dets nordlige Nabo er virkeligt bedækket med Is, og fra denne umaadelige Beholdning udbreder Ismassen under Navn af Rhonegletscher sig lige til Bunden af Svælget, gjennem hvilket jeg drog: den laae nu lige for mig og syntes at afskjære mig enhver Vei, som førte ud af Dalen, med mindre jeg vendte tilbage til Furka.

Denne Gletscher er majestætisk skjøn; den imponerer ved sin uhyre Udstrækning og frygtelige Høide, men indtager tillige Øiet ved Ismassens Reenhed og de mindre Partiers Former. Den er efter min Mening uden Sammenligning skjønnere end nogen af Grindelwalds Gletscher, og har overhovedet en ganske eiendommelig Charakteer. Den øverste Rand af Isfladen, hvor Skraaningen til Dalen begynder, er kjendelig ved en steil Brink,

der ligner en uhyre Muur, i det Gletschernes skraanende Flade understøttes af Sneemasserne i Dybet. Med Undtagelse af de tomme Hytter var her ikke et Spor af Mennesker at opdage. Jeg var kommen saa langt forud for min Veiviser, at jeg havde tabt ham aldeles af syne; jeg satte mig paa en Steen i Dalen ligeover for Gletscherne nær ved Stien, som slynger sig omkring den, og tabte mig aldeles i Nydelsen af denne majestætiske Ro. Jeg valgte et heldigt Øieblik, thi der var aldeles Intet at see, som havde kunnet forstyrre mig i mine Betragtninger, det forekom mig, at jeg var alene med Gletscherne indesluttet i denne øde og ufrugtbare Alpekloft. Dette Sted syntes helliget til evig, uforstyrret Rolighed! Tilfældigt lød et Suk fra Biergene, opstaaet ved at en Isblok revnede; det var en Afbrydelse, som fuldkomment passede til denne høitidelige Scene. Da klang en Hestesko mod en Steen, og forsvunden var min tause Begeistring, forstyrret den Række Drømmebilleder, jeg havde fremkaldt for min Phantasi. En Række Reisende kom tilsyne, idet de dreiede om et Hjerne som Klippevæggene dannede, og fulgte Veien, som fører op fra Dalen. Øieblikkeligt saae jeg, at det var Englændere. Jeg havde ret Lyst til at ønske Ondt over den Uro, som driver disse Mennesker i Pynt og med stive Manchetter, ligesom de komme fra deres Baller og Middagsgilder, til ethvert Hul og enhver Revne i Europa. Det

var en Følge af, at jeg var bleven forstyrret, men forresten var det høist urimeligt, ikke alene fordi man har den samme Ret til at komme fra England til Rhonegletscherne som fra Amerika, men ogsaa fordi Englænderne ere opmærksomme og kiække Reisende. Intet Folk trængte mere til Forbindelse med den øvrige Deel af Menneskeheden end Øbeboerne i 1814, og intet Folk har bedre vidst at benytte Freden til sin Fordeel.

To Damer og en Pige tilhest, to Herrer tilfods og een eller to Veivisere udgiorde dette Selskab. Jeg reiste mig og vovede at bukke for hine. Man kan ved en saadan Leilighed ligesaa let blive ansect for at være paatrængende, som for at være galant, men denne Gang blev dog min Hilsen besvaret meget høfligt, skjøndt Damerne ivrigt ikke syntes at være ganske frie for Stolthed. Herrerne vare endnu artigere og spurgte mig strax, om jeg vidste noget Nyt; men jeg kunde ikke meddele dem noget, da jeg nu næsten havde tilbragt fiorten Dage mellem Biergene. Formodentlig kunde de bemærke nogle Spor af min forrige Stand i mit Væsen, thi den Ældste af dem var saa god at fortælle mig, som Noget, der ogsaa maatte interessere mig, at Sir Hubert Taylor var bleven Generaladjudant. Efterat vi tilstrækkeligt havde droftet disse vigtige Præliminarier, spurgte de mig, om Overgangen over Furka var fri for Snee. Da de havde erholdt tilfredsstillende Underretning herom, for-

lode de mig med den Bemærkning, at Grünsel var lidt farlig. Jeg fortæller dette Møde som den anden store Opdagelse, jeg har gjort i Schweitz. Den første er det Bierg, med hvilket jeg allerede ved flere Leiligheder har pralet: den anden er Dalen mellem Rhonegletscherne, hvilken jeg nu kan betegne som et Sted, der ligger saa afsides og saa aldeles udenfor Grændserne af al Convenients, at man der ustraffet kan hilse en Englænder og en Englænderinde, ja ovenikjøbet kan gjøre sig noget Haab om at blive begegnet med Høflighed.

Endeligt indhentede min Veiviser mig, da vi drøge videre til Gletscherne. Rhone strømmer frem af Isen og fortjener allerede fra Fødselen af Navnet af en Flod. En Digter kan vel faae det Indfald, at kalde den lille Bæk, som dannes af nogle Kilder paa Bierget, og som falder i Strømmen, den sande Kilde til Rhone, men det vilde være det samme som at ansee de Støvgran, som en Orkan hæver i Veiret, for Aarsagen til dennes Kraft. I Virkeligheden maa man derimod antage, at Rhone udspringer fra Gletscherne, fra hvilke den idetmindste modtager tusinde Draaber for hver enkelt, som kommer fra Kilderne. Det kan vel ikke negtes, at der ogsaa vilde flyde en Bæk giennem Dalen, hvis der ingen Gletscher vare, og at der ved de bestandige Tilstrømninger fra Biergene efterhaanden vilde blive en betydelig Flod; men Rhone er, som sagt, allerede i det Øieblik, den træder

frem fra Gletscherne, en anseelig Strøm. De fleste af de Bemærkninger. som jeg allerede har gjort med Hensyn til Grindelwald, passe ogsaa her, paa det nær at Isen her er meget klarere og renere. Floden løber i ringe Afstand fra dens Udspring giennem et saa snevert Pas, at det er umuligt, at Gletscherne nogensinde kunne saae større Udstrækning end nu; i det mindste maatte Fordybningen først være opfyldt, og det vilde være flere Aarhundreders Værk; tvertimod skal Isen tilforn have strakt sig nogle hundrede Fod længere ned end for nærværende Tid.

Vi gik over en Bro, der er slaaet over Rhone i kort Afstand fra Gletscherne, og naaede Foden af Grünsel. Jeg standsede og betragtede dets steile Side, som ingenlunde forekom mig at være noget behageligt Syn.

Rigbii er vel langt høiere, men intetsteds saa steilt med Undtagelse af den Side, der ligner en himmelhøi Trappe. Desforuden var Biergryggen uden mindste Ly mod Solens brændende Straaler, og Veiret var saa stille at ikke et Blad rørte sig. Min Veiviser tilkjendegav sine Tanker om den forestaaende Tour ved at lægge Vadsækken fra sig og tage sin Kjole af. Da han var færdig, toge vi Mod til os og begyndte at stige op paa Bjerget. Efter fem Minuters Forløb havde jeg ogsaa min Kjole paa Armen, og neppe havde vi vandret ti

Minuter, førend jeg begyndte med længselsfulde Blikke at betragte Gletscherne i Baggrunden, som syntes at indbyde mig til at vende tilbage til deres kiolige Skygge. Endeligt vare vi dog saa heldige at finde lidt Snee paa Biergets Top, hvormed vi lædskede vor tørre Gane; thi hvad enten Heden var Skyld deri eller ikke, saa er det dog vist, at jeg aldrig har døiet saa meget Dødt for at naae Toppen af et Bjerg. Et Par Gange bankede mit Hjerte saa heftigt, at jeg frygtede for, at jeg skulde faae Blodspytning, og selv min gamle Ledsager, der dog af point d'honneur afslog ethvert Tilbud, jeg gjorde, om at hiælpe ham at bære Bagagen, kunde ikke lade være, hver Gang vi gjorde Holdt — og dette skete et halvt hundrede Gange — at udbryde med „point de bagatelle, monsir."

Da vi endeligt havde overstaaet alle disse Mellemsommeligheder, havde vi Valget mellem to Veie. Den af dem, som førte over Grimsels Top, var den skikkeligste, men ogsaa den længste; den anden slyngede sig langs med dybe Afgrunde, saa at et Feiltrin kunde bringe en i øiensynlig Livsfare. Denne Vei var ovenikiøbet vanskelig at finde, da den var bedækket med to Fod tyk Tøsnee. Jeg giorde i et Øieblik den Calcul, at naar Sneen gav efter, eller hvis En af os var saa uheldig at glide, vilde han efter al Sandsynlighed styrte ned i en Afgrund, som i det mindste maatte være fire hun-

brede Fod dyb. Man gik her fuldkomment som i Blinde, thi det var nødvendigt at føle sig for med spidse Stokke. Denne Vei og Gletscherne ere de eneste Steder i Schweitz af dem jeg saae, der efter min Mening er synderligt farlige for Fodgængere, som anvende almindelig Forsigtighed.

Paa Grimsel findes, ligesom paa Ober-Alp, en lille blaa Indsø ved Navn „Dødens Sø." Passet er ikke fuldt saa høit som Furka, men har ikke desto mindre endnu flere Træk end-dette, der ere charakteristiske for de Egne, som ligge i betydeligt Høide. Efter Ebels Angivelse er det imidlertid over syv tusinde engelske Fod høit. Paa Toppen finder man næsten Intet uden Klippeblokke, dog kunne nogle Geder friste Livet deroppe. Grændsen mellem Wallis og Bern gaaer langs med denne Biergryg; her kom vi altsaa igien ind paa det store Contons Gebeet. To smaa Bække løbe ud af Søen, den ene af dem forener sig med Rhone, den anden med Aar, saa at denne ubetydelige Sø baade har Afløb i Middelhavet og i Norsøen.

Høie Pæle — om Vinteren et Slags Fyrtaarne for Reisende — betegnede os en Sti, der ligner en pragtfuld naturlig Trappe, og som førte os til Hospitalet. Denne Bygning ligger en halv fransk Miil fra Biergtoppen i en vild og øde Dal, hvor man ikke seer Andet end Klipper af forskiellige Former, den ene

tæt op til den anden, og en lille Sø, der skal være meget dyb og fiskerig. Huset er bygget af Steen, men det er ingenlunde stort; det ligner en simpel Kro. Da Bern er et protestantisk Canton, staaer Grimsels Hospital ikke i Forbindelse med nogen Munkeorden, hvilket ellers i Almindelighed er Tilfældet med lignende Etablissementer i Schweitz. Ebel antager, at dette Sted ligger omtrent sex tusinde engelske Fod over Havet, følgeligt tusinde Fod under Passet. Huset er bortforpagtet med den Forpligtigelse for Besidderne, at han skal beboe dette eensomme Sted fra Marts til November.

Det var endnu lyst uagtet det var for silde at fortsætte Reisen den Dag, og jeg vandrede miskonciet omkring mellem Klipperne. Jeg var den eneste Reisende, som var ankommen, og de fem eller sex Personer som boede her, vare alle i fuld Virksomhed. Udsigten er indskrænket og bestaaer næsten udelukkende af Granitblokke, der synes at ligge opdyngede her for at kunne benyttes til deraf at opføre Bierge, hvis det et eller andet Sted skulde gjøres Behov. Om Aftenen kom en stor Gedehiord hjem; dens Hyrer vare saa fulde, at jeg ikke kunde lade være at see mig om efter de Gange, som havde forskaffet den saa rigeligt Føder.

Kort før Solens Nedgang ankom et Selskab af stridende Holstenere. Hvorledes min stakkels Vert kom ud af det med dem, skal jeg ikke kunne sige, men uag-

tet alle mine sørgelige Ahnelser i denne Anledning var jeg dog saa heldig at erholde et lille Værelse for mig selv. I Europa troer jeg aldrig, to Personer, der kunne giøre Fordring paa at betragtes som Gentlemen, vilde bequemme sig til at ligge i samme Seng; i det mindste har jeg endnu aldrig været udsat for denne Ubehageligheed.

Den følgende Dag vare vi allerede kommet videre frem, da Solens Straaler faldt ned i de ujevne Biergkløfter. Jeg var ikke lidet glad over, at alle de øvrige Reisende droge op ad Grimsel og lode os i Ro drage ned giennem Skovene. Stien gik langs med den lille Strøm, som har sit Udspring fra Soen, og som snart derpaa forener sig med Aar, der allerede her er en rivende, brusende Biergstrøm. Den kommer fra en Gletscher paa Finster Aarhorn i Nærheden af Hospital. Veien var ikke steil og slyngede sig den første Miil giennem yndige Biergpartier. Vi gik flere Gange over Aar ad maleriske smaa Steenbroer, som hver kun havde en eneste Bue. De vare virkeligt smaa Konstværker i deres Slags, netop saadanne Gienstande, som en fiin Smag vilde have valgt til Prydelser for en Dyrehave. Men at see dem her i denne vilde Natur forundrede mig i lige saa høi Grad, som det glædede mig. En Maler har giort Udkastet til dem, om han end aldrig har seet en Pensel. Desværre er der ikke en eneste saadan Bro, som i saa høi Grad forskiønner et vildt,

udyrket Biergpas, i hele det prosaiske, beregnende Amerika, der ikke har mindste Sands for en skien Natur!

Jeg troer, det vilde være meget behageligere at drage op ad Grimsel denne Vei, end at stige ned her. Men i hvilken Retning man end kommer, bemærker man dog ved hvert Skridt en gradviis Forandring, indtil Egnen tilsidst antager en fuldkomment modsat Charakteer.

Efter at have draget to franske Mile giennem disse yndige Egne, snarere som om vi giorde os en Morgentour giennem en aaben Skov end en Reise, ankom vi til Handeck i Nærheden af Aars beromte Vandfald. Floden styrter ned i en smal og dyb Kloft, hvor den søger sig et nyt Leie, som om den var en Kanal. Dette Vandfald er efter min Mening med Rette overordentligt beromt i Schweitz. Dog vilde enhver Beskrivelse, der gik ud paa Mere end at angive dets Storrelse og Figur, blive meget lidt tilfredsstillende. Dets Hoide er omtrent 60 eller 80 Fod, og Vandstraalen er af en anseelig Brede; ingen anden Gienstand i Biergkloften hendrager Opmærksomheden fra dets Beskuelse, tvertimod bliver det Indtryk, som det gior, endnu forhoiet ved et andet lille Vandfald, som en mindre Strom ligeoverfor danner, idet den ogsaa styrter ned i Svælget og her forener sig med Aar. Jeg troer ikke let, man kan opvise Magen til denne Scene.

Jo længer vi kom ned, desto mere udvidede Udsigten sig. Et mærkeligt, lavt Bierg, der saae ud som et Bord, laae i den ene Ende af Hoveddalen og gav knap Floden Plads til at slynge sig mellem det og Klipperne ligeoverfor. Over denne Høi, der saae ud som om den var opført ved Konst, gik vor Vei. Vi behøvede næsten en Time til at bestige den, men da vi ilede ned af den ad en romantisk Sti, belønnede Udsigten af Brienzer-Soen mig rigeligt for min Møie. Flere Tog af Pakheste forøgede Egnens Skionhed. En Jernbane vilde vel have været Tegn paa en høiere Grad af Civilisation, men disse smaa klassiske Caravaner give Egnen noget meget Piquant. De egne sig fortræffeligt for et schweitzerisk Landskab, og jeg har aldrig mødt et saadant Tog uden at føle, at det overordentligt forhøiede Indtrykket af slangebugtede Fodstier, steile Brinker og dybe Fieldkløfter.

Endeligt kom vi til Giestgivergaarden i Meyringen, og jeg var ret glad ved at tænke paa, at jeg her kunde udhvile og forfriske mig.

To og tyvende Brev.

Dispyt angaaende det vestindiske Slaveri. — Betaling for at leie en Vogn til Brienz. — Interlachen. — Gemsejægerne

naae Jomfruens Top. — Unterseen. — Galignani's Messen-
ger. — De "tolv Millioner" — Den nye Tarif. — Egenhed
ved den engelske Charakteer. — Grunden dertil. — Engelsk
Politik. — Følgern af Dadlesyge. — Pressen i England.
Amerika og Frankrig. — Hr. Huskisson og Handelsfrihed. —
Jeg er kied af Udsigter. — Afreise fra Bern. — Thunersøen. —
Leietropper. — Det schweitzeriske Ryttери i Thun. — En
Rudsks Troløshed. — Affred med min Veiviser. — La Lorraine.

Min kjære — — —,

I det Værelse, hvor jeg spiste til Middag, sade to
Englændere ved et Bord for sig selv og talte om Slave-
riet i Vestindien. Den Ene beklagede med megen Vel-
talenhed, at der ikke var nogen Nation, som havde
Magt til at befrie Negerne ved at fratage England de
vestindiske Øer. Den Anden forkastede dette philanthro-
piske Ønske som upatriotisk og bemærkede, at Sukker
og Rum dog ikke ere at foragte, og at England ude
dem vilde spille en meget maadelig Rolle. Han for-
sikkrede Philanthropen, at Plantageeierne desuden for-
bruge saa overordentligt meget af de engelske Manufak-
turvarer, saa at man burde behandle dem med Skaansel,
men gav man Slaverne fri, saa vilde man berøve dem
Midlerne til at kiøbe, idet man satte dem ud af Stand
til at sælge. Den Anden vilde ogsaa i religiøse Hen-

rier handle en gros og ved eet Pennestræg blive fri for Synden. Dette førte til en fortræffelig Afhandling om Synden i Almindelighed og dens særegne Forhold til Slaveriet. Kort sagt, hele Samtalen charakteriserede hyperligt en extravagant Philanthrop, som forgieves søger at giennembore Havesygens steenhaarde Harnisk. Amerika blev ogsaa nævnet; men man forlod snart dette Thema, da man fandt, at dette Land ikke vel kunde anføres som Exempel hverken paa Godt eller Ondt. Striden endte, som det sædvanligt gaaer med saadanne Forstandsøvelser: den Ene henholdt sig bestandig til Nytten af Rum og Sukker, Forsvareren af den almindelige Emancipation derimod forlod ikke sit Modargument, at et Menneskes Siæl havde for megen Værdi, til at man kunde sælge den for Toddy.

Jeg forlod Mataphysikerne midt i deres Undersøgelser og begav mig i en „char" til Brienz; da vi ankom hertil, fandt vi heldigviis Postbaaden klar til at tage bort, saa at vi strax kunde ro med til Interlachen. Da Solen endnu stod høit paa Himlen, besluttede jeg at besøge mit gamle Quarteer i Unterseen. Jeg var omtrent en Times Tid om Veien. Da jeg naaede det Sted, hvor Jomfruen kommer til Syne, saae vi temmelig nysgierrigt op efter det lovede Tegn paa Gemsejægernes Held. Et lille Flag eller Noget, som lignede et Flag, af et Lommetørklædes Størrelse viftede

virkeligt deroppe i en stærk Kuling. For et godt Die var det af og til fuldkomment synligt, formodenlig paa Grund af Lustens overordentlige Reenhed. Da vi vare overbeviste om, at Flaget var temmelig stort, eftersom man kunde see det i saadan Frastand, kunde vi slutte af den Hurtighed, hvormed det bevægede sig frem og tilbage, at Blæsten deroppe maatte være meget stærk, skiondt Seerne omkring os kastede Solens Straaler tilbage fra deres blanke Overflade som fra et Speil. Grindelwalds Helte havde altsaa seiret og sikkret Schweitz den Ære først at have besteget dette Jomfru-Bierg.

Jo nøiere jeg lærte Unterseen at kiende, desto mere behagede det mig. Byens Ydre er i Grunden aldeles schweitzerisk; men her, som overalt, hvor mange Fremmede opholde sig, bliver Folkets Charakteer kun altfor let forandret. Et Folk trænger ikke mindre til de faste Forbindelser, som Statslivet danner, end til Religionens Hielp for at bevare en levende moralsk Følelse; hvorimod Følelsen for det Rette ufeilbarligt vil svækkes hos det Borgersamfund, som staaer i idelig Berøring med Fremmede. Thi vi ere alle mere agtpaagivende paa vor Adfærd i vort eget Huus end udenfor det, hiemme end ude, under varige Forbindelser med Andre end under saadanne, som kun ere momentane.

En engelsk Journal, som udkommer i Paris under Navn af Galignani's Messenger, er maaskee det

nyttigste politiske Skrift i Europa, uagtet det ikke har nogensomhelst Farve. Det bestaaer især i et fortrinligt Udvalg af Artikler fra de bedste europæiske Tidender, og da det redigeres med megen Upartiskhed, Smag og Erfaring, er jeg overbeviist om, at en stadig Læser af denne Journal, som er en rolig Tilskuer, og som heller vil høre Sandhed end et Forsvar for et vist Partis System, at en saadan, siger jeg, vil af dens Spalter faae en bedre Indsigt i hvad der foregaaer i Europa, end han ellers vil være istand til, naar han ikke selv spiller nogen Hovedrolle ved Begivenhederne. Jeg satte mig til at læse en Række af dens Nummere, da jeg kom til Værtshuset, og efter en halv Times Forløb vidste jeg Alt, hvad der var passeret i den civiliserede Verden i de sidste fiorten Dage, for saa vidt Efterretningerne havde havt Tid til at komme til Unterseen.

Blandt andre vigtige Nyheder fik jeg ogsaa officiel Bekræftelse paa den Efterretning, jeg tilforn havde erholdt, at Sir Hebert Taylor var bleven General-Adjudant.

„De tolv Millioner" tiltrække sig i Sandhed kun i saare ringe Grad deres Medchristnes Opmærksomhed! Den Herre, som jeg mødte ved Gletscherne, havde aldrig tænkt sig Muligheden af, at jeg ikke skulde være hans Landsmand, og det formodentlig alene af den Grund, at jeg ikke hørte til Chams Afkom. Netop nu

beskiæftigede imidlertid Bladene sig usædvanligt meget med os i Anledning af den nye Tarif, der gav dem fortræffelig Leilighed til at udøse deres Galde. Jeg har allerede fortalt Dem, at den i London opvakte saa megen Sensation, at endog Damerne bragte den paa Bane i Selskaber og betragtede den som en yderst vigtig Gienstand. Jeg tænker her ikke paa saadanne Damer, som alene gaae i Selskab for at see og lade sig see, men den store og særdeles agtværdige Klasse af Englænderinder, som tænke over deres Fædrelands Stilling, forudsee dets Farer, kiende dets sande Interesse og som i det mindste dømme patriotisk, selv om det ikke stedse er grundigt, om Midlerne til at fremme dets Vel. Over hundrede Gange giorde man komiske Forsøg paa at overtyde mig om, at vore Manufacturer aldrig kunde komme til at blomstre. Jeg holdt mig især til det Factum, at vi dog allerede vare gaaede betydeligt fremad, og at dette borgede os for, at vore Bestræbelser fremdeles vilde krones med Held. Men den, som kiender England, kan let mærke af de offentlige Bladers Tone, hvad det var, man saa overordentligt frygtede med Hensyn til denne vigtige Gienstand. De have igien ladet deres Batterier udsende de gemeneste Beskyldninger mod os. Dette er et, den engelske Characteer eiendommeligt, Træk, som vel er værd at bemærke. Hvis alene Gillingsgates Blade beskiæftigede sig med os, kunde

jeg i Betragtning af Publicums almindelige Tilbøielighed let indsee, at man havde til Hensigt at vække Opsigt i Amerika, hvor man læser disse Angreb; men man behandler i Grunden andre Nationer paa samme Maade, uagtet de ikke kunne blive bekiendte med Angrebet, saa at det med Hensyn til dem kun kan betragtes som „Perler, kastede for Sviin." Denne Opførsel har foranlediget mange Bemærkninger og udbredt almindelig Misfornøielse. Allerede for halvtredsindstyve Aar siden erklærede Washington Englænderne for den groveste Nation paa Jorden; og en Bemærkning som denne, der kommer fra en saa reen Kilde, bør tillægges megen Vægt. I Reglen ere vel de talentfuldest redigerede Blade mindst hengivne til denne Uskik; men i nogle af dem findes dog af og til Artikler, som man gierne kunde tillægge Fiskerkiærlinger. Jeg troer derfor ikke, at en Skildring af den engelske Charakteer kan være fuldstændig, med mindre man specielt udhæver denne Lyst hos Nationen til at forhaane dem, der staae i Veien for dens Interesse. I nærværende Sag forfægter Hr. Huskisson Englands Rettigheder. I sin Iver for Sagen er han gaaet saa vidt, at han i Parlamentet har erklæret Tarifen for et Brud paa de mellem begge Stater bestaaende Tractater! Times, Courier og Standard overøse os med de gemeneste Beskyldninger, og man truer os høit og lydeligt med at paaføre os al

mulig Elendighed. Vore fortrinligste Borgere blive brændemærkede, ja undertiden overgiver en lille Note fornemmelig i Standard, paa eengang hele Nationen til Djævelen!*

Man kan efter min Mening antage, at denne Egen-

* Det snurrigste Exempel paa denne Nationens Lyst til at bagvaske, som jeg har bemærket, var en Følge af Cholerаens Fremgang 1832. Sygdommen naaede først Oceanet ved Hamborg. Faa Uger efter bemærkede man den pludseligt i England. Kongen af Holland oprettede strax en Quarantaine mellem de befængte Steder og sine egne Lande. I denne Anledning aabnede Times sin Ordbog af galante Titler; Hans Majestæt, som ikke var synderligt yndet, fordi han haardnakket hang ved en Tractat, uagtet det for Øieblikket var England til Ulejlighed at respectere den, blev kaldet „en Hollænder med et Svinehoved, en Karl, der ikke fulgte med Tiden" og fik forskjellige andre ligesaa ærefulde og aandrige Navne. Dette varede nogle Dage, Forbittrelsen tiltog bestandigt, men pludseligt forstummede den aldeles. Da jeg lagde nøie Mærke til Alt, hvad der passerede omkring mig, oppebiede jeg utaalmodigt Knudens Opløsning. Faa Dage efter udkom en Cabinetsordre, som sotto voce hævede en Quarantaine, som den engelske Regjering havde paabudet med Hensyn til hele Holland, der dengang endnu ikke var angrebet af Cholera, lige fra det Øieblik, da denne Sygdom kom til Hamborg!

hed ved den engelske Characteer er en Kiendsgierning; men det er ikke saa let at udfinde Grunden til den. Efterat have opstillet forskiellige Theorier desangaaende, maa jeg nu antage, at denne Ubillighed er en Virkning af de engelske National-Interessers Natur; thi det Standpunkt, Folket for Tiden indtager, hæver det saa unaturligt over alle andre Nationer, at enhver Forholdsregel, som disse anvende for at befordre deres eget Bedste, bliver, om den end er nok saa retfærdig, betragtet som en Fornærmelse mod det engelske Folk. Alle store Handelsstater betragte med Aarvaagenhed og Skinsyge ethvert Anliggende af nogen Betydenhed i pecuniær Henseende: saasnart de herved lide noget Afbræk, troe de sig berettigede til at anvende Retortion af enhver Art; thi det abstrakte Spørgsmaal, om hvad der er Ret eller Uret, ligger aldeles udenfor deres Horizont. Da det i de fleste Tilfælde ikke gaaer an at betale med samme Mynt, og da overhovedet Giæringen er kortvarig, efterdi National-Interessen snart erholder en anden Retning; tager man af Mangel paa virksomme Remedier sin Tilflugt til Bagvaskelse som et naturligt Surrogat. Vi kunne heller ikke sige os aldeles frie for denne Feil, og det er unægteligt, at de amerikanske Journalers Tone er mindre maadeholden og anstændig i de handlende end i de agerdyrkende Stater. Det synes overhovedet at være et Træk i den menneskelige Charak-

teer; og den uafladelige betydelige Risico i Handel, og den bestandigt voxende Interesse for Alt, hvad der staaer i Forbindelse med denne, bidrage ydermere til, at Lidenskaberne saa hyppigt sættes i Bevægelse.* Næsten alle Mennesker vove en Kamp for at beholde, hvad de eie, og naar det er dem formeent at forsvare det med Vaabenmagt, ville de i det mindste bruge Tungen dertil. Efterhaanden virke Aarsag og Følge gjensidigt paa hinanden, saa at Skribenterne, der i Begyndelsen af egennyttige Bevæggrunde opvartede Publicum med deres Kiævlerier, tilsidst gjøre det, fordi deres Læsere finde Behag deri.

England maa have et vaagent Øie med Alt, ikke alene for at hævde sine omfattende, complicerede Handelsinteresser, men ogsaa for overalt at bevare sin overordentlige Indflydelse i politisk Henseende. I Amerika modsætte Englænderne sig derfor det Princip, at store Floder ere Landeveie, i det Øiemed at spærre St. Lawrence for deres Naboer; i Tydskland forsvare de det for at holde Rhinen aaben for Afsætningen af deres egne

* Lafayette har engang forsikret Forf., at Pengearistokratiet under den sidste franske Revolution havde forværret hans Charakteer og Færd endnu mere end alle hans Bagvaskere under Restaurationen, Keiserregieringen, Directoriet og de øvrige Regieringsformer, der bestode før denne, tilsammentagne.

Fabrikvarer. Her kan man nu passende anvende lidt Bagvaskelse for at skiule Hullerne i dette brøstfældige philosophiske System. Jeg har seet, hvorledes de engelske Blade i det sidste Aars Tid angreb Amerika med Bitterhed, fordi Amerikanerne vilde have, at Seiladsen paa St. Lawrence skulde være fri, medens man paa samme Tid sværtede Hollænderne saa meget som muligt, fordi de ønskede at spærre Rhinen! Cui bono? — vil De spørge — kan alt dette Uvæsen føre til noget? Det kan, og det kan ikke; Folk afskye det og ere bange for det. Hvor det kun opvækker Forbittrelse, der skader det; men naar det indjager Frygt, kan det vistnok bidrage til at opnaae det tilsigtede Øiemed. Ligesom en stor Mængde Draaber kan udhule en Steen, saaledes kan man ogsaa undergrave en Mands Agtelse ved at sætte enhver af hans Handlinger i et slet Lys. Kun faa Mænd endog blandt dem, der ere istand til at dømme rigtigt, fælde overhovedet en selvstændig Dom; men der ere endnu langt Færre, som kunne danne sig en klar Forestilling om udmærkede Mænds og fremmede Nationers Characteer. De som ere nøiere bekiendte med Forholdene, interessere sig sieldent for at sætte Sagen i det rette Lys, og omvendt de, som ønske det, ere sædvanligt ikke i Stand dertil. Enthusiaster have kaldet vor Tid „en høihiertet Tidsalder," men jeg formener, det vilde være mere overeensstemmende med Sandheden

at give den Navn af „den bagvaskende." Antallet af Blade tiltager bestandigt, og skiøndt Skribenterne i Almindelighed begynde deres literaire Løbebane med Maadehold og med det oprigtige Ønske at bevare en passende og værdig Tone, maa den største Deel af dem dog snart følge Strømmen og bidrage sit til Smagens yderligere Fordærv. Det bedste Beviis paa, hvorvidt det er kommet i denne Henseende, er, at man finder Blade, hvis eneste Formaal er at fortiene Penge ved at sværte Folk, uden Hensyn til, hvem det er, eller Maaden, hvorpaa det skeer. Endog det forslidte og tomme Paaskud, at man vil forbedre Verden ved at rive Masken fra Lastens Aasyn, bliver anseet for overflødigt, og i Sandhed, hvis Bladene vilde forbedre, maatte de nødvendigviis afholde sig fra enhver Personlighed. England og Amerika ere de eneste Lande, hvor man kiender Blade, som bestaae ved stadige Angreb paa Folks private Characteer. Tyder dette ikke hen paa noget Eiendommeligt ved disse to Nationers Characteer?

England er vor Anforer paa Frihedens Bane; det har ogsaa først giort sig skyldig i de Misbrug, som synes at være en uundgaaelig Følge af Yttringsfriheden. Vi have fulgt det i Hælene; og skjønt vor Presse i Almindelighed er i Hænderne paa mindre dannede Folk end den engelske, og det, den leverer, følgelig mere nærmer sig det Middelmaadige end den sidstnævnte, er det

dog langt fra, at den hidindtil har behandlet Folk saa skaansellost som den engelske.

I Frankrig har Pressens Herredømme først nu begyndt at giøre sig gieldende; seierrig vil den tiltage i Vælde og understettes af Forstand og Ret;* men den vil blive fordærvet ved sit Held, og istedetfor at holdes indenfor de rette Skranker ved den dannede Smag, som med Rette har gjort det franske Navn anseet, vil den tilsidst fordærve Smagen, og Bagvaskelse vil da indtage Sandhedens Plads. Overalt synes Trykkefriheden at være bestemt til at begynde med at tilintetgiore sine Fiender, og tilsidst af Mangel paa bedre Seire tilintetgiøre sig selv.

For at komme tilbage til Hr. Huskinson og Handelsfrihed, man enhver Upartisk indremme, at denne Herre i det mindste er temmelig inconsequent i sit System. Han opstiller en Theori, som ikke vel kan bringes i Harmoni med de Interesser, som han forsvarer, og naar man forekaster ham, at hans Theori og Praxis ere i Strid indbyrdes, saa vender han sig til sit Bud-

* Forf. skulde maaskee tage i Betænkning at bekiendtgiøre en Spaadom, efter at den er gaaet i Opfyldelse; men han kan ved en Correspondence, endog ældre end 1828, fuldkomment godtgiøre, at han har havt denne Idee længe førend Revolutionen i 1830.

get og siger: vore Kornlove, vore Afgifter af Tobak, Tømmer og en Mængde andre Gienstande ere os uundværlige som Indtægter betragtede, hvorimod I, som ere frie for disse Paalæg, bør følge de vigtige Grundsætninger, om hvis Sandhed vi overbevise Eder, men som vi selv ikke ere istand til at udøve. I Tankerne føier han endnu til, uagtet han ikke udtaler det, „og I ere forpligtede dertil, endskiøndt de Indskrænkninger i den frie Handel, hvortil vi ere nødte, giøre Eder Afbræk, og uagtet I ville skade Eder endnu mere ved under de nærværende Omstændigheder at antage dette Princip, eftersom det vil have til Følge, at vore Fabriker, der nu allerede have blomstret i lang Tid, ville kunne ruinere Eders, som endog under de bestaaende Forhold neppe kunne holde sig.“ Man maa, medens man læser dette Raisonnement, ikke tabe den Kiendsgierning af Sigte, at hele det engelske Toldprincip alene gaaer ud paa at skabe en Magt, som enhver maa finde unaturlig, og at giøre en Ø ved Europas Kyst til Herre over en stor Deel af Verden; først da er Sagen oplyst fra alle dens Sider.

De, som forlange Handelsfrihed, kunne vel fremkomme med den Indvending, at de Inconseqventser og Modsigelser, hvori Englands Politik har hildet sig, ikke kunne rokke en Grundsætning, der støtter sig paa Tænkningens almeengyldige Love; thi det er en Selvfølge,

at ingen moralsk eller physisk Sætning kan tabe noget af sin Beviiskraft ved, at Mange kun da følge den, naar de troe at kunne have Fordeel deraf. Det er ikke min Hensigt her at gaae ind paa Realiteten af denne Sag, men da jeg nu engang har indladt mig paa at criticere de engelske Dagblades Færd i denne Sag, saa beder jeg Dem tillade mig, at tilføie endnu et Par Ord.

Principet for Handelsfrihed er efter min Mening rigtigt, naar man betragter det i dets Almindelighed eller som en Sag, der alene vedkommer de enkelte isolerede Handelsinteresser. Dette er lige saa vist, som at en Mand løber lettere uden end med Lænker; men Nationerne ere, hvad deres Interesse angaaer, i høi Grad afhængige af Omstændighederne. Ligesom man ikke kan hæve alle Borgerne i en Stat til det samme Trin af Lykke og Velstand ved at give dem alle lige Rettigheder, saaledes kan man heller ikke frembringe en saadan Ligevægt mellem flere Nationer ved at give dem eens Love. Naturen selv forhindrer det. Hertil kommer endnu, at man dog i det mindste kan tænke sig det muligt at bringe alle Borgerne i een og samme Stat til den samme Høide ved at befordre Nogles Virksomhed og hæmme Andres, efter Owens Princip f. Ex.; men da enhver Nation vilde have sin egen Maalestok, afpasset efter de concrete Omstændigheder, vilde det væ-

re fuldkomment umuligt at tilveiebringe den attraaede Harmoni mellem flere forskiellige Folk. Et Folk bør saavidt muligt benytte de locale Forhold, ligesom ethvert Individ i sin Kreds maa stræbe efter at drage den størst mulige Fordeel af de Gober, der ere faldne i hans Lod. Den Mand handler vistnok daarligt, som er karrig i sit private Liv; thi sund Politik foreskriver stedse en liberal Fremgangsmaade, som den fordeelagtigste, og det samme gielder om Nationerne i Forhold til hverandre. Men den, der vilde sammenkalde alle sine Naboer, hvergang han havde Leilighed til at foretage en eller anden lucrativ Forretning, og opfordre dem til at tage Deel i Entrepricen mod at erholde lige Andeel i Gevinsten, vilde snart giøre den Erfaring, at han var bedre Nabo end Kiøbmand. Det Folk, som producerer taalelig Hvede, maa hellere lade sig noie med den, end kaste den bort for at kiøbe fortrinlig Hvede af Andre, hvis Lande ere frugtbarere. Jeg vil forresten kun giøre den Bemærkning, at de, som forsvare Handelsfriheden, hidtil kun have bevist, at tusinde Misgreb og vilkaarlige Baand, som de slette Regieringer have paalagt Handelen, have været Kilden til en stor Mængde Toldbestemmelser, der ikke engang befordrede Nationens egen Fordeel. Men det er ikke sagt, at Princippet er urigtigt, fordi man anvender det urigtigt — dog nok herom for denne Gang!

Revenons à nos Suisses. Man bliver træt alene af at betragte en Mængde forskiellige Gienstande, selv om man ikke behøver at anstrænge sig synderligt for at faae dem at see. Naar Phantasien i længere Tid er i Virksomhed, og naar man ideligt bliver begeistret ved Synet af henrykkende, forhen ukiendte Egne, vil man føle, at Legemet ligesaavel bliver sløvet som Aanden. Jeg glædede mig derfor over, at jeg nu skulde vende tilbage til Bern efter denne lille Tour og faae Ro til i Tanken at gientage den herlige Reise, som jeg nu snart havde tilendebragt. Jeg havde nu i tolv Dage været skilt fra mine Venner; i den Tid havde jeg vandret over trehundrede engelske Mile og besøgt nogle af de skiønneste Dale i Schweitz. Jeg besluttede derfor at standse her, eller rettere sagt, at vende tilbage til Bern.

Den næste Dag toge vi igien med en Postbaad over Thuner-Soen. Man kan aldrig blive kied af denne yndige Sø. Det var nu fierde Gang, jeg satte over den, og om jeg end ikke nu blev saa frapperet som første Gang, saa giorde dog Søen et endnu behageligere Indtryk paa mig end tilforn.

I Thun saae vi en betydlig Afdeling af det schweitzeriske Rytteri samlet. Landet har ingen stadnoe Armee undtagen nogle faa Compagnier, der have fast Station i et Par Cantoner, hvor de ere et Slags Gend'armerie; iøvrigt antager man Landværnet for tilstrækkeligt Forsvar

mod udvortes Fiender. Det er bekiendt, at Schweitz's Politik endnu begaaer det Misgreb at tillade Andre at hverve Soldater i Cantonerne. Dette foregaaer under offentlig Authorisation, saaledes som det tractatmæssigen er reguleret, og Forbundet erholder en Godtgiørelse derfor; desuden har Schweitz Ret til i Nødstilfælde at kalde disse Regimenter tilbage. Hvis saaledes Republiken skulde erklære Frankrig Krig, er dette Rige forpligtet til (efter Tractaten i det mindste, om end dets Politik vilde kræve en anden Fremgangsmaade) at indvilge i, at denne Deel af dets Krigsmagt vendte tilbage til Fienden. Efter slige Tractater have Schweitzerne for nærværende Tid Regimenter i fransk,* spansk, neapolitansk, østerrigsk og romersk Sold. Hr. de Watteville, hvis Division deeltog i den sidste nordamerikanske Krig, er fra Bern, og Oberst Fischer, som var med ved Beleiringen af Fort Erie, hører ogsaa til Aristocratiet i dette store Canton; for Øieblikket er endog En af hans Familie avoyé.** Herved ere Schweitzerne ogsaa komne lidt i Berering med os, uagtet Wattevilles Corps hverken var udskrevet ifølge nogen Tractat, eller engang udelukkende bestod af Schweitzere. Udfaldet og Angrebet af Fort Erie, hvorved disse Linie-

* Frankrig har nu afskediget Schweitzerne, og Cantonerne ere alvorligt betænkte paa at udrydde dette Uvæsen.

** Der ere to avoyés, som skiftes til at præsidere.

tropper lede betydeligt Tab, have giort Opsigt blandt de smaa Coterier i Bern; jeg hørte ogsaa engang en bebreidende Hentydning til de amerikanske Hiortehagl, som om vi vare et særdeles foragteligt Folk, fordi vi formeentligen skiøde paa vore Fiender med Bly, støbt i Kugler, hvoraf der gik hundrede paa Pundet. Men jeg er desværre gammel nok til at kunne erindre, at vor Nationalcharakteer i sin Tid blev bittert dadlet, fordi vi under Revulutionen vare saa uartige i Slagene at sigte, førend vi skiøde! Hvormange Bagvaskelser har det stakkels Amerika ikke maattet døie, fordi det vilde være frit og lykkeligt!

Jeg var vel for ung til at høre Noget til disse Beskyldninger i Krigens Tid; men jeg troer, at enhver Amerikaner, som i de nærmest følgende tyve Aar havde Leilighed til at blive bekiendt med Englændernes Sindelag paa den Tid, vil kunne bevidne Sandheden af disse Linier.

Der var dengang en stor Afdeling af det schweitzeriske Cavaleri forsamlet i Thun; dets Dragt var den samme, som den Borgerne i Almindelighed ere iførte, naar de ere under Vaaben. Jeg havde megen Lyst til i egen Person at holde Revue over disse Tropper, thi det naturlige Ønske opstod hos mig at see, om vore Egne stode langt tilbage for dem. De vare heldigviis under Vaaben, da jeg ankom; jeg bestilte derfor

en Vogn til at følge med mig og begav mig tilfods til Sletten, hvor Monstringen fandt Sted. Angaaende deres Holdning vil jeg allene bemærke, at de vare vort egen ringeagtede Milits saa lige som to Draaber Vand hinanden. Deres Linie var ligesaa krum som vor; jeg fandt her den samme Lystighed og totale Mangel paa Subordination som hiemme; Officiererne maatte ogsaa her rette sig efter de Gemene. Dog kan jeg ikke sige, at jeg saae et fuldkomment Pendant til den berømte Maneuvre i Philadelphia, ved hvilken et Regiments Musik gik ned ad een Gade, Obersten ad en anden og Mandskabet selv ad en tredie. Da jeg gienkiendte min Ven Capitainen i Spidsen for sin Peloton, fulgte jeg i den Overbeviisning, at Ingen vilde have noget derimod, et Stykke Vei med ham for at faae Noget at vide om mine Venner; De seer altsaa, at jeg har havt den Ære i nogen Tid under et Felttog at giøre Tieneste i Schweitzernes Linier. Min Indrullering fremkaldte mange spøgefulde Indfald af Folkene, især fordi jeg gik med en Alpestok; det syntes overhovedet, som om jeg forstyrrede Ligevægten, thi den ene Ende af Pelotonen havde megen Lyst til at forene sig med den anden, medens vi samtalede; den yderste høire Fløi viste derimod en ægte republicansk Begierlighed efter at vide, hvad deres Anforer kunde have at sige en Fremmed, som havde en Reisehue paa, og som gik med en Alpe-

stok paa de flade Marker. Vognen kom ikke; da jeg spurgte om Aarsagen, erfarede jeg, at den Gavtyv af en Kudsk havde erholdt et talrigere og følgeligt fordeelagtigere Selskab, og altsaa havde ladet mig i Stikken midt paa Valpladsen, medens han roligt travede til Bern ad en anden Vei. Jeg fortæller dette, fordi de simple voituriers i Schweitz saa ofte bære sig saaledes ad; jeg fik her et nyt Beviis paa, at man ikke kan stole paa Folks Ord, saa længe man kun er kommen i løselig Berøring med dem. Min gamle Veiviser blev forbittret over Kudskens Troløshed, og da han hidintil ikke havde giort synderligt andet Gavn end bære mit Tøi, syntes han nu med Begierlighed at gribe denne Leilighed for at give mig et Beviis paa Regieringens Retfærdighed. Han skaffede mig snart en anden Befordring, og da vi vare ankomne til Bern, ilede han til Politiet for at faae fat paa Delinqventen, medens jeg lod mig sætte over Aar til la Lorraine. Vi vare, Gudskelov! begge heldige. Jeg traf det lille amerikanske Selskab, der med Glæde paa ny gav sig ind under min Protection; og min Veiviser fik fat paa den Gavtyv, som heller vilde have femten Franker end tolv. Den gamle Mand lod ham straffe efter Lovens hele Strænghed og beviste saaledes, at Ærlighed varer længst. Han vendte derpaa i Triumph tilbage fra Retten, hvor han paa een Gang havde været An-

giver, Actor og Vidne. Jeg gav ham til Belønning for hans Iver, der udentvivl var vel meent og uegennyttig, hvad han havde oppebaaret for Retten, hvilket beløb sig til en meget god Dagløn for en af hans Haandtering, som ikke var nogen Jurist af Faget. Derpaa tog han Afsked med mig, og vi skiltes ad for bestandig. Ved den Frimodighed og Familiaritet, som finder Sted under en Vandring paa Biergene, opstod et fortroligt Forhold mellem os, som nu paa eengang blev aldeles afbrudt, og uagtet hans elendige Fransk, blinde protestantiske Iver, Ærbødighed for Aristokrater og Kiærlighed til Kirschwasser, skiltes jeg fra ham med den samme ubehagelige Følelse, som naar man maa casere en gammel Sko, der slutter beqvemt til Foden. Jeg vendte tilbage for at betragte de fierne Bierge og blev stedse mere og mere overbeviist om, at de ere skiønnest, naar man seer dem i Frastand som en samlet Heelhed. Maaskee det Indtryk, de nu giorde paa mig, ogsaa af den Grund var dybere, fordi jeg nu var bleven mere bekiendt med dem; thi nu kunde min Phantasi fremtrylle et Billede af deres virkelige Storhed, majestætiske Ensomhed og høitidelige Ro, uagtet jeg selv var sexten franske Mile fra dem.

Tre og tyvende Brev.

Tiden man behøver for at see Schweitz. — Afreise. — Murten. — Det schweitzeriske Cressy. — Trykfeil hos Ebel. — Det gamle Aventicum. — Romerske Antiqviteter. — Avenche. — Payerne. — Anecdote. — Bertha af Burgund. — Afstikker til Lausanne. — Schweitzerisk-amerikansk Landskab. — Jeg tager mig en Vogn i Lucens. — Samtale med en munter Waadtlænderinde. — Europæisk Misgreb. — Ankomst til Lausanne. —

Min kjære — —,

At hvile et Par Dage efter den sidste Tour bekom mig særdeles vel. Men jeg havde endnu saa Meget tilbage, som jeg skulde see, at jeg kom til den Overbeviisning, at man ikke tilgavns kan lære dette overordentlige Land at kjende, med mindre man udelukkende opoffrer to Sommere derpaa. Vi vare nu i Slutningen af September, og man havde raadet os at forlade Schweitz i Midten af October, thi paa den Tid begynder Veiret at blive i høieste Grad ubehageligt. Der var altsaa ingen Tid at give bort, og den fire og tyvende forlod jeg tillige med nogle Andre af vort Selskab igien Bern og begav mig paa Veien til Murten.

Egnen her ligner den store Dal ved Aar, som jeg allerede ofte har omtalt; dog havde vi tillige en herlig Udsigt over Alperne paa vor venstre Haand. Top-

pene forandrede deres Form, efterhaanden som vi droge videre frem og lignede mere uhyre Bierg-Skeletter — hvis de ellers kan danne Dem nogen Forestilling herom — end da jeg saae dem fra la Lorraine.

Murten, der er saa berømt af det Slag, som stod under dets Volde mellem Schweitzerne og Burgunderne, anførte af deres navnkundige Hertug Carl den Dristige, tager sig herligt ud, naar man nærmer sig det. Dets Fæstningsværker ere i den samme gamle Stiil som Lucerns; her er ingen af de almindelige Bastioner, Skandser, Grave, Halvmaaner, Glacis osv., men en god, gammeldags, af en Grav omgiven Muur, der er forsynet med runde og firkantede Taarne i et Bueskuds Afstand fra hverandre, saaledes som De ofte seer dem afbildede i Bøger, og som ved en mig selv uforklarlig Idee-Association stedse erindre mig om Jerusalem og Jericho fra min Bibelshistorie. Saaledes gik det mig ogsaa nu, da jeg kastede Øiet paa Murten.

Byen er ikke stor; det synes heller ikke, at den har forandret sig noget i denne Henseende i de sidste Aarhundreder, thi den har ikke udvidet sig udenfor Voldene, ligesom man heller ikke finder ubebyggede Grunde indenfor dem. Den ligger lige ved Bredderne af en So af samme Navn, der er fem Mile lang og noget over en Miil bred. Denne er uden Tvivl den mindst smukke af alle de Søer i Schweitz, som jeg har seet,

og dog er det langt fra, at man kan kalde den slyg. Kysterne ere usædvanligt lave og uinteressante; lige over for Byen seer man kun en Række eensformige Agre, uden Træer; saaledes er hele den Strækning, der adskiller Murten-Søen fra Neufchateller-Søen.

Romerne havde en stor, befæstet Leier i denne Egn ved Avenche (Aventicum); — ja, nogle schweitzeriske Forfattere ere endog saa dristige at paastaae, at Murten engang har været en af dens Forstæder, endskiøndt Byerne nu ligge fem engelske Mile fra hinanden. Det er hævet over al Tvivl, at Aventicum var en temmelig stor og meget vigtig Plads, men forudsat at den havde ligesaa stor Udstrækning i den modsatte Retning, vilde den have været dobbelt saa stor som Rom selv! Murten var vel en Landsby, som hørte til Staden.

Det store Slag stod paa en Slette mod Syd lige udenfor Byen. Mange Burgundere omkom i Seen og Moradserne. Dette Slag er Schweitzernes Cressy, uagtet Historieskriverne i senere Tid have søgt at forringe de Confødereredes Hæder ved at angive deres Fienders Antal for mindre, end det i Virkeligheden var. Saameget er i det mindste vist, at Schweitzerne her vandt en stor og retfærdig Seier; og alene af denne Grund fortiene de al den Hæder, som de have erhvervet sig ved denne Leilighed. Det er vel unegte-

ligt, at Murten ligger midt inde i det Burgund, om hvilket De og jeg først for nylig have hørt tale; men dette synes ikke tilstrækkeligt at undskylde Hertugen af Burgund, om hvem enhver veed Noget, for hans Indfald i Landet.

Kort efter Slaget samlede Schweitzerne de Faldnes Been og opbevarede dem i et Beenhuus, der saaledes blev et Begravelsessted og en Trophæ paa en Gang, indtil Franskmændene kom og ødelagde det. Denne usle Daad fik dog sin fortiente Løn, thi paa Grund af denne afmægtige Hævn bliver nu enhver Reisende nøiere bekiendt med Slaget, end af Historiens Beretning derom. Da Tiden havde udslettet Erindringen om dette Nederlag, burde vel ogsaa Franskmændenes Forbittrelse være forsvunden; men nu vaagnede begge ved denne ligesaa taabelige som uretfærdige Handling. Schweitzerne have ogsaa fornyligt samlet de adspredte Levninger og opreist et Monument i Nærheden af det gamle Beenhuus, lige ved Landeveien, for at denne Begivenhed kan komme til Alles Kundskab. En udmærket, fransk Forfatter har for kort Tid siden giert sig al mulig Umage for at berøve Republikanerne i det 15de Aarhundrede en Deel af deres Hæder; og Republikanerne i 1798 havde saa liden Agtelse for dem og deres Bedrifter, at de snarere behandlede dem som Hunde end som Mænd.

Jeg er Hr. Ebel Tak skyldig, fordi han fik os til at gjøre en lang Spadseretour i en brændende Solhede op ad en Høi for at tage et Lindetræ (tilleul) i Diesyn, der efter hans Beskrivelse skulde være sex og tredive Fod i Giennemsnit. Hvad kan man dog ikke bilde en Reisende ind! Vi giorde selv denne besværlige Tour for at erfare, at vi burde have læst „circonférence" istedetfor „diamètre." Jeg vilde ønske, man havde fundet denne Trykfeil rettet i hans Bog istedet for i min. Imidlertid tog Murten sig dog herligt ud fra Foden af dette Træ, og det forekom mig, at Byen, seet fra denne Side, havde megen Lighed med Jericho.

Veien til Avenche var saa god, at vi tilbagelagde den i mindre end en Time. En Miil fra denne Landsby (thi saa dybt er Avenche nu sunket) tiltrak Ruinerne af en Muur, der strakte sig tvers over en Slette og op ad en Høi, sig vor hele Opmærksomhed ved deres veltalende Taushed. Saavidt havde det gamle Aventicum uden al Tvivl strakt sig, og her laae Mindesmærker om Oldtidens Bygningskunst skiulte af Græs og Buske! Paa en Høi til Venstre stod endnu en Deel af Taarnene paa Volden; jeg saae ogsaa Ruiner af Muren, som vare fiorten til femten Fod tykke og ligesaa høie.

Aventicum skal efter nogle Historieskrivere have været Vespasians Fødeby; idetmindste er det vist, at

han bidrog meget til dens Flor, og at Titus af sønlig Kierlighed fulgte hans Exempel. En iøvrigt obscur Nation, Burgunderne, en Blanding af Sachser, Galler og Schweitzere, ødelagte Byen i Slutningen af det tredie Aarhundrede og stiftede selv et Rige her. Endelig kom Hunnerne og ødelagte Alt, hvad hine havde skaanet.

Fra disse Ruiner førte Veien os over en eneste, en Miil lang, Slette, der naaer lige til den Høi, paa hvilken Avenche nu ligger. Lidt udenfor Byen staaer en isoleret corinthisk Søile, i det mindste fyrretyve Fod høi, og øverst oppe paa denne findes en Storkerede. Græsset voxede frodigt ud af denne gamle, forladte Rede, der var bleven en Ruin, og dets Blade slyngede sig smukt om Søilen. Havde en Architect været her, saa vilde han maaske have benyttet dette Capitæl til derefter at danne en ny Søileorden. Det var længe siden, nogen Stork havde havt sin Rede her; derimod flagrede en stor Mængde Smaafugle omkring og ventede formodentlig paa, at Axene skulde blive modne. I Nærheden laae et Stykke af en pragtfuld Carnis, som uden tvivl engang havde hørt til det Tempel, hvori Søilen havde staaet.

Det forundrede mig at see sligt i Schweitz. Vi vide alle, at Romerne engang beherskede Landet; men her bekymre vi Amerikanere os kun om at see de skiønne Egne og faae et Begreb om Hyrdelivet; det falder os slet ikke ind at tænke paa Rom og Oldtidens Konst.

Avenche er omgivet af Mure. Vi kom ind i Byen giennem en stærk befæstet Port, der formodentlig blev opført for tre eller fire Aarhundreder siden — omtrent paa samme Tid som Amerika blev opdaget. Jeg husker, at jeg for et Par Aar siden overraskede en Englænder ved pludseligt at vise ham Vandfaldet ved Cohoos.* Da han havde betragtet Vandfaldet et Par Minuter, yttrede han, at hvis jeg havde indbildt ham, at det var Niagara, vilde han dog have fundet, at det svarede til hans Forventning. Saaledes gik det nu ogsaa mig med Avenches Mure og Taarne; jeg kunde have antaget dem for stærke nok selv for det gamle Rom, hvis jeg ikke havde vidst det bedre af de Beskrivelser, jeg har læst herom. Imidlertid skal i det mindste eet af Taarnene være meget gammelt. Vi havde ikke Tid til at opsøge Levningerne af Vandledninger og Amphitheatre, som vel existere endnu, men dog i saa ringe Mængde, at der hører gode Øine og megen Taalmodighed for at finde dem.

Vi toge igiennem Avenche (en By paa en to, tre tusinde Siele) uden at opholde os videre her, og naaede efter en Times Forløb Payerne, Maalet for vor første Dagsreise. Denne Flekke er ogsaa befæstet og har ovenikiøbet sin egen Historie. Næstsidste Vinter

* Der var netop dengang meget høit Vande i Floden.

var jeg engang i et Selskab, som en russisk Dame i Paris gav i Anledning af en festlig Begivenhed. Foreløbigen maa jeg bemærke, at de indfødte Russer naturligviis ere yderst skinsyge paa de Fremmede, som Regieringen af Politik anbetroer civile og militære Embeder. Grev Capo d'Istria, der ligeledes var tilstede, har vel giort sig yndet af sine adopterede Medborgere ved sin Tilbageholdenhed og ualmindelige Retskaffenhed; men han er ogsaa næsten den eneste, med hvem dette er Tilfældet. Den omtalte Aften var jeg tilfældigviis kommen til at sidde ved Siden af en meget berømt Russer, hvis Navn det næsten var umuligt at udtale, og som selv baade med Hensyn til Tænkemaade og Extraction var ægte russisk. Det var mig paafaldende, at General — —, som stod ligeover for os, havde noget Italiensk i sine Ansigtstræk, og jeg spurgte derfor min Nabo, om han vidste, hvem det var. Russeren og jeg stode paa en temmelig fortrolig Fod med hinanden, og han svarede mig meget frit og udførligt. Han begyndte med at beskrive General — — som en Lykkeridder, der engang havde skrevet en Bog; først havde han tient under Bonaparte, derpaa under Alexander — kort han tiente Gud og Mammon paa engang og havde til Valgsprog: „point d'argent point de Suisse," men dog havde Keiseren af Svaghed protegeret ham fremfor andre dygtigere Mænd, som tilmed vare

Landets egne Børn. Efterhaanden blev Russeren heftig; og, idet han vendte sig om, tilføiede han, som en Art Climax, følgende udtryksfulde Tirade: „Kort! han er født i en fattig, elendig, smudsig lille Landsby i Schweitz, som hedder Payerne."

Det er unægteligt, at General — — fortiente en stor Deel af denne Dadel, uagtet Russeren i sin Iver malede med altfor stærke Farver. Payerne var ikke destomindre engang en kongelig Residentsstad, og, hvad der er langt vigtigere for vor Tid, dens fornemste Gjestgivergaard er endnu en af de bedste i Schweitz. Ikke destomindre er Folket langt mere stolt af en vis Prindsesse ved Navn Bertha, end af sin frimodige, høflige Vert og alle hans herlige Vagtler. Det er mig desværre ikke muligt at give Dem en omstændelig Beretning om denne Dronning Berthas politiske Virksomhed og Familie-Forhold. Hun regierede, saavidt jeg veed, over Burgund, og hendes fornemste Residentsslot skal netop have staaet paa det Sted, hvor General — — først saae Dagens Lys. Gondemar, den sidste Hersker af et af dette Riges Dynastier, blev Aar 534 stødt fra Thronen af Chlodevichs Sønner. Seierherrerne deelte hans Lande mellem sig og lode ham selv tilbringe Resten af hans Liv i Fængsel. Da jeg fandt disse Bemærkninger hos Picot ved en flygtig Giennemlæsning, troede jeg allerede at være kommen paa det Rene med denne indviklede Sag; men det

var langtfra! Der fremstod en ny Kongeslægt, og denne Dronning Bertha levede og regierede i nogen Tid, omtrent Aar 1100; dog vil jeg ikke indestaae for, at jeg ikke har forregnet mig et hundrede Aar. Hun stiftede et Kloster i Payerne, tilbragte en stor Deel af sin Tid her og red af Ærbødighed for den hellige salisk Lov i en Sadel, der vilde have passet lige saa godt for en Mand som for et Fruentimmer. Kongeriget, Klosteret, Paladserne, og saa godt som hele deres Historie er forsvunden, men Sadlen er endnu i Behold!

Hvor ofte har jeg ikke hørt Dem forbande gamle Sadler; men her er en, der næsten er tusinde Aar gammel, og dog roser Enhver den. Lange Kioler og tvetydige Ridedragter, kort alle de Opfindelser, som de Damer fiende, der, naar de ride, vende den Sætning om: „forenede staae vi fast, adskilte falde vi," blive giorte til Skamme ved denne simple Sadel, som var forsynet med et Slags faste Stovler for de kongelige Been. Hun pleiede at tage en Spinderok med sig paa Sadelbommen — thi dengang kiendte man endnu ikke Maskiner — og skal, efter Sagnet, paa denne Maade have redet og spundet paa eengang. Beviset for denne Histories Sandfærdighed forevises i Landsby-Kirken for alle Vantroende mod at erlægge „ti og sex Pence Ster-

ling," som Halleck vilde have sagt. Nær ved Sadlen hviler den spindende Bertha sødt.

Den følgende Dag toge mine Reisefæller i vor Vogn til Freiburg og forlode mig bogstaveligt talt midt paa Landeveien. Jeg lod en Reisetaske blive liggende hos Værten, for med Posten at faae den til Lausanne, og begav mig munter paa Veien ud i den vide Verden.

Egnen var om Morgenen indhyllet i Taage, og jeg gik ti stive (engelske) Mile uden at see Andet end de nærmeste Marker, enkelte Bondergaarde, den ypperlige Vei og nu og da en Hund eller en Kat. Landet var næsten aldeles fladt, og de Bondergaarde og Marker, som jeg undertiden kunde øine, røbede, at Indbyggerne vare velhavende. Jeg fik at vide af Ebel og af Kortet, to Venner som jeg aldrig forlader, og som sjeldent forlade mig, at jeg var i en af de Dale, i hvilke Romerne havde fortsat deres Linie af Forskandsninger; ovenikjøbet havde jeg den Fornøielse at vide, at hele Omegnen vilde have været overordentlig skiøn, hvis man blot kunde have faaet den at see.

Klokken 10 fordeelte Taagen sig og forsvandt saa hurtigt som en Svale, der i et Nu forsvinder af vor Synskreds. Saasnart Veiret var blevet klart, saae jeg en Dal, der havde stor Lighed med Sletterne i de ældre af vore Stater: en lille Flod snoede sig giennem den, herlige Forpagtergaarde, yndige Kratskove og hist og

her en Landsby forskiønnede den; men ligesom i Tilgist fik jeg her ofte Øie paa Bakker, der vare kronede med Slotte og Ruiner. Egnen var vel nydelig; men havde just ikke nogen schweitzerisk Charakteer, og hverken Alperne eller Jura vare synlige. Man kunde som sagt meget godt have antaget denne Egn for en af de bedre amerikanske, naar man kun vilde overse nogle enkelte lokale Egenheder, som Ruiner, og Borge og maaskee, at Landsbyerne her laae nærmere ved hverandre.

Tilfods naaede jeg Lucers, en By med et smukt gammele Slot, der rager betydligt frem over den. Her satte jeg mig op paa en Vogn, der skulde til Lausanne. En livlig, lille, fortelet Waadtlænderinde var i den, og da hun syntes at have Lyst til at conversere, kom vi snart i en levende Samtale. Jeg har glemt at sige, at vi nu vare i Waadtland; Payerne ligger i dette Kanton.

Det varede ikke længe, førend min Reisefælle giorde den sædvanlige Bemærkning: „Apparemment, monsieur est Anglais?" Hun blev glad, da hun hørte, at jeg var en Amerikaner; thi hun ønskede at faae Noget at vide om dette Land, efterdi En af hendes Familie havde bosat sig der. Hendes Cousine havde givet hende en udførlig Beretning om de Ubehageligheder og Afsavn, der vare forbundne med hendes nye Stilling, saavel som om de nye, hidtil ukjendte Glæder,

hun nu nød. I disse Beskrivelser havde hun naturligviis især dvælet ved de mærkelige Tildragelser i sit Liv; thi hvorledes kunde det vel falde Nogen ind at sende Breve fra Amerika til Hiertet af Europa, hvilke alene angik Hverdags-Begivenheder! Men Livet, sagde jeg til min lille Waadtlænderinde, bestaaer netop i Summen af hvad der hænder os hver Dag, hvor lidet romantisk det end er; og den, der lader de daglige Glæder og Sorger gaae uændsede forbi, giver en falsk Skildring af sit Liv. „Mais, monsieur," sagde den muntre Schweitzerinde, „i Amerika kiender man jo neppe Fabriker af Navn!" „Imidlertid betale vi dog over fem hundrede Millioner Franker om Aaret for de Fabrikvarer, som vi indføre fra Udlandet, og dobbelt saa meget for det, vi selv fabrikere." „C'est etonnant cela!" Min Cousine fortæller mig, at hun endog har ondt ved at faae Knappenaale." „Det er meget muligt, i Schweitz kan man ogsaa paa sine Steder lede længe efter en Knappenaal! „Ou donc?" spurgte hun saa hurtigt som et Lyn. „Jh! paa Toppen af Mont Blanc for Exempel. Troer De, der er noget Sted høit oppe paa Alperne, hvor man kan faae Knappenaale, Baand eller endog kun Snustobak tilkiøbs? „Assurément non, monsieur, men Amerika er jo intet Alpeland." „Men paa vore Stepper voxe heller ikke Knappenaale. De siger selv, at deres Veninde har nedsat sig 20 Mile fra no-

gen By, lige ved Grændsen af et Steppeland; at hendes nærmeste Nabo boer fem Mile fra hende, og at hun endog har ti Mile til den nærmeste Mølle." „Oui; tout cela est vrai." „Nu vel! jeg lever ogsaa i Amerika, men den Gade, i hvilken jeg boer, bestaaer af otte hundrede Huse, to hundrede Boutiker, hvor man efter al Sandsynlighed kunde faae flere Millioner Naale tilkiobs og i en By, der ikke alene har flere Indbyggere, men endogsaa flere Knappenaale, end alle Schweitzes Hovedstæder tilsammen." „Monsieur plaisante!" „Jeg skal vel vogte mig for at tage mig en saadan Frihed med Dem, madame! Vi have et uhyre stort Territorium, og Folkemængden er i betydelig Tiltagende; men naar Folk, bestemme sig til at nedsætte sig paa Stepperne, skulde de dog ikke glemme den Forskiel, der er mellem deres egen isolerede Stilling og de bedre Kaar, som falde i deres Lod, der foretrække at leve blandt deres Medmennesker." „Ah, ma cousine a tort!" „Jeg troer gierne, madame, at deres Cousine ikke har fortalt Andet, end hvad der er sandt, uagtet hun formodentlig ikke har berettet Dem hele Sandheden. Hun har skildret Amerika paa samme Maade, som naar jeg havde fortalt mine Venner, at jeg forgiæves havde ventet paa en Kareth paa Toppen af Grimsel, thi i Løbet af sex Maaneder havde jeg ikke seet en eneste der." Min lille Waadtlænderinde loe og tilstod, at hun

nu begyndte at forstaae mig, „pourtant," tilføiede hun, „monsieur en a trouvé une, sur la grande route, entre Payerne et Lausanne." — „C'est cela."

Saaledes gaaer det med Halvdelen af Europæernes Fabler om Republiken og de „tolv Millioner," der ikke blive udspredte af Ondskab. Kilderne til de Opdigtelser, der udbredes i den Hensigt at forvanske Sandheden, ere lige saa mange som Folks Lidenskaber og Interesser. Det er ifærdeleshed hos engelske Skribenter, man støder paa saadanne Skildringer, der vel i og for sig ere sande, men som de benytte til Basis for falske Slutninger. Træffe de sammen med en Mand, der efter Udseendet at dømme er en uafhængig Borger af den høiere Middelstand, og som har mere Interesse for Politik, end de ere vante til at finde hos ubemidlede Folk i deres eget Hiem, saa fortælle de strax deres Læsere, at de have giort Bekiendtskab med en amerikansk Gentleman, og giøre sig al mulig Umage for at forevige enhver af hans Bemærkninger — hans demokratiske crachats * og hans Mangel paa Sølvgafler.

* Jeg beder om Forladelse, fordi jeg omtaler denne afskyelige Methode. Der er intet Spørgsmaal om, at den bliver benyttet paa en uforsvarlig Maade; men de fleste engelske Forfattere omtale den med en Parvenu's heftige Iver og Forstillelse.

Den muntre lille Waadtlænderinde og jeg naaede snart Lausanne, hvor jeg strax saae mig om efter et godt Logie.

Fire og tyvende Brev.

Lausannes Omegn. — Byen, — Usædvanlig Larm. — Carl den Tiende. — Storfyrstinden Helene og hendes Datter. — Genfersøen. — Lausannes Havn. — Gienkiendelsen. Democratisk Agtelse for et kronet Hoved. — Democratiet og Hæderstegn. — Anecdote. — Hr — —'s Decorationer. — Seiltour paa Genfersøen. — Vilkaarlige Indretninger. — Jeg lander ved Genf.

Min kiere — —,

Jeg var endnu bestandig i Schweitz, men jeg saae det her fra en ganske anden Side end hidtil. Egnen var saa ziirlig, som en pyntet Herre eller Dame; ikke alene Alt det, for hvilket man maatte takke Naturen, var grandiøst og pragtfuldt, det forekom mig endog, at Civilisationen her stod paa et høiere Trin end i de fleste

af de Egne, som jeg i den sidste Tid har bereist. Hvad jeg her siger, gielder især om Udsigten fra Lausanne. Landet hæver sig regelmæssigt og gradviis fra Lemansøens Bredder til en Høide af omtrent fem eller sex hundrede Fod, og danner saaledes en Række af Høie, Terrasser og Fordybninger, som frembringe en behagelig Variation. Man er her overalt omgiven af Landsteder, Forpagterboliger og Landsbyer; hist og her findes ogsaa Skove, uden hvilke Engene maaskee vilde blive lidt eensformige.

Endog den Grund, hvorpaa Lausanne ligger, er meget ujevn, og selv Hovedgaderne gaae ofte steilt i Veiret. Naar man staaer oppe paa disse Bakker, seer den Deel af Byen, som ligger lavere, ofte ud som en ganske anden Verden; dog havde Byen i det Hele et venligt Udseende, og man bemærkede ved første Diekast, at Indbyggerne vare flittige, reenlige og velhavende. Den store Mængde Fremmede, som stedse opholder sig her, bidrager ogsaa betydeligt til at nære Sandsen for det Skiønne og fremmer overhovedet i høi Grad Stadens Opkomst.

I Vertshuset var Alt i Bevægelse, og Alles Øine vare henvendte mod Høien, der begynder at hæve sig tæt ved Huset og som derpaa strækker sig hen imod Genf. Tienerne vare i travl Virksomhed, da jeg gik ud for at gjøre mig en Spadseretour omkring i Egnen,

og jeg fandt dem ligesaa beskiæftigede, da jeg kom hjem. Man behøver kun at stirre længe hen paa et Sted for at faae Andre til at giøre det samme, selv om der aldeles ikke er Noget at see; og saaledes stillede jeg mig ogsaa blandt Tilskuerne her, uden at vide, hvad man gabede efter. „La voila," løste imidlertid snart Gaaden. To Reisevogne kom tilsyne i Dalen (saaledes kan man med Grund kalde denne Fordybning, uagtet den laae midt i Byen) og kiørte langsomt op ad Høien. Den forreste blev trukken af sex Heste, hvilket paa Europas Fastland, og jeg kan nu næsten sige overalt, er et Tegn paa, at der ere kongelige Personer i den; thi, takket være Hr. Mac Adams Opfindelse, denne Art Befordring er nu ogsaa gaaet af Brug i England.

Her stode vi nu, en Hob republikanske Snyltegiæster, som „Quarterly Review" vilde have sagt, og stirrede med opspilede Øine paa en fyrstelig Vogn. Jeg har tilforn med stor Beundring betragtet Carl den Tiendes meteoragtige Toure, da jeg i Sommeren 1827 var saa heldig regelmæssigt at see ham en eller to Gange om Ugen fare forbi paa Veien mellem Paris og St. Cloud. Der var noget Sublimt ved denne hurtige Kiørsel. En „piqueur," der forekom mig kun med yderste Nød at kunne undgaae, at blive overkiørt; kandsenerer, som i tætsluttede Rækker galopperede forbi; gardes du corps; pragtfulde Vogne med otte, stum-

mende Heste for; Skarer af Tienere i Liberi, farende henad Veien, ventre à terre — Alt dette bidrog til at giøre disse Reiser til et interessant og mærkværdigt Skuespil. Jeg erindrer engang at have mødt Hans allerchristeligste Majestæt i Spidsen for et saadant Tog, der bestod af sex Karether og to fourgons med otte Heste for, fire Vogne med sex og ligesaa mange med fire Heste, og omtrent syvretyve Domestiquer tilhest foruden en Mængde gardes du corps, Kyrassérer og Landsenerer. Ved denne Leilighed bestod Toget af over tre hundrede Heste, alle af udmærket Skienhed; thi Kongen begav sig dengang hen til Marsmarken for at overvære Væddeløbene.

En Konge maa kiøre hurtigt og stedse med en lige stor Hastighed, hvis han ønsker at imponere Mængden. Herom blev jeg fuldkomment overtydet ved den snegleagtige Langsomhed, hvormed det nærværende Tog nærmede sig. En Mængde Mennesker strømmede sammen udenfor Vertshusets Port, saa snart de Reisende nærmede sig, og da jeg havde al mulig Aarsag til at antage, at de vilde tage ind her, hvor man øiensynligt ventede dem, ilede jeg hen til et Huus ligeoverfor, hvis rummelige Port indbydende stod aaben uden at være ændset af Nogen. Lige for denne Bygning standsede Vognen, og to Herrer, bedækkede med Ordener,

bleve staaende i Porten, saa at jeg kom i Fare for at maatte agere Hofmand mod min Villie.

En „chasseur" løftede først en lille Pige paa tre eller fire Aar ud af Vognen og satte hende saa ærbødigt som muligt ned i Porten; denne Tiener havde saa store Knebelsbarter og Bakkenbarter, at han saae ud som en Biørn; men da den smukke lille Pige sendte ham et venligt Øiekast, medens han holdt hende i sine Arme, opklaredes hans Aasyn ved et taknemligt Smiil. Den lille Person var Storfyrstinde Maria, en Niece til Keiseren af Rusland. Derpaa steg hendes Moder, Storfyrstinde Helena ud af Vognen. Det var en smuk Dame, een eller to og tyve Aar gammel, der ligesom de fleste af hendes Familie udmærkede sig ved sin raske Holdning og ædle Træk. Hun er en Prindsesse af Würtemberg og altsaa nær beslægtet med det engelske Kongehuus; hun ligner ogsaa Flere af denne Familie. Nu blev jeg endelig vaer, at jeg netop havde pladseret mig der, hvor jeg ikke skulde være, af Frygt for at komme til at staae i Veien; der var følgeligt intet Andet for mig at giøre end at trække mig hurtigen tilbage. Dette udførte jeg saa godt som muligt, idet jeg bukkede dybt og sneg mig forbi, midt i mellem de høie Reisende. Undskyldninger vare her ligesaa lidt paa deres rette Sted, som jeg selv.

Lausanne ligger, som jeg allerede har fortalt Dem, omtrent fem hundrede Fod over Søen. Fra den offentlige Spadseregang, **mont Bénon**, har man en yndig Udsigt over alle de skiønne Partier, som omgive denne Vandflade, der af Voltaire ansaaes for den skiønneste i hele Schweitz. „**Mon lac est le premier.**" Jeg paastaaer ikke, at han har Ret heri, med mindre vi skulde vende tilbage til Distinctionen mellem „beau" og „**Pittoresque.**" Genfersøen hører dog i det mindste til de smukkeste, selv om den ikke er den smukkeste af dem alle. Seer man mest paa Afverling, da fortiener den unægteligt den første Priis; thi uagtet den er mindre bizar end Lucerner-Søen, træder her dog Forskiellen mellem det Majestætiske og Yndige tydeligere frem. Dens Form ligner, som bekiendt, en Halvmaane, og naar man fra dens Afløb nærmer sig det Sted, hvor den begynder at danne sig, kan man bemærke en regelmæssig Overgang fra yndige Egne til saadanne, der i høi Grad imponere. Jeg vil ikke afgiøre, om man her kan finde noget Sted, der er lige saa skiønt, som de skiønneste Partier af Züricher-Søen, eller saa majestætisk, som Lucerner- og Wallenstädter- ja endog som Thuner- og Brienzer-Søen ere paa de fleste Steder; men, som sagt, betragter man Genfersøen som et Hele, da finder man her mærkeligere Contraster end ved nogen af alle de andre. Søens Form giør det

umuligt at overſee den hele paa noget enkelt Punkt. Maaſkee ligger Lauſanne i denne Henſeende lige ſaa bequemt ſom noget andet Sted, og her er dog Søens veſtlige Ende aldeles ſkiult formedelſt Ombøiningen. Kan man end ikke ſee Søens Afløb her, ſaa ligger Indløbet til den derimod aabent for Tilſkuernes Blik og danner et af de meſt majeſtætiſke Landſkaber, der findes i dette det herligſte af alle Lande paa Jorden. Her kneiſer Savoyens Bierge ligeſom Granitvolde; Rhonedalen kan man forfølge længer og længer tilbage, indtil den forſvinder i et helligt Myſterium. Hvorhen man end vender ſit Blik, mod den udſtrakte Kiede af Høie, mod Landsbyerne, Viinbiergene, Klipperne eller den blaa Sø, kommer man dog tilſidſt tilbage til dette Sted, hvor grandieſe og yndige Naturſcener danne det ſkiønneſte Hele, jeg nogetſteds har været Vidne til.

Lauſannes Havn hedder Duchy; det er en Landsby lige ved Søen omtrent en engelſk Miil fra Staden; den følgende Morgen ſpadſerede jeg derhen. Havnen er omgiven af nette, ſmaa Landſteder, hvor man fandt Repræſentanter fra alle chriſtelige Nationer ſamlede i en venſkabelig Congres. Der var ogſaa iblandt dem et Par Deputerede fra Amerika. Til Værn mod Veſtenvinden er her opkaſtet en Dæmning, de nærliggende Høie hindre Norden- og Nordoſt-Vinden fra at giøre Skade, men mod Syd er den lille Havn

næsten aldeles aaben. Nogle Baade, tiltaklede som Felukker, laae for Anker indenfor Dæmningen.

Storfyrstinde Helena var Emnet for enhver Samtale. Man havde indbudet hende til at giøre en Tour til den østlige Ende af Søen, og da Dampskibet strax skulde forlade Havnen for at føre den høie Giest derhen, maatte vi Reisende finde os i med allerunderdanigst Taalmodighed at vente til hun kom tilbage. Idet jeg banede mig Vei imellem den forsamlede Mængde, følte jeg mig mere eensom, end da jeg vandrede over de ubanede Alper. Der kunde jeg dog stedse betroe den herlige Natur mine Tanker; men her saae jeg lutter fremmede Ansigter, og alle disse Folk vare altfor meget beskieftigede med deres egne, ubetydelige Affairer, til at de skulle bekymre sig, om der tilfældigviis var en Reisende meer eller mindre iblandt dem. De forstyrrede mig kun i Nydelsen af den deilige Natur; men Ingen tænkte paa at give mig nogen Erstatning istedet. Jeg begyndte allerede at blive kied af Mængden, da mit Øie faldt paa et Ansigt, som jeg havde seet forhen. Schweitzeren og jeg gienkiendte hinanden i samme Øieblik, uagtet vi ikke tilforn havde giort hinandens personlige Bekiendtskab. Vi havde engang boet i samme By i en anden Verdensdeel og jeg havde tilfældigviis været tilstede i en lille Forsamling, for hvilken han havde prædiket paa Fransk; her havde vore Øine i det

mindste vænnet sig til hinandens Ansigt. Dette var mig Bekiendskab nok i et saadant Øieblik, og jeg hilste med Glæde paa ham.

Storfyrstinden afbrød min Samtale med ham, og Sværmen trængte sig om hende, medens hun gik ombord. Nu kom en høist phantastisk klædt Person tilsyne med en Baadsmandspibe og en Sømandshue af rødt Tøi. Han opførte sig og var klædt som Helten i et Melodrama; idetmindste lignede han ligesaa lidt som en saadan nogen af de Søfolk, som jeg hidintil har truffet. Imidlertid viste det sig dog, at han førte Skibet. Denne Pyntedukke førte derpaa Hendes kongelige Høihed ombord, Hiulene bleve satte i Bevægelse, og Skibet styrede mod Vevey.

Flere af Waadtlandets Embedsmænd i fuld Uniform og decorerede med fremmede Ordener havde indfundet sig for at modtage den russiske Prindsesse. Jeg troer, De vil erkiende, at jeg ikke i Almindelighed af democratisk Ensidighed gior Ophævelser over Smaating; men jeg kan ikke nægte, at dette Syn var mig i høieste Grad imod. Det er fuldkomment i sin Orden, at de høieste Authoriteter i en Republik (og Waadts Forfatning er virkeligt demokratisk) vise Opmærksomhed imod et agtværdigt Medlem af en kongelig Familie, og det er dobbelt Pligt, naar den Paagjeldende er en Dame. Jeg indseer ingen Grund

til, at vi skulde være mindre belevne, end man er i et Monarchi eller Aristocrati; det forekommer mig heller ikke, at det strider mod en republikansk Statsforfatnings Aand at belønne en Borger med personlige Hæderstegn og Ordener, naar de kun ikke ere arvelige. Vi handle ogsaa selv efter dette Princip ved at uddele Kaarder, Medailler, Æresdiplomer og andre lignende Udmærkelsestegn. Det eneste Farlige herved ligger i, at det saa let kan blive misbrugt; men dette gielder nu engang om alt Menneskeværk, og denne Fare maae vi uagtet alle vore kunstige Præservativer udsætte os for i Sager af langt større Vigtighed. Men naar en Nation eengang har taget den Beslutning, at den hverken vil meddele Nogen adelig Rang eller Ridderorden, og at den alene vil belønne Fortienester ved Folkegunst og Penge, anseer jeg det for høist uklogt og upassende at tillade de høieste Statsembedsmænd at modtage slige Decorationer af fremmede Magter. Enten have de noget Værd eller ikke. Er det Sidste Tilfældet, opoffrer man et Princip uden nogen Grund; antager man det Første, udsætter man en Statstiener for den Fristelse at blive utro for at naae et Maal, hvortil man har afskaaret ham Adgang i hans Fædreland, fordi det formeentlig er farligt og skadeligt for Staten. Schweitzerne ere fornemmelig i den Grad udsatte for, at fremmede Stater kunne faae Indflydelse paa deres Anlig-

gender, at det synes mig, de have endnu mere Grund til at være aarvaagne end vi selv.

Ved denne Leilighed vil jeg fortælle en Anecdote, for hvis Sandhed jeg kan indestaae, og som i det mindste er ret mærkelig, selv om man ikke vil tillægge den større Betydning. Under vort Ophold i Paris giorde vi Bekiendtskab med Familien B — —; de vare særdeles sandhedskiærlige og retskafne Mennesker. Med Hr B — —, der er Ridder af Æreslegionen, disputerede jeg flere Gange om Ordenstegn. En Dag erkyndigede han sig meget omstændeligt om Forholdene og Anskuelserne i Amerika med Hensyn til politiske Gienstande og isærdeleshed angaaende dette Punkt. I sit Svar paa mine Bemærkninger overraskede han mig ved pludseligt at yttre, at jeg var en langt bedre Republikaner end Hr — —, en af vore Landsmænd, som nu er død, men som engang var et udmærket Medlem af det gamle Federalparti; en indfødt Amerikaner, vel at mærke, og ikke Nogen af disse indvandrede Patrioter, der komme for at søge Fortieneste hos os og opkaste sig selv til Organer for den offentlige Mening. Jeg var nysgierrig efter at faae at vide, hvorledes Hr B — — var bleven bekiendt med Hr — — og om hans politiske Meninger. Denne Gaade var let at løse. De havde tilfældigt giort hinandens Bekiendtskab, og da de fandt Behag i hinanden, havde de fortsat deres

Omgang. „Hr. — — var jo dog meget anseet i Deres Fødeland?" sagde Hr. B — —. „Det var han og det med Rette, fornemmelig i sit Kald, thi heri lagde han baade Driftighed og Talent for Dagen." „Han yndede dog ikke deres Forfatning, og spaaede bestandigt, at den ikke kunde bestaae." Der opstod en lille Pause; Hr B— — lo og tilføiede: „hans Søn, der var i Huset hos ham, angav engang i min Nærværelse som Grund til denne Ugunst den Omstændighed, at den offentlige Mening i Amerika ikke tillod ham at gaae med hans Ordener." „Ordener! hvilke Ordener var det dog muligt, Hr — — kunde bære?" „Han havde' to; den ene havde han faaet af Kongen af Preussen, den anden — om jeg husker ret — af Kongen af England, som Konge i Hannover." „Mais, **Monsieur B — —**, dette maa have været en **mauvaise Plaisanterie** af hans Søn?" „Aldeles ikke; han viste mig selv Ordenstegnene, og jeg forsikkrer Dem: jeg har havt dem begge i Haanden."

Jeg fortæller Dem denne Begivenhed, aldeles som den tildrog sig, og jeg føier atter til, at Hr B— —s Alder og Characteer maatte forjage enhver Tanke om Mystification. Jeg nærer ikke den ringeste Tvivl om, at hvad han dengang fortalte mig var bogstaveligt sandt, skiøndt det vel er muligt, at han — som han selv indrømmede — kan have taget feil af den Kilde,

fra hvilken den ene af disse Ordener kom. Rigtignok er der intet Ulovligt i, at en amerikansk Borger — forsaavidt han ikke beklæder noget offentligt Embede — har Brystet bedækket med Ordener, naar han kan faae dem; men af hvilker Grund erholdt Hr — — dem? Han udmærkede sig hverken som Kunstner, Videnskabsmand eller Kriger. Jeg kan ikke finde nogen anden Grund, end at de af hvis Sag han tog sig saa varmt, ved i Amerika at forsvare Principer, som stemte overeens med deres egen Interesse, ønskede at belønne ham paa den Maade, som de formodede han vilde anse for den behageligste. Man kan meget vel antage denne Anecdote for sand, uden derfor at troe, at det store politiske Parti, hvortil Hr. — — hørte, vilde fremkalde en Revolution eller indføre en monarchisk Regieringsform; men paa den anden Side nærer jeg ikke den mindste Tvivl om, at der vare Mange iblandt dem, der havde dette for Øie. De veed, at jeg er opdragen af dette politiske Parties Tilhængere, og at jeg havde den bedste Leilighed til at lære deres Grundsætninger at kiende; jeg kan derfor med Sikkerhed paastaae, at vel den største Deel af dem alene drømte om at bortskiære, hvad de kaldte skadelige Udværter af Democratiet, men at derimod Enkelte af dem, der stode i Spidsen for Partiet, arbeidede paa hos os at gienindføre det gamle System. Til dem formoder jeg Hr. — —

ger

en Mængd
vare for
de m
tyv

hørte, skiøndt jeg ikke kiendte Belønning herfor forærede man han ikke engang vovede at være

Det var næsten mørkt, f bage; jeg gik med ombord og ste Gang paa denne Søes bla

Vi vare snart paa Reiser Antal var 40 til 50, for Endnu før det blev Nat, naaede

Montblancs isolerede og majestætiske Top var synlig. Bierget er langt mere fremragende end de høie Toppe i Oberland; thi de lavere Biergmasser, som ere leirede rundt om dets Fod, kunne ikke svække det Indtryk, som dets majestætiske Eensomhed frembringer.

Vor melodramatiske Skipper gav os en Prøve paa sine løierlige Indfald, endog førend det blev rigtigt mørkt. Farten paa Søen foretages i Almindelighed om Dagen, saa at et Compas naturligviis er temmelig unødvendigt, naar det ikke regner eller er taaget. Men idag vare vi nødte til at seile flere Timer i Mørket; der blev da paa Grund af denne vigtige Omstændighed foretaget en høitidelig og fantastisk Indvielse af Kompasset, hvortil jeg idetmindste ikke erindrer nogensinde tilforn at have været Vidne. En god halv Time gik hen med at bringe Instrumentet i parallel Linie med Kielen; thi man opfyldte denne Pligt med

fra hvilken den ene af disse Ordener kom. Rigtignok er der intet Ulovligt i, at en amerikansk Borger — forsaavidt han ikke beklæder noget offentligt Embede — har Brystet bedækket med Ordener, naar han kan faae dem; men af hvilker Grund erholdt Hr — — dem? Han udmærkede sig hverken som Kunstner, Videnskabsmand eller Kriger. Jeg kan ikke finde nogen anden Grund, end at de af hvis Sag han tog sig saa varmt, ved i Amerika at forsvare Principer, som stemte overeens med deres egen Interesse, ønskede at belønne ham paa den Maade, som de formodede han vilde anse for den behageligste. Man kan meget vel antage denne Anecdote for sand, uden derfor at troe, at det store politiske Parti, hvortil Hr. — — hørte, vilde fremkalde en Revolution eller indføre en monarchisk Regieringsform; men paa den anden Side nærer jeg ikke den mindste Tvivl om, at der vare Mange iblandt dem, der havde dette for Øie. De veed, at jeg er opdragen af dette politiske Parties Tilhængere, og at jeg havde den bedste Leilighed til at lære deres Grundsætninger at kiende; jeg kan derfor med Sikkerhed paastaae, at vel den største Deel af dem alene drømte om at bortskiære, hvad de kaldte skadelige Udværter af Democratiet, men at derimod Enkelte af dem, der stode i Spidsen for Partiet, arbeidede paa hos os at gienindføre det gamle System. Til dem formoder jeg Hr. — —

hørte, skiøndt jeg ikke kiendte ham personligt; og til Belønning herfor forærede man ham lidt Legetøi, som han ikke engang vovede at være bekiendt.

Det var næsten mørkt, førend „Leman" kom tilbage; jeg gik med ombord og befandt mig nu for første Gang paa denne Søes blaa Bølger.

Vi vare snart paa Reisen til Genf; Passagerernes Antal var 40 til 50, for største Delen Englændere. Endnu før det blev Nat, naaede vi et Punkt, hvorfra Montblancs isolerede og majestætiske Top var synlig. Bierget er langt mere fremragende end de høie Toppe i Oberland; thi de lavere Biergmasser, som ere leirede rundt om dets Fod, kunne ikke svække det Indtryk, som dets majestætiske Ensomhed frembringer.

Vor melodramatiske Skipper gav os en Prøve paa sine løierlige Indfald, endog førend det blev rigtigt mørkt. Farten paa Søen foretages i Almindelighed om Dagen, saa at et Compas naturligviis er temmelig unødvendigt, naar det ikke regner eller er taaget. Men idag vare vi nødte til at seile flere Timer i Mørket; der blev da paa Grund af denne vigtige Omstændighed foretaget en høitidelig og fantastisk Indvielse af Kompasset, hvortil jeg idetmindste ikke erindrer nogensinde tilforn at have været Vidne. En god halv Time gik hen med at bringe Instrumentet i parallel Linie med Kiølen; thi man opfyldte denne Pligt med

en Mængde Omsvøb og med Grimasser, som aldrig før vare forekomne i min Praxis, uagtet de forresten passede meget godt til Seiladsen paa en Sø, der er fyretyve Mile lang og mellem sex og otte Mile bred. Efter alle disse Forberedelser styrede vi langs med Kysten, der snart laae os saa nær paa begge Sider, at man kunde have troet at see Bredderne af en af vore egne brede Strømme.

Vi fik ikke Lov til at løbe ind i Genf's Havn, da vi ankom! Smaa Stater pleie ligesom ubetydelige Mennesker at være meget nøieseende og punktlige. Hvad vilde vi tænke, naar det f. Ex. blev befalet, at intet Skib efter Kl. 9 om Aftenen maatte løbe ind i Ny-Yorks Havn? Man vilde da snart see en Flaade af Skibe, Dampbaade, Kystfarere og Østersfiskere samlede, næstendeels stor nok til, som Matroserne sige, at heise den hele Genferstat.

Vi kunde ikke trodse Lovene, men da vi fandt en Ankerplads mellem et Dusin Baade, der saae ud som Felukker, og som vare blevne „afskaarne" ligesom vi, lykkedes det dog vor Prinds af Fandango at bringe sit Skib i Sikkerhed. Vi satte over til en lille Landingsplads udenfor Portene, og efterat vore Passe vare afleverede og beherigt undersegte, droge vi giennem Ravelliner og Vindebroer, over Grave og Volde ind i Calvins og Jean Jacques ærværdige Stad.

Vandringer

i

Schweitz.

Efter det Engelske

ved

J. C. Magnus.

Siette Hefte.

Kiöbenhavn.
Forlagt af og trykt hos S. Trier.
1839.

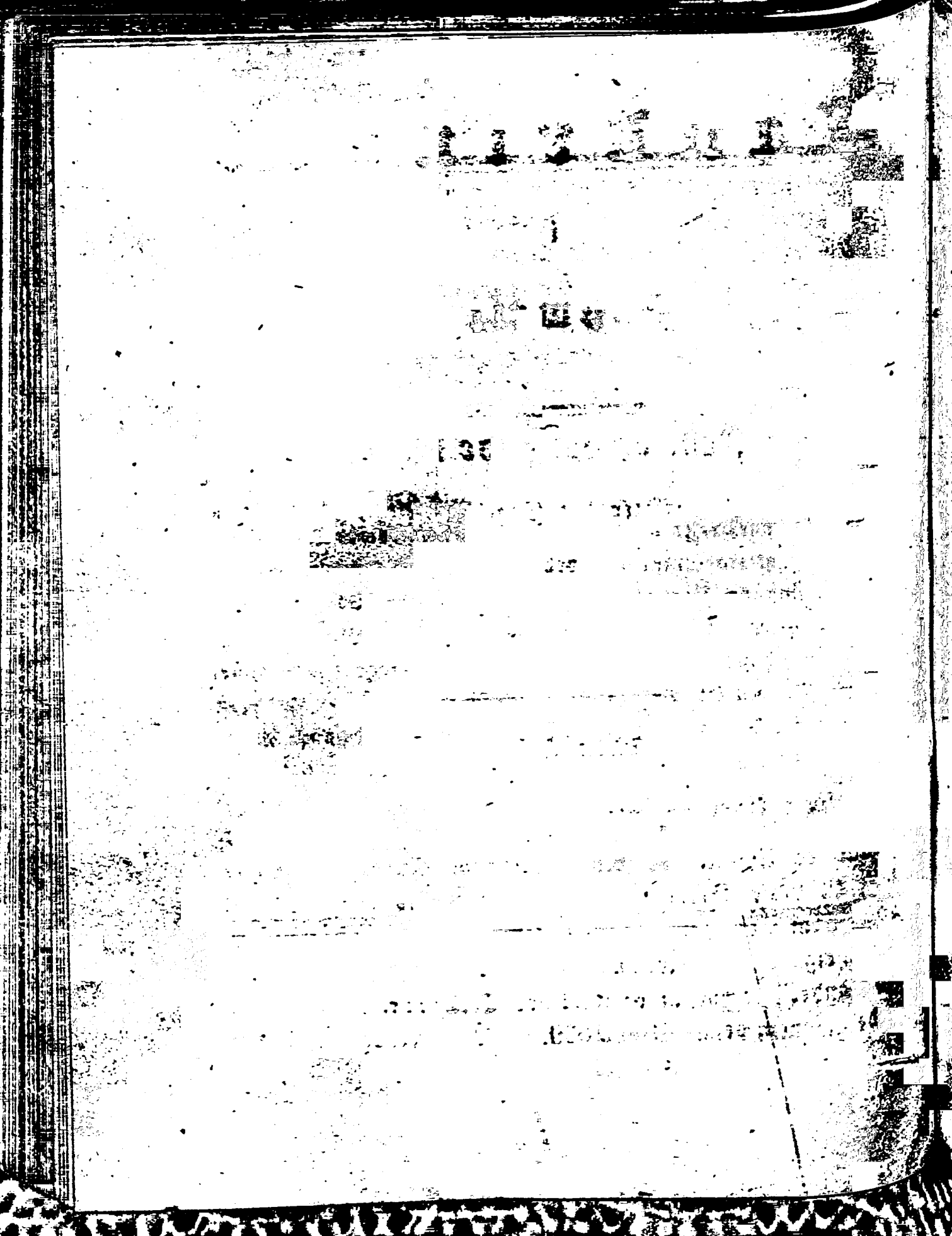

Fem og tyvende Brev.

Steder i Europa, der ere mærkelige i historisk Henseende. — Genf. — Vindues-speile. — Havnen. — En pensioneret Dampbaad. — Udsigt fra Volden. — Samtale med Hr. Simond. — Befolkning og Regieringsform. — Ferney. — Voltaires Bolig. — En Kirke, opført af ham. — Interessant Bestemmelse i hans Testamente. — Jeg vender tilbage til Lausanne. — En Kudsks Bedrageri. — Reise til Bern. — Kudskens Straf ved min Ankomst til la Lorraine. — Det gamle Aventicum.

Min kiære — —

Naar en Americaner reiser giennem Europa, kommer han til visse Steder, som stedse giøre et dybt Indtryk paa ham, og som opfriske kiære Minder. England er især rigt paa saadanne, — skjøndt man ogsaa paa Fastlandet jevnligt støder paa dem. Genf er et af disse; jeg ilede giennem denne Stads Gader med en Nysgjerrighed og

(for at bruge et i Amerika gængs Udtryk) en Heftighed,* som jeg ikke havde sporet hos mig, siden jeg betraadte Paris's Gader. Jeg kan hverken sige, at Byen mishagede mig, eller at mine Forventninger bleve skuffede. Uhyre store, bedækkede Gange, som meget ligne de saakaldte „Piazzas,"** der saa ofte findes foran vore egne Giestgivergaarde paa Landet, vanzire vel i høi Grad nogle af Gaderne; men de ere dog unægteligt til stor Gavn om Vinteren. Jeg kan som sagt ikke rose deres Skiønhed; man sige iøvrigt hvad man vil om Nytten af dem.

Den ærværdige og berømte lille Stad er bygget paa begge Sider af Rhone, og en betydelig Deel af den

* Amerikanerne høre til de mindst heftige Nationer paa denne Jord, skjøndt de bestandigt tale derom. Vi have en Mængde Selskaber, i hvilke Folk anspores i politisk, religiøs og social Henseende, men hermed er ofte forenet en uforskammet Indblanding i Andres Anliggender.

** Jeg troer denne Betydning af Ordet er egen for dette Land, hvilket i en vis Henseende ogsaa kan siges om Sagen selv. Piazza betyder paa Italiensk en Plads eller et Torv. I mange italienske Byer ere Torvene omgivne med „Arcader," der have nogen Lighed med de amerikanske Buegange; dette har udentvivl givet Anledningen til det omtalte uegentlige Navn. En verandah er, saa vidt jeg veed, egentligt en bedækket Altan.

ligger paa en meget ujevn Grund. Der ere mange Gader, ad hvilke man med langt større Lethed kan gaae ned end op, og nogle af dem ere næsten aldeles ufremkommelige for Vogne. Det er i det Hele en velbygget Stad, skiøndt Fordringerne i architectonisk Henseende ere beskedne, og Husene ere vel solide og rummelige, men ikke synderligt elegante. Jeg saae meget faa Hoteller eller portes-cochères, hvilke sidste nok ere et Kiendetegn paa hiint Slags Bygninger, uagtet den franske Skik at besørge sine huslige Sysler under aaben Himmel ogsaa her synes at være almindelig.

Nogle Huse vare forsynede med smaa Reflectionsspeile, saaledes som man hyppigt seer dem i Holland. Det forundrede mig at see dem i en By som Genf, hvis Indbyggere ere bekiendte for deres Smag og Intelligents. Jeg har stedse betragtet det som et sikkert Tegn paa aandelig Fattigdom og Mangel paa sand Dannelse, naar ogsaa den bedre Deel af Indvaanerne i en By bestandigt seer ud af Vinduet og giver sig til Priis for Alles Blikke. Dette er en Regel, som efter min Mening i Almindelighed maa antages for at være sand; thi hvorledes kunne de almindelige Hverdagsbegivenheder paa en Gade i længere Tid tiene til Adspredelse for den, som selv har et Forraad af Tanker og Kundskaber at tye til i eensomme Øieblikke? At kige ud af Vinduet og at strikke forekommer mig lige upas-

sende for den Dannede. Foruden at disse Vinduesspeile bebude aandelig Tomhed, ere de ogsaa Tegn paa en usel Forsængelighed; thi ved Hielp af dem kan man ubemærket tilfredsstille sin smaalige Nysgierrighed. De kunne være ret behagelige for Børn, men man maa faae et underligt Begreb om en Mands eller en Dames Smag, naar man hører, at de fra Morgen til Aften sidde og see ud af Vinduet. Dog — min Dadel er vel for stærk, thi i Genf er det ingenlunde nogen almindelig Skik, og jeg er overbeviist om, at den kun findes hos den Klasse, som ikke vil naae noget høit Dannelsestrin, forend vi komme det bevidste Aartusinde en heel Deel nærmere, end vi for Øieblikket synes at være.

Genfs Havn — dette hellige Sted, hvor man ei maa komme efter Kl. 9 om Aftenen — er dannet ved en dobbelt Række af nedrammede Pæle; her laae to Dampskibe, en halv Snees Fartøier og en Mængde flydende Vaskerhuse for Anker. Da Strømmen er temmelig stærk nær ved Udløbet af Søen, ligge disse „Vaske-Etablissementer" ganske bequemt for nogle hundrede raske og snaksomme Damer, der synes at opholde sig her en heel Deel længer end netop i deres Fritid. I Amerika hører man vel meget tale om en Vask, men man seer kun lidt til den; paa hele Europas Fastland derimod synes Vasken at foregaae offentligt ved en Udskrivning en masse,

som om det var en militair Parade. Seine er oplivet ved interessante Grupper af blanchisseuses; jeg troer ikke, at de paa nogen Maade svække Indtrykket af det Pittoresque, uagtet jeg formoder, at Ulvens Anklage mod Lammet vilde finde hyppig Anvendelse paa dem.

Vi høre meget om Pensioner paa denne Side af Atlanterhavet; men det groveste Exempel paa Misbrug af denne Art, hvorpaa jeg endnu har truffet, luae — det være sagt til Skændsel for Democratiet — for Anker i Havnen ved Genf. Hvad synes De om at pensionere en Dampbaad? Idag viste man mig dog een, som man i fuld Alvor tillagde dette besynderlige Navn, og, hvad der er endnu mærkeligere, den er aldeles ikke Gienstand for Spot og sarcastiske Bemærkninger, hvilket derimod er Tilfældet med dem, som betale. Sagen lader sig imidlertid fortælle med faa Ord.

En af vore egne Landsmænd lod den første Dampbaad paa Genfersøen bygge. Foretagendets heldige Udfald bevægede Nogle til at indgaae et Compagni og at bygge talrige Dampskibe. I den Hensigt at blive fri for Concurrence med vor Landsmands utrættelige Seiler, toge de deres Tilflugt til den gamle, prøvede Sætning, at Enhver er tilfals for sin Priis, der som sædvanligt heller ikke her slog feil. Det gamle Skib damper og arbeider nu ikke længere til Skade for det omtalte Compagni, men erholder sin Napoleond'or

om Dagen under den Betingelse, at det ikke mere maa udsætte sig for at blive udelukket fra Genf's Havn. Da denne Baad, som en ægte Annuitant, under disse Omstændigheder formodentlig vil blive meget gammel, og da det hele Fartøi ikke er meget større end en Nøddeskal, er det let at indsee, at det har været en god Speculation for vor Landsmand.

Genf er ikke alene omgivet med Mure, men endog befæstet secundum artem; dens Volde danne herlige Spadseregange, og Udsigten fra dem er paa nogle Steder meget smuk. Jeg giorde en Tour næsten heelt rundt om Staden, og blev rigeligt belønnet for min Uleilighed. Uagtet man kan see Montblanc, har man dog ikke her nogen Udsigt over Bierge, der kan udholde nogen Sammenligning med Heilandet i Bern. Omegnen er yndig; begge Bredderne af Søen ere i en Strækning af flere Mile bedækkede med Lyststeder og Haver. Man mærker her kun lidt til, at man er i Schweitz; men Genf har kun i saa kort Tid været et Canton, at man ei kan forlange, det allerede skulde være aldeles schweitzerisk.

Iqnellem Hr. Louis Simond, den bekiendte Reisende, og en Deel af min Familie havde tidligere fundet et saa fortroligt Forhold Sted, at jeg besluttede at tage en Vogn og aflægge et Besøg hos ham paa hans Landsted. Jeg var ikke kommen en halv Miil fra Porten, da jeg

var saa heldig at træffe ham paa Veien til Byen. Jeg forestillede mig for ham, vendte tilbage til Genf i hans Selskab og fik en lang Samtale med ham om Amerika. Han sagde, at han erindrede, hvorledes Ny-York saae ud, da det ikke var større end Genf; og han studsede, da jeg fortalte ham, at det for Øieblikket har otte Gange saa mange Indbyggere som denne By. *) Det lod til som om han slet ikke at kunne begribe, hvorledes det gik til, at vi giorde saa store Fremskridt; thi jeg kunde godt mærke, at han havde ventet, at det vilde gaae Amerika ganske anderledes. Vi kom i en venskabelig Disput angaaende denne Gienstand: han heldede til den Mening, at vi gik fremad uagtet vort Democrati; jeg derimod paastod, at dette saa foragtede Element i det amerikanske System netop indeholdt Grunden til, at vi ved vor stigende Vælde kunde giøre alle almindelige Beregninger til Skamme. Den Maade, hvorpaa han argumenterede, var mig paafaldende; den røbede en Synsmaade, der meget almindeligt findes hos dannede Mænd, skiøndt den efter min Mening er et Exempel paa en meget falsk Livsphilosophi. Det forekom mig, at han forverlede fiin Følelse og Grundsætninger. Gud veed, at Amerikanerne vilde blive

*) Dette var for otte Aar siden. Nu er den, Brooklyn iberegnet, tolv Gange saa stor.

vurderede temmelig lavt, hvis de udelukkende skulde bedømmes efter deres Smag, men et politisk System bør ei forkastes fordi dets Tilhængere bruge Skraa, eller prises, fordi de have bon ton. At slutte saaledes vilde være det samme som at dadle et Fierde-Julis Gilde, fordi ingen Adelig var tilstede derved. Fiin Følelse indbringer sielden Penge, men hvor der er Penge, lægger dog ogsaa tilsidst en forædlet Smag sig for Dagen, uagtet der rigtignok for Øieblikket kun er liden Udsigt dertil. Han sluttede Discussionen paa en Maade, som forbausede mig; thi han sagde: „Jeg er bange for at komme frem med en Spaadom for Dem, da De var den Eneste, som har forudsagt Udfaldet af Søslagene i den sidste Krig med Stor-Britanien." Jeg var formodentlig ikke den eneste Prophet, som ved denne Leilighed talte Sandhed; men jeg erindrer vel, at han i Aaret 1812 loe af mig for disse Spaadomme, og anførte General Moreau som en Authoritet mod mig. General Moreau var unægteligt en god Soldat; men jeg kan vistnok uden at træde Beskedenheden for nær antage mig selv for en bedre Sømand end han.

Jeg har læst en heel Deel om, at Canton Genf ved Tractaten af 1814 blev betydeligt udvidet; men naar man betragter Kortet, kan man fristes til at spørge, ikke alene hvad der er bleven af Tilvæxten, men endog af Cantonet selv. Der er kun en eneste af Forbundsstaterne, nemlig Zug, som har et mindre Fladeindhold,

end dette. I Henseende til Folkemængde derimod har det en høiere Rang paa Grund af Stadens Størrelse; thi denne er den folkerigeste i hele Landet. De Cantonner, som ere svagere befolket, ere Schweitz, Glarus, Schaffhausen, Unterwalden, Zug og Uri. Canton Genf har en uregelmæssig Figur paa begge Sider af Søen; men dets største Udstrækning i Længden er ikke engang fiorten engelske Mile og dets største Brede er ikke syv. Hele Folkemængden er omtrent 44,000 Sicle, af hvilke 25,000 leve i Staden. Desforuden opholder næsten tusinde Reisende i Giennemsnit sig her. Regieringen er i Hænderne paa et Aristocrati af Borgere, som i det Hele taget styrer Staten vel, om man end ikke ganske kan frikiende det for Intolerance i Religionssager. Jeg kiender ikke Noget til Gienstanden for denne Strid; men jeg er tilbøielig til at formode, paa Grund af nogle Yttringer af dem, der forsvare det Bestaaende, at det er en Kamp mellem Fanatisme og Besindighed, og at man neppe vilde være tilbøielig til at underkaste sig Apostlernes Kiendelse. Paa Grund af den nøie Forbindelse, der finder Sted mellem politisk og religiøs Frihed, vil De vist ikke undres over, at Troen i religiøs Henseende paa denne Hemisphere i Almindelighed er underkastet en Tvang, der passende kan sættes ved Siden af den militaire Dis-

ciplin. Derfor ere religiøse „martinets" langt mere almindelige end „Tappre" og „Høihiertede."

Dagen efter min Ankomst reiste jeg til Ferney; Veien gik igiennem en deilig Egn, hvor man ikke kunde see Andet end Landsteder med tilhørende Anlæg. Hele Veien er vel kun fem Mile lang, men den førte os ikke desto mindre ud af Schweitz. Paa Grændsen have Franskmændene opreist et skiønt Kors, der næsten seer ud som en Udfordring til deres kiætterske Naboer. Det er ganske nyt og uden al Tvivl opreist under den nærværende fromme Regiering, eftersom Kirken nu pludseligt har gienerholdt Noget af sin gamle Glands ved Hiælp af en ny Suite af Mirakler.

Landsbyen Ferney maa takke Voltaire for sin Tilværelse. Den er ualmindeligt net og vel bygget, men har ikke desto mindre Meget af det Uhyggelige ved sig, som er de franske Landsbyer eget. Slottet — som Voltaires Huus kaldes — er en lang, smal, laterneagtig Bygning, lidt større, end „the Hall" i C—n vilde være, hvis den blev afdeelt paa samme Maade. Forsiden har syv Vinduer. Anlægene ere meget store, og alle i stiv fransk Smag. En Buegang fører til Huset, men overhovedet er den hele Bygning kun saare lidet smagfuld og uden al Tvivl endnu mindre hyggelig.

Her sad Voltaire, og — som han pleiede at sige — „rystede sin Paryk og bedækkede Republiken med

Støv," et Kunststykke, der var mindre vanskeligt i hans Tid, da Parykkerne vare saa store og Republikkerne saa smaa, end det for nærværende Tid vilde være. Egnen her er aldeles ikke udmærket, thi Søens Bredder ere i det Hele taget lave, og Træerne staae saa tæt ved hverandre, at de afskiære al videre Udsigt. „Mon lac est le premier," kan muligen være sandt, naar man tager Hensyn til dens skionneste Partier; men det kan ikke gielde om den Deel af Søen, som man kan see fra Ferney.

Vi gik ind i Huset saa ugenert som om det var et Værtshuus. Her traf vi ogsaa flere Reisende, som vare komne i samme Hensigt som vi; og skal jeg dømme efter hvad jeg var Vidne til, saa maa jeg næsten antage, at Bygningen især paa denne Aarstid er aldeles ubrugbar til Beboelse. Værelserne ere smaa. I Salen ere fiere Copier af gamle Mestere og et Maleri, som skal være et Værk af den berømte Philosoph selv. Det er et mislykket allegorisk Stykke, hvis Udførelse aldeles har qvalt det Vittige i Ideen. Vi bør af christelig Kiærlighed antage det hele Arbeide for en Spøg; uagtet Voltaire vistnok var i høieste Grad forfængelig. Hans Sovekammer er prydet med nogle slette Kobbere, og hans Seng er knap en Daler værd.

Kirken, som har erholdt en sørgelig Navnkundighed, er en lille Bygning tæt ved Buegangen, langt

mere passende for den, der lod den opføre, end for det høieste Væsen, til hvem den var indviet. „Deo erexit Voltaire!" „Skriv først Gud" siger Dogberry, „thi Gud forbyde, at Gud ikke skulde gaae foran slige Skurke." Dette er en Hyldest, som en Skabning bringer sin Skaber, en Skabning, som ikke kan forudsee, hvad den næste Time bringer, som ikke veed, hvad Livet er, eller hvad Døden vil blive, som ikke begriber et eneste Phænomen ved sin Existence — til den Alvise, der styrer og behersker Alt! Som af bitter Foragt over en saa vanvittig Forfængelighed og unaturlig Anmasselse, har man udslettet Indskriften, og for nærværende Tid er Kirken indrettet til deri at glemme Kartofler. Her var denne Overgang netop paa sin rette Plads.

Medens jeg taler om Voltaire, vil jeg fortælle Dem en ret interessant Begivenhed, som jeg glemte at omtale i mine Breve fra Paris. De veed, han døde i Paris i Aaret 1799. Efter hans sidste Villie skulde det Huus, han eiede i Quai Voltaire, henstaae ubeboet i halvtredsindstyve Aar efter hans Død;* først efter dette Tidsrums

* Da Forfatteren i 1830 kom tilbage til Paris, var den af Voltaire fastsatte Periode udløben. Hotellet blev aabnet og sat i beboelig Stand, og uden al Tvivl har man undersøgt den Afdødes Manuskripter. Dette skeete 1829 under Carl den Tiendes og Jesuiternes Herredømme. Voltaire, hans Testa-

Forløb skulde det blive aabnet, og visse Documenter, som fandtes der, blive publicerede. Den naturlige Formodning var, at disse Manuskripter vare skrevne i den Aand, som han troede vilde være den herskende i vor Tid i religiøse og politiske Materier. Tiden til denne store Spaadoms Opfyldelse er forhaanden, og vi skulle snart have Leilighed til at erfare, hvor vidt denne „esprit," som er „partout," vil lade dens Besidder skue ind i den ubekjendte Fremtid, eller hvad „Voltaire erexit Deus."

Genf ligner en stor Boutik hos en Juveleer. Her forfærdiges „bijouterie" for hele Christenheden, og man kan neppe besøge denne By uden at betale den Tribut. Jeg kiøbte et Uhr for at faae et Paaskud til at tage Etablissementerne i Øiesyn; det Interessante ved dem ligger imidlertid mere i den overordentlige Driftighed, som hersker her, end i brillante Udstillinger. Man kan kiøbe til hvilketsomhelst Beløb og erholde Artiklerne

mente, Meninger og Ønsker syntes at være aldeles forglemte; thi Alt, hvad man fik at vide, var, at Hotellet ikke længer var lukket og ubebot. Dersom der ikke er nogen Feil i Tidsbestemmelsen, har formodentlig Regieringen forbudt Trykningen af hans efterladte Papirer. Imidlertid er den krampeagtige religieuse Iver forbi, og afløst af en anstændig politisk Frihed; nu synes Faa at bekymre sig om Voltaire, hans Kirke, Spaadomme og Forgudelse.

udleverede i Paris, trods den dobbelte Toldlinie. Genferne fortælle med stor gusto følgende Anecdote, som nyligen er passeret.

Medens en af de høieste franske Statsembedsmænd (Hr. de St. Cricq, troer jeg) var paa en Inspectionsreise langs med denne Grændse, forlod han pludselig sin egentlige Reiseroute, og giestede Staden Genf. Ferend hans Ankomst var bleven bekiendt, begav han sig hen til en Juveleer og kiøbte paa den nysomtalte Betingelse Varer til et betydeligt Beløb, imod at deponere en bestemt Sum. Saasnart han havde afsluttet denne Handel, forlod han Byen ligesaa hemmeligt, som han var kommen, og vendte tilbage til Paris, efterat have instrueret vedkommende Officianter om at være paa deres Post, naar den forventede Pakke ankom. Nogle Dage derefter forlangte en Fremmed Audients hos ham i hans Kabinet. Personen kom ind, afleverede Juvelerne og præsenterede ham en Regning for den resterende Kiøbesum. Pengene bleve øieblikkeligt udbetalte, og den forbausede Minister, som havde givet de strengeste Ordrer til at anholde disse Sager, lovede Agenten en ansеelig Belønning, hvis han vilde fortælle ham, paa hvilken Maade de vare indførte i Paris. Denne modtog Tilbudet, og sagde, efterat have erholdt den udlovede Sum: „Monsieur, vi kiendte Dem og fandt Leilighed til at sende Varerne over Grændsen med

Deres egen Bagage." Grunden til, at vi nu først afleverede dem, var alene for at skiule den Maade, hvorpaa de bleve indsmuglede.*

Efterat have opholdt mig to Dage i Genf uden at have en eneste Bekiendt (thi her taber man sig meget let i Vrimlen), vendte jeg med Dampskibet tilbage til Lausanne. Som sædvanligt havde vi en Mængde Englændere ombord, og iblandt dem var En, som efter sin Tale lod til at være en Methodist. Man fortalte mig, at hans Troesbrødre antoges at staae i Spidsen for den store religieuse Sect i Genf. I et og samme Aandedræt klagede han over Øvrighedens Indblanding i Religionssager og hoverede over den gode Sags Fremgang, bestandigt med den afmaalte, didactiske, skolemæssige Tone, som levende erindrede mig om den store Klasse af vore egne religieuse Sværmere i Amerika, en Klasse, hos hvem christelig Kiærlighed imidlertid ikke udgjør nogen Cardinaldyd.

Vi ankom betimeligt til Lausanne, og jeg traf Foranstaltninger til den følgende Dag at vende tilbage til Bern. Det er aldrig behageligt at mindes de slette Streger, som Folk spille os paa en Reise; men jeg vilde ikke løse den Opgave, jeg har foresat mig i disse Breve, dersom jeg med Taushed vilde forbigaae et Be-

* Forfatteren erholdt sildigere Bekræftelse paa denne Historie fra Chefen for de franske Douaner.

drageri, for hvilket jeg ved denne Leilighed var Offeret. En Tiener i Giestgivergaarden førte en Person ind til mig, der meldte sig som En, der søgte Retour til Bern. Jeg giorde den udtrykkelige Aftale med ham, at vi skulde tage bort den følgende Dag. Neppe var han ude af Døren, førend han vendte tilbage med det Spørgsmaal, om jeg havde Noget imod, at han tog en Reisefælle med. Jeg svarede, at jeg aldeles Intet havde derimod, naar han kunde træffe paa en anstændig Person, og kun medtog Een. Med denne Besked gik han.

Den næste Morgen kom Kudsken for at hente mit Reisetøi, og undskyldte sig. at han ikke holdt lige for min Dør, da det var vanskeligt at vende i den smale Gade. Jeg fulgte med ham hen til Vognen, og fandt den allerede besat med fire Reisende foruden to, som vare i Vente. Karlen vægrede sig ved at udlevere mit Tøi, og kiørte efter en kort Ordstrid bort med det. Denne uforskammede Fremfærd foregik midt paa Gaden i en Snees Menneskers Nærværelse, uden at en Eneste syntes at bekymre sig det Mindste derom. Jeg forlangte at føres til Øvrigheden, til Politiet, til hvem det saa var, der havde Myndighed at standse en saa aabenbar Forurettelse; — man viste mig frem og tilbage, uden at jeg traf paa Nogen, indtil jeg begyndte at mærke, at Alle i Giestgivergaarden vare i Complot sammen. Det var unægteligt den mest uforskyldte og aabenbare

Forurettelse mod en Reisende, som er kommen til min Kundskab, og jeg havde ikke desto mindre megen Meie med at finde Nogen, der endog kun vilde vise mig hen til Øvrigheden.

Da jeg maatte opgive alt Haab om at faae nogen Satisfaction i Lausanne, bestilte jeg en anden Vogn og begav mig paa Veien til Bern. I Payerne pralede Skurken med, at han havde beholdt en Englænders Reisetøi, fordi denne havde snydt ham for hans Penge. Men jeg stolede paa „Borgerskabets" Politi og fulgte roligt efter ham den følgende Morgen. Saasnart jeg kom til la Lorraine, opsøgte jeg strax, uden at spilde et Øieblik, Bedrageren og bragte ham for Politiet. Da jeg ikke kunde tilveiebringe noget Beviis for min Sigtelse, tilstod Dommeren mig reent ud, at, da Karlen benægtede Alt, kunde han ikke skaffe mig nogen Erstatning, uagtet han ikke nærede den mindste Tvivl om, at min Klage var grundet. Her var jeg i en slem Forlegenhed! Endeligt kom Skurken under Forhøret til at modsige sig selv, og da han saae, at han var falden i en Fælde, begyndte han at tale i en saa uforskammet Tone til Dommeren, at Sagen snart tog en for mig heldig Vending. Kudsken kom fiorten Dage i Fængsel, jeg fik mine Effecter tilbage og blandt dem min Dagbog, som har været den fortrinligste Kilde til mine Breve til Dem. Saaledes endte denne ubehageige Affaire.

Dette er anden Gang, jeg under mit Ophold i Schweitz blev bedragen paa denne Maade. Grunden hertil maa man søge i den momentane Forbindelse, som opstaaer mellem dem, der ubekiendte reise igiennem et Land, og dem, som leve der af at udplyndre hine efter bedste Evne. Det vilde være ubilligt at brændemærke en heel By, fordi et Par Mennesker begik en slet Streg; men den Ligegyldighed, som Værten, hans Folk og Alle i Giestgivergaarden i Lausanne ved denne Leilighed udviste mod mig, maatte nødvendigviis bevirke, at jeg med megen Uvillie tænker tilbage paa mit Ophold i denne By. Jeg kom ved denne Leilighed til at tænke paa de udtænkte Bedragerier, som omtales i Gil Blas; og meer end engang var jeg ligesaa meget oplagt til at lee over den hele Historie som til at angive den for Retten.

Dette Bedragerie bragte mig iøvrigt til at ile lidt for meget. Jeg burde have standset ved Avanche, som jeg paa Tilbagereisen til Bern tog lidt nøiere i Øiesyn. Man siger, at man kan opdage Spor af den gamle Byes Volde paa en betydelig Strækning, hvilke i sin Tid endog skulle have havt tre engelske Mile i Omfang. Dette er vel ikke nogen meget betydelig enceinte; men man maa erindre, at militaire Stationer i Almindelighed blive indknebne saa meget som muligt, og at altsaa Rummet var opfyldt med en forholdsmæssig meget stor

Folkemængde. Man vilde ikke engang anſee Rom for nogen ſærdeles ſtor Stad, naar man udelukkende tog Hensyn til Størrelſen af det Rum, ſom indeſluttedes af dens Mure, hvis Udſtrækning man endnu paa det Nøieſte kiender. Efter Rygtet skal Murten-Søen, ſom nu ligger en god Miil herfra, tilforn have beſkyllet Aventicums Mure. Landet et saa fladt og Søen saa lav, at jeg gierne vil troe det.

Jeg fulgte Sporet af den hensmuldrende Dynge Tegl- og Kampeſtene, af hvilke Volden tilforn havde beſtaaet, og gik op ad en Høi, paa hvis Top der findes et Taarn, ſom jeg har omtalt i et tidligere Brev. Værker af den Art ſee omtrent eens ud, hvad enten de ere byggede i Italien eller i et barbariſk Land. Taarnene ere ſmaa Baſtioner, ſom kunne beſtryge Cortinerne, da de formedelſt deres Høide og Brede aldeles beherſke dem paa et Bueſkuds Længde. De ere for det Meſte aabne paa den Side, ſom vender mod Byen. Taarnet ved Aventicum er meget ſimpelt og har formodentlig aldrig vakt halv saa megen Opmærkſomhed, da det var beſat med romerſke Soldater, ſom nu, da det er et atten Aarhundreder gammelt Mindesmærke.

Sex og tyvende Brev.

Forberedelser til en Reise mod Syden. — Overeenskomst med en Kudsk. — Schweitz's og Amerikas Clima. — Afsked fra la lorraine. — Payerne. — Vagtler. — Engelske Reisende. — Moudon. — Et auberge inévitable — Fortryllende Udsigt. — Veveys Clima. — Fouragerende Postillion. — Trylle-scene. — Følelse af rolig Tilfredshed. — En amerikansk Bolig. — Slottet Chillon. — Prøve paa et Dampskibs Hurtighed. — Villeneuve.

Kiære — —,

Ugen efter at jeg var kommen tilbage fra Genf, anvendte jeg til at giere de nødvendige Forberedelser til en Reise mod Syd; thi de Reisende forlade Biergene, ligesom Fuglene, alle paa samme Tid. Veiret begyndte at give os Vink om, at det var Tid at drage bort. Da jeg har bestemt at besøge Cantonerne endnu engang, førend jeg reiser hiem, vil jeg opsætte mine almindelige Bemærkninger til de følgende Breve og nu uden Afbrydelse fortsætte den simple Fortælling om vor Reise.

Man har saa mange frygtelige Historier om de italienske Gavtyve, deres Postmestre og vetturini ere saa berygtede, at jeg i den sidste Uge giorde mig megen Ulelighed for at erholde en sikker og bequem Be-

forbring til Florents. Jeg havde nylig havt et Exempel paa, hvad man risikerer ved at tage med en Leilighed, som man underveis træffer paa; jeg anvendte derfor al mulig Forsigtighed. Jeg havde under mit Ophold i Bern erholdt Heste til Leie af en Mand, som ogsaa var voiturier, og som var vel anseet i Byen. Med ham afsluttede jeg derfor en Contract angaaende denne höist vigtige Sag. De vilde smile, naar De saae det „Certeparti," som blev nöiagtigen opsat imellem os, og hvori ethvert Punkt blev saa omhyggeligen affattet in forma legis, som om det havde været en Contract om at føre en Ladning Thee fra China til Ny-York. Der blev vel ikke tegnet Assurance, det er sandt; men dette kunde jo netop være et Beviis paa Ladningens större Værdi.

Den Ene af Contrahenterne forpligtede sig til at føre den Anden trygt til Florents i Løbet af elleve Reisedage, hvorimod le dit sieur lovede at betale saa og saa meget om Dagen, samt for ethvert Ophold, der alene hidrørte fra hans souveraine Villie og Forgodtbefindende, saa meget sam ovenfor var bestemt. Jeg erholdt fire smaa livelige Heste, som bleve spændte for min egen Reisevogn, og Kudsken skaffede endnu desforuden en fourgon eller Bagagevogn, med to Heste for, til mine Domestiquer og mit Reisetöi. Dette var en ganske fortræffelig Indretning, thi nu kunde alt mit

Tøi med Undtagelse af noget Nattøi blive bevaret under Laas og Lukke, indtil jeg skulde bruge det i en eller anden stor By til min Toilet, eller det blev transporteret bort en masse af Banditter. Da det var første Gang, jeg prøvede at reise efter en skriftlig Contract, var jeg meget nysgierrig efter at see, hvorledes det vilde gaae, endskjøndt jeg ikke vovede paa en Gang at gaae saa vidt, at betinge le dit sieur baade Kost og Befordring under Eet.*

Vi forlode la lorraine den ottende October, og det var allerede ret behageligt at have Lidt i Kakelovnen. Vi undrede os meget over den Lighed, der finder Sted mellem Climatet her og i vore egne Bierg-egne, skiondt vi efter min Mening have det Gode fremfor Schweitzerne, at den behagelige Aarstid hos os varer længere. Der er ingen synderlig Forskjel mellem Genf's og C—n's Høide over Havet, men hiin ligger under 46° 57′ og vor egen Landsby derimod under 43°.

Med Bedrøvelse toge vi Afsted med de brave Folk i la lorraine, og mange Taarer bleve udgydte af

* Sildigere reiste Forf. paa denne Maade for at prøve, hvilken der har Fortrin; men han kan ikke raade Nogen til at gjøre det, saalænge han har Raad til at betale sin Middagsmad. Kudsken fra Bern opførte sig iøvrigt som en respectabel Mand, og begge hans Postilloner vare trøe og redelige Folk.

„Qvindekiønnet." Hr W — —'s Familie havde stedse vist sig forekommende, aabenhiertig og velvillig; det er sieldent, at man kommer en Reisende imøde paa en saadan Maade, og denne Familie havde snart vundet vor Høiagtelse. Den brave Capitains Aristocrati var saa mildt, at jeg kun ønsker, mit eget Democrati var lige saa besindigt, og jeg troer ikke, vore smaa Discussioner havde værre Følger end den, at Enhver af os blev endnu mere bestyrkede i sine Grundsætninger.

Luften var skarp og Himlen skyfuld, da vi kiørte giennem Berns skumle Gader. Den hele Egn saae kold og vinterlig ud, og jeg mærkede, at vi ikke vel kunde have opsat vor Reise en eneste Dag. Paa Veien til Murten begrændsede Alperne vor Synskreds til Venstre; de saae bistre ud og truede med Storm. Det var mig ubehageligt at betragte dem; thi de forekom mig at ligne en Ven, der begynder at blive fremmed mod os. Uagtet disse majestætiske Bierge ere bedækkede med Is og Snee, er det dog saa langt fra, at de i Almindelighed giøre et ubehageligt Indtryk, at de tvertimod maae interessere Enhver i høi Grad; men idag kunde man ret komme til at gyse, naar man kastede Øiet paa dem. Maaskee laae Grunden hertil især i det ubyggelige Veir.

Vi tilbragte Natten i Payerne, og jeg kan til Ære for vor brave Vertinde forsikre, at jeg aldrig

har spiist saa fortræffelige Vagtler, som dem, hvormed hun tracterede os. De veed, at disse Fugle ere meget mindre i Europa end hos os, og at de i flere Henseender ere forskiellige fra dem; de amerikanske Vagtler have derimod megen Lighed med Agerhønsene her, kun at de ere mindre.

Der vare den Aften to Reiseselskaber i Giestgivergaarden, som interesserede mig og W — — meget, medens vi tilbragte en halv Times Tid sammen med dem i Spisestuen. De bestode begge af Englændere. Det ene Selskab reiste i en Vogn, paa hvilken en Grevekrone var malet: det andet kom i en Reisevogn uden noget Vaaben (et sieldent Syn i England). Den førstnævnte Equipage var omgivet med et hemmelighedsfuldt Slør, som jeg i Begyndelsen antog for la morgue aristocratique; thi endog Tienerne syntes at være mere umælende' og tvære end engelske Tienere i Almindelighed, og det vil dog sige meget, da de jo have „un si grand talent pour le silence." Men jeg har siden tilfældigviis erfaret, at en stor huslig Sorg havde bandlyst al Munterhed fra denne Familie. Jeg har mærket mig denne Begivenhed for ei at fælde saa rasske Domme hereefter.

Det andet Selskab var virkelig udsøgt. Det bestod af to Herrer og en Dame, som reiste i en nydelig londonsk Vogn, der var saa lakeret og forniseret, at

den saae ud som et Speil. Disse Reisende generede sig ikke, uagtet de ogsaa fandt Behag i at være ordknappe. Deres talens pour le silence kunde ikke forhindre, at vi vare Vidner til en Consultation, som blev afholdt i vor Nærværelse, og hvorover stakkels W — — nær havde leet sig ihiel. De havde bestilt Middagsmad og debatterede nu om, hvad de skulde drikke til deres Mad. De forlangte at see Viinkortet, og En af Herrerne bemærkede haanligt, at det ikke indeholdt Andet end det sædvanlige „Skyllevand." Efterat Herrerne forgiæves havde overlagt Sagen, fattede de den ridderlige Beslutning at overlade Valget til Damen, der strax erklærede sig for Brændeviin. Jeg har ingen Anelse om, hvem disse Folk vare, men jeg troer, jeg kan giette Deres Tanker derom og forsikkre, at de ikke vare Tienestefolk.

Ved Daggry begave vi os atter paa Veien, og kiørte rask giennem den yndige Dal, jeg nyligen har beskrevet; nu var den oplivet ved Solens Straaler. I Moudon spiste vi Frokost; jeg omtaler dette, alene fordi jeg nu tre Gange i det samme Huus har spiist slet og maattet betale, hvad jeg sik, i dyre Domme.* Denne „ecorcheur" af en Giestgiver veed, at hans Værtshuus er hvad Franskmændene kalde „une auberge inévitable og han undlader ikke at benytte sig af denne Omstændighed.

* Forfatteren havde det samme Held i 1832.

Klokken elleve blev Veiret overordentligt smukt, og vi droge glade videre, idet vi dreiede af fra vor Vei til Lausanne og kiørte til en Landsby ved Navn Carouge. Efter at have tilbagelagt et Par franske Mile i en smuk men aaben Egn, kom vi til en lille Sø, som ligger oppe paa det Høiland, der hæver sig fra Genfersøens Bredder; denne Sø er paa Kellers Kort angivet at ligge ottehundrede Fod høiere end Wallenstädter-Søen. Her begynder Veien at dale, og snart kunde vi see Genfer-Søen og hele den Deel af Waadtlandet, som laae imellem os og Jurabiergene. Vi fandt allerede denne Udsigt fortryllende; men medens vi saaledes ilede afsted paa den haarde, jevne Vei, holdt Vognen pludseligt stille ved Randen af en Afgrund, da det var nødvendigt at hæmme Hiulene, og her udbrøde vi alle, baade Gamle og Unge, i et uvilkaarligt Glædesskrig.

Det er neppe muligt at tænke sig noget deiligere Syn, end det vi nu havde. Næsten hele Søen var synlig. I en Strækning af tredive engelske Mile var den nordlige Kyst næsten skiult af Stæder, Taarne, Slotte og Landsbyer; Biergene i Savoyen hævede sig saa lodret som en Muur tre til fire tusinde Fod over Søen, og ved deres Fod laae eensomme Landsbyer, opbyggede paa en Grund, hvor det neppe syntes muligt for et Menneske at faae Fodfæste. Den majestætiske,

herlige Biergkløft, som Rhonedalen her danner, og Floden, der skinner som Sølv, udgiorde Baggrunden; i Forgrunden havde vi ogsaa en Kyst med steile Klipper, Byer, som speilede sig i Søen, Slotte og Flækker, der tildeels skiultes af Frugttræer, en bred, to tusinde Fod høi Biergryg med uregelmæssige Terrasser, kort her manglede Intet, som kan forskiønne et Maleri.

Dette Landskab var det første, hvor vi fandt Italiens glødende Varme forenet med Schweitz's barske Alvor. Vevey, som ligger lige under os, er berømt for sit milde Klima, og ligeledes antager man, at den Viin og de Frugter, som avles i Omegnen, egentligt høre hiemme under en flere Graders sydligere Brede. Grunden hertil ligger deels i, at Biergene rundt omkring give Ly, deels ogsaa i at denne Egn har en sydvestlig Beliggenhed. Den Omstændighed, at Solen beskinnede dette Landskab, bidrog især til at fremhæve dets Skiønhed. Panoramaet fik ogsaa endeel Liv ved en tredive til fyrgetyve store Baade med latinske Seil og en eiendommelig italiensk Takkelads, som opvakte behagelige Minder hos mig om Middelhavet, hvilket jeg ikke havde seet i de sidste tyve Aar. Langsomt dreve de hen ad den blanke Sø, som om Claude havde anbragt dem der, for at tiene ham til Modeller. Betragtede man Baadene i og for sig uden Hensyn til de øvrige Gienstande, og giorde det blaa Element, paa hvil-

ket de flode, til Horizonten, saa var Ligheden skuffende, naar man kun vilde betragte Sagen lidt poetisk, thi da jeg er Sømand, kunde jeg rigtignok ikke lade være at tænke paa at en Genferbaad aldrig kan blive ganske lig med en genuesisk Felukke. Her var imidlertid saa Meget af det Skiønne noget plumpt, at hine passede ret godt til det Hele; og i alt Fald er det ved saadanne Leiligheder det Fornuftigste, at glemme alle smaalige Kunstaber og hengive sig til Skiønhedens almindelige Indtryk, omendskiondt man i de nautiske Videnskaber bør gaae saa meget som muligt til Bunds.

Jeg tør ikke paastaae, at denne Udsigt var den skiønneste, jeg har seet i Schweitz, men jeg troer vist, at den var En af de fortrinligste. Det var, som om man vilde sammenligne Gothe med Schiller, Milton med Shakespeare, Racine med Corneille. Paa enkelte andre Steder finder man en mere grandiøs Natur, mere imponerende Grundtræk og overhovedet en kraftigere Characteer; men jeg erindrer ikke nogen Egn, hvor Hovedtrækkene ere saa vilde og imponerende, og hvor dog de mindre væsentlige Gienstande have en saadan Fylde og ere behandlede med den Delicatesse og mesterlige Smag som her. Havde Bygningsmaaden og Husenes Ydre været lidt mere italiensk, og Skibene noget bedre construerede, saa vilde denne Scene meget vel have kunnet taale en Sammenligning med mange af de skiønneste Egne paa hiin Side Alperne.

En god engelsk Miil skulde vi nu kiøre ned ad Bakken, og næsten hele denne Strækning saae vi Intet uden terrasseformede Viinbierge. Vor Postillon, Caspar, som havde tient i Napoleons Krige som Dragon, red nu giennem de skiønneste Egne med en Mine, der røbede den samme Ligegyldighed og Kulde, som om han endnu var en vidette; han havde derimod en afgiort Tilbøielighed til at fouragere, og han forstod ved Hielp af et Par Sous, som han erholdt af mig, — hvilke jeg troer han giemte i sin egen Tobaksdaase — at forskaffe os en Mængde yndige Druer. Saaledes kiørte vi ned ad Bakken og nærmede os efterhaanden til Lemansøens blaa Flade, indtil endelig Vognen tilsidst kom lige ned til dens Bredder.

Giennem Vevey kiørte Caspar i stærkt Trav med en Postillons fierté, og kom derpaa ud mellem Viinbierge og Frugttræer paa en Vei, der var saa god og snorlige som de bedste i England. Veien fulgte Søen flere franske Mile, undertiden var den lige ved Vandet, paa andre Steder gik den derimod over Høie, men overalt løb den parallel med Stranden. Den hele Scene var fortryllende! Dette var Rousseaus Egn; Meillerie og St. Gingoulph laae roligt ved Bredden af den speilklare Sø under de steile Savoyer Bierge lige over for os.

Viinhøsten var begyndt, og bidrog ligeledes sit til at

forstionne den herlige Egn og det yndige Veir; thi vi sympathiserede i høi Grad med den Følelse af Glæde og Fylde, som denne Aarstid stedse opvækker, og hvortil vi ogsaa nu vare Vidner. Uafladeligt mødte vi Vogne med Bytter, fulde af Druer; rundt omkring os i Vinbiergene saae vi Mænd og Qvinder vandre om med Kurve, der vare overfyldte med den yppige Frugt. Caspar vedblev, uden at Landmændene lagde Mærke dertil, at fouragere fra dem, i det vi droge forbi dem; da han saae, at jeg iagttog hans Kunstgreb, raabte han med et Postillonsblik til mig: „Allerede nu ere de ikke at foragte, Monsieur, men de ville blive bedre plus tard." Han sigtede til Vinen.

A — — og jeg sad paa Kudskesædet og frydede os ret ved at kiøre giennem denne Trylle-Egn. Det var just ikke nogen stoiende Glæde, som vi følte; men snarere en rolig og stille Tilfredshed. Det var som om vi havde betraadt et ganske nyt Land, da vi kom op paa Toppen af Høien; den pludselige Forandring, den høie Ro, der var udbredt over Naturen, Egnens overjordiske Skiønhed og rige Variation saavel som dens klassiske Minder gave os saa megen Grund til Glæde, at den udentvivl var stegen til Begeistring, hvis ikke Maleriets høie Ro vilde have afgivet en altfor skiærende Contrast til en amerikansk Opbruusning. Maaskee jeg kommer Sandheden endnu nærmere, naar jeg siger, at

vi vare i en ægte amerikansk Sindsstemning, som vi gierne vilde ansee for den heieste Grad af Begeistring, medens den i Virkeligheden kun var en Følelse, liig den, vi komme i, ved at høre en yndig og melodiøs Musik. At vi hurtigt og uden Afbrydelse iilte giennem dette Fee-Land, bidrog uden Tvivl meget til at forhøie vor Fryd; thi denne kunde, ligesom alle andre menneskelige Glæder, ogsaa let være bleven fordunklet, naar en eneste Sky havde trukket op.

Da Caspar var en gammel Reisende, bad jeg ham giøre mig bekiendt med de forskiellige Gienstande, vi kom forbi; Veien var her saa god, at man neppe kunde høre Vognen rasle. Han opfyldte denne Pligt paa den meest prosaiske Maade af Verden, men med en Postillons Indsigt og en Dragons Korthed. „Meilleurie," „St. Gingoulph" — ledsaget af en Bevægelse med Pidsken, var Alt. Da han opregnede alle de forskiellige Navne saa nøiagtigt, som en Commandeersergeant ved en Mynstring, medens jeg havde Kortet aabent foran mig, troer jeg ikke, vi gik tabt af Noget, som man kan faae Leilighed til at bemærke paa en saa iilfærdig Reise. „Blonay, meinheer," raabte ci-devant Dragonen, idet han pegede paa et malerisk Slot, som laae i Baggrunden paa Toppen af en grøn Biergryg. „Chatelard!" sagde han og pegede paa et isoleret, massivt, men ærværdigt Taarn, som var beliggende paa en

Høi. „Clarens," en Landsby, til hvilken vi netop ankom. „Montreux," en anden paa Bierget lige over for os. „Villeneuve," en By paa hiin Side en Bugt af Seen, til hvilken vi nu styrede vor Cours saa hurtigt, som fire raske Heste kunde trave. „— — !" udbrød A— —, da vi kiørte ned ad en Høi og nærmede os Indgangen til et Landsted, ved hvilken der stod en Mand med Haanden i Lommen og med en Mine, som om han var Herre i Huset. Den Person, som saa uventet havde afbrudt vor brave Caspar i hans Nomenclatur, var fra Ny-York og lidt i Familie med A— —. Da hans Fader havde arvet en Familieeiendom og en Titel i sit Fædreland, var han „reist hiem," som disse Folk sige; men nu lod det til, at dette Lem af Familien igien var „reist udenlands." Han lagde megen Smag for Dagen i Valget af sin Bolig; thi det vilde ikke let have været muligt at finde en yndigere Plet imellem Kiøbenhavn og Neapel, end netop her, hvor vi flygtigt fik Die paa denne Mand, for hvem saa Mange af vort Reiseselskab maatte føle Interesse. Paa vor venstre Haand laae langs med Søen en Række smaae Lyststeder, hvilke afvexlende tittede frem mellem Buskene og Frugttræerne, idet vi kiørte tæt forbi dem. Paa vor høire Haand derimod var der ikke Plads til noget Landsted, og ofte var der kun nogle faa Alen mellem Vognen og den blaa Sø.

Efterat vi saaledes havde tilbagelagt flere Mile, drejede vi lidt af fra Søen. Her opherte Vinbiergene, og vi kom nu igiennem en Neddeskov; derpaa kiørte vi ned ad en Bakke, forbi en steil Klippe, og vendte tilsidst igien tilbage til Vandet. Afvexlingen mellem Vinbiergene og den friere Natur bidrog til at vedligeholde vor Interesse, og vi vare netop i Begreb med at udtale os herom, da vi pludseligt opdagede Taarnene paa en uregelmæssig Bygning imellem Træerne i en Afstand af omtrent hundrede Yards. „Chillon!" raabte den utrættelige, methodiske Caspar. „Arrêtez," svarede jeg. Den lydige Kudsk holdt lige udenfor dette berømte Slots Porte. Men Solen var allerede bag Biergene, og Caspar bemærkede, at man kunde see en Dampbaad, som styrede mod Villeneuve, og at der i denne By kun var een Giestgivergaard, hvor man kunde tilbringe Natten. Det lod ogsaa til, at hans Graaskimler trængte til godt Foder og Staldrum. Under disse Omstændigheder besluttede vi at forlade denne i historisk Henseende mærkelige Borg i Haab om at kunne tage den nærmere i Øiesyn en anden Gang. Imidlertid kunde vi uden at modsætte os vor gamle Caspars Ønsker beundre saavel dens Ydre som dens Beliggenhed. Den er opført i en raa og simpel Stiil paa nogle Klipper, der hæve sig over Søen; næsten overalt er den omgiven af dybt Vand; kun en enkelt, lav Sandklit, over

hvilken der har været bygget en kort, smal Bro, forbinder Søbredderne med Klippen.

Den øvrige Deel af Veien gik umiddelbart langs med Søen, under en høi Klippemuur; vi iilte omkaps med Dampskibet for at naae Værtshuset. Som det saa ofte gaaer ved vigtigere Begivenheder, seirede heller ikke her den Stærkeste i Kampen og den Hurtigste i Væddeløbet. Skibet ankom noget før os; men da der hverken var en Havn eller en Skibsbro, var det nødt til at kaste Anker, og imedens vore ubekiendte Modstandere gik iland, lagde vi Beslag paa de bedste Værelser. Da jeg fortalte Caspar, at vi havde seiret, knipsede han med Fingeren og sagde, at man kunde prise „les bateaux-à-vapeur" saa meget man vilde, der var dog Intet, som kunde sættes ved Siden af et Par gode Heste. „Napoleon havde ingen Dampbaade," sagde den gamle Dragon med en triumpherende Mine. „Det kan vel være sandt; havde han kiendt dem, havde hans Skiebne maaskee været anderledes."

Jeg har Intet at fortælle om Villeneuve, uden at min Vogn henstod Natten over under Kirketaarnet, og at den blev transporteret derhen af de ugudelige Staldkarle, da man ikke havde nogen mere profan Remise.

yv og tyvende Brev.

Afreise fra Villeneuve. — Bex. — Dent de Morcles. — Du Midi. — Vigtigt Biergpas. — St. Maurice. — Cretinerne. — Betragtninger. — Indvaanerne i Wallis. — Besynderlig Eremitbolig. — Et Bovestykke. — Følgerne af et Skybrud. — Rhonedalen. — Vandfald. — Martigny. — Byen Sion. Ødelæggelse ved Naturrevolutioner. — Frygtelige Boliger. — Simplons Begyndelse. — Brig. — Salinen. —, Udstrakt Udsigt. — Afstanden mellem Brig og Domo dO'scola.

Caspar fandt os ved Daggry alle opstillede i Parade, og efterat han havde opraabt vore Navne, og hver af os havde faaet en Kop café noir, brøde vi op. Nogle Mile gik Veien midt imellem Enge, hvilke bogstaveligt talt ere saa flade som et Stuegulv; Grunden hertil er, at de ere fremkomne ved en Oversvømmelse. Dalen er vel her en fransk Miil bred; men den seer ud, som om den var meget smalere, da de Bierge, som omgive den, ere af en betydelig Høide. Floden kunde man endnu ikke see. Vi vare som sædvanligt omgivne af Landsbyer, Kirker og Ruiner; efter et Par Timers Kiørsel ankom vi til en temmelig ansеelig Flække ved Navn Bex. Efterhaanden nærmede Biergene sig mere til hverandre; flere Gange hævede de nøgne Klippetoppe sig til en svimlende Høide og overskuede den hele Alpe-

række foran sig, ret som om de skulde være Landets Vogtere. Disse Klippetopper kaldes „Dents;" denne Biergkiæde, der begynder ved le Dent de Morcles lige ved Bex, har jeg allerede tilforn omtalt som den, der adskiller Oberlandets Bierge fra Mont Blanc, begge St. Bernhards, St. Gotthard, Monte Rosa og alle de andre paa Grændsen af Italien. Dens Nabo og Tvillingbroder, le Dent du Midi, ligger paa den modsatte Side af Rhone, og er noget nær den yderste Forpost for Hovedarmeen ved Mont Blanc.

Et Par Mile fra Bex nærme Biergene sig saa meget til hverandre, at der kun er meget liden Plads mellem dem og Floden. Veien er saa nær ved Klippevæggene, at der neppe synes at være Plads til at komme forbi dem. Her er der paa begge Sider af Floden en Port og nogle Fæstningsværker; Naturen har selv giort det let at forsvare dette Pas. Naar disse to Porte ere lukkede, er Canton Wallis (som begynder her) bogstaveligt talt under Laas og Lukke; thi vil man komme ind i det giennem Dalene, saa er der ingen anden Vei end denne. Dette Punkt er derfor meget vigtigt, og da begge St. Bernhards, Simplons saavelsom St. Gotthards og Splügens forskiellige Pasier meer eller mindre staae i Forbindelse med det, vilde en Haandfuld Soldater med en dygtig Anforer i Spidsen være tilstrækkelige til her at standse en heel Armee.

Da vi vare komne giennem Porten, passerede vi over Rhonefloden ad en Bro, der hvilede paa en eneste Bue. Midt paa Broen staaer et Taarn, giennem hvis Porte vi ligeledes maatte kiøre; thi her er den egentlige Indgang til Wallis. Ved Broens vestlige Ende stode de to Hovedveie over Simplon sammen; den ene, som Napoleon har anlagt, slynger sig langs Søens sydlige Bred, den anden var den, ad hvilken vi kom. Landsbyen St. Maurice, ved Foden af Bierget, udgiør kun en eneste lang Gade; paa flere Steder danner endog Bierget Bagsiden af Husene. Her giorde Caspar Holdt, og vi bestilte Frokost.

Efterat have nydt cotelettes og café au lait, gik jeg i Forveien med A — — for at faae lidt Motion. Havde vi tænkt paa det afskyelige Syn, som vi her maatte have for vore Øine, saa havde vi rimeligviis opsat vor Spadseregang. Wallis har i lang Tid havt en sørgelig Navnkundighed for en Race ulykkelige Væsener, som kaldes Cretinere; deres Udvortes har en modbydelig Liighed med andre Menneskers, de udgiøre en egen Afart af dem, og i Almindelighed ere de ogsaa i høi Grad berøvede Fornuftens Brug. St. Maurice er den Deel af Cantonet, som meest er hiemsøgt af dette Onde. Medens vi havde ondt ved at komme frem i den smudsige Gade (her er intet Spor af Schweitzernes sædvanlige Reenlighed), saae vi maaskee over tyve

af disse Ulykkelige ligge og sole sig, med opspilede, matte Øine, blege, saglende Læber, modbydelige goîtres og alle andre Tegn paa legemlig og aandelig Sløvhed.

Jeg har kaldt Cretinerne en Race; men dette Udtryk er maaskee ikke aldeles rigtigt, da de fleste af dem fødes af sunde Forældre. Man tilskriver de nærliggende Sumpe denne Sygdom, og man fortæller, at dette Onde er aftaget betydeligt, siden man har begyndt at sende Mødrene, førend de føde, op paa Biergene og lade Børnene tilbringe deres første Aar der. Efter mit Skiøn maae dog flere Aarsager samvirke til at frembringe denne frygtelige Ulykke, thi der ere ogsaa andre Lande, ja endog andre Egne i Schweitz, som ere ligesaa sumpige, uden at der hviler en saadan Forbandelse over dem.

Formodentlig vare vi ved denne Leilighed forfulgte af et særdeles Uheld; thi det havde været meget koldt om Morgenen, men nu, da Solen opvarmede Klipperne, havde uden Tvivl de fleste Cretinere samlet sig der; det er nemlig en af deres største Nydelser at sole sig. Nogle af dem ere døvstumme, Andre have et Organ, der er ligesaa afskyeligt som deres Udseende. Hvad vilde der blive af vor Siæl og af vor Forstand, paa hvilke vi ere saa stolte, hvis et tilfældigt Sammenstød af Omstændighederne bevirkede, at en Race af saadanne Væsener opstod! At saavel de aandelige som

legemlige Eiendommeligheder gaae i Arv, er utvivlsomt, og det vilde saaledes ikke være vanskeligt at udfinde Genealogien for flere af de endnu temmelig ubekiendte Dyr i Africa, naar man vilde benytte en Theori, som følger af disse Præmisser. Endskiøndt Forbindelsen mellem det Aandelige og Legemlige er saa overordentlig stor ved vor Organisation, bevise dog netop disse Ulykkelige, at en partiel Adskillelse kan finde Sted; og hvorfor skulde ikke Naturen, af Kede til sine frugtesløse Anstrængelser, tilsidst kunne beslutte, at Afsondringen skal være fuldstændig? Da Gud skabte Mennesket i sit Billede, skiænkede han ham en Deel af sin Aand, men ikke sin ydre Form. Han er kun en Aand, og ved ham klæber intet Legemligt. De, som befolke Himlen, ligne ham endnu mere; men der er ingen Grund til at antage, at de have et saadant Legeme som vi. Den Forskiellighed, som finder Sted imellem os i physisk Henseende, beviser fuldkomment, at der efter Forsynets Villie ikke skal være en absolut physisk Identitet, og Afvigelserne, som overalt findes saa hyppigt, tyde paa, at Fornusten i det mindste ikke med Nødvendighed kræver en vis, bestemt, legemlig Skikkelse til Bolig.

Picot tillægger dette Cantons Beboere en ganske egen Characteer. „Les Valaisans," siger han, „loin de désirer d'attirer l'attention du monde, sont jaloux de leur obscurité, de leur ignorance et de leur pau-

vreté même, qu'ils croient necessaire à leur bonheur." Det kunde vel ikke være saa ilde, naar man kunde blande lidt americansk Blod med deres; det vilde uden-tvivl fuldkomment fordrive den sidstnævnte Særhed. De Stakler! De have endnu ikke lært, at Pengegridskhed er en Dyd, at Lyst til at boe bedre end sine Venner kaldes Ærgierrighed, Bedrageri mod sin Nabo Genie og umættelig Havesyge Energie. Hvor uvidende de end ere, trodsede de dog de romerske Legioner i Kampen for deres Rettigheder; forjoge deres Tyranner fra Landet — ikke med Energie, thi dette Ord passer nu kun paa den, der staaer bag Disken — men med den urokke-lige Fasthed, der gier en Mand værdig til Frihed; og satte sig i Aaret 1790 paa det Tappreste til Modværge imod de mægtige Franskmænd, indtil de tilsidst bleve udmar-vede ved Hungersnød, da deres lille Commune med ikke fuldt 80,000 Indvaanere neppe havde det Nødvendige til at friste Livet. Ulykkelige Folk! — som hverken vilde have Rigdom eller dens herlige Følgesvende, „Ener-gie" og "Ærgierrighed," og som dog ikke fik Lov til at være Herrer over deres egen Fattigdom og efter eget Godtbefindende tilfredsstille deres beskedne Ønsker! Men Napoleon lod den store Landevei gaae midt igiennem deres District; han henledte Folks Opmærksomhed paa Simplons Fortrin, og nu, da de Rige daglig kiøre forbi dem i Karetter, ter man vel haabe, at bedre Følelser

ville opstaae i deres Bryst, og at de ikke for bestandigt ville blive i Uvidenhed om den interessante og aandsoplæftende Sandhed, „at i vor Tid herster Handelsaristocratiet."

I Nærheden af St. Maurice er en ældgammel, meget mærkelig Eremitbolig, der ligger øverst paa Skrænten af en Klippe med en saa steil Afgrund under sig, at Øiet neppe kan opdage nogen Vei, ad hvilken man kan nærme sig den. Ikkedestomindre er den beboet, og, efter hvad man fortalte, er den forrige eller den nuværende Beboer (jeg erindrer ikke ret hvilken) ovenikiøbet blind! Forøvrigt er en Mand, der er berøvet sit Syn, maaskee sikkrere her, end den, der har den fulde Brug af denne Sands. Det er meget muligt, at den, der sætter sin hele Lid til en Sands, som yder ham den samme Hielp om Natten som om Dagen, kan med mindre Fare hente sig sine Fornødenheder i de omliggende Dale, end naar han i Tillid til sit Syn vandrer dristigt omkring. Jeg har hørt om en vis Person, fra hvem vi begge nedstamme, og hvis Navn vi have deelt ligeligen imellem os, at han, uagtet han i sin Alderdom var blind, desuagtet vedblev at besøge en af sine Paarørende, hvis Eiendom laae nærved hans egen, og at han paa disse Vandringer maatte følge en Fedsti, der førte til en dyb Strøm, over hvilken man maatte vandre paa en eneste Planke. Da disse Patriarcher levede

i det forrige Aarhundrede og fulgte den Tids Skik og Brug, pleiede vor utrættelige Slægtning stedse at udføre dette Bovestykke om Natten, og i lang Tid gik det godt; naar hans Fætter derimod skulde giøre Gienbesøg, var han nødt til at giøre en Omvei af een eller to engelske Mile for at undgaae denne Fare, uagtet det dengang ingenlunde var en ligegyldig Sag, om man kiørte een Miil meer eller mindre. Enden blev dog her, som med Krukken, der gik saa ofte tilbunds, til den kom hankeløs hiem; vor blinde Slægtning satte tilsidst Livet til paa en af sine natlige Vandringer, skiøndt ikke paa det Sted, hvor der var meest Fare.

Ikke langt fra Eremitboligen kom vi forbi et Sted, der har undergaaet en Ødelæggelse, liig den ved Goldau, skiøndt i formindsket Maalestok. Denne ulykkelige Begivenhed, som er foregaaet i den sildigste Tid, blev foraarsaget ved en sac d'eau, som det her kaldes, en af de mange Farer, der bestandigt true Alpelandets Beboere. En saadan sac d'eau indtræffer ved et pludseligt Tøveir, og naar en betydelig Jismasse ved et eller andet Tilfælde styrter ned i et Svælg mellem Bjergtoppene. Her samler da en betydelig Vandmasse sig, og naar denne bliver for tung for Bjerget, giver dette efter, og i et Nu styrter den hele Masse ned i Dalen. Paa en Strækning af næsten en halv Miils Brede, lige fra Foden af Bjergene til Rhonefloden, saae man

her de yndigste Enge aldeles bedækkede med et flere Fod tykt Lag af Stene; de fleste af dem veiede eet eller to Pund, og hist og her fandt man endog en Mængde Klippeblokke, der udentvivl vare adskillige Tons tunge. Omendskiøndt der ikke omkom Nogen ved denne Leilighed, kan det dog betragtes som en National-Ulykke i et Land, hvor nogle hundrede Acres Land mere eller mindre ikke er nogen Ubetydelighed. En Kone, som fortalte os denne Begivenhed, udbrød med inderlig Taknemmelighed: „det var dog en stor Lykke, at det ikke skete om Natten; de Omkringboende vare ellers blevne meget forskrækkede!" Hun levede der i tilsyneladende Tryghed saa Alen fra det Sted, hvor Ødelæggelsen skete, og det saa roligt, som om der ikke over hendes Hoved var nogen Million Cubikfod Jismasser, der bestandigt truede med en lignende Fare. Men vort Liv ligner et Document, som, idet vi sætte vort Navn derunder, dagligt udsætter os for Farer, uden at vi ere meget nøieregnende med den egentlige Værdi af det, vi faae som Præmie.

Vognen med vort Reiseselskab indhentede os netop, da vi vare komne forbi disse débris; vi stege ind og fortsatte Reisen i et rask Trav. Den store Dal er omtrent nitten engelske Mile lang; fra Gletscherne til det Sted, hvor Rhone falder i Genfersøen, daler Landet omtrent fem tusinde Fod, dog saaledes, at det sænker sig

meest i den østlige Deel af Cantonet. Her derimod var Veien aldeles horizontal.

Omtrent halvveis imellem St. Maurice og Martigny er der et Vandfald, der ret synes egnet til et Maleri af den flamske Skole. Det er meget bekiendt, hvilket vel mere kommer af, at det ligger tæt ved en særdeles befaret Vei og har en tilfældig Liighed med Teniers Malerier, end af, at det er i Besiddelse af nogen ualmindelig Skiønhed. Efter min Mening indtager det kun en underordnet Plads blandt Vandfaldene i Schweitz.

Ved Martigny begynder Dalen at sænke sig mod Nordost, og danner derved en ret Vinkel med den øvrige Deel af Bakken. Mont Velan ligger lige over den første Høi og tager sig godt ud, naar man seer det fra Vevey. Veien til store St. Bernhard dreier her af til Venstre; vi droge derimod til den modsatte Side uden at standse et Øieblik i Martigny, da der i denne Landsby ikke er det Mindste, som er værd at see. En smuk, gammel Ruin paa en nærliggende Klippe havde dog et ret imponerende Udseende, men vor ci-devant Dragon forsikkrede os om, at hans étape var nøiagtigt udregnet, og at vi enten strax maatte begive os paa Veien til Sion, eller blive Natten over, hvor vi vare.

En betydelig Strækning af Rhonedalen paa hiin

Side Martigny bærer Spor af, at den tilforn har staaet under Vand, og efter al Sandsynlighed har her tidligere været en Indsø. Dette kan dog kun have fundet Sted i de ælderældste Tider, thi Stedet har været kiendt og beboet næsten lige fra den Tid, vi have historiske Efterretninger.

Jeg var glad over, at jeg endelig kom ud af denne kiedsommelige, eensformige Dal, hvor der ikke var anden Afvexling end enkelte høie Bierge, der i Almindelighed laae fire eller fem engelske Mile fra hverandre; iøvrigt vare ogsaa her de steile Klippetoppe for det Meste prydede med gamle Ruiner. Nu derimod kom jeg til en Egn, hvor man overalt saae vilde Klipper; langs med de steile Afgrunde havde man opført Mure, Taarne, Skandser og Volde, som bidrage til at forhøie Naturens Skiønheder. Akropolis kan ikke hæve sig mere majestætisk midt i Athenen, end disse Bierge ligeoverfor det beskedne Sion; ikke heller kan den athenienſiske Borg — uagtet den rene og klasſiske Stiil, i hvilken den end er opført — efter min Mening imponere halvt saa meget, som de simple smaa Reder, der ere adspredte her mellem de vilde Fielde. Den Interesse, jeg følte for dem, var endnu saa meget større, fordi de næsten alle var Ruiner; uden tvivl vare ogsaa deres bevingede Beboere nu uddøde.

Den Deel af Dalen, hvori Sion ligger, er den

bredeste; dens Udstrækning er her i det mindste ti Mile, og Egnen er frugtbar og yndig. Byen er meget gammel; den skal i hele tolv Aarhundreder have været Sædet for en Biskop, og dog havde den længe været i Romernes Besiddelse førend den Tid. Communerepræsentanternes Møder holdes i en af de omtalte, simple Bygninger. Den øverste lovgivende Forsamling bestaaer af Repræsentanterne fra de saakaldte dizains (tretten i Antal), i hvilke Landskabet er deelt omtrent ligesom Graubünden, der bestaaer af flere ligues. Da Cantonet er udelukkende og strængt katholsk, har Biskoppen Sæde paa Landdagen, hvor han altsaa paa Grund af sin geistlige Stilling har Stemme ligesom ethvert dizain. Men jeg kommer for langt bort fra min Fortælling, og indlader mig her paa Noget, som jeg har bestemt siden at udvikle omstændtligere.

Vi tilbragte Natten paa dette yndige Sted mellem en Sværm Reisende, der ligesom vi skulde til Italien, og den næste Dag ved Solens Opgang fortsatte vi Reisen. Dalens Skiønhed og Frugtbarhed forsvandt snart, da Rhone undertiden ligesom Rhinen, førend den træder ind i Bodensøen, ved sine Oversvømmelser udsletter ethvert Spor af Cultur. Hvor man er omgiven af sacs d'eau, Biergstrømme, Oversvømmelser og Laviner, er det ingen let Sag at dyrke Jorden tilbørligt. Her laae Biergene atter nærmere ved hverandre, og Egnen

antog en barskere og mere frastødende Charakteer. Endnu vare disse øde Egne dog beboede; nogle Hytter laae begravne i Biergkløfterne, andre syntes at svæve i Luften oppe paa Klippetoppene; dette gialdt især om den nordlige Biergkiæde, paa hvilken der laae en Deel mørke skumle Hytter, der stod i fuldkommen Samklang med den vilde Natur. Maaskee jeg begyndte at blive lidt træt af uophørligt at see disse uhyre Granitmasser; maaskee Kulden og den skyfulde Himmel, som Aarstiden medførte, bidrøge til at svække min Interesse for Egnen; men hele Rhonedalen tilfredsstillede mig ingenlunde, og de nøgne, barske Klipper havde i mine Øine et mere grelt Udseende end noget andet Sted i Schweitz. Biergene syntes ligesom at være sammensmeltede med den hele øde Natur, og dog vare de ikke høie nok til at imponere alene ved deres Storhed. Imidlertid ere de dog saa ansеelige, at det vel var værd at opholde sig her en Tid lang, naar blot Omegnen havde noget mere Tillokkende.

Midt om Eftermiddagen opdagede vi, at Veien slyngede sig op ad et Bierg, paa hvilket vi bemærkede nogle nøgne Græsgange; dybt nede i Dalen laae en „bourg" sammentrængt i et snævert Rum. Her begyndte det vidtberømte Simplon, og dette var Byen, der ligger ved dets Fod.

Vi naaede Brig saa betimeligt, at vi gierne kunde have fortsat Reisen til den første Station paa Bierget, men det var ikke muligt at erholde de nødvendige Heste til at supplere Caspars Kavalleri. Vi havde intet Valg, men maatte tage Natteleie her og søge Trøst ved en god Aftensmad; vor uovervindelige Dragons étapes vare imidlertid langt bedre belavede paa en Giæst, der spiste og drak paa hans iilfærdige Maneer, end paa det Mandskab, der var indrolleret under ham. Efterat have opfyldt denne behagelige Pligt, gik jeg ud for at recognosere.

Brig, Brigg eller Brieg er en ubetydelig By ved Foden af det berømte Pas, skiønt Veien egentlig begynder ved den nærliggende Landsby, Glys. Byen er et Asyl for Jesuiterne; de have her et Seminarium, der dog mere udmærker sig ved sin Størrelse end ved sin Skiønhed. Bygningerne ere opførte af Glimmersteen istedetfor Skifer, og heraf faaer Byen et koldt og vinterligt Udseende. Indbyggerne mene, at den derved faaer en Glands som Selv, men jeg troer aldrig, jeg kunde komme til at tænke paa Selv ved at betragte Brig, derimod kunde jeg ei lade være at sammenligne det med et Lagen. Nogle skumle Geistlige snege sig omkring ligesom Spogelser, men det lod til, at de stode i stor Anseelse. En Bæk ved Navn Saltine styrter ned fra Bierget igiennem en lang Kløft; det Mærkelig-

ste ved den er dens Størrelse, thi iøvrigt er det langt fra, at man kan blive overrasket ved Synet af den. Giennem dette brede og dybe Svælg kan man see Porten oppe paa Toppen af Passet. I Begyndelsen berører Veien aldeles ikke denne Kløft, derpaa løber den nogle Mile langs med Randen af den, og tilsidst falde de ganske sammen. Det er saa langt fra, at Veien ved Brig løber langs med Passet, at den endog danner en ret Vinkel med dette. Den slynger sig op ad Biergets brede Ryg giennem aabne, golde Enge, og følger bestandigt de Steder, hvor det er lettest at stige i Veiret. Næsten fem engelske Miil kunde man see Veien, men derpaa bliver den skiult af Lærketræerne, som her naae en betydelig Høide. Afstanden mellem Byen og det øverste Punkt af Kløften, der tillige er det høieste Sted ved hele Biergpasset, er ikke over sex engelske Mile, hvis den ellers er saa stor; Skraaningen er heller ikke saa betydelig, som jeg havde forestillet mig. Derimod maa man paa Grund af Veiens Krumninger tilbagelægge en Strækning af omtrent tretten engelske Mile.

Fra Brig af bliver Rhonedalen meget smalere, og man har her en herlig Udsigt over en Gletscher ved Navn Fischerhorn, en af de høieste Biergtoppe i Oberlandet, der ligger lige ovenfor Byen. Dette Punkt naaer en Høide af omtrent 2400, Fod over Havet. Som sagt er Veilængden til Toppen af Passet omtrent

tretten Mile; til Landsbyen Simpelon atten; til den italienske Grændse tre og tyve; til Crovela eller til den nærmeste Slette i Italien een og tredive; og til Domo d'Ossola, der er den almindelige Station, fire Mile; saa at hele Distancen er omtrent fem og tredive engelske Mile, af hvilke dog de tre eller fire sidste gaae igiennem en aldeles flad Egn. Da jeg havde indhentet disse Oplysninger, vendte jeg tilbage til Vertshuset, hvor jeg gik tidligt i Seng, da den utrættelige Caspar næste Dag vilde blæse til Opbrud allerede Klokken tre om Morgenen.

Otte og tyvende Brev.

Afreise fra Brig. — Simplons Bestigelse. — En munter Pige ved et Toldsted. — Simplons Top. — Nedfart til Byen Simpeln. — Det nordlige Simplons Charakteer. — Overdrivelser. — Nedfart fra Simpeln. — De berømte Biergkløfter. — Det Eiendommelige ved Simplon-Veien. — Et herligt Landskab. — Beundringsværdig Construction af Veien. — Farlige Klipper. — Fortsat Nedfart. — Den italienske Grændse. — En stærktbefolket Biergskrænt. — Nye Egne. — En uhyre Marmorsøile. — Skarer af Indbyggerne i deres Festdragt. — Ankomst til Domo d'Ossola.

Min kiære. — —

Paa den bestemte Tid vare vi alle forsamlede i Verts-

husets Kiøkken rundt om en god Ild for at nyde en café noir til Hierteſtyrkning, ſorend vi begyndte vort Dagværk. Da vi lykkeligt havde tilendebragt denne Forretning, begave vi os paa Veien; Morgenluften var kold, og det var endnu saa mørkt, at vi ikke kunde see de forreſte Heſte. Caspar tændte Vognlygterne, og nu først kunde jeg see, at vi havde faaet sex Heſte og endnu een Poſtillion. Vor fourgon var ved samme Leilighed bleven forfremmet, saa at den nu var forspændt med fire Heſte. Alle disse Forberedelser bleve foretagne med en Betænksomhed, der gjorde os lidt overgivne; jeg troer næſten, vi vare ligesaa muntre nu, da vi skulde forlade Schweitz, som da vi først betraadte dets Grund. Dette var en behagelig Omſtændighed, thi den melancholske Udsigt i Wallis havde udbredt en saadan Kulde over mig, at jeg virkeligt paa Grund af denne Apathi begyndte at frygte, jeg var bleven lidt blasé.

Opgangen ved Simplon begynder egentligen ved den Landsby, som jeg allerede har omtalt; vi havde kiørt forbi den om Aftenen, een eller to Mile ſorend vi kom til Brig, men her pleier man ikke at holde, naar man sætter Priis paa et godt Logi. Vi maatte derfor ad en Sidevei kiøre over en halv Miil op ad Balken i Mørket, ſorend vi kunde komme ind paa Hovedveien. Det er let nok, poetiſk at udmale, hvorledes man traver op og ned ad denne beremte Landevei; men vore

sex Heste syntes ikke at være synderligt oplagte til disse Anstrængelser. Det er vel sandt, at de giorde det paa enkelte Steder, men den største Deel af Veien tilbagelagde de Skridt for Skridt.

I de to første Timer, vi vare paa Reisen, forefaldt Intet, som er værd at omtale; Veien opad Bierget var jevn, men temmelig steil. Jeg troer, at vi, medens det endnu var mørkt, kom forbi et af de Punkter, som blive ansete for de skiønneste paa den Deel af Veien, der gaaer giennem Schweitz's Gebet; men det er vel et Spørgsmaal, om Udsigterne paa denne Side af Bierget virkeligt ere saa imponerende, som de efter Rygtet skulle være. Ved Solens Opgang befandt vi os tæt ved en Afgrund, som kaldes Ganter; snart derefter kom vi til det høieste Punkt af den, og her tager Veien pludseligt en ganske ny Direction. W—— og jeg stege nu ud af Vognen og gik op til Biergets Top, uden at det kostede os synderlig Anstrængelse, skjøndt vi bestandigt vare forud for Vognen; hvilket tilstrækkeligt beviser, at Hestene ikke travede synderligt. Postillionerne stege ogsaa af og gik den meste Tid ved Siden af deres Heste. Jeg troer imidlertid ikke, at det er nødvendigt at hæmme Hiulene undtagen paa en ganske kort Strækning; og overhovedet er det vistnok aldeles ikke forbundet med nogen Fare at kiøre ned ad hele denne Bakke i et jevnt Trav.

Vi kom nær ved den øverste Deel af den omtalte Afgrund forbi et isoleret Værtshuus, hvor nogle engelske Reisende havde overnattet. Ikke langt fra denne Giestgivergaard ligger en Skov, giennem hvilken vi kiørte. Veien gik derpaa en corniche langs Randen af en endnu dybere og bredere Kløft; her flyder Saltine, som jeg allerede den foregaaende Aften havde seet. Mange Forfattere give en frygtelig Beskrivelse af disse to Afgrunde: hvorledes Træerne næsten voxe parallelt med deres Sider, hvor uhyre dybe disse Svælg ere, og hvorledes det svimler for Ens Øine, naar man skuer ned i dem. Alt dette fandt jeg i høieste Grad overdrevent. Fra Brig til den høieste Top har jeg ikke seet et eneste Punkt, hvor det vilde være forbunden med store Vanskeligheder at anlægge en Vei, eller noget Sted, hvor man ikke med den største Ligegyldighed kunde nærme sig den yderste Rand af Veien. Ikke desto mindre ere Biergene colossale; Veianlægget røber udentvivl en høi Grad af Sagkundskab og meget Talent; Kløfterne ere, selv om de ikke indgyde Frygt, dog gabende og meget dybe; og det kan ikke være Tvivl underkastet, at paa mange Steder Biergstrømme, Jordskred, Laviner og nedstyrtende Klipper af og til anrette store Ødelæggelser. En af de sidstnævnte Ulykker har endnu i denne Sommer giort betydelig Skade, men den Reisende mærker Intet til disse Farer,

medens han drager opad Bierget. Hist og her staaer en lille Hytte af Steen ved Siden af Veien, for at man der kan søge Ly om Vinteren og i Stormveir; dette tyder ogsaa paa, at Veien undertiden kan være meget besværlig at befare.

Kort førend vi naaede den sidste Afgrunds høieste Punkt, havde vi en herlig Udsigt over den store Dal; Bierget forekom os at ligge meget nær, men dets Udseende var dog lige saa skummelt som sædvanligt. Veien tager en ny Retning paa det Sted, hvor Afgrunden ophører, og den øvrige Deel af Biergtoppen begynder ogsaa her at optaarne sig til en steil Spids, der er kronet af en Gletscher. Her har man maattet anlægge et Stykke af Veien under Jorden og bygget et Tag af Stene over den, for at lede Sneelavinerne ned i Afgrunden. Det er en mørk og skummel Hvælving, og mig forekom den idetmindste at være for svag til at kunne udholde nogen særdeles betydelig Nedstyrtning af Sneen. Imidlertid kan man vist være temmelig rolig for, at den fuldkomment opfylder sin Bestemmelse.

W— — og jeg naaede Toldstedet henimod Kl. 9, hele tyve Minuter førend Vognen ankom, omendskiøndt Caspar igien var stegen op i Vognen og havde forsøgt at faae Hestene til at gaae i Trav det sidste Par Mile. At see os alene og tilfods, forundrede høiligen den gode Kone, som kom ud for at hilse paa os; hun

kunde slet ikke begribe, hvorledes vi kunde have iværksat denne Reise, førend hun ved at see ned ad Veien opdagede det øvrige Selskab, som møisommeligt arbeidede sig op ad Bierget. Imidlertid havde vi Leilighed til at gjøre nogle Spørgsmaal, som hun besvarede hurtigt og vel ogsaa med Indsigt. Blandt Andet fik vi at vide af hende, at de aarlige Reparationer paa Veien koster 30,000 Francs, og at Indtægterne af den i Almindelighed ere under 25,000. Da jeg spurgte hende om, hvad der var bleven af alle de Milepæle, som omtales i Reisebeskrivelserne, loe hun hierteligt og svarede, „at hun ogsaa havde læst om dem, men nu havde hun boet sexten Aar paa Bierget, uden at hun nogensinde havde været saa heldig at see en eneste af dem!" Paa denne Maade bliver Publikum taget ved Næsen af de Gautvve, som leve af at skrive Bøger! Denne Kone var ligesaa livelig som den Luft, hun indaandede, og der fandt en ret morsom Samtale Sted mellem hende og den muntre Kaspar, da han ogsaa ankom og gav sig tilkiende som en gammel Bekiendt. Der opstod dog en venskabelig Ordstrid imellem dem angaaende Størrelsen af den Told, som han havde at betale for sin „fourgon," som hun henregnede til Fiædervogne —, hvorimod ci-devant Dragonen forsikkrede, at han havde kiørt mange Mile med den uden at have den mindste Anelse om, at der var

Noget, som lignede en Fiæder, paa nogen Deel af denne klodsede Maskine. „Spørg denne unge Dame," sagde Caspar og pegede paa det Fruentimmer, som red ved Siden af ham, „om hun troer, den har nogen Fiæder; og hvis hun siger, at der er flere end i dette Bierg, vil jeg betale det Doppelte af hvad De fordrer." Ved denne Skiemt sloge de en Latter op, som man i stille Veir vilde kunne have hørt i Brig, og hvori den stakkels Lucie imod sin Villie maatte tage Deel. En lille Strækning fra Toldstedet staaer et Kors, som nøiagtigt angiver den høieste Top. Her er man 6690 Fod over Havfladen og 4000 over Brig. Ikke langt fra Korset er et „hospice" opført for at kunne yde de Reisende Ly. En gammel Bygning af samme Art, der langtfra ikke er saa anseelig, ligger i en lille Dal tæt ved; men den er nu forladt og forfalden. Denne var uden Tvivl en privat Stiftelse, men den nye Bygning tilhører Augustinerklosteret paa Store St. Bernard.

Simplons Top frembyder ikke noget synderligt interessant Skue. Den er kun en meget stor Klippemasse med nogle Græsgange; enkelte Gletschere kan man vel ogsaa øine, men de ere ikke synderligt smukke. Veien nedad Bierget til Simpeln er ikke steil, dens Længde er omtrent fem Mile; man kan meget vel henregne hele denne Strækning til Biergets Top, thi vel ligger

Hospicet ser til syv hundrede Fod høiere end Simpeln, men den egentlige Nedfart begynder dog først ved dette Sted. Landsbyen er ubetydelig og Vertshuset lille og uanseeligt. Au reste er det dog altid Noget, at være i en By, som ligger 1000 Fod over Havet.

Her bleve vi to Gemser vaer, de første Dyr af denne-Art, som vi havde seet levende. De bleve holdte i en Stald og vare saa tamme, at man godt kunde nærme sig dem; men deres Blik røbede desuagtet en heftig Længsel efter Frihed. Disse Dyr vare ikke større end et halvvoxent Lam; men de vare unge og havde maaskee endnu ikke naaet deres fulde Høide.

Med Hensyn til den nordlige Deel af Simplon vil jeg endnu giøre den Bemærkning, at den efter min Mening ingenlunde er saa majestætisk og frygtelig, som man skulde vente efter de Beskrivelser, vi ikke alene havde hørt, men ogsaa læst derom. Veien forekommer ikke den Reisende og er heller ikke nogetsteds saa farlig, som den Miils Vei, De er vant til at befare, mellem Visionbiergets Top og Deres lille Landsby; dog er Strækningen meget længere, og Alt er her anlagt efter en langt større Maalestok. Naar De vil giøre Dem den Uleilighed at forestille Dem otte Visionbierge, det ene ovenpaa det andet, og derpaa tænke Dem en Vei, kun halv saa steil som den ad hiint Bierg, i en jevn Skraaning slynge sig

op ad dets brede Bryst, saa vil De faae en ret god Idee om den schweitzeriske Side af Simplon.

Hvor forskiellig er denne dog ikke fra den, der vender mod Italien! — Hele den nordlige Alpekiæde er som jeg allerede har fortalt Dem, meget mindre steil end den sydlige; Dette maa dog ikke giøre Dem tilbøielig til at troe, at de phantastiske Skildringer, vi have hørt om det Indtryk, som det gior paa fiendtlige Soldater og Reisende at see Italiens Sletter fra Toppen af disse Biergpasser, er Andet end poetisk Udsmykning. Da de høieste Alpetoppe ere synlige fra Lombardiets Dale, følger det af sig selv, at man kan see Lombardiet fra de høieste Punkter paa Alperne (skiøndt det paa Grund af den store Afstand maa være meget utydeligt); men det kan kun lykkes en Gemsejæger eller en enkelt Eventyrer at nyde denne Udsigt. Fra Spidsen af Simplon-Veien betvivler jeg, man endog kun kan see nogen Klippetop i Italien. Biergene ligge altfor nær ved hverandre, til at man skulde kunne eine Noget, der ligger udenfor den Dal eller Kløft, i hvilken den Reisende befinder sig. Jeg har ikke alene læst, at man kiører i Trav med Karether op ad Simplon, men endog hos enkelte Forfattere, at man i Almindelighed traver ned ad det uden at hæmme Hiulene. Den forsigtige Caspar havde ganske andre Anskuelser af Sagen. Medens

vi spiste Frokost, underrettede han mig om, at vi ikke vilde have nogen Nytte af vor Jern-Slæbesko naar vi vare ved den italienske Grændse, hvis vi alene benyttede denne, og at man i Kroen kunde erholde Slæbeskoe af Træ til billig Priis, hvorved Nedfarten blev mere økonomisk. Jeg kiøbte strax en af dem, og for at giøre det endnu mere indlysende, hvor nyttig denne Indretning er, vil jeg endnu bemærke, at den var bleven saa tynd som et Knivsblad, da vi tilsidst kasserede den. Efter at have giort dette høist nødvendige Indkiøb forlode vi Landsbyen imellem Tolv og Ett.

Allerede den første Miil traadte den betydelige Forskiel mellem Nord- og Syd-Alperne skarpt frem. Veien gaaer meget brat ned, uagtet den slynger sig i en Mængde Krumninger om Biergvæggen for at giøre Nedfarten mindre farlig. Der er vist Intet i Veien for, at man kan tilbagelægge en Deel af denne Nedfart i Trav ved Hielp af Slæbeskoen; saameget mere som man i Amerika er vant til at fare ned ad steilere Bakker med fuldtbelæssede Vogne, uden at hæmme Hiulene. Men at hæmme en Vogn paa denne Maade, eller overhovedet at hæmme Noget, er, som bekiendt, uhørt i Amerika; — Nationens Filfærdighed kan ikke finde sig deri. Een eller Anden kunde jo komme forbi den, der standsede for at sætte en Slæbesko under et Hiul!

Vi kom snart til den første af de berømte Huler, der ogsaa høre til de Træk ved denne Reise, som efter min Mening i Almindelighed blive overdrevne i Reisebeskrivelserne. Det er vel ret interessant og overraskende at kiøre giennem disse konstige Hvælvinger, omgiven af truende Klippeblokke og skummende Biergstrømme, og dog være paa en Vei, der er saa jevn og sikker som en Havegang; men som Kunstværker betragtede ere disse Kløfter ikke synderligt mærkelige. Urner-Hulen er noget ganske lignende, og tilmed meget ældre, skiøndt den rigtignok er endeel snævrere. Hvis man aldeles havde sprængt Klipperne, vilde disse Passe have opvakt langt mindre Beundring og langtfra ikke have tiltrukket sig den Opmærksomhed, som nu, og dog vilde naturligviis Omkostningerne og Arbeidet have været meget betydeligere. Dg kan bedst giøre Dem en Forestilling om dette Værk, og maaskee ogsaa om det Indtryk, det giør paa Dict, naar jeg opgiver Dem dets Dimensioner. Den største af Hvælvingerne er lidt over sex hundrede Fod lang, omtrent tyve Fod høi og tolv Fod bred. Klippen bestaaer af en tæt Granitmasse med saa Aarer. Alene Anlægget af Erie-Kanalen i Nærheden af Lockport er langt betydeligere end alle Udgravninger og Sprængninger af Alpe-Passene tilsammentagne, uagtet der nu ere to andre Landeveie, hvilke næsten ere ligesaa

anseelige som den simplonske, hvis der ellers er nogen Forskiel mellem dem *).

Uagtet alle de Overdrivelser, der ere foranledigede ved unøiagtige Beskrivelser, poetiske Følelser og almindelige Vildfarelser, er det dog unægteligt, at Overgangen over Alperne stedse opvækker en stolt Følelse, og at den paa enkelte Aarstider endogsaa kan være forbunden med Livsfare. Den majestætiske Natur, som omgiver dette Biergpas, og den betydelige Udstrækning, Veien over Simplon har, ere imidlertid det meest Charakteristiske ved den. Der er maaskee ikke et eneste enkelt Punkt paa den hele Route, hvad enten man saa vælger de underjordiske Hvælvinger, Broen eller selve Veien, uden at man jo andre Steder i Schweitz kan finde et Sidestykke til det, for hvilket det maa staae tilbage. Ingen af Broerne er saa kiæk, saa let og saa svimmelhøi som Broen over Reuß i Nærheden af Ursen; ligeledes ere paa det f. stnævnte Sted endnu større Klippeblokke sprængte; og dog bærer denne Vei ned ad Simplon Spor af saamegen Flid, Indsigt og Dristighed, at jeg paa denne hurtige Nedfart ikke kunde hengive mig til Betragtningen af Enkelthederne, men lod mig nøie med at erholde et fuldstændigt Totalbillede af det Hele. Man tilbringer undertiden flere Timer i de skiønneste og meest majestætiske

* Senere er her anlagt en fierde Vei over St: Gotthard, og en femte ved Nizza.

Egne i Europa, og maaskee i hele Verden, og kun faa Mennesker give sig Tid til at undersøge de Midler, der samvirke til at opvække det Indtryk, som Alle føle.

Kort efter at vi havde forladt Landsbyen, begyndte, som sagt, Nedfarten ad en Vei, der slog en stor Bugtning, og efterat have tilbagelagt een eller to Miles Vei ankom vi til Klippehvælvingen. Her var der ikke saa steilt; vi kunde derfor kiøre et Stykke Vei i jevnt Trav. Svælget, giennem hvilket Veien gaaer, tiltager i Dybde, jo længere man kommer ind, og tilsidst rage Klipperne uden Tvivl meer end tusinde Fod over det. Egnen her var vild, for ikke at sige gyselig, og Enhver maa føle sig underligt tilmode ved at reise giennem disse frygtelige Kløfter ad en Vei, der er saa jevn som et Stuegulv.

Jeg kan neppe give Dem nogen nøiagtig Angivelse af Distancerne, thi Tiden gik hurtigt og jeg havde min Opmærksomhed altformeget henvendt paa Egnen til at ænse Veilængden. Jeg troer dog, at vi endnu ikke havde tilbagelagt to franske Mile fra Landsbyen, da vi kom til det Sted, der, som Konstværk betragtet, meest satte mig i Forundring. Her maatte man stige ned fra en Høide til en anden, der var betydeligt lavere. Denne Nedfart havde Ingenieurerne været nødt til at anlægge paa et meget lidet Rum, og tilmed paa en ujevn og steil Klippeflade. De havde løst denne Opgave ved et

give Veien Figur af en kort Zigzak; og her havde de med saa megen Kunst beregnet Skraaningen og Omdreiningerne, at Caspar kunde lade sine Graaskimler løbe hele denne Strækning i Trav, og det med en saadan Punktlighed, at ingen Esquadron Dragoner kunde have giort det bedre. Den Skionhed, Nøiagtighed, Styrke, Sindrighed og Indsigt, som Veianlægget paa et saa vanskeligt Sted lægger for Dagen, bragte os alle til lydeligt at yttre vor Beundring.

Da vi havde tilbagelagt denne Strækning, kom vi til en Biergstrøm, som vi et langt Stykke Vei havde hørt bruse i vor Nærhed. Vi satte over den ad en høist mærkværdig, dristig Bro og kom ind under optaarnede, svimmelhøie Klippemasser. Synet af disse Fielde bragte os strax til at tænke paa en af de Farer, for hvilke de Reisende mest ere udsatte paa en Alpetour. Foruden Sneelavinerne om For- og Efteraaret var her en betydelig Strækning, hvor Klippestykker, af en Vægt mellem eet og tolv Pund, hvert Øieblik truede med at falde fra en Høide af flere hundrede Fod ned paa de Forbigaaende. Jeg saae over hundrede saadanne Steenmasser, som Frosten havde løsnet fra deres oprindelige Leie, saa at de nu i en Høide af næsten tusinde Fod hang ud over vore Hoveder; og ved Siden af Veien laae smaa Steenhobe, der for kort Tid siden vare bortryddede af Arbeiderne. Engang faldt der endog et lille Stykke

ned lige ved Caleschen, idet Vognen kiørte under Klipperne; det var imidlertid saa lidet, at det ikke engang kunde have giort nogen Skade, om det havde truffet den. Vor gamle Caspar saae i Veiret og rystede paa Hovedet, da vi kom ind under disse Klipper; han giorde den Bemærkning, at det var heldigt for os, at vi nu ikke havde Foraar, eftersom dette var den farligste Aarstid. Thi foruden Sneemasserne blive da ogsaa betydelige Stykker af selve Klipperne løsnede ved den bestandige Afverling af Frost og Tø.

Enhver har en nogenlunde tydelig Forestilling om, hvad det vil sige, at drage ned ad en stor Høi; men enhver anden Nedfart er at anse som en Ubetydelighed i Sammenligning med en Reise over Alperne. I hele Timer gik vi, bogstaveligt talt, uafladeligt og uden at standse, ned ad Bakke, og jeg troer ikke, vi nogetsteds paa den hele Strækning fra Simpeln af stege en Fod i Veiret. Det var ogsaa meget sieldent, hvis det ellers overhovedet nogetsteds var Tilfældet, at Veien gik aldeles horizontal.

Imidlertid bleve Klefterne stedse dybere og dybere, og paa enkelte Steder lignede Veien gabende, frygtelige Aabninger, som førte ned til „Jordens Indvolde". Vi kom forbi en stor og smuk, syv Etager Steenbygning, som var ubeboet, og et hospice, hvis Tag uden Tvivl Sneen havde ført med sig. Disse vare noget nær de

eneste Spor af Menneskehænder, som paa flere Miles Længde oplivede denne vilde Egn; thi her saae man intetsteds, saaledes som paa den nordlige Side af Biergene, Græsgange eller nogetsomhelst Andet, der kunde bevæge et Menneske til at nedsætte sig mellem disse golde Klipper.

Endeligt kom vi forbi et lille Kapel i en Klippehule; Caspar smeldede med sin Pidsk og udbrød i det fortryllende Udraab: „Italie.“ Jeg tog af Ærbødighed min Hue af, og neppe var der Nogen blandt os, hvis Hierte ikke bankede lidt stærkere end sædvanligt, medens vi kiørte over Grændsen. Dette var dog alene en Virkning af Indbildningskraften, thi endnu var der Intet at see, hvoraf man havde kunnet formode, at vi havde betraadt et fremmed Lands Grund, med Undtagelse af det lille Kapel, jeg nys omtalte. Omsider naaede vi dog en lille Landsby, ved Navn Isella, som er et Toldsted og en Poststation. En halv Snees Postilloner, i smukke nye Liberier, holdt paa Veien og oppebiede en fornem Persons Ankomst; vi erfarede, at det var Erkehertuginde Helena. Toldofficianterne vare meget høflige og giorde os ingen Uleilighed; de tillode sig kun at bemærke, at en fourgon pleiede at betale en anstændig Douceur.

Vi fik i nogen Tid, efterat vi havde forladt Isella, en Fortsættelse af de samme Naturscener, indtil

vi pludseligt saae en lille grøn Plet foran os, som skienkede os en Forsmag paa Italiens Herligheder. Dalene aabnede sig, og Biergene bleve mindre steile, saa at de tildeels kunde opdyrkes og beboes. Dette var vel endnu kun Tilfældet med en meget lille Strækning, en Biergryg paa to eller tre tusinde Acrer; men her fandt vi ogsaa alle Kiendetegn paa Civilisation i Mængde. Den hele coté dannede et frisk og yppigt Løvværk, og over dette hævede Tagene paa Hytter sig overalt, hvor en Hytte kunde faae Plads. Høie, slanke Kirketaarne tittede frem mellem disse yndige Træer og viste sig her i en saadan Mængde, at man baade fik en Idee om, hvor betydelig Folkemængden var, og hvor stærkt Tilløbet var til de catholske Kirker. Dette skiønne Syn varede kun kort; men det efterlod et levende Indtryk hos os om Grundtrækkene i de italienske Egne og om Folkets sociale Charakteer.

Biergene rykkede igien nærmere sammen, og vi kiørte atter nogle Mile ned ad en betydelig Skraaning; vi kom giennem flere ret imponerende Fieldkløfter, skiøndt ingen af dem i Vildhed kunde sammenlignes med de Forrige. Her havde man slaaet flere yndige Broer over Floden, hvilke kun vare bestemte for Fodgængere eller i det Høieste for Pakheste. De vare af hugne Stene, og deres Buer løb med et overordentligt let og kiækt Sving sammen i en Spids. Af een eller to af dem

vare ikkun Ruiner tilbage — dette syntes at tyde paa deres Ælde, og bidrog derfor til at forøge vor Interesse for dem.

Omsider ophørte Nedfarten af Biergene, og en stor udstrakt Slette aabnede sig strax for os. En Dal udbredte sig tværs over Svælgets Aabning, og en stærkbygget Bro førte over Strømmen i en Retning, som dannede en ret Vinkel med Veien. Den gamle Caspar knaldede med sin Pidsk, og et Øieblik efter befandt vi os i en ganske ny Egn. Endnu vare vi i Alpelandet, og navnligen var den Dal, i hvilken vi nu kiørte ind, aldeles indesluttet af høie Bierge; ubemærket var Egnens Barskhed forsvunden, og i dens Sted var en yndigere Natur med en større Farvepragt indtraadt; endog de nøgne Klippers Udseende var her mindre alvorligt og frastødende end ved Rhonens Bredder. Vegetationen var naturligviis yppigere og havde lidt mindre af Frost, Frugterne vare langt fortrinligere, og alle de Nydelser, Civilisationen skiænker os, vare her i større Mængde, og, om jeg saa maa udtrykke mig, af en mere aandelig Natur. Forandringen var unægteligt paafaldende, og dersom man kunde have seet disse Gienstande fra noget af Alpepasserne, saa vilde jeg slet ikke tvivle om, at Hannibals Soldater udbrøde i lydelig Jubel. Men saaledes som Forholdene i Virkeligheden ere, er det at formode, at de først hoverede, da de kom ned paa Slet-

terne, og at de kun ved en digterisk Frihed atter bleve hensatte paa Biergtoppene.

Idet vi fra Daveria-Svælget kom ind i Dalen Toccia, kiørte vi forbi en uhyre Marmorsøile, som halvt fuldført laae ved Siden af Klippen, fra hvilken den var tagen. Dette var et passende Sindbillede paa Italien, og det blev heller ikke ubemærket af os. Broen over Strømmen var ogsaa opført i en Stiil og efter en Maalestok, der maatte opvække vor Beundring, og jeg troer, det forekom os Alle, som om vi havde giort et vigtigt Skridt fremad paa den Vei, der skulde føre os en høiere Grad af Civilisation imøde, idetmindste i hvad der angik Luxus, selv om det ei gialdt om det høiere aandelige Liv.

Det var Søndag og Veien var bedækket med Bønder i festlig Dragt. Bønderpigerne skuffede paa en behagelig Maade vor Forventning, thi der vare mange særdels smukke iblandt dem. Ranke Figurer og blaa Øine vare almindelige, og den sydlige Solvarme syntes at indgyde dem Liv. Her bar Ingen sin Fattigdom til Skue, men Alt aandede Munterhed og Tilfredshed. Da vi kiørte ind i Byen Doma d'Ossola, vrimlede der af Mennesker, som Bierne i en Kube, og Caspar var, bogstaveligt talt, nødt til at lade Hestene gaae i Skridt, for at der ikke skulde hende en Ulykke.

Hvor uliig var ikke dette Vertshuus fra de almin-

delige? Værelserne vare store og luftige, min Seng næsten syv Fod i Qvadrat, Tienerne flinke og særdeles høflige; lutter Egenskaber, som vi snart derefter med Glæde vilde have ombyttet med den Redelighed, som sædvanligviis udmærker den schweitzeriske garçon, uagtet han som oftest er meget tilbøielig til at criticere de Reisendes Fransk.

Ni og tyvende Brev.

Rygte om et Røveri paa Simplon. — Frugtesløse Undersøgelser. — Forbrydelsernes Skueplads. — Lago Maggiores Bredder. — Det første Indtryk af Landskabet. — Behagelig Forandring i Klima. — Baveno. — De borromeiske Øer. — Isola Bella. — Isola Madre. — Seiltour. — Egnens Charakteristik. — Arona. — St. Carlo Borromeos Statue. — Den sidste af Alperne. — Ticcino.

Min kiære — —

Jeg var endnu levende giennemtrængt af Glæde over, at jeg var i Italien, da vi den følgende Morgen ved Daggry forlode Domo d'Ossola. Denne Følelse var dog ikke ublandet, thi for fiorten Dage siden var her begaaet et Røveri og en Mand bleven skudt, og nu

nærmede vi os netop det Sted, hvor Forbrydelsen var begaaet. Rygtet om dette Røveri erfarede jeg først i Lausanne paa Tilbagereisen fra Genf, og da sagde man, at Stimændene havde overfaldet deres Bytte paa Simplon. Da mit Reiseselskab var saa talrigt og dog saa hiælpeløst, var jeg lidt urolig, da vi nærmede os Biergpasset; jeg søgte derfor at udfritte Tienerne i Vertshusene angaaende denne Gienstand. Men det var ikke muligt at faae Noget at vide af dem; thi det var af yderste Vigtighed for Mænd, Qvinder og Børn i Wallis, at Simploner-Veien ikke skulde miste sit gode Renomée. Eftersom jeg troede, at man i Brig maatte have nogen Kundskab om Sagen, benyttede jeg et gunstigt Øieblik, da jeg ved en Samtale om allehaande Gienstande havde erhvervet mig Kokkens Fortrolighed, og spurgte denne vigtige Person om de nærmere Omstændigheder ved Roveriet. Han indrømmede, at en saadan Forbrydelse var forefalden et eller andet Sted i Italien, men det var ham ikke bekiendt, i hvilket Rige det var skeet, og med Hensyn til det af mig benyttede Udtryk „assassins" benegtede han paa det Bestemteste, at Morderne vare assasins; de vare ifølge hans Paastand „alene Folk (des gens), som vilde dræbe le maître de poste." Han antog formodentlig, at da jeg ikke var nogen maitre de poste, kunde jeg nok være tilfreds med denne Erklæring.

W — — og jeg undersøgte vore Pistoler, da vi droge op ad Simplon, og fandt dem saa utienstdygtige som en Borgervagt; paa vor Nedfart af Bierget derimod vare vi altfor begeistrede til, at Nogen af os kunde skiænke en saa lav Gienstand, som en Røver, et Øieblik Opmærksomhed. I Domo d'Ossola erfarede endeligt den aarvaagne Caspar, som havde en instinctmæssig Omhu for Postillonernes Sikkerhed, at den hele Affaire ikke var Andet, end at en af hans Laugsbrødre var skudt ned af Hesten og hans Herskab bleven udplyndret. Roveriet var begaaet omtrent for tre Uger siden ved en lille Sump i Nærheden af Domo d'Ossola. Det var en saa aabenbar Urimelighed at antage dette Sted for farligere i saa Henseende end hvilketsomhelst andet, at jeg opgav al Tanke om Frygt, og det saameget mere, som denne Begivenhed nødvendigviis maatte have henvendt Øvrighedens Opmærksomhed paa dette Sted, og Misdæderne altsaa, idetmindste for en Tid, maatte forlade denne Egn. Caspar betragtede Sagen med andre Øine, thi, da vi nærmede os Stedet, rettede han sig i Sadlen, som om han hvert Øieblik ventede at blive truffen. Forbryderne havde iøvrigt været heldige i Valget af det Sted, hvor de vilde ligge i Baghold, thi Skuepladsen for deres Udaad var en eensom Fieldkløft, hvor der ikke var nogen Bolig i Nærheden, og hvorfra man ikke kunde see dem i

nogen Fraſtand paa begge Sider. Den gamle Caspar recognoſcerede paa det Omhyggeligſte, medens han kom forbi; han iagttog ogſaa den Forſigtighedsregel at pidſke paa Heſtene det bedſte, han havde lært, ſaalænge der var den mindſte Mulighed for, at Nogen kunde ligge i Baghold og ſkyde paa ham.

Dette lille Eventyr havde idetmindſte den gavnlige Virkning, at vi, da den første Skræk havde ſat ſig, havde et vaagent Øie med Alt, og at jeg ikke længere ændſede alle de Hiſtorier om Røvere og om farlige Biergpaſſer, ſom de Reiſende ſaa ofte høre i Italien. Vi kom uſkadt giennem Moſen, og jeg vilde netop ønſke Caspar til Lykke, da vi pludſeligt ankom til Lago Maggiores Bredder, et Skuespil, der bragte mig til at glemme alle Tanker om Røvere og ubehagelige rencontres.

Her indaandede vi ret den varme italienſke Luft. Uagtet Dalen ved Domo d'Oſſola paa en Maade havde forberedt os paa Overgangen, var Forandringen dog ſtor og uventet. Vi vare næſten i et Minut blevne henflyttede fra en iſoleret Egn til et Sted, hvis Indbyggere øienſynligt færdedes betydeligt med den øvrige Verden. Det var endnu et Alpelandſkab, men Biergene traadte her mere i Baggrunden og dannede en pragtfuld Ramme om Maleriet. Søen derimod, ſom Solen opvarmede, dens Kyſter, der vare bedækkede med Stæder, Villaer, Landsbyer, Kirker og Slotte, dens

Landingssteder, hvor der myldrede med Mennesker, Øerne, Dampskibene, der pløiede den himmelblaa Sø, den Mængde, som strømmede sammen ved Giæstgivergaardene, Viinbiergene og Olivenskovene vare Hovedtrækkene i dette deilige Landskab. Overalt var der Liv og Bevægelse, men intetsteds saae man nogen forceret Anstrængelse. Den livstriske frugtbare Egn syntes at ernære de mange Tusinder ene og alene ved sine frivillige Gaver; Hovedtrækkene i Bøndernes Charakteer var munter Sorgløshed, og man saae tydeligt, at de vare lykkelige og fulde af Fortrøstning til Forsynet. Dette var den første Scene, hvortil jeg blev Vidne efter denne hurtige Nedfart fra Schweitzes Bierge; den var fuldkommen italiensk, uagtet den laae lige ved Grændsen af dette vidunderlige Land!

Forandringen i Climaet var overhovedet saa stor, at man i Almindelighed maa reise hele Uger, førend man kan opdage en saa betydelig Forskiel. Thi vel havde vi havt godt Veir, lige fra vi forlode Bern, med Undtagelse af en Deel af den første Dag; men Veiret var dog altfor raat og koldt, til at vi ikke bestandigt skulde være forberedte paa en Forandring, og af og til vare vi Vidner til, at et Sneefog eller en Regnbyge styrtede ned i Bjergkløfterne omkring os. Uagtet vi stedse vare saa heldige at undgaae slige Uveir, mindede de os dog om Climaets Ustadighed. Her derimod

følte man sig saa fuldkommen sikker, at det slet ikke faldt os ind at frygte for nogen Forandring i Veirliget. I denne Henseende lignede Efteraaret det amerikanske, dog var Luften her endnu mildere og skiønnere. Vi havde saaledes ikke alene nacet Sydsiden af Alperne, men vare ogsaa komne ned til en Dybde, der næsten var lige med Havets Overflade, og alt dette var kun nogle faa Timers Værk.

Vognen holdt ved Landsbyen Baveno, der ligger tæt ved Søen, ligeoverfor de Borromaiske Øer. Endogsaa Vertshuset var et i sit Slags klassisk Værk, aldeles uliigt dets schweitzeriske Naboer. Ved Porten holdt atter en Mængde pyntede Postilloner, som ventede paa Storfyrstinden. Alle disse Skurke forsikkrede paa det Høitideligste, at de ikke havde hørt det mindste om noget Røveri.

Efterat vi havde spiist Frokost, befalede vi Gaëtan at følge efter os, og toge selv i en Baad til Isola Bella. Denne Ø er altfor ofte bleven beskrevet, til at jeg skulde give en detailleret Fremstilling af det Charakteristiske ved den: strængt taget er den neppe bleven skiønnere ved de besynderlige Arbeider, ved hvilke man har villet kommet Naturen til Hielp. Der er et stort Huus, som Italienerne kalde et Palads, opført i den sædvanlige blandede, tildeels pragtfulde, tildeels usle Smag, som charakteriserer de fleste Privatbygninger i

denne Deel af Italien; Formerne og Forholdene ere heldige, men Udførelsen er med Undtagelse af Billedhuggerarbeidet aldeles forfeilet. Her er ogsaa en Have, der bestaaer af en eneste Pyramide, som dannes af en Mængde Terrasser; dette Anlæg kan vel overraske og more den første Gang, man seer det, men det vidner ingenlunde om nogen reen Smag eller Skiønhedssands. Haven skal have kostet betydelige Summer, og efter Folk's Sigende skal her ogsaa være en meget sielden og kostbar Samling af Planter; men den hele Idee forekom mig særdeles uheldig midt i denne Klippeegn. Man kan vel ikke nægte, at disse Øer tage sig godt ud, seete fra Kysten; men naar det første Indtryk er forsvunden, vilde efter min Mening Enhver heller ønske at see en Landsbykirke, en Ruin eller en simpel gammel Borg paa denne Ø end disse kunstlede borromaiske Anlæg. Tæt ved Isola Bella ligger en Ø, som er aldeles bedækket med simple Fiskerhytter; den forekom mig virkeligt langt smukkere end hiin. Der ere de, som beundre Contrasten mellem disse to Øer; mig derimod syntes det, at den var altfor skarp og afstikkende; det var som en Bonde i et elegant Selskab eller en Hofmand i Galladragt og med Kaarde til et Bondegilde.

Lidt længer borte ligger Isola Madra, og denne ukunstlede Ø bidrager ved sine Bakker og sin

eensomme Villa langt mere til at forskiønne Egnen end dens Medbeiler med alle sine Paladser og Terrasser. Ikke destomindre er der Noget saa originalt og mærkeligt ved Isola Bella, at det er ganske interessant for en Reisende at tilbringe et Par Timers Tid her; og de, der sætte høi Priis paa Penge og som en Følge heraf betragte enhver, selv den urimeligste, Anvendelse af dem med Beundring, maae vist kunne more sig meget godt her selv i længere Tid.

Man viste os omkring i Bygningen, og uagtet det var den 13de October, var det dog ret behageligt at udhvile lidt i nogle af Grotterne. Kongen af Sardinien havde for kort Tid siden tilbragt nogle Dage i denne Egn.

Det var ret behageligt at roe lidt, efterat vi havde kiørt saa langt. Vi vendte ikke tilbage til Vertshuset, men landede først et Par engelske Mile derfra, for ret at nyde denne Fornøielse; hele den øvrige Deel af Dagen kiørte vi derpaa langs med Søen. En Skare forthaarede, solbrændte Drenge laae her paa Luur, og forsøgte at skille os ved nogle Franks, idet de overlode os Druer og andre Frugter til en Priis, der sædvanligt var tre eller fire Gange for høi.

Det vilde være forgiæves at skildre Dem det Eiendommelige ved hele denne Egn, igiennem hvilken vi kom den Dag; thi det Charakteriske ved et italiensk Landskab

bestaaer netop i dets overordentlige Variation. De vil imidlertid nogenlunde kunne danne Dem en Forestilling om Egnens Skionhed, naar jeg meddeler Dem nogle af Grundtrækkene. Indsøen har en uregelmæssig Figur; dens Bredder danne en Mængde Bugter og Krumninger, og ofte strække Klipperne til ud i Søen; den er næsten fyrretyve engelske Mile lang og dens Brede varierer imellem fire og sex. Bredderne optaarne sig ikke saa brat over Vandet, som ved de skiønnere Søer i Schweitz, men deres Former er dog ligesaa kiække, og overalt danne Alperne en herlig Baggrund. Veien langs Stranden er temmelig bred, og ikke destomindre seer man af og til en Landsby eller en lille Stad, der ligger sammentrængt mellem Vandet og de nærmeste Høie. Hvorhen vi vendte Blikket, opdagede vi Landstæder mellem Frugttræerne, Borge og Klostre paa Landtunger eller Bakker, Stæder, der vare saa tæt bebyggede, at de syntes kun at bestaae af en eneste uhyre Bygning, utallige Landsbyer ved Søen, der laae saa nær ved hverandre, at man næsten kunde betragte dem som en eneste Flekke. Hvad enten man beskuer hver enkelt Gienstand i og for sig selv, eller man sammenfatter det Hele til et Totalbillede, maa man beundre denne Egns Skionhed. Medens nogle Fiskerqvaser glide hen ad den speilglatte Sø, ligge andre for Anker ved Fiskerleierne; men de danne dog alle saa yndige Grupper, som om det var

deres Bestemmelse at overføres paa Lærredet; rundt omkring paa Sandet ligge Baade i yndig Uorden, og mellem dem bliver man Qvinder i rige, brogede Klæder vaer, der give hele Panoramaet Liv og Varme. Hele Landskabet var indhyllet i en svag, drømmeagtig Taage, der giorde de skarpe Omrids blødere, idet de uformelige Biergmasser derved mere traadte i Baggrunden.

Om Eftermiddagen stege vi ud af Vognen og vandrede ad en herlig Vei op til Toppen af en Høi; her begyndte en stor Slette, som strakte sig langs med Søens vestlige Bred. Dette er Borromeernes Familie-Eiendom; den lille By, Arona, hvor San Carlo di Borromeo er født, ligger ved Foden af Forbierget et Par engelske Mile fra Veien. Paa dette lille Høiland eller denne Terrasse er der opreist en Statue for Helgenen, forestillende ham i fuld Ornat som Kardinal. Ligesom Isola Bella, der tilhører den samme Familie, overrasker dette uhyre Værk Beskueren langt mere, end det indtager ham. Jeg kan just ikke neie angive Statuens og Piedestalens Høide, men jeg anslaaer dog begge tilsammen til over eet hundrede Fod. Statuen alene skal være halvfierdesindstyve Fod høi. Jeg gik op ad en Stige til den og overtydede mig om, at den var af Kobber; men derpaa steg jeg ned igien, da jeg aldeles ikke var begierlig efter den Ære at kunne fortælle, at jeg havde staaet i San Carlos Næse og beskuet Om-

egnen giennem hans Øine. Dette kan man forresten let giøre, thi inde i Statuen staaer en Stige, for at enhver, der ønsker det, kan faae denne barnagtige Lyst tilfredsstillet.

Udsigten fra Terrassen, paa hvilken Statuen er opreist, er iøvrigt meget vidt udstrakt; og foruden de Gienstande, som Deres egen Phantasie nu maa kunne fremstille for Dem, havde den ogsaa det forud for de fleste Landskaber ved schweitzeriske Søer, at her var saa utallige Spor paa menneskelig Flid.

Veien fulgte bestandigt Søens Bredder, og Høiene smeltede umærkeligt mere og mere sammen med Sletterne, indtil de omsider aldeles forsvandt; det var de sidste Alper! Lige i Skumringen ankom vi til Bredderne af Floden, der dannede Udløbet af Lago Maggiore, og som flød giennem en fuldkommen Slette. Paa den modsatte Bred laae en By, og snart kom en Baad tilsyne for at modtage os. Vognene bleve bragte ombord og langsomt satte vi over Ticino, en Biflod til Po. Byen hedder Sesto Calende. Nu forlode vi Piemont, og betraadte Kongeriget Lombardiet, som tilhører Keiseren af Østerrig. Her havde vi lidt Uleilighed med vor Bagage; dog var det ikke videre, end hvad der vel er nødvendigt for at varetage en stor og mægtig Stats Interesse.

Tredivte Brev.

Den lombardiske Slette. — Yppig Vegetation. — Kirketaarnene. — Befolkningen. — Vi nærmede os Mailand. — Det Indtryk Byen giorde paa os ved vor Ankomst. — Den hellige Nadvere af Leonardo da Vinci. — Mailands Kathedralkirke. — Bygningsmaaden. — De talrige Spiir og Statuer. — Bygningens betydelige Omfang. — Sammenligning med de amerikanske Byer. — Udsigt fra Taget af Domkirken i Mailand. — Afsked fra Schweitz.

Kiære — —

Vi toge bort førend det blev Dag; men det var snart saa lyst, at vi kunde overbevise os om, at vi havde taget Afsked med de grandiose Egne, og at vi nu befandt os i et Land, som vor Franskmand kunde have kaldt „beau", uden at det var „pittoresque". Her begyndte Lombardiets Slette, som strækker sig fra Alperne til Apenninerne og fra Biergene ved Genua til Sumpene ved det adriatiske Hav. Denne Strækning var i Giennemsnit omtrent hundrede og halvtredsindstyve engelske Mile lang fra Nord til Syd og næsten lige saa bred. Den skraaner lidt efter lidt ned mod det adriatiske Hav, i hvilket alle dens Floder have deres Udløb: men Faldet er saa ubetydeligt, at den Reisende aldeles ikke kan bemærke det. Vi befandt os endnu paa Grænd-

sen af dette Lavland; men en Time sildigere vare vi allerede saa dybt inde mellem dets Fruzttræer og Viinranker, at vi, naar vi vilde dømme efter Udsigten, maatte antage, vi allerede havde naaet Hiertet af dette Land.

Vegetationen var saa yppig, at den hele Egn lignede en Have; iøvrigt kunde her aldeles ikke være Tale om nogen udstrakt Udsigt, da Viinrankerne og Træerne endog skiulte de nærmeste Agre. Den lette, sandede Leerjord er frugtbar og varm, endog under Træernes Skygge trives Korn og allehaande Grønt fortrinligt. Det forekom os næsten, som om vi uafbrudt kiørte igiennem en Landsby; høie, smale, firkantede Kirketaarne kneisede mellem de utallige, lave Træer; det er bogstaveligt sandt, at der vare Snese af Taarne, som saae saa stive, tynde og eensformige ud som Præsterne af den gamle Skole i Ny-England. W —— fandt ret Behag i denne Sammenligning, der blev foranlediget ved, at En af vort Selskab bemærkede, at Taarnene saae ud som dogmatiske Skildvagter, der kneisede for at kunne overse deres hele Hiord. Mange af dem vare opførte af Teglsteen og derpaa overstrøgne med Gibs. De øvrige Bygninger, vi bleve vaer, bestode for det meste af raae, kalkede Mure.

Indbyggerne her vare langt mindre af Vært og havde heller ikke saa interessante, livfulde Physiognomier

som Piemonteserne. Mændene saae i Almindelighed ud til at være smaa og kraftløse, og uagtet de Fattige neppe lede nogen Nød, var deres Udseende dog høist sørgeligt. Vi bleve ikke meget overhængte af Tiggere, men Bønderne vare alvorligere og flittigere end vi havde ventet.

Efterat vi havde opholdt os lidt i en Landsby for at spise Frokost, fortsatte vi Reisen til Mailand. Landet var saa overordentligt fladt, at vi ikke kunde opdage nogetsomhelst Kiendetegn paa, at vi nærmede os til en Hovedstad, forend vi ikkun vare et Par engelske Mile fra den, da Kathedralkirkens Taarne med deres hvide, ophøiede Arbeide kom tilsyne mellem Træerne. En aaben Plads som et Glacis, en halvfuldført Bue til Minde om Simplonveiens Tilendebringelse, Voldene og Porten bebudede os nu, at vi nærmede os Hovedstaden.

Mailand forekom os at være en reenlig, livelig By, og Indbyggerne saae vel ret ordentlige ud, men vare dog ikke saa muntre og forekommende, som vi havde ventet. Husene vare meget lave, og derved fik Staden overhovedet et temmelig uøetydeligt Udseende og kom til at ligne en Provindsby. Desuagtet saae den ret net ud og lod til at have mange fortrinlige Privatbygninger. Saaledes var det første Indtryk, Byen giorde paa os ved vor Ankomst.

Hotellerne vare opfyldte, og det var forbundet

med en heel Deel Vanskeligheder for os at erholde saamange Værelser, som vi ønskede, og det endda i en Gjestgivergaard af anden Rang. Her toge vi et Bad og sloge os til Ro for at hvile ud, efterat vi nu i sex Dage uafbrudt havde været paa Reisen.

Den følgende Dag følte vi os allerede i den Grad styrkede, at vi kunde opfylde de Reisendes sædvanlige Pligter. Først foretoge vi os at see det berømte Maleri af Leonardo da Vinci, som forestiller den hellige Nadvere. De veed uden Tvivl, at det er et Freskomaleri*, som er udført paa Væggen af Refectoriet i et Kloster. Farverne ere meget falmede, og det lader ikke til, at man har været synderlig omhyggelig for Maleriet; men vi fandt ingen Spor til den ilde Medfart, som det Eustace skal have lidt ved Franskmændene, der endog skulde have skudt paa Figurerne. Derimod var der et eller to Steder nedenunder Maleriet, hvor Væggen for nyligt var bleven overkalket, og le laquais du place forsikkrede, at man virkeligt havde truffet dem med Kugler. Han var imidlertid en ivrig Bona-

* Til Freskomalerier bruger man Vandfarver paa grøn Cement. Da man ikke kan udslette Noget, som man engang har malet, udfordres der en overordentlig Færdighed i Benyttelsen af Farverne saavelsom en høi Grad af Sikkerhed i Tegningen, hvis det skal lykkes. Det er en Selvfølge, at man gjør Skizzen og det første Underlag, førend Kalken kommer paa.

partist og troede formodentlig, at naar han giorde Folk opmærksomme paa disse Steder, saa vilde han lettere faae dem til at troe, at man ikke havde beskadiget Leonardos Værk. Jeg for min Part troer heller ikke, at Maleriet har lidt en saadan Overlast. Over dette Kunstværks Skiønhed behøver jeg ikke at udbrede mig, thi dets almindelige Charakteer kiender Enhver, og de finere Nuancer, som i Almindelighed udmærker Originaler fra Copierne, have Tiden og den samvittighedsløse Behandling giort ukiendelige. For dog at kunne bevare en Facsimile arbeidede man i den samme Sal paa en pragtfuld Copi, og denne bidrog ved sine friske Farver ydermere til at svække Indtrykket af den store Mesters Kunstværk.

Derpaa begave vi os til Kathedralkirken. Af Interesse for Bygninger i den Stiil havde jeg den foregaaende Eftermiddag og Aften stiaalet mig til at aflægge den et Besøg, og fornemmelig ved at see den i Maaneskin havde jeg erholdt en Forsmag paa den Nydelse, som nu ventede mig, da jeg fuldstændigt skulde beskue denne uforlignelige Bygning. Jeg siger: uforlignelig, thi den er aldeles original i sit Slags.

Mailands Kathedralkirke er endnu ikke fuldført. Man begyndte paa den 1386, og den har følgeligt i henved fem hundrede Aar været under Bygning. Den er opført af hvidt Marmor i en blandet gothisk Stiil.

Naar vi betænke den Tid, der er hengaaet siden Grunden blev lagt, kan man vel med Føie antage, at man ikke strængt har holdt sig til den oprindelige Plan; iøvrigt ere de Bygninger i Europa, som ere opførte i den skiønneste og reneste gothiske Stiil, i Almindelighed fra det fiortende Aarhundrede, skiøndt der ogsaa ere enkelte, høist mærkelige Kunstværker i architectonisk Henseende, som skyldes en tidligere Periode.

Kirkens Front er i en reen græsk Stiil, uagtet Bygningen forøvrigt er gothisk. Men den er dog saa forskiellig fra de sædvanlige gothiske Bygninger, at denne Disharmoni forekom os mindre paafaldende, end vi havde ventet. Denne Forandring i Stilen er udentvivl fremkommet ved en Afvigelse fra den oprindelige Plan. Det meest Charakteristiske ved Kirken er imidlertid den store Mængde Spiir, der ligesom omvendte Drypstene overalt omgive dens Tinde. Disse Spiir give Bygningen et moskeeagtigt, phantastisk Udseende, uagtet dens christelige Characteer er bevaret ved Anbringelsen af nogle rettroende Helgene paa ethvert af dem. Det er desuagtet ikke troeligt, at der skulde være saa mange Statuer inden i denne Kirke og ovenpaa den, som Folk paastaae: thi efter nogle Angivelser skulle de endog være mange tusinde i Antal. Disse Billedstetter svække ikke i den Grad, som man skulde troe, det Indtryk selve Bygningen opvækker; thi Forholdene ere saa vel bevarede, at

Statuerne ikkun indtage en meget underordnet plads. Overhovedet bidrage de mere til at hæve end til at svække Virkningen af Zirater og Snørkler, som ere saa charakteristiske for denne Stiil.

De fleste af disse Spiir ere undergaaede en Hovedreparation, efterat Napoleon kom paa Thronen; de have derfor en renere og friskere Farve end den øvrige Deel af Bygningen; W—— sammenlignede Kirken ret træffende med Alperne, der forneden bestaae af graa Granitblokke og oventil af hvide Gletschere.

Med Hensyn til Kathedralkirkens Omfang skal jeg giøre Dem opmærksom paa følgende Besynderlighed. Jeg har saa godt det lod sig giøre, paa Grund af Kirkens uregelmæssige Figur, beregnet dens cubiske Indhold; ved dernæst at anslaae Kirkerne i Ny-York til hundrede i Tallet og derefter beregne deres omtrentlige Cubikindhold, er jeg kommen til det Resultat, at Mailands Domkirke er betydeligt større end alle, til Gudstieneste bestemte, Bygninger i vort stolte Manhattan tilsammentagne! Den er næsten sem hundrede Fod lang; dens Brede varierer mellem hundrede og halvfemsindstyve og næsten to hundrede Fod; indeni er dens Høide mellem fiirsindstyve Fod (i Kapellerne) og to hundrede og halvtredsindstyve (under Kuppelen), og Hovedspiret, hvorpaa den hellige Jomfrues Statue er anbragt, er næsten fire hundrede Fod heit. Jeg har anstillet denne Sam-

menligning, fordi jeg efter min Formening derved bedst kunde overtyde Dem om, hvor urigtigt det er at anvende Tillægsord som: stor, majestætisk, elegant og pragtfuld, naar Talen er om en amerikansk Bygning. Det sidstnævnte Prædicat bruge vi især ved alle mulige Leiligheder, uagtet der neppe er et eneste Kunstværk fra Georgia til Maine, som man med Føie kan kalde saa. Jeg kiender ikke en eneste Bygning i de forenede Stater, som paa Grund af sin Skiønhed og Størrelse staaer høiere end de herværende architectoniske Værker af tredie Rang; og det er endda kun een eller to, der rangere saa høit. Derimod have vore Bestræbelser med Hensyn til Udførelsen været heldigere; thi vi have idetmindste enkelte Copier, der ere saa feilfri som nogen Bygning i Europa. Vore Landsbyer, Flækker, ja endog vore Provindsstæder, overgaae maaskee i det Hele taget de europæiske; men naar Talen er om vore Hovedstæder og om Brugen af de nævnte Tillægsord, tør man ikke glemme, at der ikke er nogen Stad i de forenede Stater, som ikke i høieste Grad ligner en Provindsby; og dog ere de i Almindelighed ikke engang i Besiddelse af noget Kunstværk, som man træffer saa overordentligt hyppigt endog i de mindre Byer i Europa; ligesaalidt besidde vore Stæder en eneste offentlig Bygning, som man med Rette kan kalde pragtfuld.

Vi bestege Taget af denne Domkirke, som lignede

en Terrasse eller et lille Bierg. Udsigten var til alle Sider, paa een nær, saa udstrakt som midt paa Oceanet, — med Velbehag hviilte Øiet paa en uhyre Strækning frugtbare Sletter, bedækkede som sædvanligt med Frugttræer, blandt hvilke de smækkre Kirketaarne kneisende hævede deres Hoved, som aarvaagne Giraffer. Men mod Nord begrændsede de graa Alper Landskabet og syntes med Glæde og Tilfredshed at skue ned paa det. Monte Rosa saae man tydeligst; her fik jeg for første Gang en klar Forestilling om dets overordentlige Størrelse. Gletscherne vare pragtfulde, men tilsløredе; her var deres Blik ikke længer isnende; thi endog de evige Sneemasser syntes at antage en mildere Tone, naar man beskuede dem i det varme, oplivende Italien.

Forgiæves anstrængte jeg mine Øine for mod Syd at kunne opdage et svagt Omrids af Apenninerne. Hvis man ellers nogensinde kan see dem fra Mailand, saa maa der have været en Taage i Atmospheren, der ved denne Leilighed skiulte dem for mig. Men uagtet mit Syn var indskrænket, var min Phantasi dog fri. Den førte mig fra denne tilsyneladende uendelige Slette hen til Nedre-Italien, der er den egentlige Gienstand for vor Længsel; og lod mig saaledes forud nyde alle de Glæder, som et Ophold i dette Land kan forskaffe, der, ganske anderledes end dets alvorlige Nabo, stedse indtager os mere og mere, indtil det tilsidst bliver os

uendeligt dyrebart. Lader os derfor tage Afsked fra Helvetien, fra dets Huler og evige Gletschere, dets Vandfald og grønne Biergrygge, dets Hyrdehytter og krumme Biergstier, dets lette Broer og underjordiske Hvælvinger, dets mørke Lærketræer og talrige Biergtoppe; og lader os nu ile til Parthenopes solbestrønnede Dale og purpurfarvede Klipper! —

Ende.

Indhold af anden Deel.

Femtende Brev.

Side

Stantz. — Qvindelig Dragt. — Tre Reisende. — Veien til Stanzstadt. — Lucerner-Soen. — Stanzstadt. — Fart med en Baad til Brunnen. — Vaaningers farlige Beliggenhed. — En Hændelse i Weggis. — Districtet Gersau. — Brunnen — Grütli. — Walther Fürst's Sammensværgelse. — Lucerner-Soens Farer. — Staden Schwytz. — Scewen. — En ulykkelig Begivenhed i Goldau. — Rothenthurm. — Elsasser Pilegrime. — En Sanct-Peters Kirken i Rom lignende Bygning. 3

Sextende Brev.

Sagn om Helgenbilleder i Einsideln. — Qvertro hos de høieste og laveste Klasser af det menneskelige Selskab. — Pilegrimenes Ankomst. — Kirken. — Andægtige Følelser. — Qvindelig Skjønheds Sjeldenhed. — Uanstændige Skikke. — Leilighed til at blive Martyr. — Forhenværende Capeller. — Vid Udsigt. — Yndig Tour. — Den leiede Vogn. — Den belærende Qvarter. — Canton Glarus. — Bispen af Chur. — Byen Glarus. — Schrabezieger Ost. — Reise til Wesen. . . 32

Side

Syttende Brev.

Egnen mellem Wallenstädtersoen og Zürichersoen. — Wesen. — Byen Wallenstädt og Soen af samme Navn. — Sargans. — Slottet. — Veien til Italien og Tydskland. — Forandring i Rhinens Løb. — Borgruiner. — Dyb Biergkloft. — Badet ved Pfeffers. 55

Attende Brev.

Badene ved Pfeffers. — Den Maade, hvorpaa de bruges. — Deres velgjørende Virkning. — Afreise fra Badet. — Udsigt i Nærheden af Abbediet. — Fyrstendommet Lichtenstein. — Et udmærket Sted. — Kanton Graubünden. — Maleriske Udsigter. — En leiet Phaeton. — Chur. — Tydsk Reiseselskab. — Reichennau. — Ober-Rheins og Unter-Rheins Forening. 69

Nittende Brev.

Afreise til Rhinens Kilde. — En Vei, der ikke var anlagt ved Konst. — Ubekjendtskab med den rette Vei. — Virkningen af hvide Bygninger. — En Træore. — Vi finde igjen Landeveien. — Trins. Flims. — Lar. — Vi fare vild. — Flantz. — Sproget i Graubünden. — Ode Egn. — Religionen i Graubünden. — Trons. — Skjon Udsigt. — Dissentis. — Et Dilemma. — En Pantomine. — En Tolk. — En Vægter for at forhindre Ildlos 86

Side

Tyvende Brev.

Abbediet i Dissentis. — Det første Slot ved Rhinen. — Jeg træffer atter sammen med Veiviseren. — Rhinens Brede er aftagen. — Jüf. — Øde Dal. — Snee og Storm. — Jeg paatager mig Veiviserens Forretning. — Oberalp. — Kilderne til de schweitzeriske Floder. — Romantisk Udsigt medens jeg steg ned af Bierget. — Hospitalet. — Andermatt. — Urserner-Dalen. — Betaling til Veiviseren. — Reuß. — Mork Hule. — Dievelsbroen. — Passet ved St. Gotthard. — En ny Vei. — Mærkeligt Landskab. — Gedehiorde. . 103

Et og tyvende Brev.

Hospital. — Realp. — Bestigelse af Furka. — Hurtig Nedfart. — Udsigt over Oberalperne. — Steenhytter. — Canton Wallis. — Gallenstock. — Rhonegletscher. — Høitideligt Skuespil. — Engelsk Reiseselskab. — To store Opdagelser. — Rhones Kilder. — Organg til Grimsel. — Dødens Sø. — Hospital. — Rædsel. — Gradeviis Nedgang. — Malerisk Bro. — Hamdeck. — Aars Vandfald. — Tog af Pakheste. — Ankomst til Meyringen. 120

To og tyvende Brev.

Dispût angaaende det vestindiske Slaveri. — Betaling for at leie en Vogn til Brienz. — Interlachen. — Gemsejægerne naae Jomfruens Tør. — Un-

Side

terseen. — Galignani's Messenger. — „De tolv Millioner". — Den nye Tarif. — Egenhed ved den engelske Charakteer. — Grunden dertil. — Engelsk Politik. — Folger af Dadlesyge. — Pressén i England. — Amerika og Frankrig. — Hr. Huskisson og Handelsfrihed. — Jeg er kied af Udsigter. — Afreise fra Bern. — Thunersoen. — Leietropper. — Det schweitzeriske Rytteri i Thun. — En Kudsks Troloshed. — Afsked med min Veiviser. — La Lorraine. 135

Tre og tyvende Brev.

Tiden man behøver for at see Schweitz. — Afreise. — Murten. — Det schweitzeriske Cressy. — Trykfeil hos Ebel. — Det gamle Aventicum. — Romerske Antiqviteter. — Avenche. — Payerne. — Anecdote. — Bertha af Burgund. — Afstikker til Lausanne. — Schweitzerisk-amerikansk Landskab. — Jeg tager mig en Vogn i Lucens. — Samtale med en munter Waadtlænderinde. — Europæisk Misgreb. — Ankomst til Lausanne 157

Fire og tyvende Brev.

Lausannes Omegn. — Byen. — Usædvanlig Larm. — Carl den Tiende. — Storfyrstinde Helene og hendes Datter. — Genfersoen. — Lausannes Havn. — Gienkiendelsen. — Democratisk Agtelse for et kronet Hoved. — Democratiet og Hædersstegn. — Anecdote. — Hr. ——'s Decorationer.

Side

Seiltour paa Genfersoen. — Vilkaarlige Indretninger. — Jeg lander ved Genf. 172

Fem og tyvende Brev.

Steder i Europa, der ere mærkelige i historisk Henseende. — Genf. — Vinduesspeile. — Havnen. — En pensioneret Dampbaad. — Udsigt fra Volden. — Samtale med Hr. Simond. — Befolkning og Regjeringsform. — Ferney. — Voltaires Bolig. — En Kirke, opført af ham. — Interessant Bestemmelse i hans Testamente. — Jeg vender tilbage til Lausanne. — En Kudsks Bedrageri. — Reise til Bern. — Kudskens Straf ved min Ankomst til La Lorraine. — Det gamle Adventicum. 189

Sex og tyvende Brev.

Forberedelser til en Reise mod Syden. — Overeenskomst med en Kudsk. — Schweitz's og Amerikas Clima. — Afsked fra La Lorraine. — Payerne. — Vagtler. — Engelske Reisende. — Moudon. — Et auberge inévitable. — Fortryllende Udsigt. — Veveys Clima. — Fouragerende Postillon. — Tryllescene. — Følelse af rolig Tilfredshed. — En amerikansk Bolig. — Slottet Chillon. — Prove paa et Dampskibs Hurtighed. — Villeneuve. 208

Syv og tyvende Brev.

Afreise fra Villeneuve. — Ber. — Dent de Moreles.

Side

— Du Midi. — Vigtigt Biergpas. — St. Maurice. — Cretinerne. — Betragtninger. — Indvaanerne i Wallis. — Besynderlig Eremitbolig. — Et Vovestykke. — Folgerne af et Skybrud. — Rhonedalen. — Vandfald. — Martigny. — Byen Sion. — Odelæggelse ved Naturrevolutioner. — Frygtelige Boliger. — Simplons Begyndelse. — Brig. — Salinen. — Udsigt. — Afstanden mellem Brig og Domo d'Ossola 223

Otte og tyvende Brev.

Afreise fra Brig. — Simplons Bestigelse. — En munter Pige ved et Toldsted. — Simplons Top. — Nedfart til Byen Simpeln. — Det nordlige Simplons Charakteer. — Overdrivelser. — Nedfart fra Simpeln. — De berømte Biergklofter. — Det Eiendommelige ved Simplon-Veien. — Et herligt Landskab. — Beundringsværdig Construction af Veien. — Farlige Klipper. — Fortsat Nedfart. — Den italienske Grændse. — En stærktbefolket Biergstrænt. — Nye Egne. — En uhyre Marmorsøile. — Skarer af Indbyggerne i deres Festdragt. — Ankomst til Domo d'Ossola. 238

Ni og tyvende Brev.

Rygte om et Roveri paa Simplon. — Frugtesløse Undersøgelser. — Forbrydelsens Skueplads. — Lago Maggiores Bredder. — Det første Indtryk af Landskab. — Behagelig Forandring i Klima. — Baveno. — De borromeiske Øer. — Isola

Side

Bella. — Isola Madre. — Seiltour. — Egnens Charakteristik. — Arona. — St. Carlo Borromeos Statue. — Den sidste af Alperne. — Ticino. 257

Tredivte Brev.

Den lombardiske Slette. — Yndig Vegetation. — Kirketaarnene. — Befolkningen. — Vi nærme os Mailand. — Det Indtryk, Byen gjorde paa os ved vor Ankomst. — Den hellige Nadvere af Leonardo da Vinci. — Mailands Kathedralkirke. — Bygningsmaaden. — De talrige Spiir og Statuer. — Bygningens betydelige Omfang. — Sammenligning med de amerikanske Byer. — Udsigt fra Taget af Domkirken i Mailand. — Afsked fra Schweitz. 268